

بسمه تعالی

ریاست جمهوری
سازمان امور اقتصاد و دارایی خراسان رضوی

بررسی و تحلیل عملکرد بانک های استان در تامین مالی تولید

(طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰)

کارفرما: اداره کل امور اقتصاد و دارایی خراسان رضوی

مجری: دکتر سید سعید ملک الساداتی

همکاران طرح: دکتر وحید ارشدی، رمضانعلی عرشیان، محمد اعظم ربیعان، غفث شمس

سال ۱۳۹۶

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات تحقیق	۱
۱-۱- مقدمه	۲
۱-۲- بیان مساله	۳
۱-۳- تعریف واژگان و مفاهیم	۶
۱-۴- ضرورت انجام تحقیق	۹
۱-۵- اهداف تحقیق	۱۱
۱-۶- دوره مطالعه	۱۱
۱-۷- سوالات تحقیق	۱۱
۱-۸- جامعه آماری	۱۲
۱-۹- نحوه سازماندهی مطالب	۱۳
فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق	۱۴
۲-۱- مقدمه	۱۵
۲-۲- ابزارهای سیاست پولی	۱۶
۲-۲-۱- عملیات بازار باز	۱۷
۲-۲-۲- سیاست تنزیل مجدد اسناد و اعطای وام به بانک ها	۱۸
۲-۲-۳- تعیین نرخ ذخیره قانونی	۱۹
۲-۲-۴- تعیین نسبت نقدینگی	۲۰
۲-۲-۵- کنترل کیفی اعتبارات	۲۱
۲-۲-۶- سپرده ویژه بانک ها نزد بانک مرکزی	۲۱
۲-۳- کانال های اثرگذاری سیاست پولی بر اقتصاد	۲۲
۲-۳-۱- دیدگاه نئوکلاسیکی یا دیدگاه پولی	۲۴
۲-۳-۲- دیدگاه اعتباری	۲۷

۳۰	۴-۲- منفعل بودن یا فعال بودن پول
۳۸	۵-۲- مطالعات داخلی مرتبط
۴۳	۶-۲- مطالعات خارجی مرتبط
۴۹	فصل سوم: تحلیل روند تجهیز منابع و تخصیص اعتبارات در کشور و جایگاه استان طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵
۴۹	۱-۳- مقدمه
۵۰	۲-۳- بررسی روند تجهیز منابع در کشور و جایگاه استان طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵
۵۰	۱-۲-۳- بررسی و تحلیل سپرده های بانکی کشور به تفکیک نوع سپرده
۵۱	جدول ۱-۳- مانده سپرده های بانکی کشور به تفکیک انواع سپرده (میلیون ریال)
۵۴	۲-۲-۳- بررسی و تحلیل سهم استان خراسان رضوی در سپرده های بانکی به تفکیک نوع سپرده
۵۵	جدول ۲-۳- مانده سپرده های بانک های تجاری و تخصصی استان به تفکیک انواع سپرده (میلیون ریال)
۵۷	جدول ۳-۳- سهم سپرده های بانک های تجاری و تخصصی استان از کل سپرده های کشور به تفکیک انواع سپرده (درصد)
۵۸	۳-۲-۳- بررسی و تحلیل سپرده های بانکی کشور به تفکیک نوع بانک
۵۹	جدول ۴-۳- مانده کلیه سپرده های بانک های تجاری کشور (میلیون ریال)
۶۱	جدول ۵-۳- مانده کلیه سپرده های بانک های تخصصی کشور (میلیون ریال)
۶۲	۴-۲-۳- بررسی و تحلیل سهم استان خراسان رضوی در سپرده های بانکی به تفکیک نوع بانک
۶۲	جدول ۶-۳- مانده سپرده های بانک های تجاری استان (میلیون ریال)
۶۴	جدول ۷-۳- سهم سپرده های بانک های تجاری استان از کل سپرده های بانک های تجاری کشور (درصد)
۶۵	جدول ۸-۳- مانده کلیه سپرده های بانک های تخصصی استان (میلیون ریال)
۶۷	جدول ۹-۳- سهم سپرده های بانک های تخصصی استان از کل سپرده های بانک های تخصصی کشور (درصد)
۶۷	۳-۳- بررسی روند تخصیص اعتبارات در کشور و جایگاه استان طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵
۶۸	۱-۳-۳- بررسی و تحلیل تسهیلات بانکی کشور به تفکیک بخش های اقتصادی
۶۸	جدول ۱۰-۳- مانده تسهیلات بانکی کشور به تفکیک بخش ها (میلیون ریال)
۷۰	۲-۳-۳- بررسی و تحلیل سهم استان خراسان رضوی در تسهیلات بانکی به تفکیک بخش ها
۷۱	جدول ۱۱-۳- مانده تسهیلات بانکی استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)
۷۳	جدول ۱۲-۳- سهم تسهیلات بانکی استان از تسهیلات بانکی کشور به تفکیک بخش (درصد)

۷۳	۳-۳-۳- بررسی و تحلیل تسهیلات بانکی کشور به تفکیک نوع عقود
۷۳	جدول ۳-۱۳- مانده تسهیلات بانکی کشور به تفکیک عقود (میلیون ریال)
۷۶	جدول ۳-۱۴- سهم تسهیلات بانکی کشور به تفکیک عقود (میلیون ریال)
۷۷	۴-۳-۳- بررسی و تحلیل سهم استان خراسان رضوی در تسهیلات بانکی به تفکیک نوع عقود
۷۷	جدول ۳-۱۵- مانده تسهیلات بانکی استان به تفکیک عقود (میلیون ریال)
۷۹	جدول ۳-۱۶- سهم تسهیلات بانکی استان از کل تسهیلات استان به تفکیک عقود (میلیون ریال)
۸۱	جدول ۳-۱۷- سهم تسهیلات بانکی استان از تسهیلات بانکی کشور به تفکیک عقود (درصد)
۸۲	۵-۳-۳- بررسی و تحلیل تسهیلات بانکی کشور به تفکیک نوع بانک
۸۲	جدول ۳-۱۸- مانده تسهیلات بانک های کشور به تفکیک نوع بانک (میلیون ریال)
۸۳	۶-۳-۳- بررسی و تحلیل سهم استان خراسان رضوی در تسهیلات بانکی به تفکیک نوع بانک
۸۳	جدول ۳-۱۹- مانده تسهیلات بانک های استان تفکیک نوع بانک (میلیون ریال)
۸۴	جدول ۳-۲۰- سهم تسهیلات بانک های استان از کل تسهیلات بانک های کشور (درصد)
۸۵	جمع بندی:
۸۸	فصل چهارم: تحلیل روند تجهیز منابع در استان طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵
۸۹	۱-۴- مقدمه
۸۹	۲-۴- بررسی عملکرد هر یک از بانک های تجاری استان در تجهیز منابع به تفکیک نوع بانک طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵
۸۹	جدول ۴-۱- مانده سپرده های بانک های تجاری استان (میلیون ریال)
۹۰	جدول ۴-۲- سهم بانک های تجاری استان از سپرده های بانکی (میلیون ریال)
۹۱	۱-۲-۴- بانک ملی
۹۱	جدول ۴-۳- مانده سپرده های بانک ملی استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال)
۹۲	۲-۲-۴- بانک ملت
۹۲	جدول ۴-۴- مانده سپرده های بانک ملت استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال)
۹۴	۳-۲-۴- بانک سپه
۹۴	جدول ۴-۵- مانده سپرده های بانک سپه استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال)
۹۵	۴-۲-۴- بانک تجارت

- جدول ۶-۴- مانده سپرده های بانک تجارت استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال) ۹۶
- ۵-۲-۴- بانک صادرات ۹۷
- جدول ۷-۴- مانده سپرده های بانک صادرات استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال) ۹۷
- ۶-۲-۴- بانک رفاه کارگران ۹۸
- جدول ۸-۴- مانده سپرده های بانک رفاه کارگران استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال) ۹۸
- ۷-۲-۴- پست بانک: ۱۰۰
- جدول ۹-۴- مانده سپرده های پست بانک استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال) ۱۰۰
- ۳-۴- بررسی عملکرد هر یک از بانک های تخصصی استان در تجهیز منابع به تفکیک نوع سپرده طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ ۱۰۱
- جدول ۱۰-۴- مانده سپرده های بانک های تخصصی استان (میلیون ریال) ۱۰۱
- جدول ۱۱-۴- سهم بانک های تخصصی استان از سپرده های بانکی (میلیون ریال) ۱۰۲
- ۱-۳-۴- بانک صنعت و معدن ۱۰۳
- جدول ۱۰-۴- مانده سپرده های بانک صنعت و معدن استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال) ۱۰۳
- ۲-۳-۴- بانک مسکن ۱۰۴
- جدول ۱۱-۴- مانده سپرده های بانک مسکن استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال) ۱۰۴
- ۳-۳-۴- بانک کشاورزی ۱۰۵
- جدول ۱۲-۴- مانده سپرده های بانک کشاورزی استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال) ۱۰۵
- ۴-۳-۴- بانک توسعه صادرات ۱۰۶
- جدول ۱۳-۴- مانده سپرده های بانک توسعه صادرات استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال) ۱۰۷
- ۵-۳-۴- بانک توسعه تعاون ۱۰۸
- جدول ۱۴-۴- مانده سپرده های بانک توسعه تعاون استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال) ۱۰۸
- ۴-۴- جمع بندی ۱۱۰
- فصل پنجم: تحلیل روند تخصیص منابع در استان طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ ۱۱۲
- ۱-۵- مقدمه ۱۱۳
- ۲-۵- بررسی مانده تسهیلات بانک های تجاری و تخصصی استان طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ ۱۱۳
- جدول ۱-۵- مانده تسهیلات هر یک از بانک های تجاری استان (میلیون ریال) ۱۱۳

- ۱۱۵..... نمودار ۱-۵- مانده تسهیلات هر یک از بانک های تجاری استان (میلیون ریال)
- ۱۱۶..... جدول ۲-۵- مانده تسهیلات هر یک از بانک های تخصصی استان (میلیون ریال)
- ۱۱۷..... ۳-۵- تحلیل روند تخصیص منابع بانکی استان به تفکیک بخش های اقتصادی طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵
- ۱۱۷..... ۱-۳-۵- بررسی عملکرد بانک های تجاری استان در ارائه تسهیلات به بخش های اقتصادی
- ۱۱۸..... جدول ۳-۵- مانده تسهیلات بانک های تجاری استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)
- ۱۱۹..... ۱-۱-۳-۵- بانک ملی
- ۱۱۹..... جدول ۴-۵- مانده تسهیلات بانک ملی استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)
- ۱۲۰..... جدول ۵-۵- مانده تسهیلات بانک ملت استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)
- ۱۲۱..... جدول ۶-۵- مانده تسهیلات بانک سپه استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)
- ۱۲۲..... جدول ۷-۵- مانده تسهیلات بانک تجارت استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)
- ۱۲۳..... جدول ۸-۵- مانده تسهیلات بانک صادرات استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)
- ۱۲۴..... جدول ۹-۵- مانده تسهیلات بانک رفاه کارگران استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)
- ۱۲۵..... جدول ۱۰-۵- مانده تسهیلات پست بانک استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)
- ۱۲۶..... ۲-۳-۵- بررسی عملکرد بانک های تخصصی استان در ارائه تسهیلات به بخش های اقتصادی
- ۱۲۶..... جدول ۱۱-۵- مانده تسهیلات بانک های تخصصی استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)
- ۱۲۷..... جدول ۱۲-۵- مانده تسهیلات بانک صنعت و معدن استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)
- ۱۲۸..... جدول ۱۳-۵- مانده تسهیلات بانک مسکن استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)
- ۱۲۹..... نمودار ۱۳-۵- مانده تسهیلات بانک مسکن استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)
- ۱۲۹..... جدول ۱۴-۵- مانده تسهیلات بانک کشاورزی استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)
- ۱۳۰..... نمودار ۱۴-۵- مانده تسهیلات بانک کشاورزی استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)
- ۱۳۰..... جدول ۱۵-۵- مانده تسهیلات بانک توسعه صادرات استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)
- ۱۳۱..... جدول ۱۶-۵- مانده تسهیلات بانک توسعه تعاون استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)
- ۱۳۲..... ۴-۵- تحلیل روند تخصیص منابع بانکی استان به تفکیک عقود طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵
- ۱۳۲..... ۱-۴-۵- بررسی عملکرد هر یک از بانک های تجاری استان به تفکیک عقود
- ۱۳۳..... جدول ۱۷-۵- مانده تسهیلات بانک های تجاری استان به تفکیک نوع عقود (میلیون ریال)

جدول ۵-۱۸- مانده تسهیلات بانک ملی استان تا پایان سال ۹۵ به تفکیک نوع عقود (میلیون ریال).....	۱۳۴
۴-۱-۲- بانک ملت.....	۱۳۵
جدول ۵-۱۹- مانده تسهیلات بانک ملت استان تا پایان سال ۹۵ به تفکیک نوع عقود.....	۱۳۶
جدول ۵-۲۰- مانده تسهیلات بانک سپه استان به تفکیک نوع عقود.....	۱۳۷
جدول ۵-۲۱- مانده تسهیلات بانک تجارت استان به تفکیک نوع عقود.....	۱۳۹
جدول ۵-۲۲- مانده تسهیلات بانک صادرات استان به تفکیک نوع عقود.....	۱۴۱
جدول ۵-۲۳- مانده تسهیلات بانک رفاه کارگران استان به تفکیک نوع عقود.....	۱۴۲
جدول ۵-۲۴- مانده تسهیلات پست بانک استان به تفکیک نوع عقود.....	۱۴۴
۴-۲-۵- بررسی عملکرد هر یک از بانک های تخصصی استان به تفکیک عقود.....	۱۴۵
جدول ۵-۲۵- مانده کلیه تسهیلات بانک های تخصصی استان به تفکیک عقود.....	۱۴۵
جدول ۵-۲۶- مانده تسهیلات بانک صنعت و معدن استان به تفکیک نوع عقود.....	۱۴۷
جدول ۵-۲۷- مانده تسهیلات بانک مسکن استان به تفکیک نوع عقود.....	۱۴۹
جدول ۵-۲۸- مانده تسهیلات بانک کشاورزی استان به تفکیک نوع عقود.....	۱۵۰
جدول ۵-۲۹- مانده تسهیلات بانک توسعه صادرات استان به تفکیک نوع عقود.....	۱۵۱
جدول ۵-۳۰- مانده تسهیلات بانک توسعه تعاون استان به تفکیک نوع عقود.....	۱۵۳

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

بنگاه های اقتصادی برای تأمین مالی فعالیت های خود نیازمند منابع مالی هستند. این تأمین مالی در کشورهایی که دارای نظام مالی پیشرفته هستند از طریق نهادهای مختلف بازار سرمایه، بانک ها، صندوق های سرمایه گذاری خطرپذیر و سایر نهادهای مالی صورت می گیرد. در چارچوب نظام مالی متعارف، نقش بانک ها به عنوان یک نهاد تأمین مالی کوتاه مدت و غالباً مختص بنگاه های کوچک و متوسط تعریف شده است و بنگاه های بزرگ نیز از طریق سایر نهادهای مالی، نیازهای خود را مرتفع می نمایند. اما این مسئله در اقتصاد ایران تا حدود زیادی متفاوت است چراکه به دلیل نقش کمرنگ بازار سرمایه در تأمین مالی و نبود جایگزین های مناسب تأمین مالی بانکی، نظام تأمین مالی بنگاه ها و بخش های اقتصادی، بانک محور بوده و بانک ها مسئولیت زیادی در تأمین مالی بنگاه های کوچک و بزرگ و همچنین تأمین مالی کوتاه مدت و بلندمدت برعهده دارند. هرچند آمار رسمی و قابل اتکایی درخصوص سهم بانک ها از کل نظام تأمین مالی در دست نیست، ولی مبتنی بر برخی بررسی ها می توان گفت که این سهم بالای ۷۰ درصد است.

در شرایطی که عمده تأمین مالی بنگاه ها و بخش های اقتصادی کشور از طریق شبکه بانکی صورت می گیرد و با توجه به اینکه مسائل و ابهامات متعددی به ویژه در دهه اخیر درخصوص کمیّت و کیفیت تأمین مالی بنگاه ها و بخش های مختلف اقتصادی از کانال بانکی به وجود آمده است، ضرورت دارد به منظور تحلیل و آسیب شناسی نظام بانکی درخصوص رابطه بانک و بنگاه، تصویر روشن و جامع از آمارها و وضعیت نسبت های عملکردی بانک ها در تأمین مالی بنگاه ها و بخش های اقتصادی داشته باشیم. در این راستا، مطالعات بسیاری در سطح سیستم بانکی کشور صورت گرفته است، اما با وجود متفاوت بودن رفتار بنگاه ها در مناطق مختلف کشور، کمتر مطالعه ای در حوزه بانکی به تحقیق در خصوص عملکرد بانک ها در استان های کشور پرداخته است. برای این منظور، تحقیق حاضر،

استان خراسان رضوی را هدف قرار داده و به منظور آسیب شناسی و تحلیل چالش های تأمین مالی بنگاه های استان از شبکه بانکی، وضعیت تجهیز منابع شبکه بانکی به عنوان منابع بالقوه جهت حمایت از بنگاه ها و بخش های اقتصادی استان، میزان و کیفیت و نحوه توزیع تسهیلات اعطایی بانک ها به بنگاه ها و بخش های اقتصادی استان را مورد ارزیابی قرار می دهد تا با بررسی شاخص های مختلف آماری در حوزه تجهیز و تخصیص منابع بانکی، تحلیل مستند و مستدلی نسبت به عملکرد تأمین مالی بنگاه ها و بخش های اقتصادی از شبکه بانکی استان ارائه دهد.

۱-۲- بیان مساله

طبق اقتصاد متعارف، بانک مرکزی با هدف کنترل عرضه پول و کنترل نرخ بهره، سیاست های پولی را اجرا می کند. هدف از کنترل عرضه پول توسط بانک مرکزی کنترل حجم پول یا کنترل تخصیص پول است. در کنترل حجم پول، هدف نهایی تغییر در حجم پول است. در حالیکه در کنترل تخصیص پول، هدف تخصیص مجدد منابع اعتباری است. از همین رو است که اصولاً شرایط اعطای تسهیلات مالی در کنار تغییر در حجم پول و نرخ بهره به عنوان هدف سیاست پولی در نظر گرفته می شود.

ابتکار تغییر حجم پول به طور عمده در دست بانک مرکزی قرارداد و این بانک با اعمال سیاست های پولی نظیر تغییر در نرخ ذخیره قانونی بانک ها، تغییر در نرخ تنزیل مجدد، تغییر نسبت نقدینگی و عملیات بازار باز، حجم پول را تغییر می دهد. این ابزارها، ابزارهای رایج در کلیه بانک های مرکزی دنیا محسوب می شوند. در ایران به لحاظ رعایت موازین شرعی قانون عملیات بانکی بدون ربا، برخی از این ابزارهای رایج یا به کار گرفته نمی شود و یا با تغییراتی اعمال می گردند. با توجه به این موضوع و نیز لزوم در نظر گرفتن شرایط اعطای تسهیلات به عنوان هدف از اجرای سیاست پولی، بانک مرکزی در کنار ابزارهای رایج، در قالب کنترل اعتبارات از ابزارهایی استفاده می کند که برخی اقتصاددانان آن ها را ابزارهای کیفی می نامند. از آن جمله می توان به ایجاد سقف برای اعتبارات بخش های مختلف

تولیدی و تعیین سهم آنها از کل اعتبارات، الزام بانک‌ها به نگهداری نسبت معینی از دارائی‌های آنی نسبت به بدهی‌های دیداری، تعیین نرخ کارمزد عملیات بانکی، تعیین نوع معاملات و عقود مجاز برای بانک‌ها و ... اشاره کرد.

در دسته‌بندی ابزارها نکته‌ای بسیار مهم شایان توجه است؛ در استفاده از ابزارهای رایج، بانک مرکزی دخل و تصرفی در نقش بازار به عنوان تخصیص دهنده منابع نمی‌کند بلکه برای بالا یا پایین بردن عرضه پول، از طریق مکانیسم بازار عمل می‌کند. در واقع این مکانیزم بازار است که موجب افزایش یا کاهش عرضه پول می‌شود. در مقابل در استفاده از ابزارهای کنترل اعتبارات، بانک مرکزی عمل تخصیص منابع اعتباری را خود مستقیماً انجام می‌دهد. در اینجا دیگر نرخ بهره و قیمت اوراق و مکانیزم بازار نقش چندانی در تخصیص منابع اعتباری ندارد.

اما همانطور که می‌دانیم برای دستیابی به اهداف اقتصادی، بانک مرکزی به طور مستقیم نمی‌تواند با استفاده از ابزارهای در اختیار خود (مانند نرخ بهره، نسبت ذخیره قانونی و غیره) ثبات تورم و سلامت نظام بانکی را تأمین نماید؛ بلکه نیاز به ارزیابی کانال‌های مختلف اثرگذاری سیاست پولی بر متغیرهای اصلی کلان اقتصادی در بخش‌های واقعی، مالی و ارزی دارد که به این فرایند مکانیزم انتقال پولی گفته می‌شود. لازم به ذکر است که در میان اقتصاددانان در خصوص مکانیزم انتقال سیاست پولی نیز دو دیدگاه شکل گرفته است. دیدگاه اول دیدگاه نئوکلاسیکی است که کانال‌های انتقال سیاست پولی مبتنی بر کامل بودن بازارهای مالی را ارائه داده است. اما در مقابل در دو دهه گذشته توجه مطالعات بر حوزه اعتباری معطوف شده است که قائل به وجود ناکاملی در بازارهای مالی است. در این دیدگاه که به دیدگاه اعتباری^۱ مشهور است، گذار سیاست پولی از راه اثرگذاری بر دارایی‌های بانکی همچون وام‌های اعطایی و بدهی‌های بانکی مانند سپرده‌ها انجام می‌پذیرد.

^۱ Credit view

بنابراین از آنجائی که امروزه به خصوص بانک مرکزی ایران به طور معمول ابزار کنترل اعتبارات را در سیاست های خود مورد استفاده قرار می دهد، ضرورت دارد تا این ابزارهای سیاست پولی و نیز کانال اثرگذاری آن به طور کامل مورد بحث قرار گیرد که در فصول آتی این پژوهش به آن پرداخته شده است.

باتوجه به ضرورت به کارگیری اعطای تسهیلات در سیاست های پولی کشور، این سوال به ذهن متبادر می گردد که تأثیر تسهیلات در بخش های مختلف اقتصادی به چه صورت است؟ تأثیر تسهیلات اعطایی در رشد ارزش افزوده بخش های اقتصادی از موضوعات مهم و مورد بحث در موضوع تأمین مالی بنگاه های تولیدی به شمار می رود. یکی از تنگناهای موجود در بحث حمایت از تولید، تأمین مالی تولید است. در واقع یکی از ملزومات اولیه و پیش نیازهای اصلی برای قرار گرفتن در مسیر توسعه، تأمین و تخصیص سرمایه و منابع مالی به شکل مطلوب است که در این راستا بانک ها نقش بسیار مهمی را در اقتصاد کشور به عهده دارند. بنابراین نکته بسیار مهمی که باید مورد توجه مسئولین اقتصادی قرار گیرد این است که آیا بانک ها می توانند با ارائه تسهیلات، موتور محرکی برای رشد بخش های اقتصادی باشند؟ به همین دلیل بررسی تأثیر تسهیلات اعطایی به هر بخش اقتصادی، بر رشد ارزش افزوده آن بخش از اهداف مهم این تحقیق به شمار می رود. برای این منظور ابتدا باید به بررسی کمیت و کیفیت تجهیز منابع بالقوه جهت اعطای تسهیلات به متقاضیان پرداخت، سپس به بررسی شاخص ها و نسبت های مختلف در خصوص کمیت و کیفیت تخصیص منابع بانکی به بنگاه ها و بخش های اقتصادی پرداخته شود. اما از آنجائی که یکی از مسائل مهم اعطای تسهیلات بانکی، عدالت توزیعی اعتبارات است، مسؤلان باید به نحوه توزیع تسهیلات در سطح کل کشور توجه داشته باشند. آیا هر استان باید متناسب با تجهیز منابع در استان، تسهیلات دریافت نماید؟ نگاهی به آمار تجهیز و تخصیص منابع بانکی به تفکیک استان ها، و مقایسه توزیع تسهیلات و سپرده ها بر حسب استان ها می تواند به تدقیق موضوع عدالت توزیعی اعتبارات در سطح کشور بیانجامد. بررسی این موضوع برای هر استان، فضای

تحقیقی جداگانه ای را می طلبد. این تحقیق هدف خود را معطوف به استان خراسان رضوی نموده است. بر این اساس، با بررسی تجهیز منابع بانکی استان، عملکرد بانک ها در تخصیص منابع بانکی به بنگاه ها و بخش های اقتصادی را مورد بررسی قرار داده است تا از این رهگذر بتواند جایگاه استان خراسان رضوی در کشور را در توزیع تسهیلات بانکی شناسایی و تبیین نماید.

۱-۳- تعریف واژگان و مفاهیم

بانک: یک موسسه انتفاعی است که با سرمایه خود و با سپرده های مشتریان، به منظور کسب سود، اقدام به جمع آوری سپرده ها، اعطای وام، اعتبار و خدمات بانکی می نماید.

واحد بانکی: منظور از واحد بانکی، شعبه، نمایندگی و باجه می باشد.

سیستم بانکی: به مجموعه بانک های تجاری، تخصصی و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اطلاق می شود.

بانک های تخصصی: بانک هایی هستند که فقط به زمینه های خاصی از فعالیت های اقتصادی می پردازند و اعتبارهای خود را در جهت خاص و تعیین شده ای هدایت می کنند. بانک های صنعت و معدن، مسکن، کشاورزی و توسعه صادرات در زمره بانک های تخصصی می باشند.

بانک های تجاری: بانک هایی هستند که فعالیت اعتباری آنها به بخش اقتصادی خاصی محدود نمی شود. بانک های ملی، ملت، سپه، تجارت، صادرات، رفاه کارگران و پست بانک ها از بانک های تجاری هستند.

سپرده های بانکی

امروزه، سپرده های بانکی در بانکداری متعارف، تنوع فراوانی دارند، اما در تقسیم بندی کلی، به سه گروه سپرده های جاری، پس انداز و مدت دار تقسیم می شوند که عبارتند از:

۱- سپرده قرض الحسنه جاری (دیداری): به سپرده هایی که بانک در برابر آن متعهد است به محض رویت چک مبلغی را که روی آن قید شده استپردازد، سپرده های دیداری یا قرض الحسنه جاری گویند.

۲- سپرده قرض الحسنه پس انداز: به سپرده هایی اطلاق می شود که سودی به آن تعلق نگرفته ولی طبق قانون، بانک ها می توانند به منظور جذب و تجهیز این گونه سپرده ها به قید قرعه جوایز نقدی و یا جنسی به سپرده گذاران اعطا کنند.

۳- سپرده سرمایه گذاری مدت دار: به دو دسته کوتاه مدت و بلند مدت تقسیم می شوند:

الف) سپرده سرمایه گذاری کوتاه مدت: به سپرده هایی اطلاق می شود که بانک ها به صورت سپرده های سرمایه گذاری کوتاه مدت از مردم قبول می کنند. بانک ها در مورد سپرده های مدت دار فقط به عنوان وکیل سپرده گذار عمل می کنند و منافع حاصل از این سپرده ها طبق عقود اسلامی مورد استفاده قرار می گیرد. منافع بر اساس عقد قراردادی بین سپرده گذار و بانک تقسیم می شود.

ب) سپرده سرمایه گذاری بلند مدت: به سپرده هایی اطلاق می شود که بانک ها به صورت سپرده های سرمایه گذاری بلند مدت از مردم قبول می کنند و همانند سپرده های مدت دار است.

تسهیلات و انواع آن

به موجب آیین نامه باز پس گیری مطالبات بانکی تسهیلات شامل کلیه تسهیلات ریالی و ارزی است که به اشخاص حقیقی و حقوقی داده می شود و نیز بدهی مشتریان در حساب بدهکاران موقت، تسهیلات حساب ذخیره ارزی، بدهی مشتریان اعتبارات اسنادی و ضمانت نامه های پرداخت شده، بدهی مشتریان بابت اعتبارات اسنادی و براوات ارزی مدت دار پرداخت شده، تسهیلات خرید اموال معاملات، بابت پیش پرداخت کار، کالای معاملات سلف، اموال خریداری شده بابت عقود، خرید دین، اسناد و براوات خریداری شده را در بر می گیرد.

تسهیلات اعطایی به بخش غیردولتی، تسهیلاتی است که بانک ها از طریق قراردادهای مختلف اسلامی، به موجب قانون عملیات بانکی بدون ربا و آئین نامه های مصوب، از ابتدای سال ۱۳۶۳ به بخش غیردولتی اعطا می کنند. این قراردادها عبارتند از: مشارکت حقوقی، مشارکت مدنی، فروش اقساطی، سرمایه گذاری مستقیم، مضاربه، مزارعه، مساقات، جعاله، معاملات سلف، اجاره به شرط تملیک، قرض الحسنه و خرید دین.

مشارکت حقوقی: مشارکت حقوقی عبارت است از تامین قسمتی از سرمایه ی شرکت های سهامی جدید و یا خرید قسمتی از سهام شرکت های سهامی موجود.

مشارکت مدنی: مشارکت مدنی عبارت است از درآمیختن سهم الشرکه ی نقدی و یا غیرنقدی اشخاص حقیقی و یا حقوقی متعدد به نحو مشاع، به منظور انتفاع، طبق قرارداد.

فروش اقساطی: عبارت است از واگذاری عین به بهای معلوم به غیر، به ترتیبی که تمام یا قسمتی از بهای مذکور به اقساط مساوی و یا غیرمساوی، در سررسید یا سررسیدهای معین دریافت گردد.

سرمایه گذاری مستقیم: سرمایه گذاری مستقیم عبارت است از تامین سرمایه لازم برای اجرای طرح های تولیدی و طرح های عمرانی انتفاعی توسط بانک ها، بدون مشارکت اشخاص حقیقی یا حقوقی غیر بانکی.

مضاربه: قراردادی است که به موجب آن یکی از طرفین (مالک)، عهده دار تامین سرمایه (نقدی) می شود، با قید این که طرف دیگر (عامل)، با سرمایه مذکور تجارت کند و در سود حاصله هر دو طرف شریک باشند.

مزارعه: قراردادی است که به موجب آن یکی از طرفین (زارع)، زمین مشخصی را برای مدت معینی به شخص دیگر (عامل) بدهد تا در زمین مذکور زراعت کند و حاصل بین زارع و عامل تقسیم شود.

مساقات: معامله ای است که بین صاحب درخت و امثال آن با عامل در مقابل حصه ای مشاع از ثمره واقع می شود.

ثمره اعم از میوه، برگ، گل و غیره است.

جعاله: عبارت از التزام شخص (جاعل یا کارفرما)، به ادای مبلغ یا اجرت معلوم (جعل) در مقابل انجام عملی معین،

طبق قرارداد است. طرفی که عمل را انجام می دهد، عامل یا پیمانکار نامیده می شود.

معاملات سلف: منظور از معاملات سلف، پیش خرید نقدی محصولات تولیدی به قیمت معین است.

اجاره به شرط تملیک: عقد اجاره ای است که در آن شرط شود مستاجر در پایان مدت اجاره، در صورت عمل به

شرایط مندرج در قرارداد، عین مستاجره را مالک شود.

قرض الحسنه: عقدی است که به موجب آن، بانک ها مبلغ معینی را طبق ضوابط مقرر به اشخاص اعم از حقیقی یا

حقوقی به قرض واگذار می نمایند.

خرید دین: عبارت است از پرداخت وجه سندی وعده دار مانند سفته و برات پیش از سررسید آن سند، به مبلغی

کمتر از ارزش اسمی آن.

۱-۴- ضرورت انجام تحقیق

در ایران بخش قابل توجهی از دارایی های مالی در قالب سیستم بانکی به صورت سپرده های بلندمدت و کوتاه مدت

سرمایه گذاری می شود که این مسئله نقش منحصر بفرد سیستم بانکی در جذب سپرده و تامین و تجهیز منابع را

نمایان می سازد.

با توجه به این که افزایش سرمایه گذاری بخش خصوصی و دولتی ناشی از افزایش اعتبارات، منجر به افزایش تولید

در بخش های مختلف اقتصادی می گردد، یکی از مباحث مهم در اقتصاد کشور لزوم افزایش تسهیلات و اعتبارات

اعطایی به منظور تأمین مالی سرمایه گذاری در بخش های مختلف اقتصادی در قالب سیاست های پولی است. بنابراین مطالعه و بررسی روند اعتبارات و تأثیر آن بر بخش های اقتصادی یکی از ضرورت های مهم به منظور سیاست گذاری پولی است.

با بررسی نسبت ها و شاخص های مختلف تخصیص منابع بانکی به بنگاه ها، نتایج و دستاوردهایی در هر یک از محورهای؛ ترکیب سپرده های شبکه بانکی، میزان و ترکیب تسهیلات اعطایی بانک ها، سهم هر یک از گروه های بانکی در اعطای تسهیلات، تخصیص منابع به تفکیک بخش های اقتصادی، مقایسه سهم بخش ها از تسهیلات با اشتغال و ارزش افزوده، الگوی اعطای تسهیلات از نظر عقود بانکداری، الگوی توزیع استانی تسهیلات، هدف از دریافت تسهیلات بانکی و برخی مؤلفه های دیگر، تصویری جامع از وضعیت شاخص های عملکرد شبکه بانکی در زمینه تأمین مالی و حمایت از بنگاه ها و بخش های اقتصادی ارائه خواهد شد.

این گزارش با تأکید بر رابطه بانک ها و بنگاه ها در استان درصدد پاسخگویی به برخی سؤالات در زمینه عملکرد شبکه بانکی در تأمین تسهیلات و منابع مالی بنگاه ها و بخش های اقتصادی استان است. بر این اساس مهمترین نسبت ها و شاخص های عملکرد بانک ها در اعطای تسهیلات به بنگاه ها و بخش های اقتصادی استان مورد بررسی قرار می گیرد. در مجموع به استناد آمار و اطلاعات موجود درخصوص عملکرد تأمین مالی بنگاه ها از سوی بانک ها، چالش ها و آسیب های زیادی در تأمین مالی مطلوب بنگاه ها و بخش های اقتصادی از بانک ها وجود دارد و نظر به نبود محیط قانونی و مقرراتی مناسب و کارآمد در این زمینه، لزوم اصلاح قوانین و مقررات این حوزه و بازنگری در رویه ها و قواعد اعطای تسهیلات توسط بانک ها بیش از پیش احساس می گردد.

۵-۱- اهداف تحقیق

بررسی عملکرد بانک ها در دو حوزه تأمین مالی بنگاه ها و تخصیص منابع بانکی به بخش های اقتصادی از مهمترین موضوعات رایج در اقتصاد پولی و بانکی می باشد. همچنین همانطور که بیان گردید جهت بررسی موضوع عدالت توزیعی اعتبارات در سطح کشور، لازم این مسأله در سطح استانی مورد بررسی قرار گیرد. در این راستا یکی از اهداف این پژوهش ارائه تصویری جامع از وضعیت شاخص های عملکرد شبکه بانکی استان خراسان رضوی در زمینه تأمین مالی و حمایت از بنگاه ها و بخش های اقتصادی و جایگاه این استان در کشور است.

از دیگر اهداف مهم این تحقیق، بررسی کمیت و کیفیت تجهیز منابع بالقوه استان خراسان رضوی جهت اعطای تسهیلات، و نیز بررسی کمیت و کیفیت تخصیص منابع بانکی این استان به بنگاه ها و بخش های اقتصادی است. همچنین این پژوهش بر آن است تا تاثیر تسهیلات اعطایی برای هر بخش اقتصادی، بر رشد ارزش افزوده آن بخش را نیز مورد بررسی قرار دهد.

۶-۱- دوره مطالعه

در این تحقیق اطلاعات بانک های کشور و استان در دوره زمانی ۱۳۹۵-۱۳۹۰ (۶ سال) مورد بررسی قرار می گیرد.

۷-۱- سوالات تحقیق

در پژوهش حاضر سوالات زیر مورد ارزیابی قرار می گیرد.

- وضعیت هریک از بانک های استان در تجهیز منابع بانکی به تفکیک نوع سپرده ها چگونه است؟

- وضعیت هریک از بانک های استان در تخصیص اعتبارات به بخش های مختلف اقتصادی و در قالب عقود مختلف چگونه است؟

- آیا تسهیلات اعطایی استان در بخش های کشاورزی، صنعت و معدن، بازرگانی، مسکن و ساختمان، خدمات منجر به رشد ارزش افزوده در همان بخش گردیده است؟

- وضعیت هر یک از بانک های استان از نظر مدیریت منابع و مصارف و همچنین از نظر نقش در تأمین مالی تولید چگونه است؟

۸-۱- جامعه آماری

با توجه به اینکه ساختار هر بانک می تواند بر عملکرد آن تأثیرگذار باشد، شبکه بانکی مورد بررسی شامل بانک های عضو شورای هماهنگی بانک ها بوده که به دو گروه بانک های تخصصی و تجاری تقسیم شده است که بانک های هر گروه به تفکیک عبارتند از:

- بانک های تجاری شامل: ملی، سپه، رفاه، پست بانک، صادرات، ملت و تجارت

- بانک های تخصصی شامل: مسکن، کشاورزی، صنعت و معدن، توسعه صادرات و توسعه تعاون

با توجه به اینکه بانک های خصوصی اطلاعات سپرده ها و تسهیلات خود را در اختیار شورای هماهنگی بانک ها قرار نمی دهند و این اطلاعات کامل نیست این بانک ها مورد بررسی قرار نگرفته است.

بنابراین جامعه آماری تحقیق کلیه بانک های تجاری و تخصصی کشور را در بر می گیرد که شامل ۱۲ بانک می باشد.

اما نمونه آماری شامل ۱۲ بانک تجاری و تخصصی در استان خراسان رضوی خواهند بود.

۹-۱- نحوه سازماندهی مطالب

این تحقیق در ۷ فصل ارائه می شود که خلاصه آن به شرح زیر است:

فصل اول، همانطور که مشاهده نمودید، به کلیات پرداخته است. در فصل دوم مبانی نظری و پیشینه تحقیق ارائه می گردد. در این فصل انتظار می رود به هرگونه پرسش در ارتباط با ابزارهای سیاست پولی، کانال های اثرگذاری سیاست پولی بر اقتصاد، سیاست های پولی در ایران پاسخ داده شود.

فصل سوم به تحلیل روند تجهیز منابع و تخصیص اعتبارات در کشور و جایگاه استان خراسان رضوی طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ پرداخته خواهد شد. در این فصل تلاش شده است روند سپرده های بانکی به تفکیک نوع سپرده و نوع بانک و نیز روند تسهیلات به تفکیک نوع عقود، نوع بانک و بخش های مشمول ارائه تسهیلات مورد بررسی قرار گیرد.

در فصل چهارم و پنجم، به ترتیب تحلیل روند تجهیز منابع و تحلیل روند تخصیص منابع در استان به تفکیک هر یک از بانک های تجاری و تخصصی، طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ ارائه می گردد.

فصل ششم به تحلیل عملکرد بانک های استان در تأمین مالی تولید طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ پرداخته است. در این راستا به بررسی تغییر ماهوی سپرده ها و تغییر جهت بانک ها در ارائه تسهیلات پرداخته و تأثیر اعطای تسهیلات به بخش های مختلف اقتصادی را در ارزش افزوده هر بخش مورد بررسی قرار داده است. همچنین تحلیل نسبت مصارف به منابع در هر یک از بانک های تجاری و تخصصی استان ارائه می گردد. در نهایت، فصل هفتم مطالب جمع بندی و پیشنهادات ارائه خواهد شد.

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۲-۱- مقدمه

طبق مبانی علم اقتصاد، بانک مرکزی با هدف کنترل عرضه پول و کنترل نرخ بهره، سیاست های پولی را اجرا می کند. هدف از کنترل عرضه پول توسط بانک مرکزی کنترل حجم پول یا کنترل تخصیص پول است. در کنترل حجم پول، هدف نهایی تغییر در حجم پول است. در حالی که در کن ترل تخصیص پول، هدف تخصیص مجدد منابع اعتباری است.^۲ سیاست پولی اصولاً بر نظریه مقداری پول در هر دو شکل قدیمی (کلاسیک ها) و جدید آن (فریدمن و مکتب پولی) مبتنی است. سیاست پولی اغلب به صورت انقباضی و ضد تورمی اجرا می شود و شکل انبساطی آن تنها در شرایط کم اشتغالی و آن هم در کوتاه مدت است که باعث افزایش تولید و اشتغال کل می شود.

با این حال با توجه به فعالیت های اقتصادی و فناوری های جدید، بانک های مرکزی جهان اقدام به تجدید نظر در نحوه فعالیت خود نموده اند. در دهه های اخیر، اهداف بانک های مرکزی باز تعریف شده و با توجه به دیدگاه جدید در مورد کوچک کردن دولت ها و استفاده از سازوکار بازار به جای برنامه ریزی های متمرکز و سیاست های دستوری، این اهداف با تغییرات اساسی روبه رو شده است. اهداف بانک مرکزی محدودتر گردیده و اولویت اصلی به سیاست ثبات اقتصادی و مبارزه با تورم داخلی داده شده است. ابزارهای پولی بانک مرکزی نیز به سمت ابزارهای غیرمستقیم حرکت کرده است. با توجه به این تغییر جهت نیاز است تا مبانی سیاست پولی به خصوص در مورد ابزارهای جدید و مکانیسم های جدید انتقال پول، بیان گردد.

بنابراین در این فصل به مبانی نظری سیاست پولی شامل ابزارهای آن و مکانیسم اثرگذاری این سیاست ها بر اقتصاد و همچنین فعال یا منفعل بودن پول پرداخته خواهد شد. در نهایت مروری بر مطالعات تجربی صورت گرفته در موضوع پژوهش خواهیم داشت.

برای مطالعه بیشتر ر.ک به اقتصاد پول و بانکداری نوشته داودی، صمصامی، ۱۳۸۸، ص ۲۶۸-۲۷۴

۲-۲- ابزارهای سیاست پولی

در اجرای سیاست های پولی، بانک های مرکزی از ابزارهای متنوعی می توانند استفاده کنند. اما هر کشوری، با توجه به قوانین پولی خود، از ابزارهای خاصی استفاده می کند. ابزارهای سیاست پولی به دو گروه ابزارهای کمی و ابزارهای کیفی تفکیک می شوند. در ابزارهای کمی سعی می شود از طریق کنترل حجم ذخایر و یا تغییر نرخ ذخیره قانونی، حجم پول و یا نرخ بهره کنترل شود. اما حجم ذخایر نیز می تواند از طریق «عملیات بازار باز»، «نرخ تنزیل مجدد و وام بانکی» و «تعیین نسبت نقدینگی» کنترل گردد. در کنترل عرضه پول با استفاده از ابزارهای کیفی، هدف صرفاً کنترل حجم پول نیست، بلکه هدف تخصیص مجدد همان حجم پول در بخش های مختلف اقتصادی است. ابزارهای کیفی شامل «کنترل مستقیم نوع اعتبارات بانکی»، و «کنترل هزینه هر نوع اعتبار بانکی» است. اختلاف اساسی ابزارهای کمی و کیفی در آن است که در سیاست کمی، بانک مرکزی دخل و تصرفی در نقش بازار به عنوان تخصیص دهنده منابع نمی کند بلکه برای بالا یا پایین بردن عرضه پول، از طریق مکانیسم بازار عمل می کند. در واقع بانک مرکزی باعث می شود مکانیسم بازار، حجم پول یا قیمت اوراق را کم یا زیاد کند. مثلاً اگر بانک مرکزی بخواهد عرضه پول در جامعه افزایش یابد، اقدام به خرید اوراق قرضه با قیمت بیشتر می کند. یعنی به عنوان یک تقاضاکننده جدید وارد بازار می شود. در نتیجه این مکانیزم بازار است که موجب افزایش عرضه پول می شود. در مقابل در سیاست کیفی، بانک مرکزی عمل تخصیص منابع اعتباری را خود مستقیماً انجام می دهد. در اینجا دیگر نرخ بهره و قیمت اوراق و مکانیزم بازار نقش چندانی در تخصیص منابع اعتباری ندارد. بانک مرکزی ایران به طور معمول ابزار کنترل کیفی را مورد استفاده قرار می دهد. (داودی، صمصامی، ۱۳۸۸، ص ۲۶۵)

در یک تقسیم بندی دیگر، بانک مرکزی می تواند در اجرای سیاست پولی، مستقیماً از قدرت تنظیم کنندگی خود استفاده نموده و یا به طور غیرمستقیم از اثرگذاری بر روی شرایط بازار پول به عنوان انتشاردهنده پول پر قدرت

(اسکناس و مسکوک در جریان و سپرده‌های نزد بانک مرکزی) استفاده نماید. بر همین اساس دو نوع ابزار سیاست پولی قابل تفکیک هستند که ابزارهای مستقیم سیاست پولی مبتنی بر عدم اتکا بر شرایط بازار شامل «کنترل نرخ‌های سود بانکی» و «تعیین سقف اعتباری» هستند و ابزارهای غیرمستقیم سیاست پولی مبتنی بر شرایط بازار شامل «نسبت سپرده قانونی»، «اوراق مشارکت بانک مرکزی»، و «سپرده ویژه بانک‌ها» نزد بانک مرکزی هستند. در ادامه بر اساس توضیحات فوق، ابزارهای سیاست پولی را توضیح خواهیم داد.

۲-۲-۱- عملیات بازار باز

خرید و فروش اوراق قرضه یا اوراق بهادار معتبر یا قبولی‌ها از سوی بانک مرکزی به سیستم بانکی یا به مردم را «عملیات بازار باز» می‌گویند. در شرایطی که بانک مرکزی احساس کند حجم پول در گردش بیش از حد مطلوبش است و یا هزینه اعتبارات در سطحی پایین‌تر از حد مطلوبش قرار دارد، به مردم یا بانک‌ها اوراق قرضه و یا سایر اوراق را می‌فروشد. برعکس اگر حجم پول در گردش کمتر از حد مطلوبش باشد، اقدام به خرید اوراق می‌کند. (داودی، صمصامی، ۱۳۸۸، ص ۲۶۶) در واقع این ابزار به بانک‌ها انعطاف لازم را در مدیریت نقدینگی و مداخله در بازار پولی اعطاء می‌نمایند.

در ایران، به منظور توسعه و بسط عملیات بازار باز و اجرای سیاست‌های پولی از حیث مدیریت نقدینگی و تأثیر بر بازار پول و سرمایه، یافتن بدیل‌های مناسب در قالب موازین شرع مقدس اسلام بعد از اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا از جایگاه ویژه‌ای برخوردار گردید. اوراق قرضه به جهت مبتنی بودن بر بهره، اصولاً در اسلام پذیرفته شده نیست. لیکن اوراق مشارکت و سهام نمودن سرمایه‌گذاران در فعالیت‌های اقتصادی و پرداخت سودهای واقعی نه تنها با مانع مواجه نیست بلکه مورد تشویق نیز می‌باشد. برای اولین بار، براساس ماده ۹۱ قانون برنامه سوم به بانک مرکزی اجازه داده شد که با تصویب شورای پول و اعتبار، از اوراق مشارکت بانک مرکزی استفاده نماید. شایان

ذکر است که براساس برنامه چهارم توسعه، انتشار اوراق مشارکت بانک مرکزی با تصویب مجلس شورای اسلامی مجاز خواهد بود. انتشار و عرضه اوراق مشارکت بانک مرکزی از جمله ابزارهای سیاست انقباضی و اجرای عملیات بازار باز می باشد؛ به طوری که با عرضه این اوراق از حجم نقدینگی کاسته شده و وجوه این اوراق نزد بانک مرکزی مسدود می گردد. در بخش پایه پولی نیز انتشار این اوراق موجب افزایش جزء بدهی های بانک مرکزی و کاهش پایه پولی خواهد شد. لذا در مجموع انتشار اوراق موجبات کاهش رشد نقدینگی را فراهم می سازد. در واقع سیاستگذار پولی را قادر می نماید تا در مواقع لزوم از طریق کنترل نقدینگی، دستیابی به نرخ تورم پایین را میسر سازد.

۲-۲-۲- سیاست تنزیل مجدد اسناد و اعطای وام به بانک ها

یکی دیگر از ابزارهایی که بانک مرکزی در راستای هدف سیاست پولی که همان کنترل عرضه پول یا نرخ بهره است، استفاده می کند، نرخ تنزیل مجدد و نرخ اعطای وام است.

الف) سیاست تنزیل: در سیستم های مالی، افراد اسناد تجاری را نزد بانک ها برده و پس از کم کردن مقداری از ارزش آن، پول نقد دریافت می کنند. این عمل را تنزیل اسناد نزد بانک ها می خوانند. بانک ها نیز به نوبه خود، این اسناد را نزد بانک مرکزی برده و با نرخ کمی کمتر از آنچه به مشتریان خود داده اند، که آن را نرخ تنزیل مجدد می نامیم، از ارزش اسناد کم و پول آن را دریافت می کنند. بانک مرکزی نیز در زمان سررسید، پول این اسناد را از صاحبان آن ها دریافت می دارد. اگر بانک مرکزی احساس کند جریان های پولی در جامعه بیش از حد مطلوب باشد، نرخ تنزیل مجدد را افزایش داده و یا از تنزیل مجدد اسناد بانک ها خودداری می ورزد. در نتیجه پول کمتری وارد اقتصاد خواهد شد. برعکس اگر بانک مرکزی احساس کند که جامعه به پول بیشتری نیاز دارد، نرخ تنزیل مجدد را

کاهش داده و در مقابل پول، در اختیار واگذارکنندگان آنها می گذارد که در واقع تزریق پولی در اقتصاد انجام می دهد و موجب انبساط پولی می شود. در ایران، سیاست تنزیل به لحاظ حرام بودن ربا در اسلام استفاده نشده است.

ب) اعطای وام به بانک ها: بانک مرکزی در ازای اعطای وام به بانک ها، اسناد بانکی را به عنوان وثیقه دریافت می کند. اعطای وام و اعتبار به سیستم بانکی، مانند تنزیل مجدد اسناد بانک ها، باعث افزایش ذخایر سیستم بانکی و در نهایت افزایش عرضه پول می شود. همچنین زمانی که بانک مرکزی به باز پس گرفتن طلب خود از سیستم بانکی اقدام ورزد، عرضه پول کاهش می یابد. بانک مرکزی عموماً وام های کوتاه مدت به سیستم بانکی ارائه می دهد و وام های بلندمدت را در موارد خاص عرضه می دارد. در بررسی تقاضای وام، بانک مرکزی در نخستین مرحله به آثار اقتصادی اعطای وام نظر دارد و در مرحله دوم میزان نقدینگی بانک تقاضاکننده را مورد توجه قرار می دهد و در سومین مرحله به هدف بانک از تقاضای خود برای وام توجه دارد. اعطای وام از سوی بانک مرکزی به سیستم بانکی، عمدتاً در جهت رفع کمبود ذخایر قانونی بانک و یا برای سرمایه گذاری در چارچوب ضوابط مشخص انجام می گیرد. (داودی، صمصامی، ۱۳۸۸، ص ۲۷۸)

۲-۲-۳- تعیین نرخ ذخیره قانونی

کلیه بانک ها موظفند نسبت مشخصی از سپرده های دیداری یا غیردیداری مردم نزد خود را به صورت سپرده در بانک مرکزی نگهداری کنند. این نسبت را «نرخ ذخیره قانونی» می نامند. تغییر این نرخ توسط بانک مرکزی به منظور اعمال سیاست های پولی انقباضی و انبساطی انجام می پذیرد. این ابزار در واقع حربه آنی و مؤثری در کنترل حجم پول نسبت به سایر ابزارهاست. اگر بانک مرکزی با خطر فزونی حجم پول روبرو شود، درصد بیشتری را به

عنوان ذخیره قانونی از بانک ها مطالبه می کند و اعتبارات بانکی و عرضه پول را محدود می سازد. برعکس در مواقع کمبود پول، نرخ ذخیره قانونی را کاهش داده و مقداری از ذخایر بانکی را آزاد می سازد و در اختیار سیستم بانکی قرار داده و در نتیجه موجب گسترش اعتبارات و عرضه پول می گردد. (داودی، صمصامی، ۱۳۸۸، ص ۲۸۰)

اما کاربرد این ابزار در کشورهای مختلف، متفاوت است. در کشورهای صنعتی، سپرده قانونی عمدتاً به منظور تسهیل در تسویه پرداخت های بین بانکی استفاده می شود و به صورت خودکار تفاوت های بین نرخ های کوتاه مدت روزانه را کاهش می دهد، اما به صورت فعال توسط مقامات پولی مدیریت نمی شود. هرچند در کشورهای در حال توسعه، سپرده قانونی هنوز به عنوان یک ابزار مهم و پر قدرت تنظیم پولی محسوب می شود. (مجتهد، ۱۳۸۸، ص ۵)

در ایران بر طبق ماده (۱۴) قانون پولی و بانکی نسبت سپرده قانونی از ۱۰ درصد کمتر و از ۳۰ درصد بیشتر نخواهد بود و بانک مرکزی ممکن است بر حسب ترکیب و نوع فعالیت بانک ها نسبت های متفاوتی برای آن تعیین نماید.

۲-۲-۴- تعیین نسبت نقدینگی

در استفاده از این ابزار، بانک مرکزی محدودیت هایی را بر انواع دارایی یا بدهی سیستم بانکی یا بانکی خاص اعمال می کند تا نقدینگی سیستم بانکی یا آن بانک را افزایش دهد. به عنوان مثال بانک مرکزی اعلام می دارد، بانک ها حق ندارند کمتر از ۳۰ درصد دارایی خود را به صورت اسناد غیربدهی یا نقد نگهداری نمایند. یعنی سیستم بانکی فقط ۷۰ درصد از کل دارایی خود را می تواند اعتبار دهد. این ابزار عموماً از سوی بانک مرکزی ایران به کار گرفته می شود. (داودی، صمصامی، ۱۳۸۸، ص ۲۸۰)

۲-۲-۵- کنترل کیفی اعتبارات

منظور از کنترل کیفی اعتبارات این است که سیستم بانکی طبق سیاست های دولت، میزان اعتبارات بانکی غیر لازم را در جامعه کاهش دهد و یا به طور کلی آن را ممنوع کند و یا برعکس، اعتبارات بانکی را به بخش هایی از اقتصاد سوق می دهد که به وسیله دولت برای تصحیح و تنظیم فعالیت های اقتصادی، ضروری تشخیص داده می شود. این کنترل به صورت دستوری و از دو طریق انجام می گیرد:

الف) کنترل نوع اعتبارات بانکی: در این حالت سهم اعتبارات اعطایی توسط بانک ها از کل اعتبارات به هر بخش، توسط بانک مرکزی مشخص می شود.

ب) کنترل هزینه اعتبارات بانکی: در این سیاست، هزینه اعتبارات اعطایی توسط بانک ها به هر بخش و یا حداکثر و یا حداقل آن، توسط بانک مرکزی تعیین می شود. (داودی، صمصامی، ۱۳۸۸، ص ۲۸۱)

این نوع ابزارهای پولی با ایجاد محدودیت های اعتباری و اعطای اعتبارات مستقیم به همراه منظور کردن اولویت در امر اعطای اعتبارات بانکی در مورد بخش های خاص اقتصادی عملاً اقدام به جهت دهی اعتبارات به سمت بخش های مورد نظر می نماید. در ایران، براساس ماده ۱۴ قانون پولی و بانکی کشور، بانک مرکزی می تواند در امور پولی و بانکی دخالت و نظارت هایی داشته باشد که از جمله مفاد آن محدود کردن بانک ها، تعیین نحوه مصرف وجوه سپرده ها و تعیین حداکثر مجموع وام ها و اعتبارات در رشته های مختلف است.

۲-۲-۶- سپرده ویژه بانک ها نزد بانک مرکزی

یکی از مهم ترین اقداماتی که در جهت استفاده مطلوب از ابزارهای غیرمستقیم پولی در چارچوب قانون عملیات بانکی بدون ربا صورت گرفت، اجازه افتتاح حساب سپرده ویژه بانک ها نزد بانک مرکزی است که در اواخر سال ۱۳۷۷ به تصویب شورای پول و اعتبار رسید. هدف اصلی از اجرای این طرح، اعمال سیاست های پولی مناسب جهت

کنترل و مهار نقدینگی از طریق جذب منابع مازاد بانک ها بوده است. لازم به ذکر است که بانک مرکزی به سپرده ویژه بانک ها نزد خود براساس ضوابط خاصی سود پرداخت می کند

تمامی موارد ذکر شده ابزارهای رایجی هستند که در سال های اخیر در بیشتر کشورهای جهان مورد استفاده قرار گرفته اند؛ گرچه همانطور که مشاهده نمودید، در کشور ما با اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا، عملیات بازار باز و نیز سیاست تنزیل کمتر مورد استفاده قرار گرفته است و بنابراین بانک مرکزی ایران بیشتر توجه خود را معطوف به نرخ ذخیره قانونی نموده است.

۲-۳- کانال های اثرگذاری سیاست پولی بر اقتصاد

در قسمت قبل مشاهده کردیم که بانک مرکزی با هدف کنترل و تنظیم عرضه پول، از ابزارهایی مستقیم و غیرمستقیم استفاده می کند. اما اکنون این سوال پیش می آید که سیاست پولی از طریق چه مکانیسمی بر اقتصاد اثر می گذارد؟ اقتصاد کلان در پاسخ به این سوال، چندین مکانیسم انتقال را ارائه می دهد.

در یک نظام اقتصادی مبتنی بر بازار، وظیفه اصلی مؤسسات پولی و اعتباری، جمع آوری سپرده های سرگردان، تخصیص اعتبار و حفظ انضباط مالی استقراض کنندگان، تسهیل جریان پرداخت ها، فراهم نمودن اطلاعات لازم برای واسطه گری، کاهش ریسک و کمک به نظارت یکپارچه و هم چنین تکیه گاهی برای اجرای سیاست های پولی است. از سوی دیگر در یک نظام بانکی کارآمد، بانک مرکزی نیز کنترل تورم در سطح پایین و ثبات آن در شرایط مختلف اقتصادی را هدف اصلی سیاست های پولی می داند. برای دستیابی به این اهداف، بانک مرکزی به طور مستقیم نمی تواند با استفاده از ابزارهای در اختیار خود (مانند نرخ بهره، نسبت ذخیره قانونی و غیره) ثبات تورم و سلامت نظام بانکی را تأمین نماید؛ بلکه نهاد سیاست گذاری پولی نیاز به ارزیابی کانال های مختلف اثرگذاری

سیاست پولی بر متغیرهای اصلی کلان اقتصادی در بخش های واقعی، مالی و ارزی دارد که به این فرایند مکانیزم انتقال پولی گفته می شود.

سازوکار انتقال پولی به تعبیر لیدلر (لیدلر، ۱۹۸۷) فرایند یا رابطه علی از سیاست پولی به درآمد اسمی است. این فرایند از سیاست پولی شروع و به تولید و قیمت ها ختم می شود. در بین سازوکارهای متعدد سیاست پولی در ادبیات اقتصاد متعارف، کانال هایی مانند نرخ های بهره کوتاه مدت و بلندمدت، کل های پولی، قیمت های دارایی، کانال اعتباری و کانال انتظارات بیشتر بحث شده اند. (میشکین، ۱۹۹۵، به نقل از فراهانی فرد و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۸۰)

تحقیق های اولیه در این حوزه بر نقش پول درونی و نرخ بهره سنتی در سازوکار اثرگذاری سیاست پولی متمرکز شده بود که به دیدگاه پولی^۳ مشهور شده است. این دیدگاه که همان کانال های نئو کلاسیکی انتقال سیاست پولی هستند مبتنی بر کامل بودن بازارهای مالی است. اما در طول دو دهه گذشته تحقیق ها بر حوزه اعتباری و کانال های مرتبط با ترازنامه بانک به عنوان دیدگاه اعتباری^۴ معطوف شده است. این دیدگاه قائل به وجود ناکاملی در بازارهای مالی است و معتقد است سیاست پولی از راه اثرگذاری بر دارایی های بانکی همچون وام های اعطایی و بدهی های بانکی مانند سپرده ها عمل می کند. (بووین و همکاران، ۲۰۱۰، به نقل از فراهانی فرد و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۸۵)

درواقع، این گونه کانال ها از ناحیه دخالت دولت در بازارها و نیز از ناحیه کاستی های بازارهای خصوصی که مشکلاتی نظیر اطلاعات نامتقارن یا مجزاشدن بازار را شامل می شود محدودیت هایی را برای عملکرد کارای بازارهای مالی ایجاد می کنند. (کميجانی و علی نژاد، ۱۳۹۱، ص ۴۴)

دسته اول بر اساس مدل های پایه ای سرمایه گذاری، مصرف و تجارت بین الملل در اواسط قرن بیستم مطرح شده است. در مورد سرمایه گذاری، کانال های اصلی، کانال «نرخ بهره» و کانال موسوم به «Q توبین» است که از طریق

^۳ Money view

^۴ Credit view

تغییر هزینه استفاده از سرمایه عمل می کند. در خصوص مصرف، کانال های انتقال پولی از طریق «اثر ثروت» و «اثرهای جایگزینی بین زمانی» عمل می کند و برای تجارت نیز، کانال مستقیمی از طریق «نرخ ارز»، عمل انتقال آثار سیاست پولی را بر عهده دارد. اما کانال هایی که به واسطه کاستی های بازار- به غیر از آن هایی که به چسبندگی های دستمزد اسمی و قیمت مربوط است- در سازوکار انتقال پولی وجود دارد، کانال «وام دهی بانک ها» و کانال «ترازنامه» هستند. (بووین و همکاران، ۲۰۱۰) البته به نظر برنانکه (۱۹۹۵) کانال اعتباری یک کانال جداگانه و یا جایگزین برای سازوکار قدیمی نیست بلکه بیشتر به عنوان مجموعه ای از عوامل است که آثار نرخ بهره سنتی را وسعت می دهد.

۲-۳-۱- دیدگاه نئوکلاسیکی یا دیدگاه پولی

۲-۳-۱-۱- کانال های مبتنی بر سرمایه گذاری

الف) نرخ بهره

سنتی ترین کانال انتقال پولی در مدل های اقتصاد کلان، تأثیر نرخ بهره بر هزینه استفاده از سرمایه و از طریق آن تغییر مخارج سرمایه گذاری خانوارها و بنگاه ها است. اگر ابزار سیاست پولی، نرخ بهره کوتاه مدت باشد، سازوکار انتقال پولی، وابسته به ارتباط بین نرخ های بهره کوتاه مدت و بلندمدت است که بر اساس برخی از فرضیه های انتظارات ساختار زمانی نرخ بهره به یکدیگر ارتباط می یابد. (کميجانی و علی نژاد، ۱۳۹۱، ص ۴۴) وقتی سیاست پولی به افزایش نرخ های بهره کوتاه مدت بیانجامد، نرخ های بهره بلندمدت نیز شروع به افزایش می کند؛ در نتیجه هزینه کاربرد سرمایه افزایش می یابد و تقاضا برای دارایی سرمایه ای کاهش می یابد. کاهش در تقاضا برای دارایی سرمایه ای به پایین آمدن مخارج سرمایه گذاری می انجامد و عاملی برای کاهش مخارج کل و تقاضای کل می شود، و بالعکس. (بووین و همکاران، ۲۰۱۰، ص ۸)

ب) قیمت دارایی (q توبین)

تصمیم های سرمایه گذاری بنگاه ها را می توان تحت ساختار مدل جیمز توین (۱۹۶۹) بررسی کرد. یک سیاست پولی از راه اثرگذاری بر نسبت ارزش بازاری بنگاه ها به هزینه جابجایی سرمایه (نسبت Q) به تغییر در تقاضا برای سرمایه گذاری انجامیده و بخش واقعی را متأثر می سازد. وقتی Q بالاست، قیمت بازاری بنگاه در مقایسه با هزینه های جایگزینی سرمایه بالاست و طرح ها و تجهیزات جدید در مقایسه با ارزش بازاری شرکت پایین است. از این رو شرکت ها با انتشار سهام قیمت بالایی را نسبت به قیمت تجهیزات و امکانات خریداری شده دریافت می کنند. در نتیجه مخارج سرمایه گذاری افزایش می یابد. (کمیجانی و علی نژاد، ۱۳۹۱، ص ۴۵)

۲-۱-۳-۲- کانال های مثبتی بر مصرف

الف) اثرهای ثروت

کانال ثروت یکی دیگر از مکانیسم های انتقال سیاست پولی است. مبنای نظری این مکانیسم به «اثر پیگو» مربوط می شود. همان طور که در نظریه سیکل زندگی آندو و مودیگلیانی، درباره اهمیت نقش ثروت در تعیین مخارج مصرفی بحث می شود، براساس این مکانیسم انتقال، تغییر در نرخ های بهره برآمده از اعمال سیاست پولی باعث تغییر در قیمت دارایی های غیرنقدی شده و با تغییر در ارزش ثروت خانوار مصرف کل را تغییر می دهد. (فراهانی فرد و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۸۸) به طور مثال، در صورتی که سیاست پولی انبساطی - که منجر به افزایش حجم پول در گردش می شود - نرخ بهره را کاهش دهد، بازدهی دارایی های مالی از طریق کاهش نرخ تنزیل با افزایش روبرو شده و بنابراین ثروت صاحبان این دارایی ها افزایش می یابد. مردم متوجه می شوند که نسبت به نیاز خود پول بیشتری دارند؛ یعنی ثروت مالی خانوارها افزایش می یابد، بنابراین با مصرف کردن آن را تمام می کنند و با افزایش مصرف، رشد تولید اتفاق می افتد.

ب) اثرهای جایگزینی بین زمانی^۵

دومین کانالی که مبتنی بر مصرف عمل می کند، اثرهای جایگزینی بین زمانی است. توضیح آنکه با اعمال سیاست پولی انبساطی یا انقباضی، نرخ های بهره کوتاه مدت تغییر می کنند، این تغییر باعث می شود مصرف کننده بین مصرف در زمان کنونی و مصرف در زمان آینده، با عایدی ناشی از نرخ بهره، تمایز قائل شده و نسبت مصرف حال به آینده را تغییر دهد. در صورتی که نرخ بهره در اثر سیاست پولی انبساطی کاهش یابد، افزایش نسبی مصرف حال نسبت به آینده را به دنبال خواهد داشت. و برعکس، با افزایش نرخ بهره در اثر سیاست پولی انقباضی، بازدهی مورد انتظار پول افزایش یافته و منجر به کاهش مصرف حال نسبت به آینده خواهد شد. (فراهانی فرد و همکاران، ۱۳۹۴، ص

(۸۸)

۲-۳-۱-۳- کانال مبتنی بر تجارت (کانال نرخ ارز)

کانال نرخ ارز بعنوان مهم ترین کانال مبتنی بر تجارت خارجی، به این شکل اثرگذار است که وقتی بانک مرکزی نرخ های بهره را تغییر می دهد، بازدهی دارایی های داخلی نسبت به دارایی های خارجی دست خوش تغییر شده و ارزش دارایی های داخلی نسبت به دیگر دارایی های نقدی تغییر یافته و پول داخلی دچار تقویت یا تنزل می شود. (بووین و همکاران، ۲۰۱۰، ص ۱۴) به طور مثال، وقتی نرخ های بهره در اثر سیاست پولی انبساطی، کاهش می یابد، بازدهی دارایی های داخلی در مقایسه با دارایی های خارجی کاهش می یابد. در نتیجه، ارزش دارایی های داخلی نسبت به دارایی هایی که به ارز هستند کاهش می یابد، پول داخلی تضعیف شده و ارز (دلار) افزایش قیمت می یابد. کاهش ارزش پول داخلی باعث ارزانتر شدن کالاهای داخلی نسبت به کالاهای خارجی شده و در نتیجه خالص صادرات و به تبع آن تولید افزایش می یابد. (فراهانی فرد و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۸۹)

^۵ Inter-temporal substitution effects

در تحلیلی دیگر در صورت اعمال سیاست پولی انبساطی، وقتی نرخ بهره اسمی داخلی نسبت به همتای خارجی خود کاهش می یابد، تعادل دوباره ارز خارجی، مستلزم آن است که پول داخلی بتدریج با نرخي که باعث برابري بازدهي های تعديل شده انواع مختلف ابزارهای بدهی می شود، تقویت گردد. این همان شرایط برابري نرخ های غیرپوششي است. در مدل های کینزینی سستی که بر اساس نظریه های دورنبوش، ماندل و فلمینگ است و نیز در مدل های کینزینی جدید، این افزایش ارزش آتی پیش بینی شده با توجه به تعديل آهسته قیمت ها، مستلزم کاهش ارزش اولیه پول داخلی است که کالاهای تولید داخل را نسبت به کالاهای خارجی ارزان تر می کند و خالص صادرات و به تبع آن تولید و اشتغال افزایش می یابد. (کميجانی و علی نژاد، ۱۳۹۱، ص ۴۵)

از طرفي، تغییرات نرخ ارز به طور مستقیم بر سطح قیمت کالاهای وارداتی تأثیر دارد. البته میزان اثرگذاری نرخ ارز بر قیمت محصولات وارداتی، به کشش واردات به نرخ ارز منوط است. به هر حال، تغییرات قیمت کالاهای وارداتی باتوجه به اینکه از نوع کالاهای مصرفی یا سرمایه ای باشد، نقش زیادی در تعیین میزان تغییرات سطح عمومی قیمت های داخل دارد و از این رو بر تورم داخلی تأثیر می گذارد. (همان، ص ۴۶)

۲-۳-۲- دیدگاه اعتباری

در مکانیسم انتقال پولی که نئوکلاسیک ها بیان کردند، یک پیش فرض اساسی وجود دارد مبنی بر اینکه سیاست پولی باید قوی ترین اثر خود را بر نرخ های بهره کوتاه مدت گذاشته و ضعیف ترین اثر را بر نرخ بهره بلندمدت داشته باشد. لیکن یک معما شکل می گیرد و آن اینکه سیاست پولی به ظاهر آثار بسیار زیادی بر خرید دارایی های با عمر مفید بیشتر دارد؛ مانند مسکن و یا تجهیزات تولید که باید در واقع به نرخ های بهره بلندمدت حساسیت داشته باشند. بنابراین تئوری نئوکلاسیک ها نسبتا ناقص می ماند. زیرا اولاً در آن ارتباط منطقی بین نرخ های بهره کوتاه مدت و تصمیمات بلندمدت برقرار نیست و ثانياً در مورد واکنش سایر اجزای هزینه، نظیر مصرف بی دوام که می تواند تحت

تأثیر شوک های پولی باشد، سخنی به میان نمی آید (ولندیا، ۲۰۰۹، به نقل از رضایی و جلیلی، ۱۳۹۱، ص ۱۷۲). این موضوع منجر به تحقیقاتی شد که در ادبیات به آن لقب «کانال اعتباری» داده شد.

به طور کلی در زمینه کانال اعتباری، دیدگاه هایی بر مبنای مباحث خرد اقتصادی بنا شده است که از آن جمله می توان به نقش مواردی از قبیل انتخاب ناسازگار^۶، مخاطرات اخلاقی^۷، و نظارت پرهزینه^۸ اشاره کرد که ماهیت قراردادهای اعتباری را تحت تأثیر قرار داده و در جیره بندی تعادلی اثر می گذارند. نقطه شروع این بحث به این فرض اساسی مربوط می شود که در شرایط وجود موانعی نظیر اطلاعات ناقص در مسیر عملکرد هموار بازارهای مالی، انتظار داریم بین هزینه وجوهی که از خارج بنگاه جمع آوری می شود (مانند انتشار ابزار بدهی) و هزینه فرصت وجوهی که ناشی از فعالیت های داخلی بنگاه است، شکافی شکل گیرد. این شکاف که برنانکه و گتزر آن را «پاداش تأمین مالی خارجی»^۹ نامیده اند، بازتاب هزینه های پیش روی بنگاه هاست. بنابراین کانال اعتباری بیان می کند که سیاست پولی نه فقط نرخ های بهره را تغییر می دهد، بلکه میزان پاداش تأمین مالی خارجی را نیز متأثر می سازد. در حقیقت دو سازوکار، ارتباط میان این دو را فراهم می کند: کانال ترازنامه و کانال اعتباردهی بانک^{۱۰} (رضایی و جلیلی، ۱۳۹۱، ص ۱۷۳)

افزون بر مبنای خرد اقتصادی که به صورت تعادل جزئی در مدل ها وارد شده اند، اقتصاددانان سعی کرده اند در چارچوب مدل های تعادل عمومی نیز به بررسی آثار سیاست پولی از کانال اعتباری بپردازند. (والش، ۲۰۰۳، به نقل از رضایی و جلیلی، ۱۳۹۱، ص ۱۷۴)

الف) کانال ترازنامه

^۶ Adverse selection

^۷ Moral Hazard

^۸ Costly Monitoring

^۹ External Finance Premium

^{۱۰} Bank lending channel

سیاست پولی از طریق کانال ترانزنامه نه فقط بر نرخ های بهره اثر می گذارد، بلکه بر موقعیت مالی قرض گیرندگان نیز مؤثر است. به عبارت دقیق تر، هرچه قدرت مالی قرض گیرنده بیشتر باشد، به همان اندازه پاداش تأمین مالی خارجی وی کمتر خواهد بود؛ یعنی پاداشی که موقعیت مالی وی به او می دهد. (رضایی و جلیلی، ۱۳۹۰، ص ۱۷۲)

براین مبنا، سیاست پولی انقباضی به چند طریق موجب تضعیف ترانزنامه وام گیرندگان می شود: اول، از طریق کاهش ارزش وثیقه های وام گیرندگان و کاهش ارزش خالص بنگاه، باعث تضعیف موقعیت مالی بنگاه می شود؛ دوم، خالص جریان وجوه را کاهش می دهد؛ سوم، افزایش نرخ بهره، با فرض آنکه بدهی های بنگاه دارای نرخ های بهره کوتاه مدت با نرخ بهره شناور باشد، باعث افزایش مخارج بهره ای می شود؛ و چهارم، مسئله انتخاب ناسازگار را برای وام دهندگان افزایش می دهد و بدین ترتیب وام دهی کاهش می یابد. همچنین کاهش ارزش خالص بنگاه ها آن ها را متمایل به متعهد شدن به طرح های سرمایه گذاری ریسک دار می کند و این امر موجب افزایش مسئله مخاطرات اخلاقی می شود. (تقوی، لطفی، ۱۳۸۵، ص ۱۴۶)

ب) کانال اعتباردهی بانک

سیاست پولی ممکن است پاداش تأمین مالی خارجی را با انتقال عرضه اعتبار بانک ها تحت تأثیر قرار دهد، که این همان کانال قرض دهی بانک است. بانک ها که اغلب منبع اصلی اعتبار در بسیاری از کشورها هستند، در غلبه بر مشکلات اطلاعاتی و سایر مشکلات بازار اعتبار تخصص پیدا می کنند. اگر عرضه اعتبار بنا به دلایلی اختلال پیدا کند، قرض گیرندگان وابسته به بانک ممکن است به ظاهر از تسهیلات دست بردارند ولی در عمل با تحمل هزینه های اضافی، منابع اعتباری جدید را خواهند یافت و ارتباط اعتباری برقرار خواهند کرد. در واقع در این حالت بنگاه های بزرگ می توانند به طور مستقیم از طریق انتشار سهام و اوراق قرضه، به بازارهای اعتباری دسترسی داشته

باشند. بنابراین کاهش در اعتبار بانکی، احتمالاً فعالیت واقعی اقتصاد را کاهش می دهد. (رضایی و جلیلی، ۱۳۹۰، ص ۱۷۳)

برنانکه و بلایندر (۱۹۹۲) به گونه ای دیگر این مکانیسم را تحلیل می کنند. به عقیده آنها، سیاست پولی انقباضی، سبب کاهش غیرمستقیم مخارج از طریق کاهش عرضه وام بانکی می شود. زیرا انقباض های پولی، سپرده ها را در سمت بدهی های ترازنامه بانک ها کاهش خواهد داد. با فرض اینکه وام ها و اوراق بهادار در سمت دارایی های ترازنامه جانشین ناقص یکدیگر باشند، بانک ها تمایل به جذب کامل زیان های سپرده از طریق کاهش نگهداری اوراق بهادار را نخواهند داشت. در نتیجه تحت چنین شرایطی انقباض پولی باعث کاهش عرضه وام های بانکی خواهد شد. (رنانی و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۵) کاهش اعتبارات بانکی خود باعث کاهش سرمایه گذاری و افت تولید واقعی خواهد شد.

۲-۴- منفعل^{۱۱} بودن یا فعال^{۱۲} بودن پول

دو راه برای ورود پول به یک سیستم تعادل عمومی وجود دارد: به صورت برونزا که ارزش آن خارج از سیستم تعیین می گردد و به صورت درونزا که ارزش آن در سیستم تعادلی تعیین می گردد. در شیوه اول پول را فعال و در شیوه دوم پول را منفعل می نامند. تئوری های پولی متعارف مانند مدل های لاو، ریکاردو، والراس و کینز، رویکرد اول یعنی پول فعال را به کار می گرفتند. لاو معتقد بود انبساط پولی و خلق پول بر متغیرهای مقداری و حقیقی تأثیر دارد. ریکاردو نیز معتقد بود پول تنها بر قیمت ها تأثیر دارد و بنابراین باید انتشار پول را به اندازه ذخایر طلا محدود کرد. مکتب اسکناس و مسکوک نیز بر همین عقیده استوار بود. در نهایت کینز پول را فعال دانسته و معتقد بود اگر دام نقدینگی وجود نداشته باشد، پول و اعتبار می توانند به طور فعال بخش حقیقی و مقادیر را هم تحت تأثیر قرار

^{۱۱} Passive

^{۱۲} Active

دهند. فریدمن نیز اقتصاد خصوصی را پایدار دانسته و معتقد است نیروهای خود اصلاح در اقتصاد فعالند و تعادل را تأمین می کنند. تقاضای پول از ثبات لازم برخوردار بوده و بنابراین پول فعال و در اختیار بانک مرکزی است. برخلاف اقتصاد متعارف، تحلیل های زیادی نیز پول را در مدل های خود به صورت منفعل در نظر گرفته اند. مدل استاندارد طلا در این دسته قرار می گیرد که در آن قیمت طلا بر حسب پول تعیین شده است، در حالی که صادرات و واردات کالا از طریق جریان مسکوکات و طلا، حجم پول را به صورت درونزا تغییر می دادند. همچنین استاندارد نیروی کار که هیکس (۱۹۵۵) آن را ارائه داده از پول منفعل استفاده نموده است. در این مدل با اینکه قیمت نیروی کار ثابت و برونزا است، پول یک متغیر درونزا است که توسط سیستم اقتصادی و بازار تعیین می گردد. ویکسل نیز در استاندارد اعتباری معتقد است تفاوت میان نرخ بهره موجود و نرخ بهره طبیعی، تقاضای وام و نقدینگی را افزایش داده و نظام بانکی به طور منفعل به آن پاسخ می گوید و از این طریق حجم پول در جریان تحت تأثیر قرار می گیرد. شومپتر نیز پول را منفعل دانسته و معتقد است نظام بانکی به تقاضای نوآوران و ابداع کنندگان به طور منفعل پاسخ می گوید و به دنبال ایجاد موج های ابداعی تکنولوژیک و پیشرفت فنی، انبساط پولی هم انجام می شود. انگیزه اصلی فرضیه پول منفعل ناشی از نظریات تورم است. تحلیل تورم ساختاری وجود استاندارد کالایی، مانند استاندارد نیروی کار، را پیش بینی می کند؛ آن ها جهت علیت را از سطح قیمت به پول می دانند. با اینکه نظریات پولی بر اصول پول فعال استوار است، نظریات تورم تمایل بیشتری بر ایده پول منفعل دارند. (الیورا، ۱۹۷۰، ص ۷-۸۰۵)

اصولا چارچوب سیاست پولی، مکانیزم انتقال پولی را در بردارد. اجرای سیاست پولی بر نرخ بهره کوتاه مدت و نرخ ارز تأثیر گذاشته و این تغییرات به نوبه خود بر شکاف تولید و انتظارات تورمی تأثیر می گذارد و در نهایت تورم را تعیین می کند. بنابراین عمدتاً نرخ بهره و نرخ ارز بر رفتار اقتصادی تأثیر می گذارند و متغیرهای مالی همچون پول و اعتبار در مکانیزم سیاست پولی نقش عینی ایفا نمی کنند. در عوض، سیر تحولی پول و اعتبار در طول زمان از تطابق

منفعلا نه آن ها از تقاضای کل و تورم منشأ می گیرد. در نتیجه پول و اعتبار به عنوان بهترین شاخص های فعالیت اقتصادی شناخته می شوند. گرچه بر اساس دیدگاه مقابل، پارادایم پول فعال، پول و اعتبار بخش فعال مکانیزم انتقال پولی محسوب شده و گسترش پول و اعتبار منجر به رفتاری اقتصادی می گردد که در مجموع قیمت را تعیین می کند. (انگرت و سلودی، ۱۹۹۸، ص ۲-۱)

همانند تئوری مقداری پول، دیدگاه پول به صورت متغیر درونزای منفعل دارای سابقه طولانی است، گرچه برخی پیشینه آن را در تغییرات ساده در مدل اقتصاد کلان IS-LM در دهه ۱۹۹۰ می دانند. مدل متعارف IS-LM، مقدار پول را به عنوان متغیر برونزا می نگیرد، با نرخ بهره ای که در سیستم به همراه درآمد واقعی و سطح قیمت ها تعیین می شود. اما زمانی که بانک های مرکزی که نرخ بهره را به عنوان ابزار سیاستی شان به کار می گرفتند، این مدل را برای اجرای سیاست پولی خود به کار گرفتند نتایج معکوس شد.

دیدگاه منفعلانه به پول را می توان با رابطه بین تغییر در نرخ بهره و اثر نهایی آن بر تولید و اشتغال و مقدار پول بهتر توضیح داد. زمانی که مقامات پولی نرخ بهره را پایین آورند (بالا ببرند)، تقاضا برای پول افزایش (کاهش) یافته، و برای ثابت ماندن نرخ بهره، عرضه پول شروع به افزایش (کاهش) می کند. در یک اقتصاد باز، ارز نیز تمایل به کاهش (افزایش) ارزش نسبت به مسیری که از ابتدا می پیمود، خواهد داشت. در نتیجه ابتدا تولید و سپس قیمت ها به نرخ بهره و نرخ ارز واکنش نشان می دهند که منجر به تغییر بیشتر در تقاضا پول و در نتیجه در عرضه پول خواهد شد. گرچه این مثال ناکامل است و ممکن است برخی از پیچیدگی های اقتصاد باز که منجر به تغییر در هیچ کدام از متغیرهای اساسی نمی شوند، نادیده گرفته شده باشد و موارد محدودی وجود داشته باشد که در آن حساسیت بهره ای تقاضای پول ناپدید شود. در چنین مواردی، اصولاً اینگونه استدلال می گردد که از آنجائی که کنترل عرضه پول از طریق حساسیت بهره ای بالای تقاضا صورت می پذیرد، غیرممکن است که مقامات پولی بتوانند با کاهش نرخ بهره،

حجم پول در گردش را افزایش دهند و از این رو غیرممکن است که مکانیزم انتقال پولی را به کار اندازند. کاهش نرخ بهره، فارغ از تأثیر بر تقاضای پول، تمایل دیگر کارگزاران، خانوارها و بنگاه ها، را برای قرض گرفتن به منظور تأمین مالی افزایش می دهد. این ها، اثرات تغییر در عرضه بدهی به سیستم بانکی می باشد. با این وجود وقتی افزایش در عرضه بدهی ها با افزایش در حجم وام های پرداختی توسط بانک ها مواجه می شود، عرضه بدهی های بانک ها به بانک مرکزی نیز افزایش می یابد؛ که در دنیای ساده ای که در آن همه بدهی های بانک ها پول هستند، عرضه پول افزایش می یابد، ولو آنکه هیچ افزایش در تقاضا وجود نداشته باشد. باید خاطر نشان کرد، به عقیده طرفداران دیدگاه پول منفعل، همچون برونر و متزر، بازار اعتبارات بانکی را نادیده می گیرد. (لیدلر، ۱۹۹۹، ص ۱۶)

هر شوک اقتصادی که همه کارگزاران را در یک جهت متأثر می سازد، به طور کلی پیامدهای قابل توجهی در سطح اقتصاد خواهد داشت. افزایش در عرضه پول نیز از این نمونه شوک ها محسوب می شود. پول به گردش درآمده باید به جایی رود، چه کارگزاران بخواهند آن را نگه دارند چه نخواهند؛ این افزایش در عرضه پول، ابتدا به صورت افزایش در مجموع مقادیر پولی نگهداری شده توسط هر یک از کارگزاران نشان داده خواهد شد و سپس سطح مطلوب آن ها را از نگهداری پول بالا خواهد برد. در صورتی که شوک موقتی باشد، تأثیر چندانی نخواهد گذاشت، اما اگر عوامل بفهمند شوک دائمی است، از آنجائی که بازده خدمات نگهداری پول بسیار ضعیف است، تمایل به نگهداری میزان کمتر از پول خواهند داشت. هریک از کارگزاران برای کاهش مقادیر پولی خود حول سطح هدف گذاری شده، می توانند با دیگر کارگزاران به معامله بپردازند. چنین معاملاتی به طور کلی، مقادیر پولی مازاد در سطح اقتصاد را حذف خواهند کرد. از اینرو این معاملات ادامه می یابد تا جائیکه نرخ بازده دیگر دارایی ها کاهش یابد و یا تولید و سطح قیمت ها تا حدی افزایش یابند که برای برگرداندن تقاضای پول اقتصاد به سطح تعادلی

با عرضه پول بالاتر مورد نیاز است. در چنین حالتی پول برونزا، نقش فعال بودن را در مکانیزم انتقال بازی می کند. (همان، ص ۱۷)

بنابراین می توان به طور کلی تعریف زیر را که عباس شاکری ارائه نموده است برای فعال بودن پول و منفعل بودن آن به کار برد. فعال بودن پول به این معناست که بانک مرکزی کنترل پول را در اختیار دارد و با اراده خود می تواند پول را کم یا زیاد کند. بنابراین انبساط یا انقباض پولی بر عهده بانک مرکزی است و این بانک در مقابل نتایج این اقدام مسئول است. انفعال پولی به این معنی است که کنترل پول تا حد قابل ملاحظه ای از دست بانک مرکزی خارج است و سازوکارهای اقتصادی و پولی و تعامل آنها به گونه ای است که پول را به صورت منفعل و خارج از چارچوب تصمیم گیری عامدانه و دلخواه بانک مرکزی به دنبال خود می کشد. در چنین وضعیتی، دیگر مسئولیت سیلان پولی و عواقب آن به طور مستقیم متوجه بانک مرکزی نیست و اساساً تثبیت و کنترل پول پیچیده و مشکل می شود و برای تثبیت یا محدود کردن رشد پایه پولی باید زمینه های انفعال پولی و ساختاری که موجب این انفعال شده است را شناسایی و محدود نمود. (شاکری، ۱۳۸۷، ص ۴۴)

می توان ادعا کرد که پول در هر زمانی بسته به شرایط چرخه های تجاری و ثبات یا بی ثباتی اقتصادی قدری فعال و قدری هم منفعل بوده است. به عبارت دیگر، بعضی از مجاری انبساط پولی، مجاری انفعالی و بعضی مجاری دیگر، فعال و هدایت شده بوده اند. البته ترکیب پول انفعالی و پول فعال در هر دوره ممکن است، تغییر کند. در بسیاری از موارد بانک های مرکزی با نیازهای نقدینگی اقتصاد همسازی می کنند؛ در این صورت حتی اگر بانک های مرکزی توانایی کنترل کامل عرضه پول را هم داشته باشند (که ندارند)، وقتی با "همسازی های پولی" و "سیاست های عکس العملی" (نسبت به شرایط اقتصادی) درگیر باشند، دیگر مدیریت پول و کنترل آن کم رنگ می شود.

"ویلیام اس براون" ادعا می کند که بر اساس آمارها و مطالعات موجود حدود ۸۰ درصد عملیات بازار باز بانک مرکزی آمریکا در پاسخ به نیازهای نقدینگی صورت گرفته است، نه در جهت تلاش برای کنترل های پولی و اقتصادی. البته این نکته ای است که مورد قبول طرفداران برونزا بودن و فعال بودن پول هم هست. آنها هم قبول دارند که وقتی بانک مرکزی همسازی پولی انجام دهد، توضیح آماری سازوکار انتقال پول قدری پیچیده می شود. آنها همچنین تصدیق می کنند که در اقتصادهای مدرن، بنگاه ها قبل از دریافت درآمد ناشی از افزایش فروش، دستمزدها را افزایش داده و سرمایه کاری خریداری می کنند و برای انجام این کار مجبورند وام بگیرند و این وام دهی و عرضه پول در پاسخ به نیاز عوامل اقتصادی است. طرفداران برونزا بودن پول مدعی اند آمارها نشان می دهد قبل از آنکه تولید یا قیمت ها افزایش یابند، پول افزایش می یابد (نقش علیت از پول به قیمت) و این به نوعی مصداق افزایش پول به منظور تحریک اقتصاد و ایجاد رونق در آن است.

اما عده ای مثل لاوای و وانی لاور معتقدند بخش زیادی از عرضه پول که از طریق خلق پول و ایجاد بدهی و وام تامین می شود، درونزا و منفعل است؛ یعنی اگر بانک ها تصمیم بگیرند که در مواجهه با تقاضای وام و قرض برای فعالیت بیشتر اقتصادی اعتبار و وام بدهند، انبساط و رونق اقتصادی اهمیت دارد، نه مقدار انبار پول. در این صورت انفعال پولی در مواجهه با نیاز اقتصاد مطرح می شود و به قول لاوای به جای اینکه پول و نقدینگی از طریق ضریب فزاینده به پایه پولی وابسته شوند، پایه پولی از طریق «عامل تقسیم کننده اعتبار» به پول، اعتبار و وام وابسته می شود. عامل «تقسیم کننده اعتبار» همان عکس ضریب فزاینده پولی در فرمول مقدار پایه پولی (HM) است. در این رابطه تغییر در پایه پولی معلول عرضه پول و اعتبار است. درحالی که در رابطه اقتصاد متعارف تغییر پایه پولی علت تغییر در عرضه پول و اعتبار است.

سوالی که در اینجا مطرح می شود این است که با وجودی که بانک ها ملزم به نگهداری ذخایر قانونی اند، چگونه می توان ذخایر پولی یا به زبان ارقام، سمت بستانکاران در ترازنامه بانک مرکزی را به عرضه اعتبار و پول وابسته کرد؟ در جواب باید گفت در بسیاری از موارد بانک ها ابتدا به مردم وام می دهند و بعد برای ذخایر آن چاره جویی می کنند؛ یعنی وقتی بانک ها بنا به شرایط خوب اقتصادی فرصت وام دهی خوبی داشته باشند، به مردم با بازدهی خوب وام می دهند و بعد برای تامین ذخایر آن از بانک مرکزی به عنوان آخرین چاره کمک می گیرند. برای اینکه به وضوح نشان دهیم وقتی با چنین تضارب آرایه در مورد فعال بودن یا انفعال پول برخورد می کنیم، باید هر کدام از آنها را به بخشی از پول و به عنوان یک تأکید تلقی کنیم، به یک تاریخچه پولی و شواهد تجربی استناد می کنیم.

فریدمن در چارچوب یک مطالعه کلاسیک به همراه شوارتز در سال ۱۹۶۳ به این نتیجه رسید که اقتصاددانان باید همه توجه شان را به انبار پول معطوف کنند و به آنها فهماند که عرضه پول مهمترین عامل تاثیرگذار بر اقتصاد است. نتایج مطالعه تجربی فریدمن و شوارتز نشان دهنده یک همبستگی بالا و مثبت میان تغییر در کلیت های پولی و فعالیت های اقتصادی است، و کساد های ۱۸۶۸ و ۱۹۴۸ در اقتصاد با کاهش مطلق در عرضه پول همراه بوده و نیز هر تورم عمده متناظر با انبساط در عرضه پول بوده است، ولی اعداد و ارقام مربوط نشان می دهد که رکودها عمدتاً با انقباض پولی همراه بوده است. این نتایج بیانگر این بود که تغییر در رفتار انبار پول دقیقاً متناظر با تغییر در فعالیت های اقتصادی، درآمد پولی و قیمت هاست و از دید فریدمن و شوارتز تغییرات پولی غالباً به صورت منشا و عامل مستقل عمل کرده است.

در سال ۱۹۸۲، فریدمن و شوارتز مطالعه مذکور را به روز کرده و مبانی نظری بیشتری برای یافته های قبلی خود ارائه دادند. آنها مدعی بودند که تقاضای پول بسیار پایدار است و بنابراین، عرضه پول به صورت مستقل و علی عمل

می کند، اما بعضی از اقتصاددانان در همان زمان نتیجه گرفتند که پایداری میان کلیت های پولی در تقاضای پول در سال ۱۹۷۵ پایان یافته است.

تاریخچه مالی دیگری که اخیرا توجه زیادی را به خود جلب کرده مربوط به یک اقتصاددان بانکی به نام "وانی لاور" است که مطالعه خود را به کمک شرکت «فرست بوستون» انجام داده است. وی استدلال کرد که چرخه های تجاری به در دسترس بودن یا نبودن اعتبارات وابسته بوده و انقباض های اقتصادی همیشه به انقباض و محدودیت های متعارف و روش های اقتصادسنجی از یک تحلیل نهادی کامل برای توضیح کنش های مالی و اقتصادی استفاده کرده بود. وی با استفاده از مطالعات تجربی خود به این نتیجه رسید که:

۱. جز برای مردمی که در طبقات پایین درآمدی قرار دارند، طرح های مخارج کسب و کار به در دسترس بودن اعتبار و وام بستگی دارد، نه انبار پولی،

۲. نرخ های بهره در جیره بندی اعتبار چندان موثر نیستند؛ زیرا اگر مردم اعتبار بخواهند، معمولا حاضرند نرخ های بهره بالا بپردازند و بنگاه ها هم غالبا می توانند از طریق قیمت های بالاتر فروش از عهده این نرخ های بهره بر آیند،

۳. عرضه پول عمدتا درون زاست و هر وقت بانک مرکزی امریکا سعی می کند عرضه پول را کنترل کند، بانک ها از طریق ابداعات مالی با آن مقابله می کنند. وی با استفاده از مستندات تاریخی نشان داد که هر رکودی که در ۳۰ سال گذشته اتفاق افتاده نتیجه یک محدودیت اعتبار بوده است.

در سال ۱۹۵۳، وقتی خزانه داری، اوراق قرضه ۳۰ ساله با نرخ بهره ۳/۵ درصد انتشار داد (نرخ که خیلی بالاتر از نرخ هایی بود که بانک ها از دارایی های پرتفوی خود به دست می آورند) بانک ها زیان سرمایه ای زیادی متحمل شدند (ارزش فعلی اوراق بهادارشان کاهش یافت) و مجبور شدند وام های خود را محدود کنند، که این امر موجب

انقباض در اعتبار شد و این خود به رکود انجامید. در سال ۱۹۵۹، نرخ های بهره بالا به واسطه ناپذیری مالی منجر شد و لذا افراد سپرده ها و وجوه خود را از موسسات رسمی خارج و به اوراق قرضه با نرخ بهره بالا تبدیل کردند. در سال ۱۹۷۸، بانک مرکزی ایالات متحده آمریکا به مقررات زدایی بازارهای مالی اقدام کرد و به موسسات قرض دهی و پس اندازی اجازه داد وجوه بازار پول منتشر کنند، به طوری که بتوانند در مورد سپرده ها رقابت نمایند و سقف نرخ های بهره بیشتر سپرده ها برداشته شد. وانی لاور معتقد بود برای مبارزه با تورم باید اعتبار کنترل شود و گر نه محدودیت های شدید مالی و بالا رفتن زیاد نرخ بهره، نیاز است.

۲-۵- مطالعات داخلی مرتبط

علوی (۱۳۸۲) در خصوص سازوکار انتقال پولی در ایران مبتنی بر دیدگاه نئو کینزین ها مطالعه ای انجام داده است. وی با استفاده از معادله منحنی فیلپس تعمیم یافته، معادله تقاضای کل و معادله برابری غیرپوششی برای دوره زمانی ۱۳۸۰-۱۳۴۰ و هم چنین به کمک روش اقتصادسنجی «خودرگرسیون میانگین متحرک انباشته»^{۱۳} در می یابد که مبانی نظری حاکم بر الگوسازی سازوکار انتقال پولی در ایران مبتنی بر دیدگاه نئو کینزین هاست.

تقوی و لطفی (۱۳۸۴) در مقاله خود نشان دادند که نرخ ذخیره قانونی تأثیر منفی بسیار کمی بر نرخ رشد حجم سپرده بانک ها و مانده تسهیلات اعطایی دارد. آن ها به این نتیجه رسیدند که وجود مجرای سیاست پولی در ایران تأیید می شود، اما با توجه به ناچیز بودن آن می توان گفت سیاست پولی و کارکرد مجرای اعتباری، عملاً فاقد کارایی است. شریفی رنانی، کمیجانی و شهرستانی (۱۳۸۹) در تحقیق خود با عنوان «بررسی سازوکار انتقال پولی در ایران: رویکرد خودرگرسیونی برداری ساختاری» به بررسی کانال های نرخ ارز، اعتباری و قیمت دیگر دارایی ها (شاخص قیمت مسکن) در ایران پرداختند. در این تحقیق، نتایج تجربی حاصل از تخمین روابط بین متغیرها، با

^{۱۳} Autoregressive Integrated Moving Average (ARIMA)

استفاده از رویکرد خودرگرسیون برداری ساختاری (SVAR) مبتنی بر داده های آماری فصل دوم سال ۱۳۶۸ تا فصل اول سال ۱۳۸۷ مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج تحقیق آن ها گویای این واقعیت است که وقتی از نسبت سپرده قانونی به عنوان متغیر سیاستی استفاده شود، هم در میان مدت و هم در بلندمدت کانال نرخ ارز مؤثرترین کانال در انتقال سیاست پولی بر تولید ناخالص داخلی اسمی بوده است. در مدل دیگری که بدهی بانک ها به بانک مرکزی به عنوان متغیر سیاستی استفاده شده است در کوتاه مدت و میان مدت کانال شاخص قیمت مسکن مؤثرترین کانال در انتقال بوده است؛ ولی در بلندمدت هیچ یک از کانال ها در انتقال پولی نقشی نداشته اند.

حیدری سنگلجی (۱۳۷۵) در مطالعه ای به بررسی اثر اعتبارات بر ارزش افزوده بخش کشاورزی طی دوره ی ۷۲-۱۳۴۰ پرداخته است. بدین منظور یک دستگاه معادلات هم زمان تدوین و ضرایب دستگاه یاد شده با استفاده از روش حداقل مربعات ۳ مرحله ای (۳SLS) برآورد شده است. نتایج نشان می دهد که اثر اعتبارات اعطایی بر انباشت سرمایه و ارزش افزوده مثبت بوده به طوری که یک درصد افزایش در اعتبارات باعث افزایش تولید به میزان ۰/۰۳۸ درصد می شود. هم چنین جهت بررسی اثر تسهیلات بلندمدت (سرمایه ای) و کوتاه مدت (جاری) بانک کشاورزی بر ارزش افزوده بخش کشاورزی از روش حداقل مربعات معمولی استفاده شده است. نتایج نشان می دهد که یک میلیارد ریال افزایش در اعتبارات بلندمدت منجر به افزایش ۰/۰۰۱ درصد در تولید شده و ضریب اعتبارات کوتاه مدت نیز معنادار نبوده است.

کشیش بانوسی (۱۳۷۸) در مطالعه خود به بررسی تأثیر اعتبارات بانکی بر سرمایه گذاری و تولید در اقتصاد ایران با تاکید بر بخش های صنعت و معدن و کشاورزی طی دوره ۶۸-۱۳۳۸ به روش ARDL پرداخته است. نتایج نشان می دهد که ارتباط معناداری بین تغییر در مانده تسهیلات واقعی و تشکیل سرمایه ناخالص بدون نفت وجود دارد.

چیدری و زارع (۱۳۷۹) به بررسی تأثیر اعتبارات و تسهیلات اعطایی بانک های کشاورزی و ملی بر تولیدات محصولات کشاورزی استان مازندران، مقایسه آنها با یکدیگر و همچنین مقایسه ویژگی های فردی اعتبار گیرندگان در منطقه طی سال زراعی ۷۴-۱۳۷۳ پرداخته اند. نتایج تحقیق نشان می دهد که تسهیلات اعطایی هر دو بانک، تأثیر مثبت و معناداری بر تولید کشاورزان داشته و مقایسه رگرسیون وام گیرندگان دو بانک یاد شده نیز نشان دهنده تأثیر اعتبارات اعطایی بر میزان تولید است که تفاوت معناداری با یکدیگر نیز نداشته اند.

عزیزی و پاسبان (۱۳۸۰) تأثیر سیاست های مالی و پولی بر وضعیت تولید و ارزش افزوده صنعت نساجی در ایران را بررسی نمودند. نتایج حاکی از این است که تأثیر سیاست های پولی بر ارزش افزوده صنعت نساجی در کوتاه مدت و بلندمدت مثبت بوده و رابطه بین مخارج عمرانی دولت و ارزش افزوده صنعت نساجی در کوتاه مدت منفی و در بلندمدت مثبت است. همچنین تأثیر سیاست های مالی بر ارزش افزوده در بلندمدت بیشتر از تأثیر سیاست های پولی است.

سیفی پور (۱۳۸۰) اثر تسهیلات اعطایی بانک ها بر رشد ارزش افزوده بخش صنعت در ایران را بررسی نموده است. نتایج نشان می دهد که سرمایه گذاری ثابت و اعتبارات پرداختی به بخش صنعت و معدن رابطه بلندمدت و مثبتی با رشد ارزش افزوده بخش صنعت دارد.

بختیاری و پاسبان (۱۳۸۳) در مطالعه ای به ارزیابی اثر اعتبارات بانک کشاورزی بر اشتغال بخش کشاورزی طی دوره ۷۹-۱۳۴۹ پرداخته اند. نتایج برآورد با استفاده از الگوی خود رگرسیونی با وقفه های توزیعی گسترده (ARDL) نشان می دهد که اعتبارات بانک کشاورزی در کوتاه مدت بر اشتغال تأثیر مثبت دارد. همچنین در بلندمدت، رابطه ارزش افزوده و اعتبارات بانک کشاورزی با اشتغال منفی و رابطه سرمایه گذاری با اشتغال مثبت است.

فهمیم یحیایی و فلیحی (۱۳۸۲) اثر سیاست های پولی و ارزی را بر متغیرهای حقیقی بخش صنعت (سرمایه گذاری، اشتغال، تولید) بررسی کرده و نشان دادند که حجم پول واقعی بر تولید بخش صنعت تأثیر مثبت دارد. اعتبارات بانکی نیز تأثیر مثبتی بر تولید این بخش دارد، لیکن تأثیر آن از تأثیر مثبت اعتبارات بر سرمایه گذاری کمتر است.

نادران (۱۳۸۳) اثر سیاست های اعتباری بر ارزش افزوده بخش صنعت ایران را در کنار سایر سیاست های پولی و مالی مورد بررسی و آزمون قرار داده است. نتایج حاکی از یک ارتباط مثبت، قوی و پایدار بین اعتبارات بانکی و ارزش افزوده صنعتی است که وابستگی شدید تولید صنعتی به این متغیر سیاستی دولت را نشان می دهد. از طرف دیگر، نتایج نشان می دهد که مخارج دولت در بخش صنعت هرچند در کوتاه مدت بر ارزش افزوده صنعت تأثیر مثبت دارد ولی در بلندمدت این نوع سیاست مالی دولت بر ارزش افزوده صنعت اثر منفی دارد.

مجتهد و شریفی (۱۳۸۳) به بررسی اثر سیاست های پولی و مالی بر رشد بخش کشاورزی ایران پرداختند. یافته ها نشان می دهد که اجرای سیاست های مالی انبساطی هر چند در کوتاه مدت تأثیری در بخش کشاورزی ندارد، ولی در بلندمدت تأثیر مثبت بر رشد این بخش خواهد داشت. همچنین، اجرای سیاست های پولی انبساطی هر چند در کوتاه مدت تأثیری در بخش کشاورزی ندارد، ولی در بلندمدت باعث کاهش رشد این بخش می شود. ترکمانی و بهزادی (۱۳۸۳) به بررسی سیاست های پولی و مالی در بخش کشاورزی پرداختند و نتایج آنها نشان می دهد که در بلندمدت سیاست های پولی تأثیر اندکی بر بخش کشاورزی دارد. لذا برای به گردش درآوردن پول در مناطق روستایی و افزایش تأثیرپذیری اقتصاد روستا از سیاست های پولی، لازم است که صنایع کوچک و مکمل فعالیت های کشاورزی گسترش یافته و در تولید محصولات کشاورزی نیز بایستی تنوع ایجاد شود.

حاجیان و همکاران (۱۳۸۶) به بررسی تأثیر سیاست های پولی و مالی بر ارزش افزوده و سایر متغیرهای عمده بخش کشاورزی طی دوره زمانی ۱۳۵۰-۱۳۸۳ پرداخته اند که براساس نتایج بدست آمده تأثیر سیاست های پولی و مالی بر

ارزش افزوده بخش کشاورزی مثبت، و تأثیر سیاست های پولی بر ارزش افزوده، صادرات و سرمایه گذاری در کوتاه مدت بیشتر از اثرات سیاست های مالی است یعنی در کوتاه مدت سیاست های پولی مؤثرند ولی این روند در بلندمدت برعکس است.

لطفی و احمدزاده (۱۳۸۶) در مطالعه خود به بررسی تأثیر تسهیلات اعطایی از سوی بانک های تخصصی بر ارزش افزوده بخش کشاورزی طی سال های ۸۲-۱۳۷۰ پرداخته اند. یافته های حاصل از تحقیق با استفاده از روش OLS حاکی از وجود همبستگی مثبت بین تسهیلات اعطایی و ارزش افزوده بخش کشاورزی دارد. به این مفهوم که اگر میزان تسهیلات اعطایی بانک های تخصصی به بخش کشاورزی یک واحد افزایش یابد، مقدار ارزش افزوده این بخش به میزان $2/78$ واحد افزایش خواهد داشت.

طیبی و همکاران (۱۳۸۹) در مقاله خود به بررسی آثار ناشی از تخصیص تسهیلات بانکی کشور به بخش های کشاورزی، صنعت و خدمات و اندازه گیری روند اشتغال زایی آنها در دوره ۸۵-۱۳۵۲ پرداخته اند. نتایج نشان می دهد که با اختصاص تسهیلات بانکی به بخش های صنعت و معدن، کشاورزی و خدمات، بخش کشاورزی از بالاترین میانگین سالانه شغل ایجاد شده و بخش خدمات از پایین ترین میانگین سالانه شغل ایجاد شده برخوردار بوده است.

حسن شاهی و همکاران (۲۰۱۲) به بررسی تأثیر سیاست های پولی و مالی بر ارزش افزوده بخش کشاورزی پرداخته اند. نتایج نشان می دهد که در کوتاه مدت سیاست های مالی اثر مثبت و معنی دار و سیاست های پولی اثر منفی بر ارزش افزوده بخش کشاورزی دارند. این در حالی است که در بلندمدت سیاست های پولی اثر منفی و در مقابل سیاست های مالی اثر مثبت بر اشتغال در بخش کشاورزی دارند.

در این راستا ما با این پژوهش درصدد انجام این مهم در سطح شبکه بانکی استان خراسان رضوی هستیم تا بتوانیم تصویری از نیازها و الزامات بخش های اقتصادی استان در سیستم بانکی را در سالهای اخیر ارائه نماییم.

۶-۲- مطالعات خارجی مرتبط

مطالعات اولیه پیرامون مجرای وام دهی بانک تنها از داده های کل و کلان اقتصادی استفاده می کردند یعنی تنها اثر شاخص سیاست پولی بر وام دهی را مد نظر قرار می دادند که برای نمونه می توان به مطالعات صورت گرفته توسط برنانک و بلیندر (۱۹۹۲) و کشیپ و همکارانش (۱۹۹۳) اشاره کرد. اما با گذر زمان و انجام مطالعات گسترده تر پیرامون مجرای وام دهی بانک، ویژگی های ترازنامه بانک ها مثل مبنای نقدینگی، مبنای سرمایه و اندازه نیز در تخمین وارد مدل شدند. در مطالعاتی که اشاره می شود می توان حضور ویژگی های ترازنامه بانک ها را نیز در مطالعه مجرای وام دهی بانک مشاهده کرد.

مطالعه ای در خصوص کانال اعتباری در هلند توسط لئودی هان^{۱۴} (۲۰۰۱) صورت گرفته است. این مطالعه یک تحلیل تجربی از نقش بانک ها در فرایند انتقال سیاست پولی در هلند ارائه می دهد. برای انجام این مطالعه از اطلاعات ترازنامه تعدادی از بانک های هلند در دوره ۱۹۹۷-۱۹۹۰ استفاده شده است. توجه اصلی این تحقیق بر مجرای وام دهی و به عبارتی دیگر واکنش عرضه وام و تسهیلات به شوک های سیاست پولی بوده است. ایده اصلی تحقیق، این بوده است که بعضی از بانک ها به دلیل این که می توانند کاهش منابع خود به دلیل افت حجم سپرده ها را با استفاده از شیوه های کم هزینه دیگری جبران کنند، از قابلیت بالاتری برای خنثی کردن اثرات سیاست پولی برخوردارند. نتیجه ای که از این تحقیق گرفته شده این است که مجرای وام دهی در هلند فقط در خصوص وام هایی که از تضمین دولتی برخوردار نیستند، فعال است؛ زیرا بانک ها در مورد وام هایی که از تضمین دولت برخوردارند، رفتار متفاوتی

^{۱۴} -Leo De Hann

در مقایسه با سایر وام‌ها از خود نشان می‌دهند. بر این اساس در این مطالعه معلوم شده است که اثرات منفی سیاست پولی انقباضی از نظر سرمایه و نقدینگی بر بانک‌های کوچک‌تر، بیشتر از بانک‌های بزرگ‌تر است. در این مطالعه همچنین مشخص شده است که وام‌دهی به خانوارها به اندازه وام‌دهی به بنگاه‌ها تحت تأثیر سیاست پولی قرار نمی‌گیرد. در مورد تأثیر سیاست پولی سختگیرانه بر حجم سپرده‌ها، نتایج حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که حجم سپرده‌ها، به خصوص سپرده‌های مدت‌دار به طور مثبت، نسبت به سیاست‌های پولی انقباضی واکنشی نشان می‌دهد. این نتیجه غیرمنتظره می‌تواند ناشی از چگونگی عملکرد سیاست پولی در هلند در زمان اجرای آن باشد. ماتوسک و سارانتیس^{۱۵} (۲۰۰۸)، در مقاله خود پیرامون مجرای وام‌دهی بانک و انتقال پولی به این نتیجه رسیدند که در رابطه با مجرای وام‌دهی بانک در تمامی کشورها شواهدی موجود است اما شدت آن در بین کشورها متفاوت است. آن‌ها بیان می‌کنند که اندازه بانک و نقدینگی بیش‌ترین نقش را در واکنش بانک‌ها نسبت به تغییرات سیاست پولی ایفا می‌کنند. هم‌چنین آن‌ها در مطالعه خود به بررسی عواقب کلان اقتصادی مجرای وام‌دهی بانک پرداختند و شواهدی دال بر ارتباط بین عرضه کل وام با فعالیت واقعی اقتصادی در کشورهای اروپای شرقی و مرکزی یافتند.

گانجی و یوآن^{۱۶} (۲۰۰۹)، در مقاله خود با عنوان «سودآوری بانک و مجرای وام‌دهی بانک: شواهدی از چین» به این نتیجه رسیدند که اثر سیاست پولی بر وام‌دهی برای بانک‌های بزرگ‌تر و بانک‌هایی که سطح پایین‌تری از نقدینگی دارند ضعیف‌تر است و لزوماً واکنش آن بانک‌ها به سیاست پولی با توجه به سرمایه متفاوت نیست. به علاوه برای شناسایی واضح‌تر مجرای وام‌دهی بانک آن‌ها آزمون کردند که آیا اثر سیاست پولی با توجه به سودآوری متفاوت است. نتایج بیانگر این هستند که بانک‌های سودآور حساسیت کمتری نسبت به سیاست پولی

^{۱۵} -Matousek & Sarantis

^{۱۶} -Gunji & Yuan

دارند چون زمانی که انقباض سیاست پولی منجر به کاهش سپرده ها می شود بانک هایی که سودآوری کمتری دارند با هزینه بالاتر سرمایه مواجه خواهند شد.

دوادوس و همکاران (۱۹۹۰) رابطه اقتصاد عمومی و کشاورزی را بررسی کردند. در تحقیق ایشان، اثر سیاست پولی بر بخش کشاورزی ایالات متحده طی سالهای ۱۹۵۰-۱۹۸۲ بررسی شد، آنها نتیجه گرفتند که سیاست پولی انبساطی باعث افزایش صادرات، قیمت ها و درآمد کشاورزی می شود و سیاست پولی انقباضی اثر منفی بر بخش کشاورزی دارد.

بلوگیاور و گیلبرت (۱۹۹۰) با استفاده از الگوی عرضه و تقاضا، به بررسی اثر اعتبارات بر روی تولید بخش کشاورزی آمریکا پرداخته است. نتایج حاصل از برآورد الگو به روش OLS نشان می دهد که طی دوره مورد بررسی (۸۴-۱۹۴۰) تاثیر اعتبارات بابت مستغلات بر تولید بخش کشاورزی منفی و اعتبارات اعطایی بابت غیرمستغلات، بر تولید مثبت و معنادار است.

لاچال و ووماک (۱۹۹۸) اثر سیاست های کلان اقتصادی بر کشاورزی کانادا را بررسی کردند. نتایج نشان داد که سیاست های کلان اقتصادی بر قیمت های بخش کشاورزی مؤثر است. همچنین سیاست های تجاری بطور معناداری بر قدرت رقابت محصولات کشاورزی کانادا در عرصه جهانی تأثیر دارد.

تاوون سند و تیرتل (۱۹۹۸) ارتباط بلندمدت سیاست های اقتصاد کلان و متغیرهای بخش کشاورزی آفریقای شمالی را بررسی و با استفاده از مدل خودتوضیح برداری سه رابطه بلندمدت بین متغیرهای کلان اقتصادی، متغیرهای صادرات، قیمت واقعی محصولات و درآمد خالص بخش کشاورزی را برآورد نمودند و نتیجه گرفتند که رابطه علی یک طرفه از متغیرهای اقتصاد کلان به متغیرهای بخش کشاورزی وجود دارد.

نارنجو و هال (۲۰۰۳) در مقاله ای به بررسی اثر دسترسی به اعتبارات بر شرکت های تولیدی کارستاریکا طی دوره ۱۹۸۰-۲۰۰۲ پرداخته اند. این تحقیق در مدل لاجیت پرویت از متغیرهای «رابطه بلندمدت بنگاه با بانک»، «نسبت اعتبارات بانکی به کل بدهی بنگاه»، «تداوم اعتبارگیری از بانک»، «تغییرات دارایی برای پرداخت بدهی» و سایر متغیرها که رابطه بنگاه با بانک را نشان می دهد، استفاده کرده است. نتایج نشان می دهد که دسترسی به اعتبارات بر عملکرد شرکت های تولیدی و اشتغال آنها تأثیر مثبت دارد.

داس (۲۰۰۹) به بررسی نقش اعتبارات مستقیم و غیر مستقیم کشاورزی بر تولید کشاورزی هند طی سال های ۲۰۰۶-۲۰۰۱ با استفاده از تجزیه و تحلیل داده های پانل پویا و روش گشتاورهای تعمیم یافته^{۱۷} پرداخته است. نتایج پژوهش نشان می دهد که میزان اعتبار مستقیم کشاورزی تأثیر مثبت و از نظر آماری قابل ملاحظه ای در تولیدات کشاورزی داشته است. تعداد حساب های اعتباری غیرمستقیم کشاورزی نیز تأثیر قابل ملاحظه و مثبتی بر روی تولیدات کشاورزی، اما با وقفه یک ساله داشته است. این نتایج نشان می دهد که گرچه شکاف های متعددی در سیستم فعلی اعتباری مانند ناکافی بودن اعتبارات به کشاورزان کوچک و نهایی، اندک بودن وام های میان مدت و بلندمدت و محدود بودن سپرده های بانکی وجود دارد، اما اعتبارات کشاورزی هنوز هم نقش مهمی در حمایت از تولیدات کشاورزی هند دارد.

احمد (۲۰۱۱) در مطالعه خود به تجزیه و تحلیل تأثیر اعتبارات بر تولید بخش کشاورزی پاکستان طی دوره ۱۹۷۴-۲۰۰۸ پرداخته است. یافته های تجربی با استفاده از روش ARDL نشان می دهد که اعتبارات، نقش قابل توجهی در بخش کشاورزی داشته و اعتبارات همیشه برای کشاورزان نیازمند به خرید عوامل تولید مفید بوده است. او هم چنین

^{۱۷} Generalized Method of Moments

نتیجه گرفته که تولید از طریق ارایه سه عامل تراکتور، چاه آب و دانه ها افزایش یافته (اعتبارات منبع اصلی خرید این عوامل بوده) است.

لائوکولارچ (۲۰۱۱) به بررسی تأثیر سیاست های پولی و مالی بر اشتغال کشور تایلند پرداخت. طبق نتایج ایشان سیاست های پولی و مالی اثرات قابل توجهی بر بیکاری بخش های صنعت و کشاورزی دارند، از آنجایی که بیکاری در بخش کشاورزی شایع تر است طبق مطالعه ای در طول سال های ۱۹۸۳-۲۰۰۸ اشتغال در بخش کشاورزی به علت بالا رفتن تجارت محصولات صنعتی و خدمات کاهش یافته، در بخش صنعت و خدمات به علت آزادی تجاری، بیکاری در سطح پایین تری قرار دارد یعنی تجارت بین الملل به نفع اشتغال این دو بخش است و همچنین استفاده از ظرفیت های بیکار را افزایش می دهد.

مورین و همکاران (۲۰۱۲) در مقاله ی خود به بررسی تأثیر دسترسی به اعتبارات بانکی بر عملکرد اقتصادی بخش های مهم اقتصادی کنیا با استفاده از داده های پانل و روش گشتاورهای تعمیم یافته طی دوره ۲۰۰۰-۲۰۱۰ پرداخته است. نتایج نشان می دهد که اعتبارات تأثیر مثبت و قابل توجهی بر تولید ناخالص داخلی بخش های اقتصادی از جمله کشاورزی دارد. همچنین تومولا و همکاران (۲۰۱۲) ارتباط بین وام های بانکی، رشد اقتصادی و بخش صنعت در نیجریه را بررسی نموده و نشان می دهند که نرخ وام های بانکی تولید صنعت را به طور معنی داری تحت تأثیر قرار می دهد.

فصل سوم: تحلیل روند تخصیص منابع و

تخصیص اعتبارات در کشور و جایگاه استان

طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵

۳-۱- مقدمه

همان طور که در فصل اول بیان شد، هدف این پژوهش، بررسی نقش بانک ها در تامین مالی تولید در استان خراسان رضوی است، بنابراین پیش از هر چیز بررسی روند تجهیز و تخصیص منابع در استان امری ضروری است. از این رو در این فصل، با استفاده از آمار سپرده های بانکی و تسهیلات ارائه شده توسط بانک مرکزی و بانک های عامل در استان خراسان رضوی، به بررسی جایگاه استان خراسان رضوی در تجهیز و تخصیص منابع کشور می پردازیم. در این راستا، در زیر بخش اول به بررسی سپرده ها به تفکیک نوع سپرده و به تفکیک نوع بانک های کشور

و استان پرداخته خواهد شد. در زیر بخش دوم نیز به بررسی تسهیلات تخصیص یافته به بخش های مختلف اقتصادی (کشاورزی، صنعت و معدن، ساختمان و مسکن، صادرات، بازرگانی، خدمات و متفرقه)، عقود مختلف منعقد شده در بانک ها، و همچنین جایگاه بانک های تجاری و تخصصی از منظر تسهیلات هم در کشور و هم در استان خراسان رضوی خواهیم پرداخت.

نکته ای که در مورد سپرده ها و تسهیلات شایان ذکر است و از جهت مقایسه داده های استان و کشور اهمیت دارد، لزوم همخوانی جداول استانی و کشوری است که دسته بندی یکسانی را می طلبد. بنابراین سعی شده این دسته بندی به گونه ای صورت گیرد که بتوان مقایسه ای مطلوب ارائه داده و از این منظر جایگاه استان را مورد بررسی قرار داد.

۳-۲- بررسی روند تجهیز منابع در کشور و جایگاه استان طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵

در این بخش با استفاده از داده های سپرده های بانکی ارائه شده توسط بانک مرکزی و بانک های عامل در استان خراسان رضوی، به بررسی سپرده ها به تفکیک نوع سپرده و به بررسی و تعیین جایگاه بانک های تجاری و تخصصی در تجهیز منابع می پردازیم. به عبارتی دیگر در این بخش روند هریک از انواع سپرده ها و نیز روند تجهیز منابع توسط بانک های تجاری و تخصصی در کشور و استان خراسان رضوی تحلیل شده و از این منظر جایگاه استان خراسان رضوی در تجهیز منابع کشوری بررسی گردیده است.

۳-۲-۱- بررسی و تحلیل سپرده های بانکی کشور به تفکیک نوع سپرده

همانطور که در نمودار (۳-۱) مشاهده می گردد، حجم کل سپرده های بانکی کشور طی سال های ۱۳۹۵-۱۳۹۰ روندی افزایشی را طی کرده است که البته نرخ رشد این روند نوسان داشته است. مطابق با نمودار (۳-۱)، در پدید آمدن چنین روندی بیش از هر چیز، سپرده های بلندمدت و سپرده های کوتاه مدت تعیین کننده بوده اند. البته نوساناتی در حجم انواع سپرده ها مشاهده می شود. به طور مثال سپرده های دیداری ابتدا با نرخی کاهنده افزایش یافته، در سال ۱۳۹۳ با کاهش روبه رو بوده است، و پس از آن با نرخ فزاینده رو به افزایش گذاشته است. در حالی که سپرده های پس انداز ابتدا با نرخی کاهنده تا سال ۱۳۹۲ و سپس با نرخی فزاینده افزایش داشته است. سپرده های بلندمدت نیز با نرخی کاهنده از سال ۱۳۹۲ روند صعودی را طی کرده است؛ به طوری که از رشد ۴۲ درصدی در سال ۱۳۹۲ به رشد ۸ درصدی در سال ۱۳۹۵ رسیده است. اما برعکس آن، سپرده های کوتاه مدت به جز کاهش نرخ در سال ۱۳۹۳ (که از ۷۳ درصد در سال ۱۳۹۲ به ۱۷ درصد در سال ۱۳۹۳ کاهش یافته است)، همواره با نرخ فزاینده رو به افزایش بوده است. سایر سپرده ها نیز با رشد نسبتاً ثابتی همراه بوده است. همچنین طبق آمارهای جدول (۳-۱)،

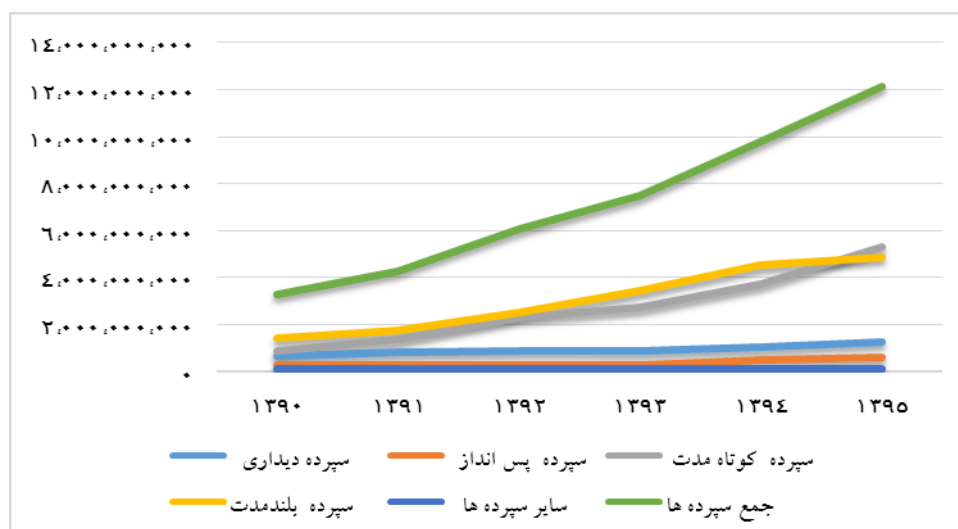
در میان انواع سپرده های بانکی، سایر سپرده ها و سپرده پس انداز کمترین حجم و سپرده های مدت دار بیشترین حجم سپرده را طی دوره مذکور به خود اختصاص داده اند. مجموع سپرده ها از ۳,۲۷۹,۳۴۲,۶۰۰ میلیون ریال در سال ۱۳۹۰ به ۳/۷ برابر معادل ۱۲,۱۴۰,۶۰۰,۰۰۰ میلیون ریال در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است.

جدول ۳-۱- مانده سپرده های بانکی کشور به تفکیک انواع سپرده (میلیون ریال)

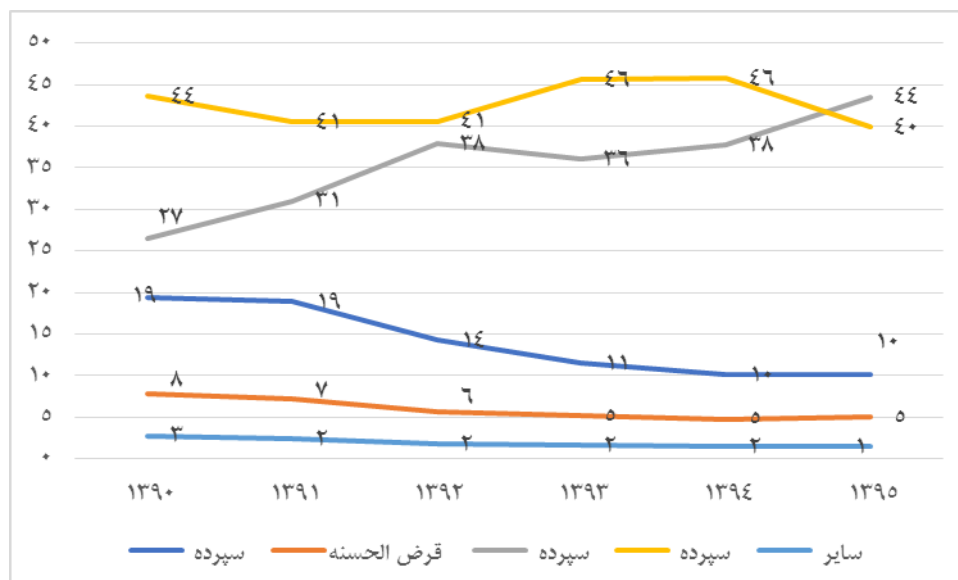
سال	سپرده دیداری	سپرده پس انداز	سپرده کوتاه مدت	سپرده بلند مدت	سایر سپرده ها	جمع ها سپرده
۱۳۹۰	۶۳۴,۳۶۳,۲۰۰	۲۵۵,۷۵۶,۲۰	۸۶۹,۹۰۹,۷۰۰	۱,۴۲۸,۰۲۷,۹۰	۹۱,۲۸۵,۶۰۰	۳,۲۷۹,۳۴۲,۶۰۰
۱۳۹۱	۸۰۶,۵۵۳,۵۰۰	۳۱۰,۲۷۷,۵۰	۱,۳۲۷,۳۲۶,۹۰	۱,۷۳۲,۶۴۴,۵۰	۹۹,۹۶۹,۳۰۰	۴,۲۷۶,۷۷۱,۷۰۰
۱۳۹۲	۸۶۱,۹۴۲,۳۰۰	۳۳۸,۴۷۸,۴۰	۲,۲۹۶,۶۰۷,۸۰	۲,۴۶۰,۲۷۴,۷۰	۱۰۴,۱۱۵,۷۰	۶,۰۶۱,۴۱۸,۹۰۰
۱۳۹۳	۸۵۵,۸۸۵,۸۰۰	۳۹۰,۸۸۰,۸۰	۲,۶۹۲,۴۹۳,۲۰	۳,۴۰۸,۴۱۷,۵۰	۱۲۴,۴۹۷,۲۰	۷,۴۷۲,۱۷۴,۵۰۰
۱۳۹۴	۹۹۵,۱۰۰,۰۰۰	۴۶۹,۸۰۰,۰۰	۳,۷۰۰,۲۰۰,۰۰	۴,۴۸۷,۲۰۰,۰۰	۱۴۸,۶۰۰,۰۰	۹,۸۰۰,۹۰۰,۰۰۰
۱۳۹۵	۱,۲۳۷,۰۰۰,۰۰	۶۰۲,۹۰۰,۰۰	۵,۲۸۶,۲۰۰,۰۰	۴,۸۳۶,۹۰۰,۰۰	۱۷۷,۶۰۰,۰۰	۱۲,۱۴۰,۶۰۰,۰۰

--	--	--	--	--	--	--

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

نمودار ۱-۳- مانده سپرده‌های بانکی کشور به تفکیک انواع سپرده (میلیون ریال)

نمودار ۲-۳- سپرده‌های بانکی کشور به تفکیک انواع سپرده (درصد)

به لحاظ نظری نحوه عملکرد بانک ها در تجهیز منابع خود که در میزان جذب سپرده ها و انواع آن نشان می دهد، مستقل از تغییر و تحولات اقتصادی و سیاسی در کشور نبوده و قدرت و ضعف آن تابعی از وضعیت رکود و رونق اقتصادی کشور، نرخ تورم، وضعیت بازار مسکن، وضعیت بازار سهام، وضعیت بازار ارز و طلا، تغییر و تحولات سیاسی، نوع سیاستگذاری های مقام پولی و مالی و روند تغییرات آن سیاست ها، انتظارات فعالان اقتصادی از آینده اقتصادی و میزان نااطمینانی ها و امیدها نسبت به آینده، بارگذاری مجدد سود سپرده ها به سپرده گذاری اصلی و یا برداشت آن ها به دلائلی چون پایین آمدن قدرت خرید جامعه است. در زمان رکود اقتصادی که سود نسبی سپرده های بانکی بالاست، سپرده گذاران حاضرند سپرده های خود را در بانک ها سرمایه گذاری کنند که این امر، در شکل گیری روند فزاینده سپرده گذاری ها مؤثر است. مردم با تحلیل شرایط و مقایسه بازدهی بازارهای مختلف با نرخ بازدهی سپرده ها، مسیر تخصیص منابع خود را تعیین می نمایند.

از طرف دیگر بانک ها به عنوان یک نهاد امین مردم که از جایگاه قانونی برخوردار هستند در زمان تشدید احساس نااطمینانی، رشد کم اقتصادی و جذاب نبودن فعالیت های بخش مولد اقتصاد و حتی جذاب نبودن بازارهای سفته بازی، ابتکار جذب منابع مالی مردم ریسک گریز را در دست می گیرند. دولت ها نیز برای اعمال سیاست های انقباضی در جهت مقابله با تورم، با بالا نگه داشتن سود سپرده ها نسبت به تورم تلاش می کنند از نقدینگی کاسته و سرمایه ها را از وضعیت سرگردانی که سایر بازارها را به هم می ریزد خارج کنند.

با این مقدمه اگرچه در سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ همواره سپرده های بانکی رشد داشته اند، علل پدیدآورنده این رشد در تمامی سال ها یکی نبوده است. برای تحلیل بهتر تغییرات سپرده های بانکی می توان این سال ها را به دو دوره تقسیم کرد. سال های پایانی دولت دهم (تا سال ۱۳۹۲) که با بی ثباتی های اقتصادی و همزمان شکل گیری انتظارات به واسطه انتخابات همراه بود و آغاز دولت جدید و اعمال سیاست های اقتصادی با رویکرد ایجاد ثبات در بازارها و کاهش تورم. صرف نظر از ساختار بازار پول و اعتبار در کشور که به نظر نمی رسد در طول دوره مورد بررسی تغییر شگرفی کرده باشد، می توان گفت دلیل رشد سپرده ها تا پایان دولت دهم، کاهش تدریجی رونق در بازار سفته بازی، رکود بازار مسکن، انتقال منابع حاصل از سفته بازی به بانک ها و نااطمینانی های موجود در بازارها به ویژه در سال های پایانی دولت و در آستانه انتخابات بوده است. با کاهش تدریجی رونق در بازار طلا و ارز از اواخر سال ۱۳۹۱، فعالان اقتصادی که افزایش مجدد بازدهی در این بازارها را به انتظار نشسته بودند، تمایل داشته اند پول خود را به صورت سپرده های کوتاه مدت نزد بانک ها نگه دارند تا ضمن کسب سود سپرده های کوتاه مدت، از انعطاف کافی برای انجام فعالیت های سفته بازانه برخوردار شوند. حاکم شدن نرخ تورم بسیار بالا و از طرف دیگر، اعمال تحریم-

های شدید اقتصادی، مردم را در یک وضعیت نااطمینانی نسبت به آینده نگه داشته و به این امر دامن می زد. در این شرایط بازارهای ارز، طلا و مسکن و... دچار تلاطم های قابل توجهی بود و این تصور ایجاد شده بود که این بازارها دچار حباب قیمتی شده و قابلیت از بین رفتن این حباب ها وجود دارد. از این رو بخش قابل توجهی از مردم که ریسک گریز هستند منابع خود را به سپرده گذاری های کوتاه مدت تخصیص می دادند. اما رشد سپرده ها در سال های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۵ را باید حاصل سیاست های انقباضی دولت یازدهم با هدف کاهش تورم دانست. با مستقر شدن دولت جدید و اعمال سیاست های تثبیت اقتصادی، بخش واقعی اقتصاد و بازار بورس رونقی نسبی گرفت. در همین شرایط بانک مرکزی برای اجرای سیاست های انقباضی، نرخ سپرده ها را به گونه ای تنظیم کرد که جذابیت سپرده گذاری در بانک ها حفظ شود و خروج نقدینگی باعث تورم بیشتر در جامعه نشود.

نکته دیگری که در این خصوص شایان توجه است، سیاست متفاوت مقامات پولی کشور در تعیین نرخ سود سپرده ها است. در فاصله سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۲ نرخ سپرده های بانکی با اختیار بانک ها در دامنه ۶ درصد تا ۲۰ درصد متغیر بود. به بیان بهتر بانک مرکزی تعیین نرخ سود سپرده ها را به خود بانک ها واگذار کرده بود که این امر به بانک ها انعطاف بیشتری برای جذب سپرده های مردم با نرخ های جذاب تر را می داد. اما از سال ۱۳۹۲ به بعد نه تنها این اختیار از بانک ها گرفته شد که علاوه بر آن نرخ سود سپرده های بلندمدت نیز روندی کاهنده به خود گرفت. با این حال تعمیق رکود اقتصادی و کاهش بازدهی سایر بازارها سبب شد که به رغم سیاست بانک مرکزی در کاهش نرخ سود سپرده ها، نه تنها از حجم سپرده ها کاسته نشده که کنز پول در شبکه بانکی در قالب سپرده های کوتاه مدت و بلندمدت افزایش یابد. با نزدیک شدن به سال های پایانی دولت یازدهم نااطمینانی ذاتی منبث از انتخابات ریاست جمهوری مجدداً نمایان شده و این بار خود را در ترکیب سپرده ها نمودار ساخته است؛ به طوری که برخلاف آنچه در سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ شاهد بودیم، در سال ۱۳۹۵ حجم سپرده های کوتاه مدت از حجم سپرده های بلندمدت پیشی گرفته است.

۳-۲-۲- بررسی و تحلیل سهم استان خراسان رضوی در سپرده های بانکی به تفکیک نوع سپرده

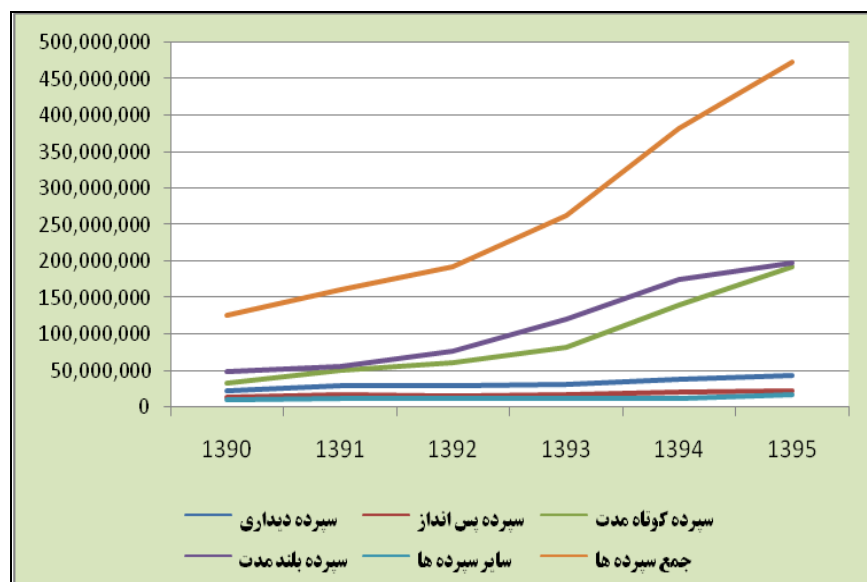
بررسی روند سپرده های بانکی استان طی سال های ۱۳۹۵-۱۳۹۰ طبق نمودار (۳-۳) و نشان می دهد که حجم کل سپرده ها با شیب نسبتاً تندی افزایش یافته است و البته چنین افزایشی را از رشد سپرده های کوتاه مدت و بلندمدت وام گرفته است. اگرچه رشد مجموع سپرده ها در بازه زمانی مورد بررسی، دارای نوسان بوده است، مانده سپرده های دیداری، پس انداز و سایر سپرده ها در بازه زمانی مورد نظر با رشد بسیار اندکی همراه بوده است. حتی در سال ۱۳۹۲

سپرده پس انداز و سایر سپرده ها نسبت به مدت مشابه سال قبل کاهش داشته است و با رشد منفی همراه بوده اند. در خصوص سپرده های استان باید به یک نکته دیگر نیز توجه داشت. همانند روند کلی حاکم بر کشور در استان نیز، برخلاف سال های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ که سپرده های بلند مدت از رشد بیشتری نسبت به سپرده های کوتاه مدت برخوردار بوده اند، در سال های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ از رشد سپرده های بلند مدت کاسته شده و به رشد سپرده های کوتاه مدت افزوده شده است. در مجموع در بازه زمانی مورد نظر، کمترین حجم سپرده به سپرده پس انداز و سایر سپرده ها اختصاص داشته و بیشترین حجم سپرده نیز مربوط به سپرده بلند مدت بوده است.

جدول ۳-۲. مانده سپرده های بانک های تجاری و تخصصی استان به تفکیک انواع سپرده (میلیون ریال)

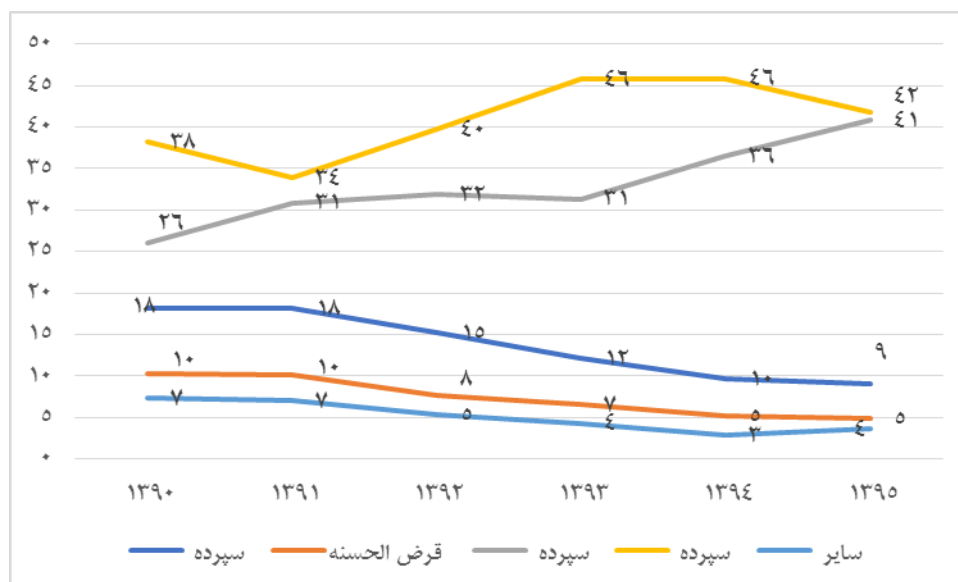
سال	سپرده دیداری	سپرده پس انداز	سپرده کوتاه مدت	سپرده بلند مدت	سایر هاسپرده	جمع هاسپرده
۱۳۹۰	۲۲,۹۷۱,۵۳۰	۱۳,۰۴۹,۲۶۰	۳۲,۸۹۴,۷۸۱	۴۸,۴۴۹,۳۱۰	۹,۳۴۹,۵۲۳	۱۲۶,۷۱۴,۴۰۴
۱۳۹۱	۲۹,۳۸۶,۵۴۶	۱۶,۳۶۹,۸۹۰	۴۹,۹۲۸,۵۹۹	۵۴,۷۵۷,۰۵۶	۱۱,۳۴۳,۴۱۶	۱۶۱,۷۸۵,۵۰۷
۱۳۹۲	۲۹,۴۵۷,۴۲۷	۱۴,۹۴۵,۱۰۳	۶۱,۸۰۹,۲۸۵	۷۷,۰۰۲,۱۶۰	۱۰,۳۷۷,۰۸۴	۱۹۳,۵۹۱,۰۵۹
۱۳۹۳	۳۱,۹۰۹,۹۸۹	۱۷,۲۱۳,۱۷۰	۸۲,۵۲۹,۸۲۵	۱۲۰,۴۱۱,۷۹۳	۱۱,۳۵۵,۷۷۸	۲۶۳,۴۲۰,۵۵۵
۱۳۹۴	۳۷,۰۲۲,۷۶۴	۱۹,۹۷۰,۶۱۲	۱۳۹,۶۰۸,۴۴۶	۱۷۵,۵۷۲,۲۲۲	۱۰,۷۵۶,۲۶۳	۳۸۲,۹۳۰,۳۰۷
۱۳۹۵	۴۲,۶۳۶,۳۵۱	۲۲,۸۳۱,۶۳۰	۱۹۳,۳۷۳,۰۸۷	۱۹۸,۰۲۳,۱۱۹	۱۷,۴۱۸,۴۵۸	۴۷۴,۲۸۲,۶۴۵

مأخذ: سرپرستی بانک های مذکور در استان

نمودار ۳-۳- مانده سپرده های بانکی استان به تفکیک انواع سپرده (میلیون ریال)

های دیداری های استان با کاهش سپرده های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ بانک های کشور، طی سال همسو با روند حاکم بر بانک ها از ۷ به ۴ درصد الحسنه از ۱۰ به ۵ درصد و کاهش سایر سپرده از ۱۸ درصد به ۹ درصد، کاهش سهم سپرده قرض های بانکی هستند. در مقابل در ترین انواع سپرده هزینه های مذکور کم اند و این در حالی است که سپرده مواجهه بوده های بلندمدت با ۳ درصد مدت با ۱۵ درصد افزایش از ۲۶ درصد به ۴۱ درصد و سپرده های کوتاه همین دوره سپرده های استان از ۵۴ دار بانک های مدت افزایش از ۳۸ درصد به ۴۲ درصد افزایش یافته است. در مجموع حجم سپرده توان گفت با توجه به تغییر آرایش سپرده در سال ۱۳۹۰ به ۸۳ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. بنابراین می ای یافته است. های استان طی دوره مورد بررسی هزینه تجهیز منابع برای این بانک افزایش قابل ملاحظه های بانک

نمودار ۳-۴ - سپرده های بانکی استان به تفکیک انواع سپرده (درصد)

جدول (۳-۳)، سهم هر یک از انواع سپرده های بانکی استان از مجموع سپرده های مشابه در کشور را طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰ نشان می دهد. ملاحظه می شود که در مجموع کل سپرده ها، استان در سال های ۱۳۹۰، ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ بیشترین سهم را که معادل ۳/۹ درصد است، در اختیار داشته است. در همین زمینه کمترین سهم استان معادل ۳/۲ درصد در سال ۱۳۹۲ بوده است.

جدول ۳-۳ - سهم سپرده های بانک های تجاری و تخصصی استان از کل سپرده های کشور به تفکیک انواع سپرده (درصد)

سال	سپرده دیداری	سپرده پس انداز	سپرده کوتاه مدت	سپرده بلند مدت	سایر	جمع
۱۳۹۰	۳/۶	۵/۱	۳/۸	۳/۴	۱۰/۲	۳/۹
۱۳۹۱	۳/۶	۵/۳	۳/۸	۳/۲	۱۱/۳	۳/۸
۱۳۹۲	۳/۴	۴/۴	۲/۷	۳/۱	۱۰	۳/۲
۱۳۹۳	۳/۷	۴/۴	۳/۱	۳/۵	۹/۱	۳/۵
۱۳۹۴	۳/۷	۴/۳	۳/۸	۳/۹	۷/۲	۳/۹

۱۳۹۵	۳/۴	۳/۸	۳/۷	۱/۴	۹/۸	۳/۹
------	-----	-----	-----	-----	-----	-----

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

اقتصاد استان خراسان رضوی در مقایسه با سایر استان ها ویژگی های متمایزی دارد که با اتکا به این ویژگی ها انتظار می رود سهم قابل توجهی از سپرده های کشور را به خود اختصاص دهد. این استان با دارا بودن بیش از شش هزار واحد صنعتی، چهارمین استان توسعه یافته صنعتی، دومین تولید کننده صنایع خودرو و سومین تولید کننده فولاد کشور است. ذخایر غنی معدنی و محصولات کشاورزی منحصر به فرد مانند زعفران از دیگر توانمندی های استان محسوب می شود. علاوه بر این وجود بارگاه ملکوتی حضرت رضا (ع)، استان را به میزبان سالانه بیش از ۲۵ میلیون نفر زائر تبدیل کرده و ضمن فراهم ساختن ارتباطات گسترده ملی و بین المللی، گردش مالی بالایی را در استان پدیدار ساخته است. بنابراین انتظار می رود بنابه مجموعه عوامل فوق، حجم سپرده های بانکی استان در مقایسه با سایر استان های کشور بالا باشد. با این حال داده های جدول ۳-۳ حکایت از این دارد که بین سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ سهم کل سپرده های استان کمتر از ۴ درصد کشور بوده است. این امر گویای آن است که منابع حاصل از فعالیت های اقتصادی استان به طور متناسب با کشور، در بانک ها سپرده گذاری نشده است.

در این خصوص باید توجه داشت که روند تغییرات سپرده گذاری در بانک ها هم تابع شرایط اقتصادی ملی و هم تابع شرایط منطقه ای است. بنابراین در کنار عوامل ملی، باید نگاه ویژه ای به شرایط خاص استان داشت. از این منظر باید گفت که در سال های مورد بررسی، کانون شکل گیری و افول مؤسسات مالی اعتباری متعدد و شرکت های سرمایه گذاری همچون شرکت های سرمایه گذاری پدیده، تبرک و ... استان خراسان رضوی بوده است. موسساتی که به دلایل مختلف در برهه هایی از زمان، با ارائه سودهایی بالاتر از نرخ سود سپرده های بانکی، بخشی از منابع سرمایه گذاری مردم و فعالان اقتصادی استان را به سوی خود جذب کرده اند و بدون شک یکی از دلایل پایین بودن سهم سپرده ها نسبت به کل کشور، فعالیت های اقتصادی و مالی این موسسات بوده است.

۳-۲-۳- تحلیل سپرده های بانکی کشور به تفکیک نوع بانک

۱-۳-۲-۳- بانک های تجاری

دهد که در میان کل سپرده های ۱۳۹۵-۱۳۹۰ نشان می های بانک های تجاری کشور طی سال بررسی ترکیب سپرده ها نه تنها سهم اندکی دارند که علاوه بر آن با نرخ انداز و سایر سپرده های دیداری، پس ها، سپرده های این بانک

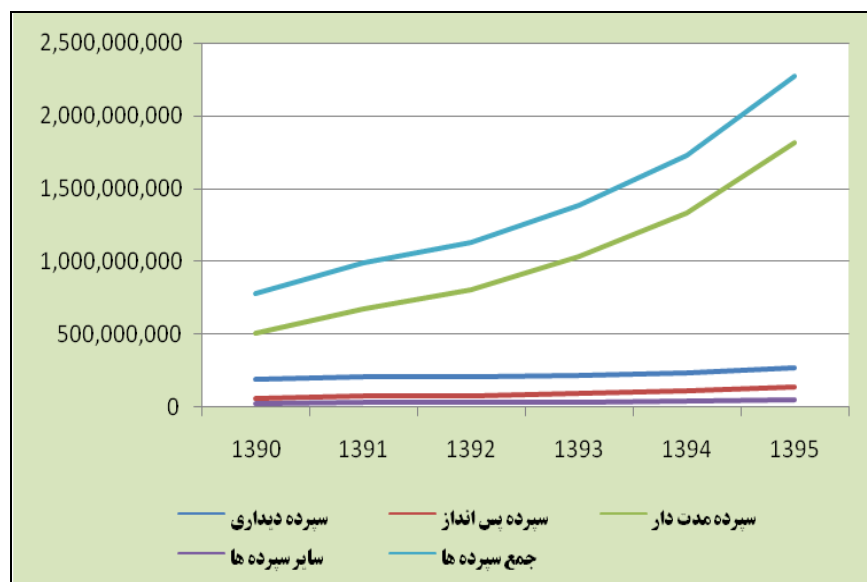
های مدت دار^{۱۸} روند صعودی قابل توجهی را اند. این در حالی است که حجم سپرده رشد بسیار کندی افزایش یافته ها به خود های مدت دار بیشترین حجم سپرده را در این نوع بانک اند. بر اساس آمار جدول (۳-۴)، سپرده دنبال کرده اند. اختصاص داده

جدول ۳-۴ - مانده کلیه سپرده های بانک های تجاری کشور (میلیون ریال)

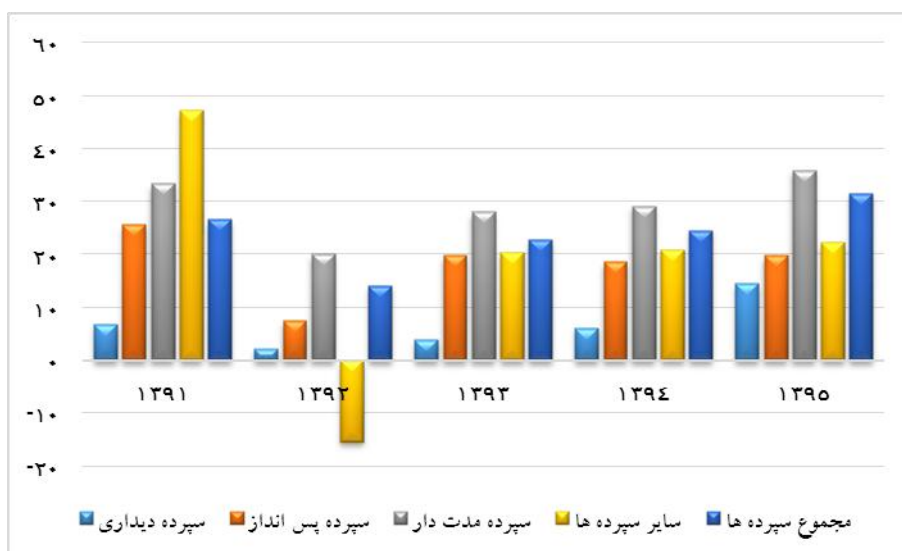
سال	سپرده دیداری	سپرده پس انداز	سپرده مدت دار*	ها سایر سپرده	ها جمع سپرده
۱۳۹۰	۱۹۳,۱۲۱,۱۰۰	۶۰,۲۲۴,۹۰۰	۵۰۳,۵۸۸,۴۰۰	۲۴,۳۴۹,۱۰۰	۷۸۱,۲۸۳,۵۰۰
۱۳۹۱	۲۰۶,۳۴۱,۱۰۰	۷۵,۶۰۰,۰۰۰	۶۷۱,۵۰۰,۰۰۰	۳۵,۹۰۰,۰۰۰	۹۸۹,۳۴۱,۱۰۰
۱۳۹۲	۲۱۰,۹۸۶,۷۰۰	۸۱,۳۰۰,۰۰۰	۸۰۶,۳۰۰,۰۰۰	۳۰,۲۰۰,۰۰۰	۱,۱۲۸,۷۸۶,۷۰۰
۱۳۹۳	۲۱۹,۳۹۱,۵۰۰	۹۷,۳۰۰,۰۰۰	۱,۰۳۲,۸۰۰,۰۰۰	۳۶,۵۰۰,۰۰۰	۱,۳۸۵,۹۹۱,۵۰۰
۱۳۹۴	۲۳۲,۷۰۰,۰۰۰	۱۱۵,۵۰۰,۰۰۰	۱,۳۳۴,۰۰۰,۰۰۰	۴۴,۱۰۰,۰۰۰	۱,۷۲۶,۳۰۰,۰۰۰
۱۳۹۵	۲۶۶,۴۰۰,۰۰۰	۱۳۸,۴۰۰,۰۰۰	۱,۸۱۳,۵۰۰,۰۰۰	۵۳,۹۰۰,۰۰۰	۲,۲۷۲,۲۰۰,۰۰۰

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

۱۸. شایان توجه است که آمار سپرده های مدت دار به تفکیک بلندمدت و کوتاه مدت توسط بانک مرکزی ارائه نگردیده است. بنابراین در اینجا منظور از سپرده های مدت دار مجموع سپرده های کوتاه مدت و بلندمدت است.

نمودار ۳-۵- مانده سپرده‌های بانک‌های تجاری کشور (میلیون ریال)

نمودار ۳-۶- رشد کلیه سپرده‌های بانک‌های تجاری کشور (درصد)

۲-۳-۲-۳- بانک‌های تخصصی

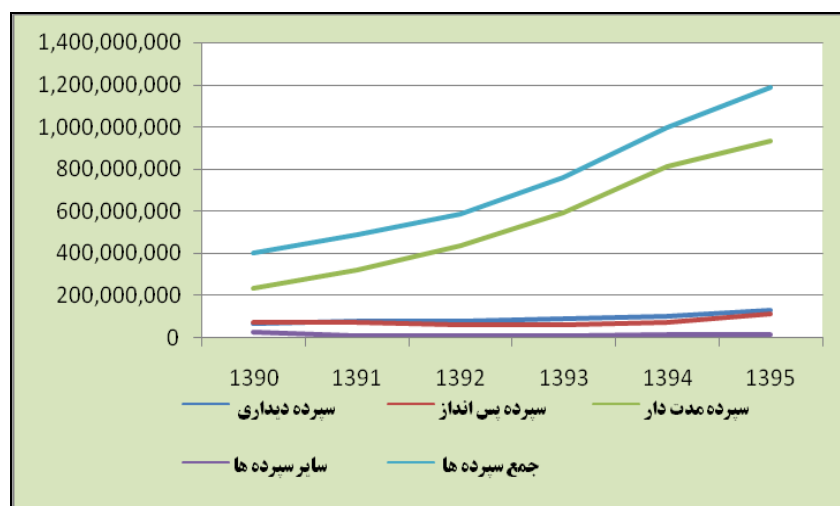
طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۵، مشابه با بانک‌های تجاری، مجموع سپرده‌های بانک‌های تخصصی کشور نیز در یک روند صعودی با شیب ملایم افزایش یافته است. با توجه به سهم بالای سپرده‌های مدت‌دار، این روند صعودی بیش از هر چیز متأثر از رشد حجم سپرده‌های مدت‌دار بوده است. البته کمترین حجم سپرده‌ها نیز به سایر سپرده‌ها اختصاص

داشته که روند کاهنده ای را طی سال های مذکور تجربه کرده است. سپرده های دیداری در سال ۱۳۹۲ با کاهش همراه بوده است و در سال های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۵ با نوسان در نرخ رشد، افزایش داشته است. سپرده پس انداز نیز همان کاهش را در سال ۱۳۹۲ تجربه کرده است، اما رشد این نوع سپرده با نرخی به شدت فزاینده در سال های بعد همراه بوده است. به گونه ای که بیشترین رشد را در میان انواع سپرده ها در سال ۱۳۹۵ داشته است.

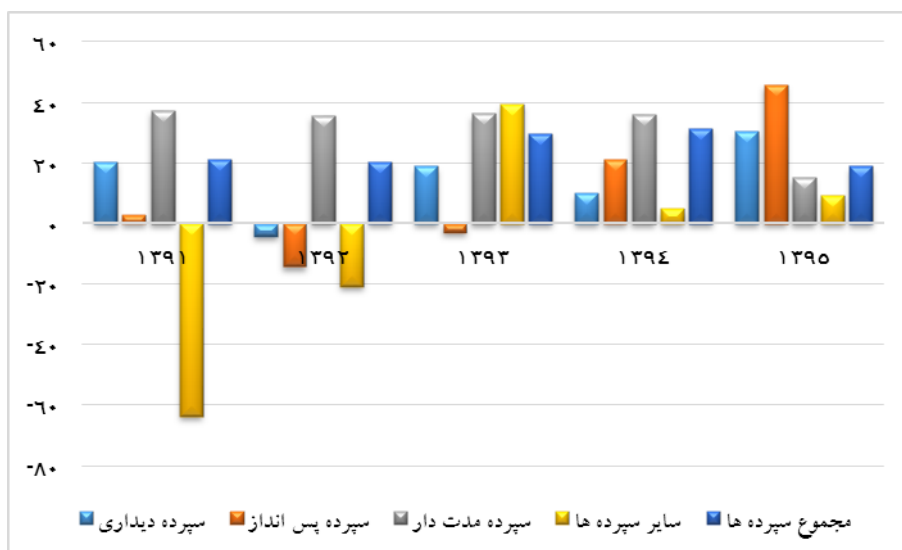
جدول ۳-۵. مانده کلیه سپرده های بانک های تخصصی کشور (میلیون ریال)

سال	سپرده دیداری	سپرده پس انداز	سپرده مدت دار	سایر	جمع
۱۳۹۰	۶۶,۲۱۵,۳۰۰	۷۳,۵۱۷,۰۰۰	۲۳۴,۳۴۸,۶۰۰	۲۷,۵۶۲,۱۰۰	۴۰۱,۶۴۳,۰۰۰
۱۳۹۱	۷۹,۷۸۲,۵۰۰	۷۵,۷۰۰,۰۰۰	۳۲۲,۰۰۰,۰۰۰	۱۰,۱۰۰,۰۰۰	۴۸۷,۵۸۲,۵۰۰
۱۳۹۲	۷۶,۵۲۶,۴۰۰	۶۴,۹۰۰,۰۰۰	۴۳۷,۲۰۰,۰۰۰	۸,۰۰۰,۰۰۰	۵۸۶,۶۲۶,۴۰۰
۱۳۹۳	۹۰,۹۵۶,۴۰۰	۶۳,۱۰۰,۰۰۰	۵۹۵,۷۰۰,۰۰۰	۱۱,۱۰۰,۰۰۰	۷۶۰,۸۵۶,۴۰۰
۱۳۹۴	۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۷۶,۳۰۰,۰۰۰	۸۱۱,۴۰۰,۰۰۰	۱۱,۷۰۰,۰۰۰	۹۹۹,۴۰۰,۰۰۰
۱۳۹۵	۱۳۰,۳۰۰,۰۰۰	۱۱۱,۳۰۰,۰۰۰	۹۳۴,۹۰۰,۰۰۰	۱۲,۸۰۰,۰۰۰	۱,۱۸۹,۳۰۰,۰۰۰

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

نمودار ۷-۳- مانده کلیه سپرده های بانک های تخصصی کشور (میلیون ریال)

نمودار ۸-۳- رشد کلیه سپرده های بانک های تخصصی کشور (درصد)

۴-۲-۳- بررسی و تحلیل سهم استان خراسان رضوی در سپرده های بانکی به تفکیک نوع بانک

۳-۲-۴-۱- بانک های تجاری استان

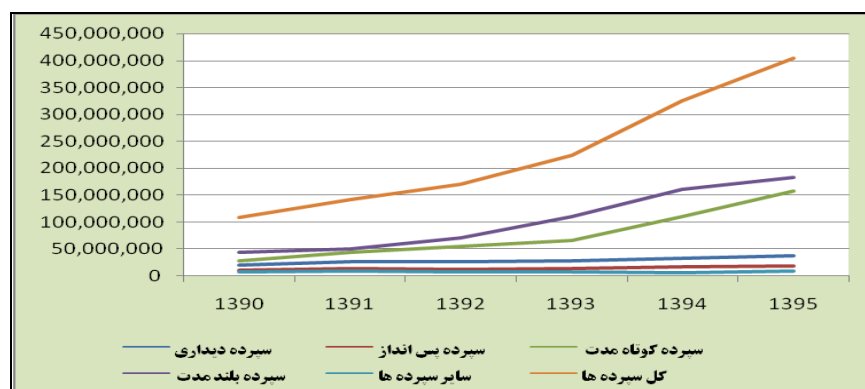
مجموع سپرده های بانک های تجاری استان تا پایان سال ۱۳۹۲ با شیبی ملایم و از آن پس با شیبی تند افزایش یافته است. همان طور که در نمودار (۳-۱۰) مشاهده می شود، در سال ۱۳۹۱ انواع سپرده ها رشدی نسبتاً متناسب داشته اند. اما در سال ۱۳۹۲ از رشد همه سپرده ها به جز سپرده مدت دار، کاسته شده است. به گونه ای که نرخ رشد سپرده پس انداز و سایر سپرده ها منفی شده است. اگرچه سپرده های مدت دار با رشد فزاینده ای در طی سال ها همراه بوده است، اما در سال ۱۳۹۵ این رشد کاهش چشمگیری یافته است. نرخ رشد سپرده پس انداز در طی سال های بعد از ۹۲ با نرخی کاهنده همراه بوده است و سپرده دیداری دائماً در نوسان بوده است. در سال ۱۳۹۵ نرخ رشد کلیه سپرده ها کاهش یافته، درحالی که در میان سپرده ها نرخ رشد سایر سپرده ها با افزایش چشمگیری همراه بوده است، اما مجموع سپرده ها به طور متوسط کاهش یافته است.

طی دوره مذکور بیشترین حجم سپرده به سپرده های بلندمدت اختصاص داشته است. این سپرده ها در سال ۱۳۹۴ بیشترین رشد را نسبت به مدت مشابه سال قبل تجربه کرده اند. سپرده کوتاه مدت نیز گرچه روند صعودی داشته اما تا پایان سال ۱۳۹۳ با نرخی کاهنده، افزایش یافته و طی سال های ۱۳۹۳-۱۳۹۵ روند صعودی داشته است.

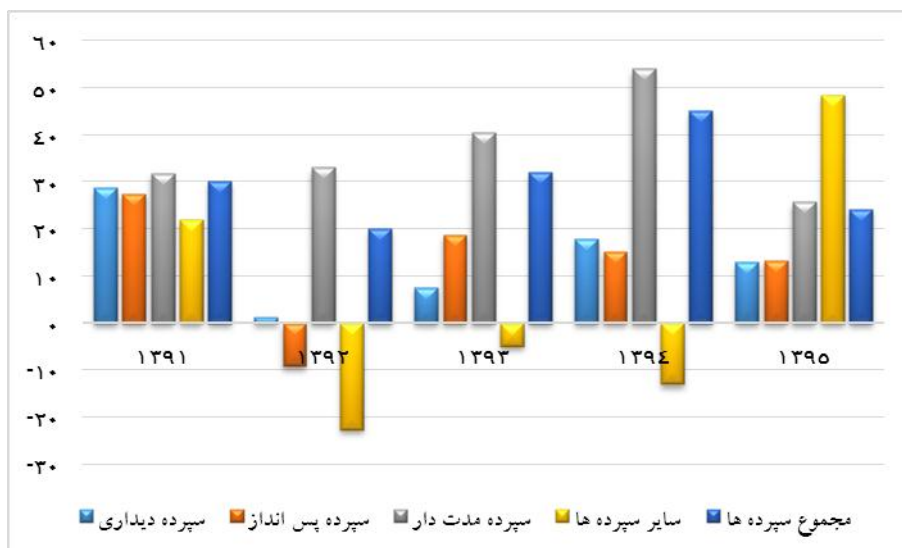
جدول ۶-۳- مانده سپرده های بانک های تجاری استان (میلیون ریال)

سال	سپرده دیداری	سپرده پس انداز	سپرده کوتاه مدت	سپرده بلند مدت	ها سایر سپرده	ها کل سپرده
۱۳۹۰	۱۹,۷۱۱,۵۶۶	۱۰,۴۶۴,۲۴۵	۲۷,۸۳۳,۲۴۱	۴۳,۴۶۶,۹۰۹	۷,۱۹۵,۴۸۹	۱۰۸,۶۷۱,۴۵۰
۱۳۹۱	۲۵,۳۶۷,۹۷۴	۱۳,۳۴۰,۳۱۶	۴۳,۹۴۵,۵۵۶	۵۰,۰۳۸,۶۴۳	۸,۷۶۶,۰۹۷	۱۴۱,۴۵۸,۵۸۶
۱۳۹۲	۲۵,۷۱۵,۱۲۸	۱۲,۱۱۹,۷۳۶	۵۵,۰۹۳,۱۱۰	۶۹,۹۹۸,۸۵۷	۶,۷۸۲,۲۲۸	۱۶۹,۷۰۹,۰۵۹
۱۳۹۳	۲۷,۶۶۳,۹۰۹	۱۴,۳۹۹,۶۸۵	۶۶,۲۴۱,۳۶۵	۱۰۹,۴۳۹,۲۴۴	۶,۴۴۷,۶۸۲	۲۲۴,۱۹۱,۸۸۵
۱۳۹۴	۳۲,۵۹۸,۴۲۹	۱۶,۵۸۷,۲۷۳	۱۱۰,۸۱۹,۸۲۳	۱۵۹,۸۳۶,۴۱۰	۵,۶۰۹,۶۵۴	۳۲۵,۴۵۱,۵۸۹
۱۳۹۵	۳۶,۷۹۶,۱۸۰	۱۸,۷۹۰,۸۱۵	۱۵۷,۷۹۰,۲۸۸	۱۸۲,۲۹۶,۸۶۶	۸,۳۳۰,۷۳۰	۴۰۴,۰۰۴,۸۷۹

مأخذ: سرپرستی بانک های تجاری استان

نمودار ۳-۹- مانده کلیه سپرده های بانک های تجاری استان (میلیون ریال)

نمودار ۱۰-۳- رشد کلیه سپرده های بانک های تجاری استان (درصد)

جدول ۷-۳ سهم سپرده بانک های تجاری استان را در کل کشور نشان می دهد. همان طور که در این جدول نمایان است، سهم مجموع سپرده های بانک های تجاری استان در کشور، طی سال های ۱۳۹۰-۱۳۹۴ روندی افزایشی داشته و از ۱۳/۹ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۱۸/۹ درصد در سال ۱۳۹۴ رسیده است. اما در سال ۱۳۹۵ این سهم با اندکی کاهش به ۱۷/۸ درصد رسیده است. چنین روندی در خصوص سپرده های مدت دار نیز صادق است. این سپرده ها در یک روند افزایشی از ۱۴ درصد در سال ۱۳۹۱ به ۲۰/۳ درصد در سال ۱۳۹۴ افزایش یافته است و در سال ۱۳۹۵ با کمی کاهش به ۱۸/۸ درصد رسیده است. این در حالی است که سهم سپرده های پس انداز کشور روندی معکوس را تجربه کرده است و به طور مستمر از ۱۷/۶ درصد در سال ۱۳۹۱ به ۱۳/۶ درصد در سال ۱۳۹۵ کاهش یافته است.

جدول ۷-۳- سهم سپرده های بانک های تجاری استان از کل سپرده های بانک های تجاری کشور (درصد)

سال	سپرده دیداری	سپرده پس انداز	سپرده مدت دار	سایر سپرده ها	کل سپرده ها
۱۳۹۰	۱۰/۲	۱۷/۴	۱۴/۲	۲۹/۶	۱۳/۹
۱۳۹۱	۱۲/۳	۱۷/۶	۱۴	۲۴/۴	۱۴/۳

۱۵	۲۲/۵	۱۵/۵	۱۴/۹	۱۲/۲	۱۳۹۲
۱۶/۲	۱۷/۷	۱۷	۱۴/۸	۱۲/۶	۱۳۹۳
۱۸/۹	۱۲/۷	۲۰/۳	۱۴/۴	۱۴	۱۳۹۴
۱۷/۸	۱۵/۵	۱۸/۸	۱۳/۶	۱۳/۸	۱۳۹۵

مأخذ: یافته های پژوهش.

۳-۲-۴-۲- بانک های تخصصی استان

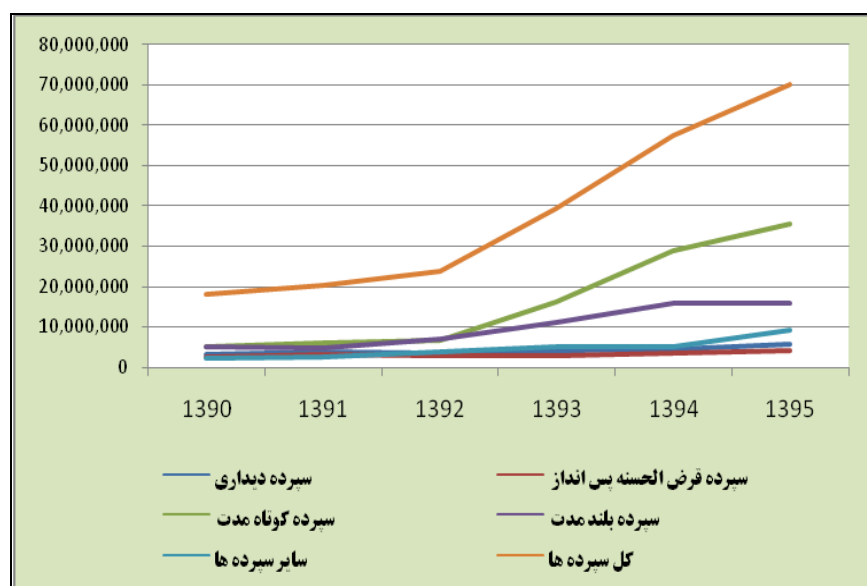
مطابق با جدول ۳-۸ مجموع سپرده های بانک های تخصصی استان تا پایان سال ۱۳۹۲ با شیبی ملایم و در سالهای ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۵ با شیبی تند افزایش یافته است. طی دوره مورد بررسی بیشترین حجم سپرده های بانک های تخصصی استان به ترتیب به سپرده های کوتاه مدت و بلندمدت اختصاص داشته است. روند رو به رشد هر دو نوع این سپرده ها از سال ۱۳۹۲ شتاب گرفته است که در این بین سرعت رشد سپرده های کوتاه مدت از بلندمدت بیشتر بوده است.

جدول ۳-۸- مانده کلیه سپرده های بانک های تخصصی استان (میلیون ریال)

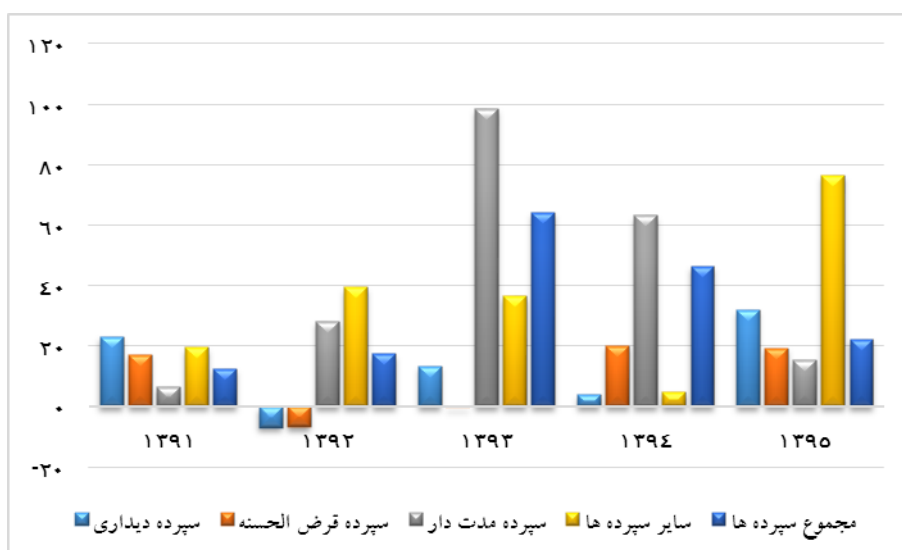
سال	سپرده دیداری	سپرده قرض الحسنه پس انداز	سپرده کوتاه مدت	سپرده بلند مدت	سایر ها سپرده	کل ها سپرده
۱۳۹۰	۳,۲۵۹,۹۶۴	۲,۵۸۵,۰۱۵	۵,۰۶۱,۵۴۰	۴,۹۸۲,۴۰۱	۲,۱۵۴,۰۳۴	۱۸,۰۴۲,۹۵۴
۱۳۹۱	۴,۰۱۸,۵۷۲	۳,۰۲۹,۵۷۴	۵,۹۸۳,۰۴۳	۴,۷۱۸,۴۱۳	۲,۵۷۷,۳۱۹	۲۰,۳۲۶,۹۲۱
۱۳۹۲	۳,۷۴۲,۲۹۹	۲,۸۲۵,۳۶۷	۶,۷۱۶,۱۷۵	۷,۰۰۳,۳۰۳	۳,۵۹۴,۸۵۶	۲۳,۸۸۲,۰۰۰
۱۳۹۳	۴,۲۴۶,۰۸۰	۲,۸۱۳,۴۸۵	۱۶,۲۸۸,۴۶۰	۱۰,۹۷۲,۵۴۹	۴,۹۰۸,۰۰۹	۳۹,۲۲۸,۶۷۰

۱۳۹۴	۴,۴۲۴,۳۳۵	۳,۳۸۳,۳۳۹	۲۸,۷۸۸,۶۲۳	۱۵,۷۳۵,۸۱	۵,۱۴۶,۶۰	۵۷,۴۷۸,۷۱
				۲	۹	۸
۱۳۹۵	۵,۸۴۰,۱۷۱	۴,۰۴۰,۸۱۵	۳۵,۵۸۲,۷۹۹	۱۵,۷۲۶,۲۵	۹,۰۸۷,۷۲	۷۰,۲۷۷,۷۶
				۳	۸	۶

مأخذ: سرپرستی بانک های مذکور در استان.

نمودار ۱۱-۳- مانده کلیه سپرده های بانک های تخصصی استان (میلیون ریال)

نمودار ۱۲-۳- رشد کلیه سپرده های بانک های تخصصی استان (درصد)

جدول (۹-۳) سهم سپرده بانک های تخصصی استان از مجموع بانک های کشور را نشان می دهد. سهم استان از کل سپرده های کشور طی سالهای ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ کاهش و در سال های ۱۳۹۳-۱۳۹۵ افزایش داشته است. در طی دوره مورد بررسی بیشترین سهم به سایر سپرده ها اختصاص داشته است.

جدول ۹-۳- سهم سپرده های بانک های تخصصی استان از کل سپرده های بانک های تخصصی کشور (درصد)

سال	سپرده دیداری	سپرده پس انداز	سپرده مدت دار	هاسایر سپرده	هاکل سپرده
۱۳۹۰	۴/۹	۳/۵	۴/۳	۷/۸	۴/۵
۱۳۹۱	۵	۴	۳/۳	۲۵/۵	۴/۲
۱۳۹۲	۴/۹	۴/۴	۳/۱	۴۴/۹	۴/۱
۱۳۹۳	۴/۷	۴/۵	۴/۶	۴۴/۲	۵/۲
۱۳۹۴	۴/۴	۴/۴	۵/۵	۴۴	۵/۸
۱۳۹۵	۴/۵	۳/۶	۵/۵	۷۱	۵/۹

مأخذ: یافته های پژوهش.

۳-۳- بررسی روند تخصیص اعتبارات در کشور و جایگاه استان طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵

در این بخش با استفاده از آمار تسهیلات بانکی ارائه شده توسط بانک مرکزی و بانک های عامل در استان خراسان رضوی، به بررسی تسهیلات اعطایی به بخش های مختلف اقتصادی و نیز تسهیلات اعطایی در عقود مختلف به تفکیک بانک های تجاری و تخصصی می پردازیم. در واقع این بخش به روند تسهیلات از منظر عقود بانکی، بخش های اقتصادی و نیز نوع بانک های ارائه دهنده تسهیلات می پردازد و جایگاه استان را از منظر حجم تسهیلات اعطا شده در کشور بررسی خواهد کرد.

۳-۳-۱- بررسی و تحلیل تسهیلات بانکی کشور به تفکیک بخش های اقتصادی

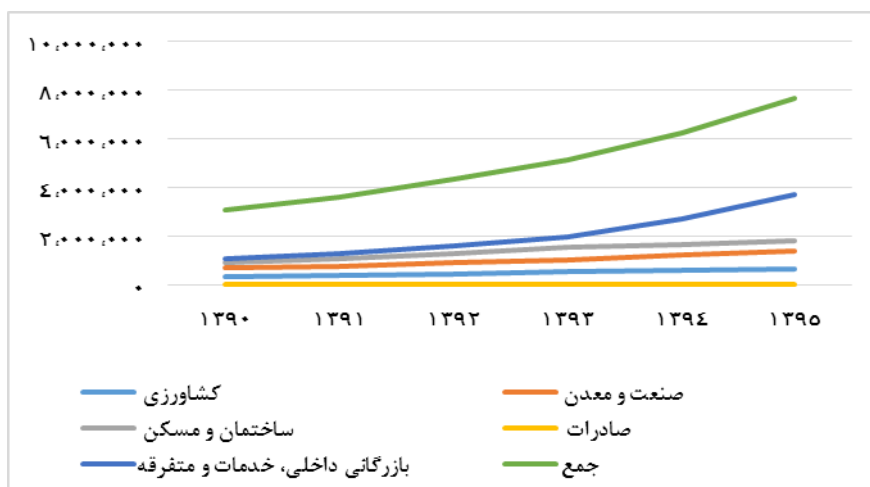
اگرچه طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰ روند اعطای تسهیلات بانکی به بخش های مختلف اقتصادی، روندی افزایشی داشته، اما از نظر رشد این تسهیلات همه بخش ها وضعیت مشابهی نداشته اند. به طوری که تسهیلات اعطا شده به بخش بازرگانی داخلی، خدمات و متفرقه باشویی تند و تسهیلات اعطایی به بخش های کشاورزی، صنعت و معدن، ساختمان و مسکن با شیبی ملایم افزایش یافته است. به لحاظ حجم تسهیلات نیز طبق جدول (۳-۱۰) باید گفت که صادرات کمترین حجم تسهیلات را دریافت کرده و بخش بازرگانی خدمات و متفرقه بیشترین حجم تسهیلات را به خود اختصاص داده است.

جدول ۳-۱۰- مانده تسهیلات بانکی کشور به تفکیک بخش ها (میلیون ریال)

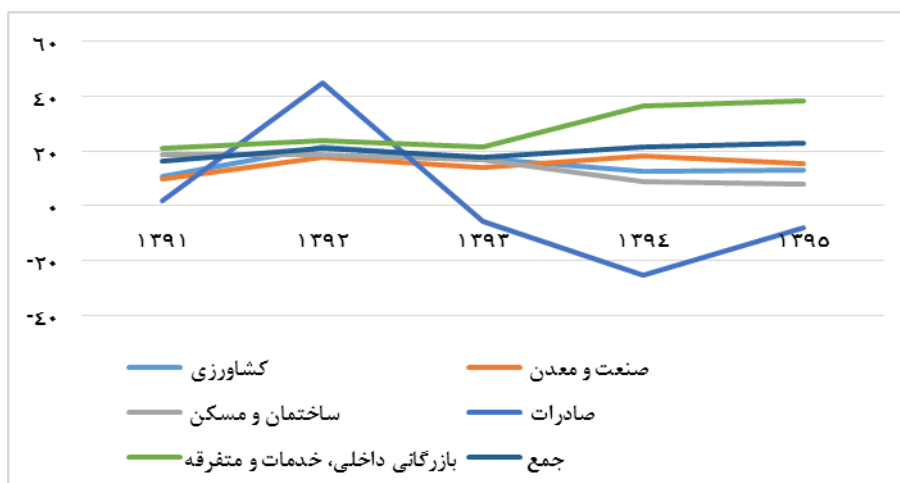
سال	کشاورزی	صنعت و معدن	ساختمان و مسکن	صادرات	بازرگانی داخلی، خدمات و متفرقه	کل تسهیلات
۱۳۹	۳۳۶,۲۲۵,۰۰	۷۰۵,۱۳۴,۹۰۰	۹۳۳,۷۹۴,۲۰۰	۳۳,۰۱۸,۴۰	۱,۰۸۶,۴۷۴,۸۰	۳,۰۹۴,۶۴۷,۳۰
.	.	.	.	.	.	.
۱۳۹	۳۷۲,۷۳۴,۷۰	۷۷۵,۷۴۰,۲۰۰	۱,۱۰۶,۷۶۳,۲۰	۳۳,۶۵۲,۲۰	۱,۳۱۵,۳۳۹,۶۰	۳,۶۰۴,۲۲۹,۹۰
۱	.	.	.	.	.	.
۱۳۹	۴۵۳,۷۱۱,۰۰	۹۱۴,۳۷۴,۶۰۰	۱,۳۱۵,۳۰۶,۸۰	۴۸,۷۵۳,۰۰	۱,۶۲۸,۱۵۸,۵۰	۴,۳۶۰,۳۰۳,۹۰
۲	.	.	.	.	.	.
۱۳۹	۵۳۲,۱۲۶,۸۰	۱,۰۴۲,۷۵۶,۰۰	۱,۵۳۸,۶۱۲,۵۰	۴۵,۹۷۹,۸۰	۱,۹۷۵,۸۸۰,۸۰	۵,۱۳۵,۳۵۵,۹۰

۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۳۹	۶۰۰,۳۰۰,۰۰	۱,۲۳۲,۵۰۰,۰۰	۱,۶۷۶,۹۰۰,۰۰	۳۴,۳۰۰,۰۰	۲,۶۹۹,۰۰۰,۰۰	۶,۲۴۳,۰۰۰,۰۰
۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۳۹	۶۷۹,۴۰۰,۰۰	۱,۴۲۱,۸۰۰,۰۰	۱,۸۰۷,۸۰۰,۰۰	۳۱,۶۰۰,۰۰	۳,۷۳۸,۴۰۰,۰۰	۷,۶۷۹,۰۰۰,۰۰
۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

نمودار ۱۳-۳- مانده تسهیلات بانکی کشور به تفکیک بخش (میلیون ریال)

نمودار ۳-۱۴- رشد تسهیلات بانکی کشور به تفکیک بخش (درصد)

نحوه تخصیص منابع توسط بانک ها که خود را در حجم و ترکیب تسهیلات اعطا شده به بخش های اقتصادی نشان می دهد باید از دو منظر تحلیل کرد. منظر اول اینکه عمده تسهیلاتی که توسط بانک ها مخصوصا بانک های تخصصی عرضه می شود تسهیلات تکلیفی است که بر اساس دستورالعمل های بانک مرکزی و تعیین سهمیه ها برای هر بانک اعمال می گردد. از منظر دوم اینکه بانک ها در جایگاه بنگاه اقتصادی عمل کرده و سعی می کنند منابع خود را به سمتی هدایت کنند که بیشترین بازدهی را در کمترین زمان ممکن داشته باشد. بنابراین در شرایط رکود اقتصادی، معمولا انگیزه بانک ها برای اعطای تسهیلات بانکی به بخش های صنعت و معدن، کشاورزی، ساختمان و مسکن کمتر از بخش خدمات و بازرگانی داخلی است. هر چه بخش مولد ضعیف تر شود تقاضا برای تسهیلات در بخش های خدمات و بازرگانی داخلی بیشتر می شود. همانطور که در نمودار ۳-۱۴ نیز مشاهده می شود رشد تخصیص منابع به بخش بازرگانی داخلی، خدمات و متفرقه از سایر بخش ها بیشتر است. از طرف دیگر در طول این دوره به دلیل رکود بخش ساختمان و مسکن و کاهش قدرت خرید مردم، رشد تسهیلات بخش مسکن کاهنده بوده است.

در فاصله سال های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۲ که بازار ارز با افزایش قیمت مواجه بود، به دلیل رونق گرفتن صادرات، اعطای تسهیلات به این بخش رشد بیشتری را در مقایسه با سال های بعد تجربه کرده است. روندی که با افزایش ثبات در بازار ارز و البته با رکود فراگیر بخش تولید با کاهش رشد مواجه شده است.

۳-۳-۲- بررسی و تحلیل سهم استان خراسان رضوی در تسهیلات بانکی به تفکیک بخش ها

بررسی روند اعطای تسهیلات به بخش های مختلف اقتصادی استان طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰ نشان می دهد که همانند کشور، حجم تسهیلات اعطایی به همه بخش های اقتصادی استان در مجموع روندی افزایشی داشته است. با این حال ترکیب تسهیلات اعطایی در استان با کشور تفاوت دارد. در حالی که در کشور بیشترین سهم از تسهیلات را بخش بازرگانی داخلی و خدمات به خود اختصاص داده و بخش ساختمان و مسکن در جایگاه دوم قرار داشته است، در استان خراسان رضوی بخش ساختمان و مسکن بالاترین سهم را در تسهیلات بانکی دریافت کرده و بخش بازرگانی داخلی و خدمات در جایگاه دوم قرار داشته است. ترتیب سایر بخش های اقتصادی استان در دریافت تسهیلات همانند کشور است.

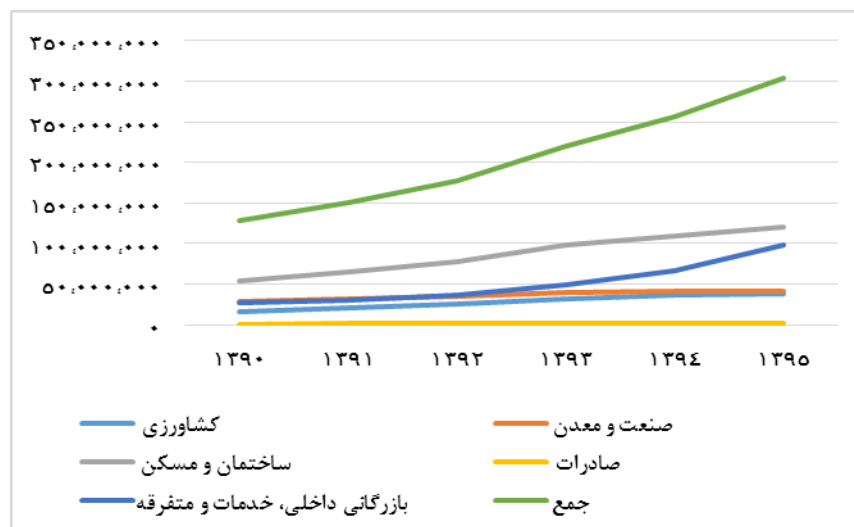
روند رشد تسهیلات در بخش ساختمان و مسکن مشابه با روند رشد تسهیلات کل بوده است. اما در بخش کشاورزی روند رشد تسهیلات به اینگونه بوده است که تا سال ۱۳۹۳ حجم تسهیلات با نرخ فزاینده در حال

افزایش بوده، اما پس از آن با نرخي کاهنده افزایش یافته است. رشد تسهیلات در بخش صنعت و معدن با نوسان ملایمی همراه بوده است. برعکس آن، رشد تسهیلات در بخش صادرات، بانوسان بسیار شدیدی همراه بوده است به گونه ای که در سال ۱۳۹۱ با نرخ رشد بالایی حدود ۴۵ درصد همراه بوده است اما در سال ۱۳۹۲ نرخ رشد بشدت کاهش یافته و به (۴-) درصد رسیده است در سال ۱۳۹۳ رشد منفی همچنان ادامه داشته است؛ پس از آن در سال ۱۳۹۴ نرخ رشد بشدت افزایش پیدا کرده و مثبت شده است، یعنی حجم تسهیلات با نرخي فزاینده در حال افزایش بوده است، اما مجددا در سال ۱۳۹۵ با رشد منفی مواجه بوده است. و در نهایت تسهیلات در بخش بازرگانی و خدمات، که همواره با شیبی ملایم در حال افزایش بوده است.

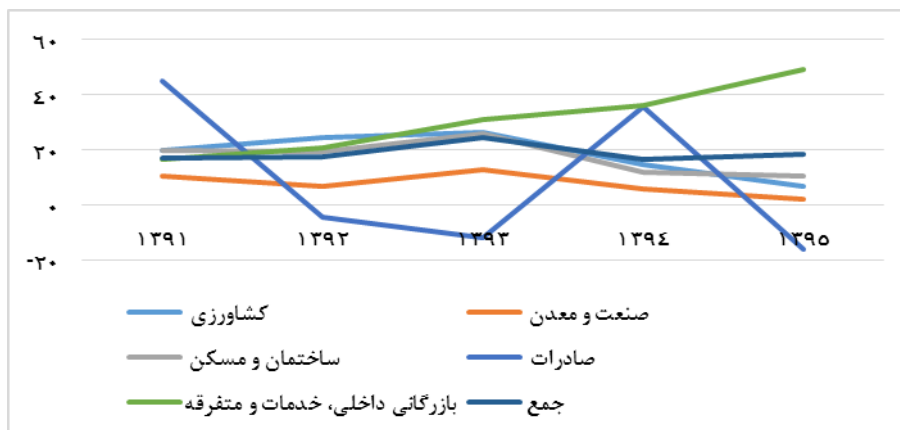
جدول ۱-۳- مانده تسهیلات بانکی استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

سال	کشاورزی	صنعت و معدن	ساختمان و مسکن	صادرات	بازرگانی داخلی، خدمات، و متفرقه	کل تسهیلات
۱۳۹۰	۱۶,۹۱۵,۸۱۴	۲۹,۵۳۸,۰۵۹	۵۴,۵۶۳,۶۱۴	۱,۱۳۵,۴۸۲	۲۶,۵۲۴,۳۴۳	۱۲۸,۶۷۷,۳۱۲
۱۳۹۱	۲۰,۲۵۳,۲۳۶	۳۲,۶۱۱,۹۷۲	۶۵,۲۵۷,۴۰۱	۱,۶۴۳,۹۴۵	۳۰,۹۳۴,۱۲۳	۱۵۰,۷۰۰,۶۷۷
۱۳۹۲	۲۵,۲۴۰,۴۲۱	۳۴,۷۷۴,۰۴۱	۷۷,۸۶۵,۴۲۲	۱,۵۷۳,۱۳۰	۳۷,۳۱۳,۵۲۵	۱۷۶,۷۶۶,۵۳۹
۱۳۹۳	۳۱,۸۷۶,۵۹۳	۳۹,۲۴۰,۸۲۱	۹۸,۱۶۸,۹۴۱	۱,۳۸۱,۹۶۶	۴۸,۸۹۹,۷۰۳	۲۱۹,۵۶۸,۰۲۴
۱۳۹۴	۳۶,۴۹۷,۷۰۵	۴۱,۴۲۵,۵۳۷	۱۰۹,۸۶۴,۵۹۶	۱,۸۷۳,۲۴۴	۶۶,۴۵۴,۴۳۵	۲۵۶,۱۱۵,۵۱۷
۱۳۹۵	۳۸,۹۸۲,۹۳۹	۴۲,۲۳۰,۵۷۰	۱۲۱,۳۰۸,۶۷۸	۱,۵۶۸,۵۰۳	۹۹,۱۹۱,۴۵۷	۳۰۳,۲۸۲,۱۴۷

مأخذ: سرپرستی بانک های مذکور در استان.

نمودار ۳-۱۵- مانده تسهیلات بانکی استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

نمودار ۳-۱۶- رشد تسهیلات بانکی استان به تفکیک بخش (درصد)

جدول (۳-۱۲) سهم استان از مجموع تسهیلات بانکی کشور را نشان می دهد و می تواند به طور نسبی نشان دهنده ساختار اقتصادی استان باشد. همان طور که ملاحظه می شود، سهم تسهیلات بخش ساختمان و مسکن استان از کشور در مقایسه با سایر بخش ها بالاترین مقدار را دارد. این امر نشان دهنده تمرکز بالای فعالیت های بخش ساختمان و مسکن در استان است. در این جدول پس از بخش مسکن، بخش کشاورزی جایگاه دوم را در اختیار دارد که امر به دلیل اهمیت بالای بخش کشاورزی در تولید استان است. همان طور که در جدول ملاحظه می شود، سهم تسهیلات بخش صنعت استان در کشور روندی نزولی داشته و از ۴/۲ درصد سال ۱۳۹۰ به ۳ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است که این امر از تعمیق رکود بخش صنعت استان حکایت دارد. در همین دوره سهم تسهیلات بخش صادرات در روندی نوسانی افزایش قابل ملاحظه ای داشته از ۳/۴ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۵ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

جدول ۳-۱۲ - سهم تسهیلات بانکی استان از تسهیلات بانکی کشور به تفکیک بخش (درصد)

سال	کشاورزی	صنعت و معدن	ساختمان و مسکن	صادرات	بازرگانی داخلی، خدمات، و متفرقه	کل تسهیلات
۱۳۹۰	۵/۰	۴/۲	۵/۸	۳/۴	۲/۴	۴/۲
۱۳۹۱	۵/۴	۴/۲	۵/۹	۴/۹	۲/۴	۴/۲
۱۳۹۲	۵/۶	۳/۸	۵/۹	۳/۲	۲/۳	۴/۱
۱۳۹۳	۶/۰	۳/۸	۶/۴	۳/۰	۲/۵	۴/۳
۱۳۹۴	۶/۱	۳/۴	۶/۶	۵/۵	۲/۵	۴/۱
۱۳۹۵	۵/۷	۳/۰	۶/۷	۵/۰	۲/۷	۳/۹

مأخذ: یافته های پژوهش

۳-۳-۳- بررسی و تحلیل تسهیلات بانکی کشور به تفکیک نوع عقود

طبق قانون بانکداری بدون ربا، تسهیلات بانکی کشور در قالب عقود مختلف به مشتریان اعطا می شود. همان طور که در نمودار زیر ملاحظه می شود طی سال های ۹۵-۱۳۹۰ بیشترین حجم تسهیلات بانکی کشور در قالب قرارداد فروش اقساطی و پس از آن با تفاوتی چشمگیر تسهیلات به صورت مشارکت مدنی پرداخت شده است. البته کمترین نوع تسهیلات نیز در قالب قراردادهای سرمایه گذاری مستقیم خارجی و اجاره به شرط تملیک بوده است.

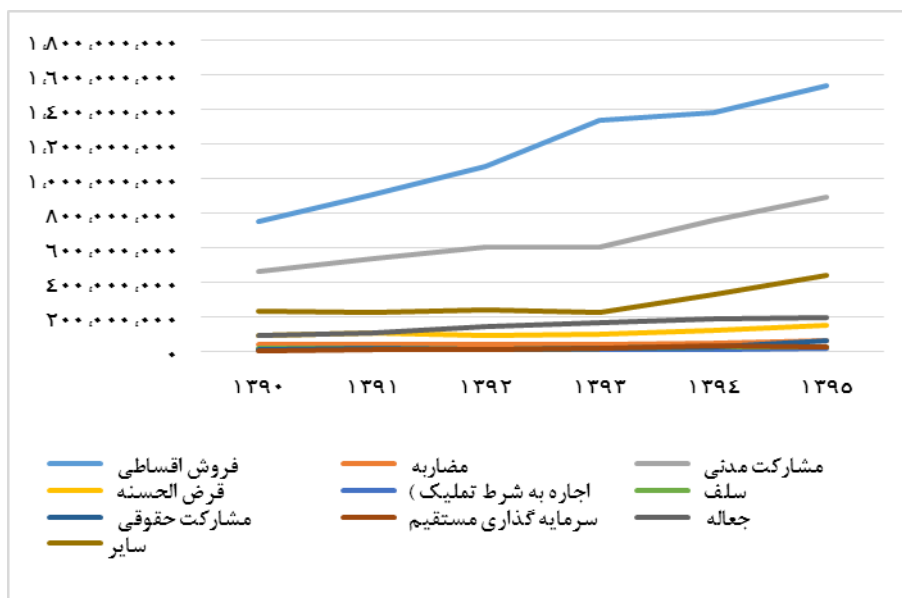
جدول ۳-۱۳ - مانده تسهیلات بانکی کشور به تفکیک عقود (میلیون ریال)

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
فروش اقساطی	۷۵۱,۷۹۸,۷۰	۹۰۸,۶۴۰,۷۰	۱,۰۷۵,۳۵۸,	۱,۳۳۵,۹۶۶,	۱,۳۸۴,۱۰۰,	۱,۵۳۸,۶۰۰,
	.	.	...	۵۰۰	...	...
مضاربه	۴۱,۷۶۲,۲۰۰	۴۱,۸۱۵,۱۰۰	۴۵,۳۷۳,۳۰۰	۴۳,۶۸۳,۸۰۰	۵۲,۵۰۰,۰۰۰	۶۱,۰۰۰,۰۰۰
مشارکت مدنی	۴۶۷,۸۳۷,۷۰	۵۳۷,۸۲۹,۹۰	۶۰۲,۶۶۶,۳۰	۶۰۵,۸۶۹,۸۰	۷۶۱,۴۰۰,۰۰	۸۹۶,۳۰۰,۰۰

۰	۰	۰	۰	۰	۰	
۱۴۹,۶۰۰,۰۰	۱۲۲,۳۰۰,۰۰	۱۰۰,۰۰۴,۹۰	۹۱,۲۱۱,۵۰۰	۱۰۶,۶۰۳,۱۰	۹۳,۹۵۰,۰۰۰	قرض الحسنه
۰	۰	۰		۰		
۱۷,۷۰۰,۰۰۰	۹,۸۰۰,۰۰۰	۱۳,۴۵۷,۹۰۰	۱۱,۶۵۳,۵۰۰	۱۱,۴۵۹,۳۰۰	۱۱,۰۴۵,۲۰۰	اجاره به شرط تملیک
۲۸,۹۰۰,۰۰۰	۲۴,۷۰۰,۰۰۰	۲۱,۹۹۱,۴۰۰	۱۵,۳۶۳,۶۰۰	۱۷,۰۱۶,۸۰۰	۱۹,۴۱۹,۱۰۰	سلف
۶۶,۱۰۰,۰۰۰	۲۶,۷۰۰,۰۰۰	۱۹,۴۵۲,۱۰۰	۱۴,۱۷۳,۸۰۰	۱۶,۷۸۱,۳۰۰	۱۵,۰۵۷,۴۰۰	مشارکت حقوقی
۳۰,۰۰۰,۰۰۰	۳۰,۹۰۰,۰۰۰	۲۰,۸۲۹,۴۰۰	۱۲,۶۹۲,۵۰۰	۹,۵۳۹,۵۰۰	۷,۲۱۶,۲۰۰	سرمایه گذاری مستقیم
۱۹۶,۷۰۰,۰۰	۱۹۰,۲۰۰,۰۰	۱۷۰,۷۴۹,۱۰	۱۴۷,۹۷۴,۰۰	۱۰۹,۹۳۳,۵۰	۹۲,۱۷۷,۷۰۰	جعاله
۰	۰	۰	۰	۰		
۲۰۶,۰۰۰,۰۰	۱۴۲,۸۰۰,۰۰	۱۰۳,۸۲۵,۶۰	۸۷,۱۷۹,۴۰۰	۷۱,۹۷۸,۴۰۰	۶۳,۱۲۶,۲۰۰	سایر*
۰	۰	۰				
۳,۴۲۸,۵۰۰,	۲,۹۳۰,۰۰۰,	۲,۵۵۷,۱۸۸,	۲,۲۵۸,۰۸۵,	۱,۹۸۹,۱۶۵,	۱,۷۳۱,۹۳۴,	جمع کل
۰۰۰	۰۰۰	۱۰۰	۳۰۰	۸۰۰	۶۰۰	تسهیلات

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

* سایر عقود شامل مباحه، خرید دین، اموال موضوع معاملات، مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول می باشد.

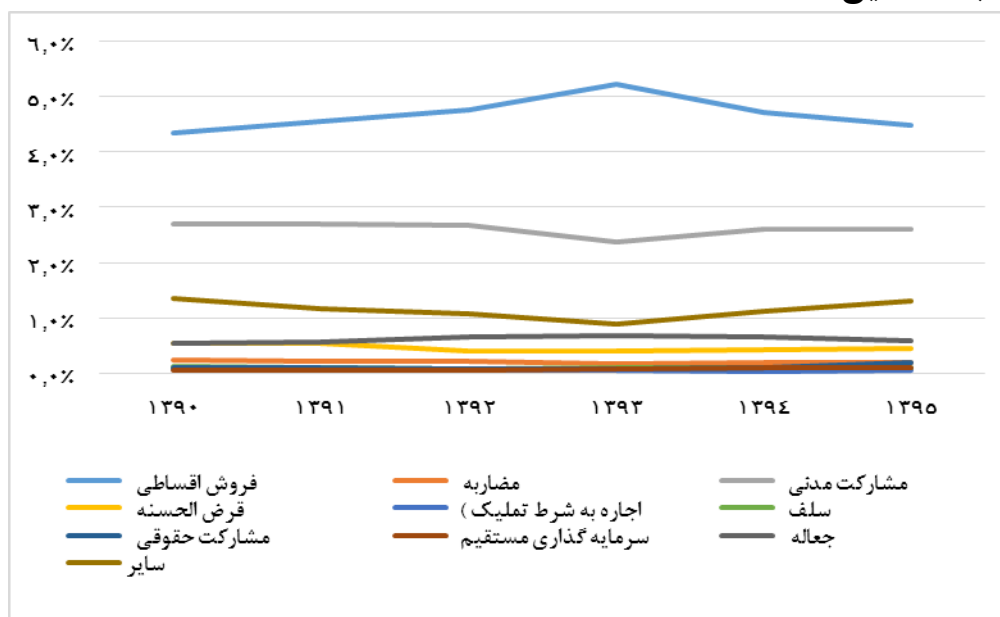
نمودار ۳-۱۷- مانده تسهیلات بانکی کشور به تفکیک عقود (میلیون ریال)

جدول (۳-۱۴)، سهم هر یک از انواع تسهیلات بانکی را به تفکیک نوع عقود از مجموع تسهیلات بانکی اعطا شده در کشور طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰ نشان می دهد. ملاحظه می شود که طی دوره مورد بررسی در میان عقود مختلف، قرارداد فروش اقساطی بیشترین سهم را که به طور متوسط معادل ۴۷ درصد است به خود اختصاص داده است. از آنجائیکه اکثر قراردادهای فروش اقساطی در اختیار بخش ساختمان و مسکن قرار دارد؛ به گونه ای که تسهیلات خرید مسکن از محل اوراق حق تقدم تسهیلات بانک مسکن و تسهیلات مسکن مهر در خصوص قراردادهای جدید برای دوره پس از احداث در قالب این نوع قرارداد صورت می گیرد و با در نظر گرفتن این موضوع که بخش ساختمان و مسکن سهم بالایی را در تسهیلات بانکی داشته است، جای تعجب ندارد که قرارداد فروش اقساطی بیشترین سهم را در اختیار داشته باشد. پس از فروش اقساطی، با تفاوت نسبتاً قابل ملاحظه ای عقود مشارکت مدنی و سایر (مرابحه، خرید دین، اموال موضوع معاملات،...) در مرتبه دوم و سوم قرار دارند. در همین زمینه کمترین سهم تسهیلات کشور در اختیار عقود اجاره به شرط تملیک، سلف، مشارکت حقوقی و سرمایه گذاری مستقیم بوده است که کمتر از ۱ درصد از تسهیلات کشور را در اختیار مشتریان قرار داده اند. همانطور که نمودار (۳-۱۸) نشان می دهد، در سال ۱۳۹۳ توجه بیشتری به قرارداد فروش اقساطی نسبت به سایر عقود شده است. به طوریکه در این سال سهم این نوع قرارداد نسبت به سال قبل و بعد از آن افزایش قابل توجهی داشته اما سایر عقود در این سال با کاهش سهم تسهیلات روبرو بوده اند.

جدول ۳-۱۴ - سهم تسهیلات بانکی کشور به تفکیک عقود (میلیون ریال)

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
فروش اقساطی	۴۳.۴٪	۴۵.۷٪	۴۷.۶٪	۵۲.۲٪	۴۷.۲٪	۴۴.۹٪
مضاربه	۲.۴٪	۲.۱٪	۲.۰٪	۱.۷٪	۱.۸٪	۱.۸٪
مشارکت مدنی	۲۷.۰٪	۲۷.۰٪	۲۶.۷٪	۲۳.۷٪	۲۶.۰٪	۲۶.۱٪
قرض الحسنه	۵.۴٪	۵.۴٪	۴.۰٪	۳.۹٪	۴.۲٪	۴.۴٪
اجاره به شرط تملیک	۰.۶٪	۰.۶٪	۰.۵٪	۰.۵٪	۰.۳٪	۰.۵٪
سلف	۱.۱٪	۰.۹٪	۰.۷٪	۰.۹٪	۰.۸٪	۰.۸٪
مشارکت حقوقی	۰.۹٪	۰.۸٪	۰.۶٪	۰.۸٪	۰.۹٪	۱.۹٪
سرمایه گذاری مستقیم	۰.۴٪	۰.۵٪	۰.۶٪	۰.۸٪	۱.۱٪	۰.۹٪
جعاله	۵.۳٪	۵.۵٪	۶.۶٪	۶.۷٪	۶.۵٪	۵.۷٪
سایر	۱۳.۴٪	۱۱.۵٪	۱۰.۷٪	۸.۸٪	۱۱.۲٪	۱۲.۹٪

مأخذ: محاسبات تحقیق.

نمودار ۱۸-۳- روند سهم تسهیلات بانکی کشور به تفکیک عقود (درصد)

۳-۳-۴- بررسی و تحلیل سهم استان خراسان رضوی در تسهیلات بانکی به تفکیک نوع عقود

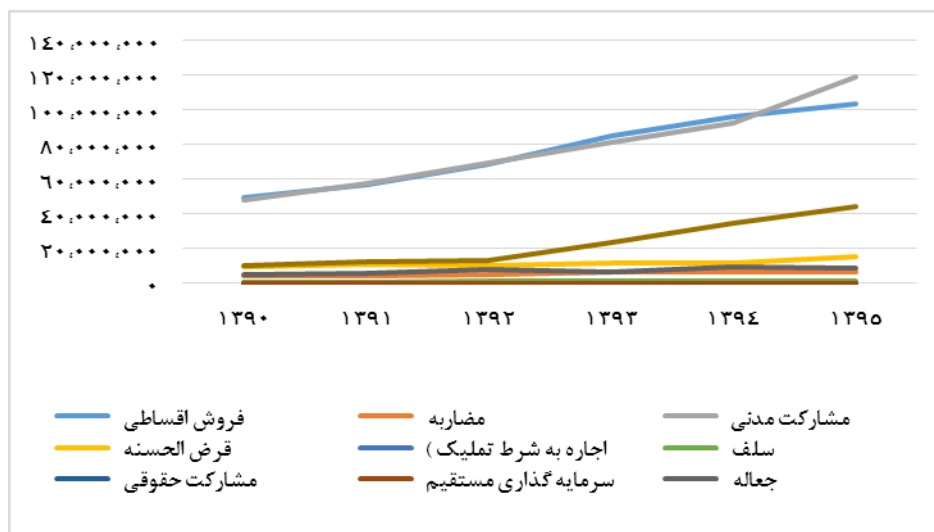
بررسی ترکیب تسهیلات بانکی اعطا شده در استان به تفکیک عقود نشان می دهد که در میان عقود مبادله ای، قرارداد فروش اقساطی و در میان عقود مشارکتی، قرارداد مشارکت مدنی نه تنها بالاترین سهم را در اختیار دارند که از بالاترین نرخ رشد نیز برخوردار بوده اند. البته در خصوص ترکیب تسهیلات، استان تفاوتی مهم با کشور دارد. در ترکیب تسهیلات اعطایی بانک های کشور، مشارکت مدنی با اختلافی قابل توجه کمتر از فروش اقساطی است. به طوری که در سال ۱۳۹۵ در مجموع کل بانک های کشور تسهیلات مشارکت مدنی در حدود ۶۰ درصد تسهیلات فروش اقساطی بوده است. این در حالی است که در استان، تسهیلات اعطایی در قالب این دو نوع عقود پا به پای هم حرکت کرده و در برخی سال ها حتی تسهیلات مشارکت مدنی از تسهیلات فروش اقساطی بیشتر بوده است.

جدول ۱۵-۳- مانده تسهیلات بانکی استان به تفکیک عقود (میلیون ریال)

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
فروش اقساطی	۴۹,۴۴۵,۰۱	۵۶,۶۱۹,۹۹	۶۸,۴۷۵,۴۱	۸۵,۳۵۶,۳۳	۹۶,۰۵۸,۶۲	۱۰۳,۵۳۱,۷۰۳
مضاربه	۴,۰۰۸,۵۶۰	۴,۱۳۶,۶۳۲	۴,۹۳۱,۳۰۰	۶,۳۵۱,۳۴۸	۶,۷۹۶,۶۳۶	۶,۲۶۸,۳۶۵
مشارکت مدنی	۴۸,۲۳۰,۶۶	۵۷,۸۲۲,۹۸	۶۹,۴۱۶,۲۱	۸۱,۵۴۹,۷۶	۹۲,۸۰۴,۰۸	۱۱۸,۹۶۰,۳۱۹
قرض الحسنه	۹,۷۴۳,۱۶۴	۱۰,۹۶۳,۴۵	۱۰,۱۲۸,۵۵	۱۱,۹۵۴,۳۹	۱۱,۷۵۶,۴۰	۱۵,۷۳۱,۲۹
اجاره به شرط	۴۱۵,۸۰۱	۷۴۶,۶۶۵	۲۹۴,۷۸۵	۳۴۷,۰۰۷	۳۴۰,۱۲۷	۳۷۶,۴۱۵

تملیک						
سلف	۸۶۲,۸۱۲	۷۷۳,۲۵۷	۱,۰۸۹,۴۹۶	۹۷۹,۱۷۱	۱,۳۳۸,۶۰۲	۱,۵۲۷,۳۷۰
مشارکت حقوقی	۴۸,۹۰۴	۱	۰	۰	۰	۴۴,۳۷۳
سرمایه گذاری مستقیم	۱۳۵,۰۰۰	۲۰۰,۰۰۰	۱۱,۰۰۰	۰	۰	۰
جعاله	۵,۳۲۴,۷۶۳	۵,۶۰۲,۷۱۰	۷,۷۳۱,۱۶۰	۶,۷۵۷,۳۲۷	۹,۱۶۴,۸۶۵	۸,۶۵۹,۳۹۳
سایر	۱۰,۴۶۲,۶۲	۱۲,۳۰۸,۸۵	۱۲,۸۲۸,۸۶	۲۳,۷۷۰,۲۰	۳۴,۳۴۱,۴۲	۴۴,۱۰۹,۱۵
	۴	۳	۵	۹	۴	۶
جمع کل تسهیلات	۱۲۸,۶۷۷,۳	۱۴۹,۱۷۴,۵	۱۷۴,۹۰۶,۷	۲۱۷,۰۶۵,۵	۲۵۲,۶۰۰,۷	۲۹۹,۲۰۸,۳
	۱۲	۴۵	۹۵	۵۵	۷۴	۸۴

مأخذ: سرپرستی بانک های استان.

نمودار ۳-۱۹ - مانده تسهیلات بانکی استان به تفکیک عقود (میلیون ریال)

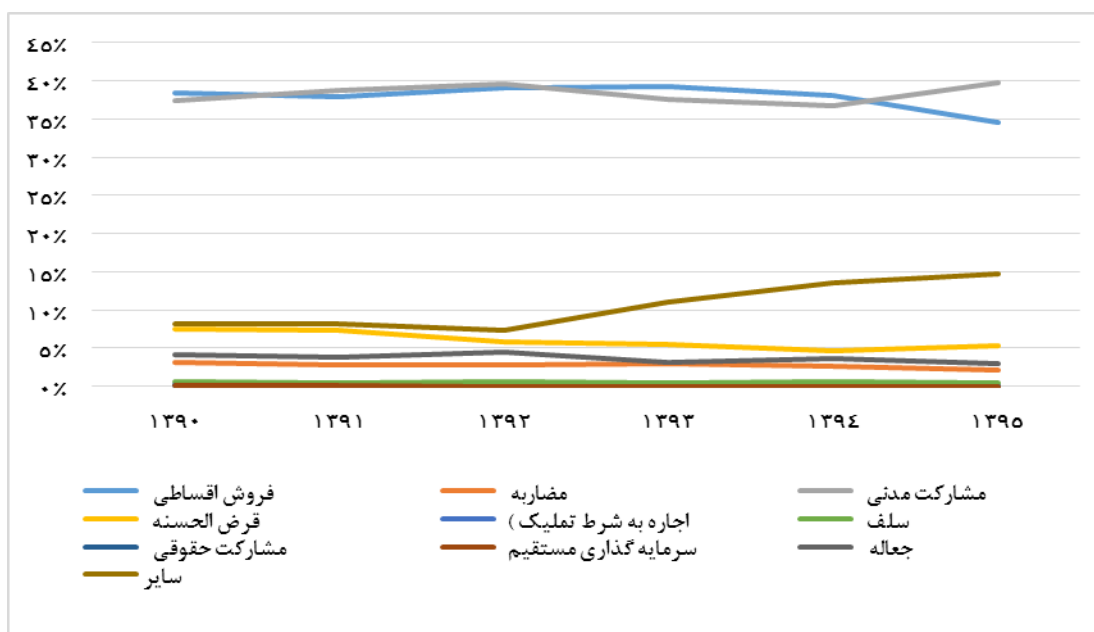
جدول (۳-۱۶)، سهم هر یک از انواع تسهیلات بانکی استان را از مجموع کل تسهیلات اعطایی در استان به تفکیک عقود طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰ نشان می دهد. همانند آنچه در روند تسهیلات کشور مشاهده نمودید، قرارداد فروش اقساطی و عقد مشارکت مدنی در مرتبه اول و دوم از سهم تسهیلات استان و با تفاوت قابل ملاحظه ای از سایر عقود، قرار دارند. اما همانطور که پیش از این نیز بیان گردید، برخلاف تسهیلات کشور که این دو قرارداد تفاوت چشمگیری با هم داشتند، در استان پا به پای هم حرکت کرده و سهم آن ها از تسهیلات استان تقریباً برابر است. کمترین سهم تسهیلات استان نیز همچنان در اختیار عقود اجاره به شرط تملیک، سلف، مشارکت حقوقی و سرمایه گذاری مستقیم بوده است که کمتر از ۱ درصد از تسهیلات استان را به خود اختصاص داده اند. در نمودار (۳-۱۸) نیز ملاحظه می کنید که در طی دوره مورد بررسی سهم عقود مختلف از کل تسهیلات استان با اندک تفاوتی، تقریباً ثابت بوده است به جز سایر عقود (شامل مرابحه، خرید دین، اموال موضوع معاملات، ...) که همواره روند افزایشی داشته است. علت این امر نیز حضور پررنگ بانک ها بخصوص بانک های تجاری در ارائه تسهیلات در قالب خرید دین و عدم ارائه تسهیلات در قالب عقود مشارکت حقوقی و سرمایه گذاری مستقیم، در سال های اخیر دوره مورد بررسی می باشد.

جدول ۳-۱۶ - سهم تسهیلات بانکی استان از کل تسهیلات استان به تفکیک عقود (میلیون ریال)

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
فروش اقساطی	۳۸٪	۳۸٪	۳۹٪	۳۹٪	۳۸٪	۳۵٪
مضاربه	۳٪	۳٪	۳٪	۳٪	۳٪	۲٪
مشارکت مدنی	۳۷٪	۳۹٪	۴۰٪	۳۸٪	۳۷٪	۴۰٪
قرض الحسنه	۸٪	۷٪	۶٪	۶٪	۵٪	۵٪
اجاره به شرط تملیک	۰.۳٪	۰.۵٪	۰.۲٪	۰.۲٪	۰.۱٪	۰.۱٪
سلف	۰.۷٪	۰.۵٪	۰.۶٪	۰.۵٪	۰.۵٪	۰.۵٪
مشارکت حقوقی	۰.۰٪	۰.۰٪	۰.۰٪	۰.۰٪	۰.۰٪	۰.۰٪

۰.۰٪	۰.۰٪	۰.۰٪	۰.۰٪	۰.۱٪	۰.۱٪	سرمایه گذاری مستقیم
۳٪	۴٪	۳٪	۴٪	۴٪	۴٪	جعاله
۱۵٪	۱۴٪	۱۱٪	۷٪	۸٪	۸٪	سایر

مأخذ: محاسبات تحقیق.

نمودار ۲۰-۳- روند سهم تسهیلات بانکی استان به تفکیک عقود (درصد)

جدول (۳-۱۷) سهم تسهیلات اعطایی استان به تسهیلات اعطایی کشور را در هر یک از عقود نشان می‌دهد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود تسهیلات فروش اقساطی که معمولاً رایج‌ترین عقد بانکی استان بوده است، در سال‌های مورد بررسی تغییر محسوسی نداشته است. در حالی که عقود مضاربه‌ای و مشارکت مدنی طی دوره مورد بررسی با افزایش سهم قابل ملاحظه‌ای مواجه بوده‌اند. از آنجا که عقود مشارکتی مثل مضاربه و یا مشارکت مدنی تناسب بیشتری با نیازهای واحدهای تولیدی دارند، افزایش سهم آنها در شرایطی که استان با رکود در بخش تولید مواجه است این فرضیه را مطرح می‌سازد که تسهیلات جدید اعطا شده در قالب این عقود به نوعی استمهال تسهیلات معوق شده قبلی هستند و بانک‌ها از این تسهیلات به عنوان پوششی برای زنده نشان دادن تسهیلات معوق شده پیشین خود استفاده کرده‌اند. سهم عقد قرض الحسنه در سال ۱۳۹۴ کاهش قابل توجهی داشته و به کمترین مقدار خود طی

دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰ رسیده است. سهم اجاره به شرط تملیک در سال ۱۳۹۱ بشدت افزایش یافته و در سالهای بعد کاهش قابل تأملی داشته است. سهم معاملات سلف نیز در سال ۱۳۹۲ افزایش قابل توجهی داشته است. در خصوص سهم سایر تسهیلات نیز شاهد افزایش قابل تأمل در سال ۱۳۹۳ بوده ایم.

جدول ۳-۱۷ - سهم تسهیلات بانکی استان از تسهیلات بانکی کشور به تفکیک عقود (درصد)

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
فروش اقساطی	۶/۶	۶/۲	۶/۴	۶/۴	۶/۹	۶/۷
مضاربه	۹/۶	۹/۹	۱۰/۹	۱۴/۵	۱۲/۹	۱۰/۳
مشارکت مدنی	۱۰/۳	۱۰/۸	۱۱/۵	۱۳/۵	۱۲/۲	۱۳/۳
قرض الحسنه	۱۰/۴	۱۰/۳	۱۱/۱	۱۲	۹/۶	۱۰/۵
اجاره به شرط تملیک	۳/۸	۶/۵	۲/۵	۲/۶	۳/۵	۲/۱
سلف	۴/۴	۴/۵	۷/۱	۴/۵	۵/۴	۵/۳
مشارکت حقوقی	۰/۳	۰	۰	۰	۰	۰/۱
سرمایه گذاری مستقیم	۱/۹	۱/۲	۰/۱	۰	۰	۰
جعاله	۵/۸	۵/۱	۵/۲	۴	۴/۸	۴/۴
سایر	۴/۵	۵/۴	۵/۳	۱۰/۶	۱۰/۵	۹/۹

مأخذ: یافته های پژوهش.

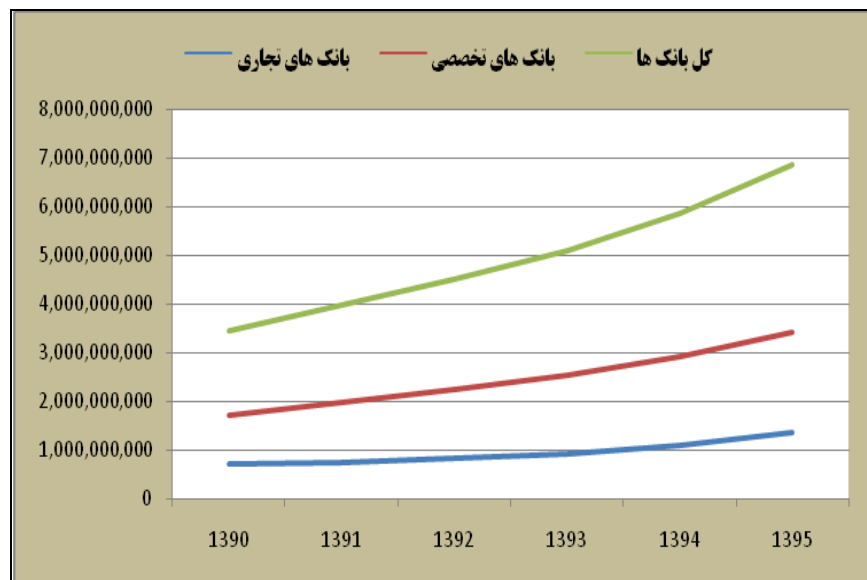
۳-۳-۵- بررسی و تحلیل تسهیلات بانکی کشور به تفکیک نوع بانک

جدول (۳-۱۸) و نمودار (۳-۲۱) ترکیب تسهیلات بانکی کشور را طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰ به تفکیک نوع بانک اعم از بانک های تجاری و تخصصی نشان می دهد. همان طور که ملاحظه می شود بانک های تخصصی کشور نه تنها سهم بیشتری از مجموع تسهیلات بانکی را به خود اختصاص داده اند که تسهیلات آنها با شیب تندتری نسبت به بانک های تجاری افزایش یافته است. این تسهیلات عمدتاً طبق قوانین برنامه های توسعه و در چارچوب مصوبات دولت به منظور توسعه بخش های اولویت دار تخصیص می یابند.

جدول ۳-۱۸- مانده تسهیلات بانک های کشور به تفکیک نوع بانک (میلیون ریال)

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
بانک های تجاری	۷۲۷,۸۰۴,۲۰	۷۶۳,۹۷۲,۹۰	۸۴۸,۷۴۵,۲۰	۹۴۴,۷۴۲,۳۰	۱,۱۱۰,۵۰۰,	۱,۳۶۷,۶۰۰,
	.	.	.	.	...	...
بانک های تخصصی	۱,۰۰۴,۱۳۰,	۱,۲۲۵,۱۹۲,	۱,۴۰۹,۳۴۰,	۱,۶۱۲,۴۴۵,	۱,۸۱۹,۵۰۰,	۲,۰۶۰,۹۰۰,
	۴۰۰	۹۰۰	۱۰۰	۸۰۰	...	...
کل بانک ها	۱,۷۳۱,۹۳۴,	۱,۹۸۹,۱۶۵,	۲,۲۵۸,۰۸۵,	۲,۵۵۷,۱۸۸,	۲,۹۳۰,۰۰۰,	۳,۴۲۸,۵۰۰,
	۶۰۰	۸۰۰	۳۰۰	۱۰۰	...	...

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

نمودار ۳-۲۱- مانده تسهیلات بانک های کشور به تفکیک نوع بانک (میلیون ریال)

۳-۳-۶- بررسی و تحلیل سهم استان خراسان رضوی در تسهیلات بانکی به تفکیک نوع بانک

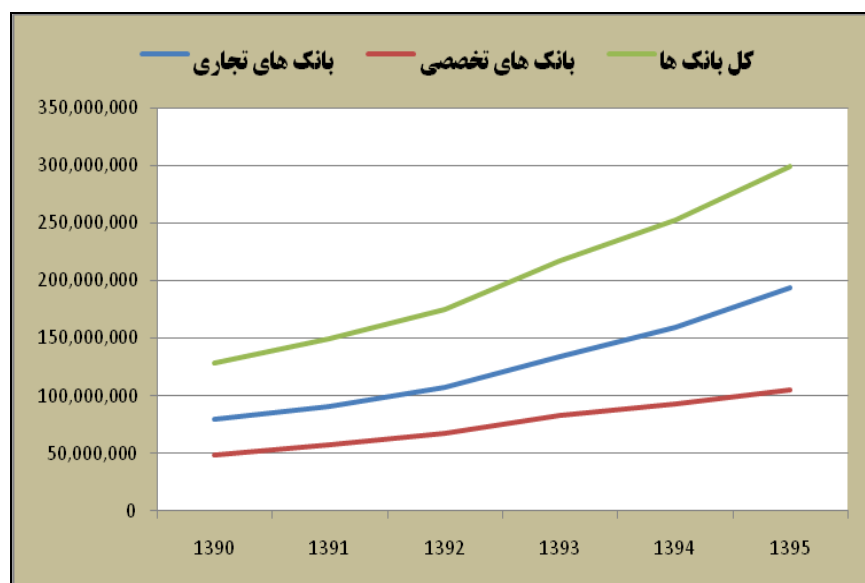
ترکیب تسهیلات بانکی استان به تفکیک نوع بانک الگویی متفاوت با کشور دارد. در حالی که در کشور سهم تسهیلات بانک های تخصصی به مراتب بالاتر از تسهیلات بانک های تجاری است، در استان خراسان رضوی بانک های تجاری سهم بالاتری در تخصیص منابع بانکی ایفا می کنند. این امر دو پیام مهم دارد. نخست اینکه بازار پول در استان خراسان از عمق بالاتری نسبت به کشور برخوردار است. و دوم اینکه استان خراسان سهم کمتری در تسهیلات تکلیفی و منابعی دارد که به موجب مصوبات دولت و قوانین برنامه باید از طریق بانک های تخصصی تخصیص پیدا کنند.

جدول ۳-۱۹- مانده تسهیلات بانک های استان تفکیک نوع بانک (میلیون ریال)

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
بانک های تجاری	۷۹,۶۹۳,۵۹۳	۹۱,۲۶۴,۷۳۳	۱۰۷,۳۹۸,۳۳	۱۳۳,۷۶۱,۶۶	۱۵۹,۸۵۰,۲۰	۱۹۴,۱۷۴,۲۰
بانک های تخصصی	۴۸,۹۸۳,۷۱۹	۵۷,۹۰۹,۸۱۲	۶۷,۵۰۸,۴۶۵	۸۳,۳۰۳,۸۹۰	۹۲,۷۵۰,۵۷۱	۱۰۵,۰۳۴,۱۷

تخصصی						۵
کل بانک ها	۱۲۸,۶۷۷,۳۱	۱۴۹,۱۷۴,۵۴	۱۷۴,۹۰۶,۷۹	۲۱۷,۰۶۵,۵۵	۲۵۲,۶۰۰,۷۷	۲۹۹,۲۰۸,۳۸
	۲	۵	۵	۵	۴	۴

مأخذ: سرپرستی بانک های استان.

نمودار ۲۲-۳- مانده تسهیلات بانک های استان به تفکیک نوع بانک (میلیون ریال)

جدول ۱۸-۳ سهم تسهیلات اعطایی استان به تسهیلات اعطایی کشور را به تفکیک نوع بانک نشان می دهد. مطابق با این جدول سهم تسهیلات بانک های تجاری استان از کشور طی دوره مورد بررسی به طور مستمر افزایش یافته است که مهم ترین عامل این امر گردش مالی بالای استان خراسان رضوی به دلیل تنوع فعالیت های اقتصادی و حضور مستمر زائران و گردشگران در این استان است که به بانک های تجاری استان امکان بیشتری برای جذب و تخصیص منابع می دهد. اما در بانک های تخصصی این سهم در نوسان بوده و البته در طول دوره مورد بررسی تغییر محسوسی نداشته است.

جدول ۲۰-۳- سهم تسهیلات بانک های استان از کل تسهیلات بانک های کشور (درصد)

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵

بانک های تجاری	۱۰/۹	۱۱/۹	۱۲/۷	۱۴/۲	۱۴/۴	۱۴/۲
بانک های تخصصی	۴/۹	۴/۷	۴/۸	۵/۲	۵/۱	۵/۱
کل بانک ها	۷/۴	۷/۵	۷/۷	۸/۵	۸/۶	۸/۷

مأخذ: یافته های پژوهش.

جمع بندی:

این فصل به بررسی و مقایسه روند تجهیز منابع بانکی و همچنین نحوه تخصیص این منابع در استان خراسان رضوی و کشور پرداخت. در بخش تجهیز منابع، این فصل به بررسی و مقایسه ترکیب سپرده های بانکی از نقطه نظر نوع سپرده در میان بانک های تجاری و تخصصی استان و کشور پرداخت. از نقطه نظر نحوه تخصیص منابع نیز توجه این فصل معطوف به ترکیب بخشی تسهیلات، ترکیب تسهیلات بر حسب نوع عقود و ترکیب تسهیلات بر حسب نوع بانک بود. در مجموع در دوره مورد بررسی یعنی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ یافته های این فصل را می توان در موارد ذیل جمع بندی کرد:

✓ در بخش تجهیز منابع بانکی، چه از نظر نوع سپرده ها و چه از نظر نوع بانک، استان خراسان رضوی از الگویی مشابه کشور پیروی می کند.

✓ اگرچه در تسهیلات اعطایی بانک های کشور، مشارکت مدنی با اختلافی قابل توجه از فروش اقساطی کمتر است، در استان، تسهیلات اعطایی در قالب این دو نوع عقود پا به پای هم حرکت کرده و در برخی سال ها حتی تسهیلات مشارکت مدنی از تسهیلات فروش اقساطی بیشتر بوده است.

✓ در حالی که در کشور سهم تسهیلات بانک های تخصصی به مراتب بالاتر از تسهیلات بانک های تجاری است، در استان خراسان رضوی بانک های تجاری سهم بالاتری در تخصیص منابع بانکی ایفا می کنند. این

امر دو پیام مهم دارد. نخست اینکه بازار پول در استان خراسان از عمق بالاتری نسبت به کشور برخوردار است. و دوم اینکه استان خراسان سهم کمتری در تسهیلات تکلیفی و منابعی دارد که به موجب مصوبات دولت و قوانین برنامه باید از طریق بانک های تخصصی تخصیص پیدا کنند.

✓ در حالی که در کشور بیشترین سهم از تسهیلات را بخش بازرگانی داخلی و خدمات به خود اختصاص داده و بخش ساختمان و مسکن در جایگاه دوم قرار داشته است، در استان خراسان رضوی بخش ساختمان و مسکن بالاترین سهم را در تسهیلات بانکی دریافت کرده و بخش بازرگانی داخلی و خدمات در جایگاه دوم قرار داشته است.

✓ سهم تسهیلات بخش ساختمان و مسکن استان از کشور در مقایسه با سایر بخش ها بالاترین مقدار را دارد. این امر نشان دهنده تمرکز بالای فعالیت های بخش ساختمان و مسکن در استان است. پس از بخش مسکن، بخش کشاورزی جایگاه دوم را در اختیار دارد که امر به دلیل اهمیت بالای بخش کشاورزی در تولید استان است. طی دوره مورد بررسی سهم تسهیلات بخش صنعت استان در کشور روندی نزولی داشته و از ۴/۲ درصد سال ۱۳۹۰ به ۳ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است که این امر از تعمیق رکود بخش صنعت استان حکایت دارد. در همین دوره سهم تسهیلات بخش صادرات در روندی نوسانی افزایش قابل ملاحظه ای داشته از ۳/۴ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۵ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

فصل چهارم: تحلیـل روند تجـزیه منابع در

استان طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵

۴-۱- مقدمه

فصل گذشته با هدف بررسی نحوه تجهیز و تخصیص منابع بانکی در استان، به تحلیل سپرده ها به تفکیک نوع سپرده و به تفکیک نوع بانک اعم از بانک های تجاری و تخصصی در کشور و در استان خراسان رضوی پرداخت. با این حال برای تحلیل دقیق تر فعالیت های بانک های استان در تجهیز منابع و تخصیص همان منابع، لازم است روند سپرده ها و تسهیلات هر بانک با جزئیات بیشتری صورت پذیرد. برای این منظور در این فصل به بررسی سپرده ها به تفکیک هریک از بانک های تجاری و تخصصی استان پرداخته شده است. در فصل بعدی نیز تسهیلات اعطا شده توسط هریک از بانک های تجاری و تخصصی استان ارائه خواهد شد.

۴-۲- بررسی عملکرد هر یک از بانک های تجاری استان در تجهیز منابع به تفکیک نوع بانک

طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵

جدول (۴-۱) حجم سپرده های بانک های تجاری استان شامل بانک های ملی، ملت، سپه، تجارت، صادرات، رفاه کارگران و پست بانک را طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰ نشان می دهد. همان طور که انتظار می رود حجم سپرده های تمام بانک های تجاری استان در سال های مورد بررسی افزایش داشته است.

جدول ۴-۱- مانده سپرده های بانک های تجاری استان (میلیون ریال)

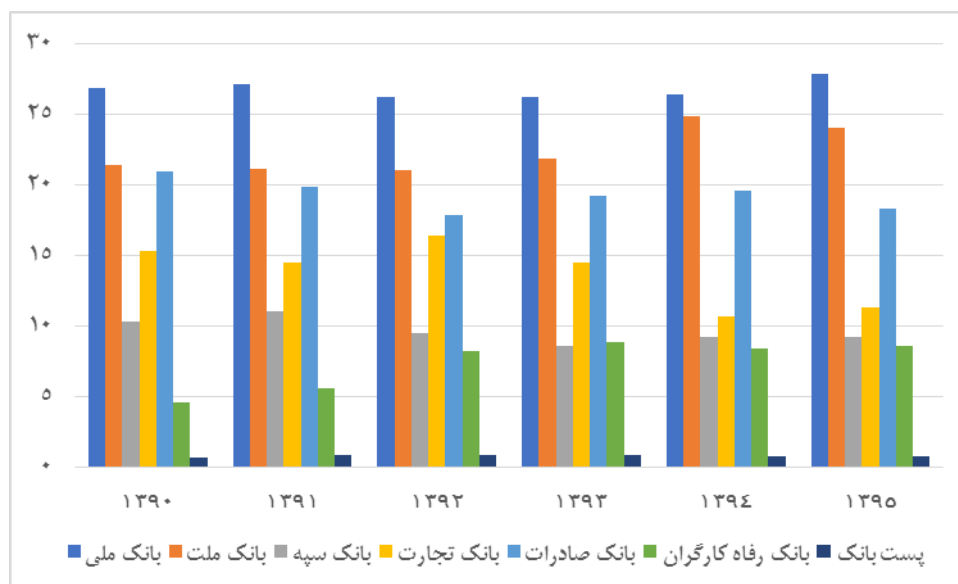
سال	بانک ملی	بانک ملت	بانک سپه	بانک تجارت	بانک صادرات	بانک رفاه کارگران	پست بانک
۱۳۹۰	۲۹,۱۹۳,۷۶۷	۲۳,۲۴۶,۲۷۳	۱۱,۲۰۷,۹۲۴	۱۶,۶۰۷,۶۱۵	۲۲,۷۶۹,۱۱۰	۴,۹۲۸,۴۲۶	۷۱۸,۳۳۵
۱۳۹۱	۳۸,۴۳۶,۱۰۷	۲۹,۸۸۰,۷۰۳	۱۵,۵۶۴,۳۶۷	۲۰,۵۴۹,۶۵۰	۲۸,۰۶۶,۶۹۴	۷,۸۳۰,۷۲۳	۱,۱۳۰,۳۴۲

بررسی و تحلیل عملکرد بانک های استان در تامین مالی تولید (طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰)

۱,۴۴۱,۰۰۰	۱۳,۸۸۱,۴۴۴	۳۰,۲۵۴,۰۰۰	۲۷,۷۸۳,۵۲۴	۱۶,۱۳۳,۸۶۹	۳۵,۷۰۲,۱۱۹	۴۴,۵۱۳,۱۰۳	۱۳۹۲
۱,۸۳۷,۰۰۰	۱۹,۹۲۶,۳۱۱	۴۳,۰۴۶,۳۷۱	۳۲,۴۳۴,۶۳۹	۱۹,۲۴۴,۱۵۸	۴۸,۹۲۶,۳۲۳	۵۸,۷۷۷,۰۸۳	۱۳۹۳
۲,۵۶۸,۰۰۰	۲۷,۳۵۵,۷۷۹	۶۳,۷۷۰,۱۲۹	۳۴,۷۹۱,۰۴۱	۲۹,۹۶۰,۱۶۷	۸۰,۹۹۰,۴۰۰	۸۶,۰۱۶,۰۷۳	۱۳۹۴
۲,۹۹۳,۴۹۹	۳۴,۴۹۵,۰۷۳	۷۳,۹۹۵,۷۱۶	۴۵,۷۴۰,۹۸۳	۳۷,۱۰۱,۰۷۷	۹۷,۱۰۶,۹۰۱	۱۱۲,۵۷۱,۶۳۰	۱۳۹۵

مأخذ: سرپرستی بانک های مذکور در استان.

مطابق با نمودار (۴-۱) در میان بانک های مذکور، بانک ملی همواره به لحاظ مانده سپرده در جایگاه نخست قرار داشته است. طی دوره مذکور این بانک همواره بیش از ۲۵ درصد حجم سپرده های بانک های تجاری استان را در اختیار داشته است. بانک ملت از این نظر در جایگاه دوم قرار دارد و توانسته است حجم سپرده های خود را در سال های اخیر به نزدیک ۲۵ درصد افزایش بدهد. اگرچه سهم بانک صادرات در سال ۱۳۹۰ تقریباً مشابه بانک ملت بوده است، بر خلاف بانک ملت سهم این بانک رو به کاهش گذاشته و به ۱۸ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. به طور میانگین طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰ بانک های تجارت، سپه، رفاه کارگران و پست بانک به لحاظ سهم از کل سپرده های بانک های تجاری در جایگاه چهارم تا هفتم قرار دارند.

نمودار ۴-۱- سهم بانک های تجاری استان از سپرده های بانکی (میلیون ریال)

جدول ۲-۴- سهم بانک های تجاری استان از سپرده های بانکی (میلیون ریال)

سال	بانک ملی	بانک ملت	بانک سپه	بانک تجارت	بانک صادرات	بانک رفاه کارگران	پست بانک
-----	----------	----------	----------	------------	-------------	-------------------	----------

۱۳۹۰	۲۶.۹	۲۱.۴	۱۰.۳	۱۵.۳	۲۱.۰	۴.۵	۰.۷
۱۳۹۱	۲۷.۲	۲۱.۱	۱۱.۰	۱۴.۵	۱۹.۸	۵.۵	۰.۸
۱۳۹۲	۲۶.۲	۲۱.۰	۹.۵	۱۶.۴	۱۷.۸	۸.۲	۰.۸
۱۳۹۳	۲۶.۲	۲۱.۸	۸.۶	۱۴.۵	۱۹.۲	۸.۹	۰.۸
۱۳۹۴	۲۶.۴	۲۴.۹	۹.۲	۱۰.۷	۱۹.۶	۸.۴	۰.۸
۱۳۹۵	۲۷.۹	۲۴.۰	۹.۲	۱۱.۳	۱۸.۳	۸.۵	۰.۷
میانگین	۲۶.۸	۲۲.۴	۹.۶	۱۳.۸	۱۹.۳	۷.۳	۰.۸

مأخذ: سرپرستی بانک های مذکور در استان.

۴-۲-۱- بانک ملی

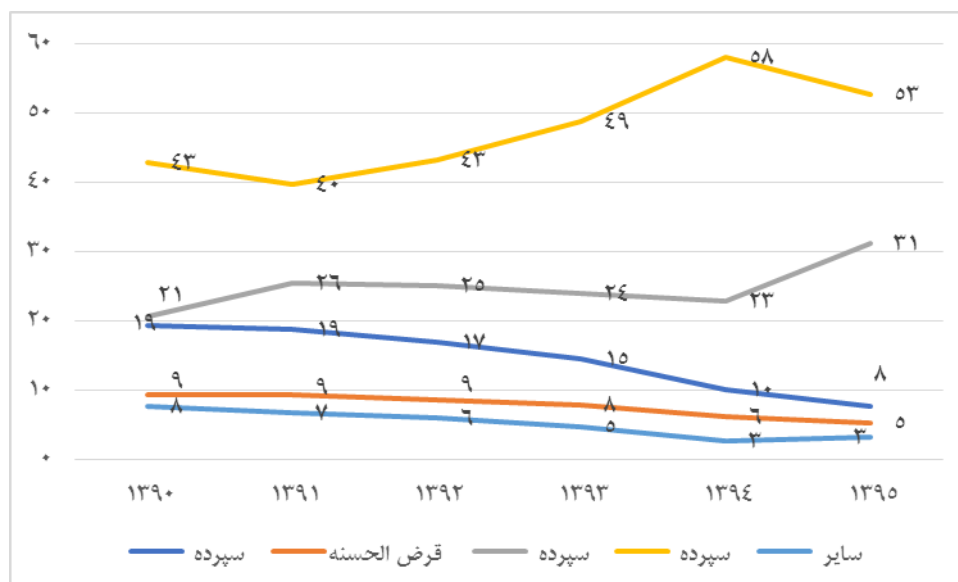
جدول (۳-۴) حجم انواع سپرده های بانک ملی استان را در فاصله سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ نمایش می دهد. همان طور که ملاحظه می شود در تمام سال های مورد بررسی سپرده های بلندمدت و کوتاه مدت به ترتیب بیشترین حجم را در میان انواع سپرده های بانک ملی داشته اند.

جدول ۴-۳- مانده سپرده های بانک ملی استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال)

سال	سپرده دیداری	قرض الحسنه پس انداز	سپرده کوتاه مدت	سپرده بلند مدت	سایر ها سپرده	جمع
۱۳۹۰	۵,۶۳۱,۹۵۱	۲,۷۶۱,۳۵۸	۶,۰۲۹,۴۹۱	۱۲,۵۲۴,۳۷۴	۲,۲۴۶,۵۹۳	۲۹,۱۹۳,۷۶۷
۱۳۹۱	۷,۲۰۲,۴۵۹	۳,۵۸۱,۸۲۶	۹,۸۰۴,۴۹۵	۱۵,۲۶۰,۰۷۲	۲,۵۸۷,۲۵۵	۳۸,۴۳۶,۱۰۷
۱۳۹۲	۷,۵۴۹,۸۴۳	۳,۸۱۵,۴۹۶	۱۱,۲۰۳,۱۸۴	۱۹,۲۶۶,۰۴۳	۲,۶۷۸,۵۳۷	۴۴,۵۱۳,۱۰۳
۱۳۹۳	۸,۵۵۴,۵۷۵	۴,۶۴۳,۳۳۱	۱۴,۱۰۸,۹۶۹	۲۸,۷۱۰,۷۴۸	۲,۷۵۹,۴۶۰	۵۸,۷۷۷,۰۸۳
۱۳۹۴	۸,۷۲۸,۳۸۰	۵,۳۷۳,۰۴۸	۱۹,۶۴۶,۱۳۱	۴۹,۹۴۷,۷۴۸	۲,۳۲۰,۷۶۶	۸۶,۰۱۶,۰۷۳
۱۳۹۵	۸,۵۸۲,۴۸۳	۶,۰۱۴,۸۸۴	۳۵,۰۵۲,۰۳۴	۵۹,۳۰۵,۹۳۸	۳,۶۱۶,۲۹۱	۱۱۲,۵۷۱,۶۳۰

مأخذ: سرپرستی بانک ملی در استان.

با این حال نکته قابل توجه، تغییرات نسبی سهم انواع سپرده است. مطابق با نمودار زیر به تدریج طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ بانک ملی با کاهش سپرده های دیداری از ۲۰ درصد به ۸ درصد، کاهش سهم سپرده قرض الحسنه از ۹ به ۵ درصد و کاهش سایر سپرده ها از ۸ به ۳ درصد مواجه بوده است و این در حالی است که سپرده های مذکور کم هزینه ترین انواع سپرده های بانکی هستند. در مقابل در همین دوره سپرده های کوتاه مدت با ۱۰ درصد افزایش از ۲۱ درصد به ۳۱ درصد و سپرده های بلندمدت با ۱۰ درصد افزایش از ۴۳ درصد به ۵۳ درصد افزایش یافته است. البته بسته به سیاست های شورای پول و اعتبار در تعیین نرخ سود سپرده ها و سیاست های کلان بانک مذکور در برخی سال ها مانند سال ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴، تغییراتی در ترکیب سپرده های مدت دار از بلندمدت به کوتاه مدت و یا برعکس اتفاق افتاده، اما در مجموع سهم سپرده های مدت دار رو به افزایش بوده است. بنابراین در مجموع می توان گفت با توجه به تغییر آرایش سپرده های بانک ملی طی دوره مورد بررسی هزینه تجهیز منابع برای این بانک افزایش قابل ملاحظه ای یافته است.

نمودار ۲-۴- سهم انواع سپرده های بانک ملی استان (درصد)

۲-۲-۴- بانک ملت

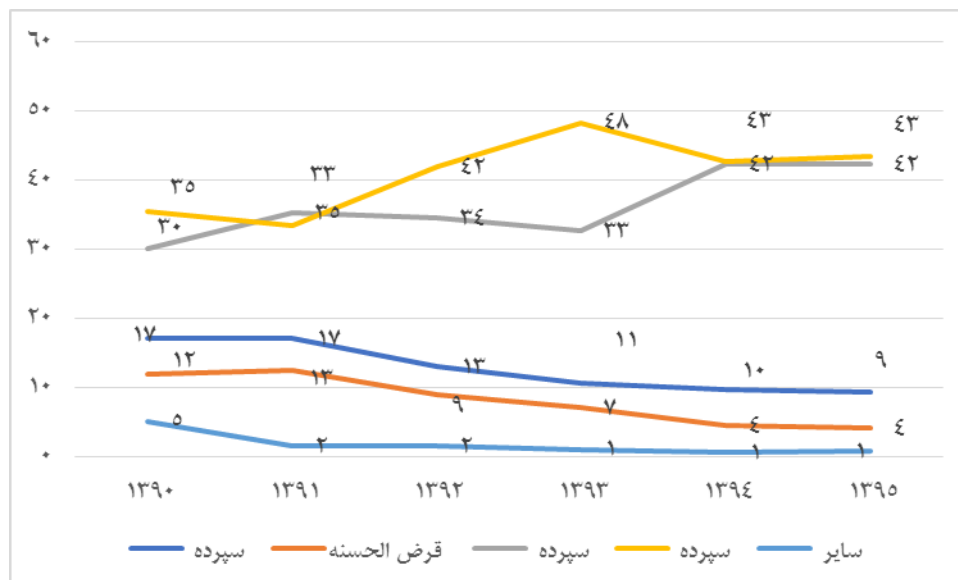
جدول (۴-۴) حجم انواع سپرده های بانک ملت استان را در فاصله سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ نمایش می دهد. همان طور که ملاحظه می شود، در این بانک نیز در تمام سال های مورد بررسی، سپرده های بلندمدت و کوتاه مدت به ترتیب بیشترین حجم را در میان انواع سپرده های بانک ملت داشته اند.

جدول ۴-۴- مانده سپرده های بانک ملت استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال)

سال	سپرده دیداری	قرض الحسنه پس انداز	سپرده کوتاه مدت	سپرده بلند مدت	سایر ها سپرده	جمع ها سپرده
۱۳۹۰	۴,۰۰۵,۲۸۸	۲,۷۹۹,۷۵۸	۶,۹۸۵,۸۸۴	۸,۲۴۵,۳۳۱	۱,۲۱۰,۰۱۲	۲۳,۲۴۶,۲۷۳
۱۳۹۱	۵,۱۰۰,۳۷۳	۳,۷۳۷,۰۱۳	۱۰,۵۶۴,۵۰۶	۱۰,۰۰۷,۰۳۱	۴۷۱,۷۸۰	۲۹,۸۸۰,۷۰۳
۱۳۹۲	۴,۶۸۳,۴۰۹	۳,۲۰۶,۲۹۰	۱۲,۳۰۹,۹۳۳	۱۴,۹۵۵,۳۸۵	۵۴۷,۱۰۲	۳۵,۷۰۲,۱۱۹
۱۳۹۳	۵,۲۴۵,۷۱۲	۳,۴۶۳,۵۴۷	۱۶,۰۲۶,۸۹۵	۲۳,۶۵۴,۱۲۸	۵۳۶,۰۴۱	۴۸,۹۲۶,۳۲۳
۱۳۹۴	۷,۹۲۶,۲۱۵	۳,۶۴۰,۱۹۲	۳۴,۲۷۵,۸۰۲	۳۴,۶۱۲,۷۰۸	۵۳۵,۴۸۳	۸۰,۹۹۰,۴۰۰
۱۳۹۵	۹,۰۸۸,۱۳۰	۴,۰۰۵,۶۷۴	۴۱,۰۳۱,۲۱۴	۴۲,۲۰۴,۸۰۱	۷۷۷,۰۸۲	۹۷,۱۰۶,۹۰۱

مأخذ : سرپرستی بانک ملت در استان.

در اینجا نیز باید به تغییرات نسبی سهم انواع سپرده ها توجه داشت. مطابق با نمودار زیر به تدریج طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ بانک ملت با کاهش سپرده های دیداری از ۱۷ درصد به ۹ درصد، کاهش سهم سپرده قرض الحسنه از ۱۲ به ۴ درصد و کاهش سایر سپرده ها از ۵ به ۱ درصد مواجه بوده است. در مقابل در همین دوره سپرده های کوتاه مدت با ۱۲ درصد افزایش از ۳۰ درصد به ۴۲ درصد و سپرده های بلند مدت با ۸ درصد افزایش از ۳۵ درصد به ۴۳ درصد افزایش یافته است. همانند بانک ملی، گرچه با توجه به سیاست های شورای پول و اعتبار در تعیین نرخ سود سپرده ها و سیاست های کلان بانک ملت در برخی سال ها تغییراتی در ترکیب سپرده های مدت دار از بلند مدت به کوتاه مدت و یا برعکس اتفاق افتاده، اما در مجموع سهم سپرده های مدت دار رو به افزایش بوده است. در مجموع می توان گفت با توجه به تغییر سهم نسبی انواع سپرده های بانک ملت به نفع سپرده های مدت دار، طی دوره مورد بررسی هزینه تجهیز منابع برای این بانک نیز افزایش قابل ملاحظه ای یافته است.

نمودار ۳-۴ - سهم انواع سپرده های بانک ملت استان (درصد)

۳-۲-۴ - بانک سپه

جدول (۴-۵) حجم انواع سپرده های بانک سپه استان را در فاصله سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ نمایش می دهد. همان طور که ملاحظه می شود در این بانک نیز در تمام سال های مورد بررسی سپرده های بلندمدت و کوتاه مدت به ترتیب بیشترین حجم را در میان انواع سپرده های بانکی داشته اند.

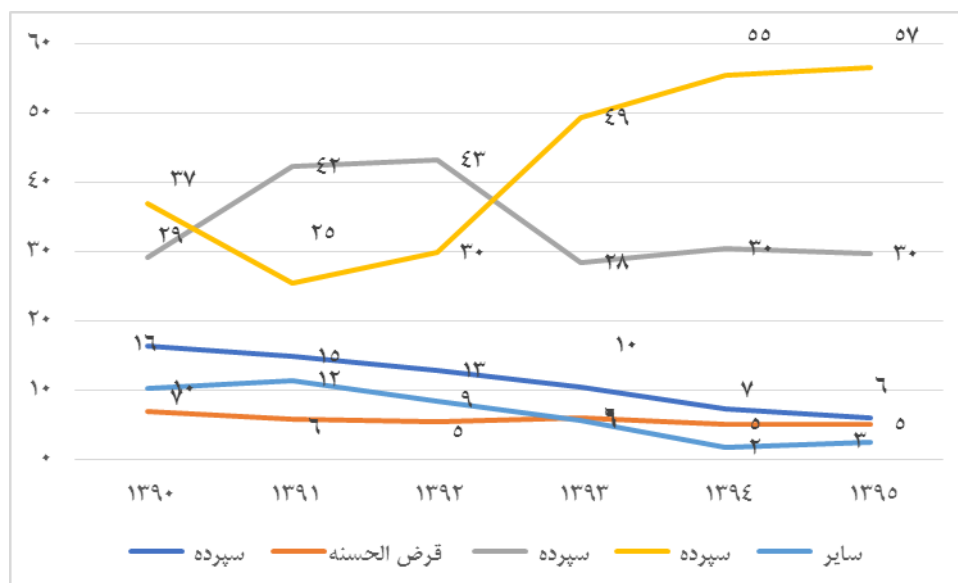
جدول ۴-۵ - مانده سپرده های بانک سپه استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال)

سال	سپرده دیداری	قرض الحسنه پس انداز	سپرده کوتاه مدت	سپرده بلند مدت	سایر ها سپرده	جمع ها سپرده
۱۳۹۰	۱,۸۴۲,۷۱۶	۷۸۳,۱۱۴	۳,۲۸۱,۹۵۱	۴,۱۳۹,۷۵۴	۱,۱۶۰,۳۸۹	۱۱,۲۰۷,۹۲۴
۱۳۹۱	۲,۳۲۰,۰۱۱	۹۱۱,۳۳۴	۶,۵۸۹,۴۵۲	۳,۹۵۳,۳۱۲	۱,۷۹۰,۲۵۸	۱۵,۵۶۴,۳۶۷
۱۳۹۲	۲,۰۸۰,۱۷۴	۸۸۰,۸۰۲	۶,۹۶۸,۸۶۰	۴,۸۳۲,۲۷۷	۱,۳۷۱,۷۵۶	۱۶,۱۳۳,۸۶۹
۱۳۹۳	۲,۰۰۵,۹۴۳	۱,۱۷۸,۷۰۱	۵,۴۷۷,۰۶۶	۹,۴۹۹,۳۰۱	۱,۰۸۳,۱۴۷	۱۹,۲۴۴,۱۵۸

۲۹,۹۶۰,۱۶۷	۵۰۶,۸۶۷	۱۶,۶۱۵,۳۷۰	۹,۱۲۴,۹۶۴	۱,۵۲۲,۲۳۳	۲,۱۹۰,۷۳۳	۱۳۹۴
۳۷,۱۰۱,۰۷۷	۹۶۷,۱۹۶	۲۰,۹۸۶,۱۶۷	۱۱,۰۲۲,۲۵۶	۱,۸۶۶,۶۹۵	۲,۲۵۸,۷۶۳	۱۳۹۵

مأخذ: سرپرستی بانک سپه در استان.

طبق نمودار زیر به تدریج طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ بانک سپه با کاهش سپرده های دیداری از ۱۶ درصد به ۶ درصد، کاهش سهم سپرده قرض الحسنه از ۷ به ۵ درصد و کاهش سایر سپرده ها از ۸ به ۳ درصد مواجه بوده است. در مقابل در همین دوره سپرده های مدت دار با ۲۱ درصد افزایش از ۶۶ درصد به ۸۷ درصد رسیده است. این افزایش ۲۱ درصدی، در سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۲ عمدتاً تحت تأثیر افزایش سپرده های کوتاه مدت و در سال های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۵ عمدتاً ناشی از افزایش سپرده های بلندمدت بوده است. نمودار زیر به خوبی نحوه جانشینی سپرده های کوتاه مدت و بلندمدت را در ترکیب سپرده های بانک سپه نمایش می دهد. بنابراین در مجموع می توان گفت با توجه به تغییر سهم نسبی سپرده های بانک سپه به نفع سپرده های مدت دار، طی دوره مورد بررسی هزینه تجهیز منابع برای این بانک نیز افزایش قابل ملاحظه ای یافته است.

نمودار ۴-۴- سهم انواع سپرده های بانک سپه استان (درصد)

۴-۲-۴- بانک تجارت

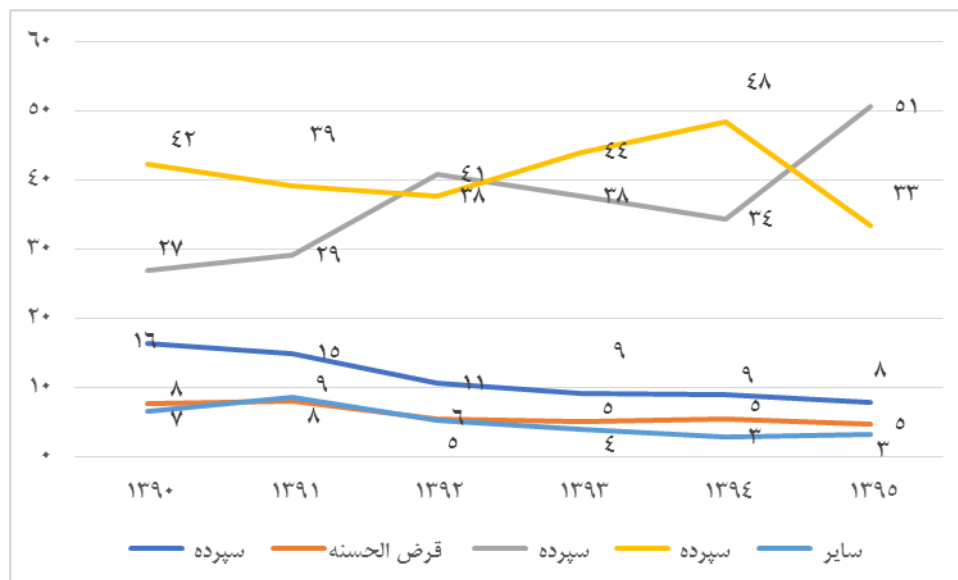
مطابق با روند حاکم بر سایر بانک های تجاری استان، حجم سپرده های بانک تجارت نیز طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰ افزایش قابل ملاحظه ای داشته است. مجموع سپرده های این بانک در سال ۱۳۹۵ به سه برابر مقدار خود در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است.

جدول ۴-۶- مانده سپرده های بانک تجارت استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال)

سال	سپرده دیداری	قرض الحسنه پس انداز	سپرده کوتاه مدت	سپرده بلند مدت	سایر ها سپرده	جمع ها سپرده
۱۳۹۰	۲,۷۲۸,۵۹۴	۱,۲۹۴,۳۸۸	۴,۴۷۹,۰۶۹	۷,۰۱۹,۴۳۹	۱,۰۸۶,۱۲۵	۱۶,۶۰۷,۶۱۵
۱۳۹۱	۳,۰۸۲,۴۸۲	۱,۶۶۰,۴۸۲	۶,۰۰۴,۵۰۸	۸,۰۴۵,۳۰۰	۱,۷۵۶,۸۷۸	۲۰,۵۴۹,۶۵۰
۱۳۹۲	۲,۹۵۲,۷۶۰	۱,۵۴۲,۴۹۰	۱۱,۳۳۰,۷۷۶	۱۰,۴۸۱,۵۰۰	۱,۴۷۵,۹۹۸	۲۷,۷۸۳,۵۲۴
۱۳۹۳	۲,۹۵۶,۰۱۱	۱,۶۴۰,۳۳۴	۱۲,۲۲۲,۷۳۷	۱۴,۳۰۳,۳۸۴	۱,۳۱۲,۱۷۳	۳۲,۴۳۴,۶۳۹
۱۳۹۴	۳,۱۱۳,۴۳۹	۱,۸۸۲,۰۹۷	۱۱,۹۵۲,۴۵۰	۱۶,۸۵۸,۴۸۰	۹۸۴,۵۷۵	۳۴,۷۹۱,۰۴۱
۱۳۹۵	۳,۶۰۹,۶۱۵	۲,۱۶۹,۴۹۶	۲۳,۱۶۸,۴۲۹	۱۵,۳۱۶,۳۱۰	۱,۴۷۷,۱۳۳	۴۵,۷۴۰,۹۸۳

مأخذ: سرپرستی بانک تجارت در استان.

مطابق با نمودار زیر به تدریج طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ بانک تجارت با کاهش سپرده های دیداری از ۱۶ درصد به ۸ درصد، کاهش سهم سپرده قرض الحسنه از ۸ به ۵ درصد و کاهش سایر سپرده ها از ۷ به ۳ درصد مواجه بوده است. در مقابل در همین دوره سپرده های مدت دار با ۱۵ درصد افزایش از ۶۹ درصد به ۸۴ درصد رسیده است. ترکیب سپرده های مدت دار بانک تجارت طی سال های ۱۳۹۵-۱۳۹۰ چند بار تغییر کرده و دائماً میان سپرده های کوتاه مدت و بلند مدت در چرخش بوده است. در مجموع می توان گفت با توجه به تغییر سهم نسبی سپرده های بانک تجارت به نفع سپرده های مدت دار، طی دوره مورد بررسی هزینه تجهیز منابع برای این بانک نیز افزایش قابل ملاحظه ای یافته است.

نمودار ۴-۵- سهم انواع سپرده های بانک تجارت استان (درصد)

۴-۲-۵- بانک صادرات

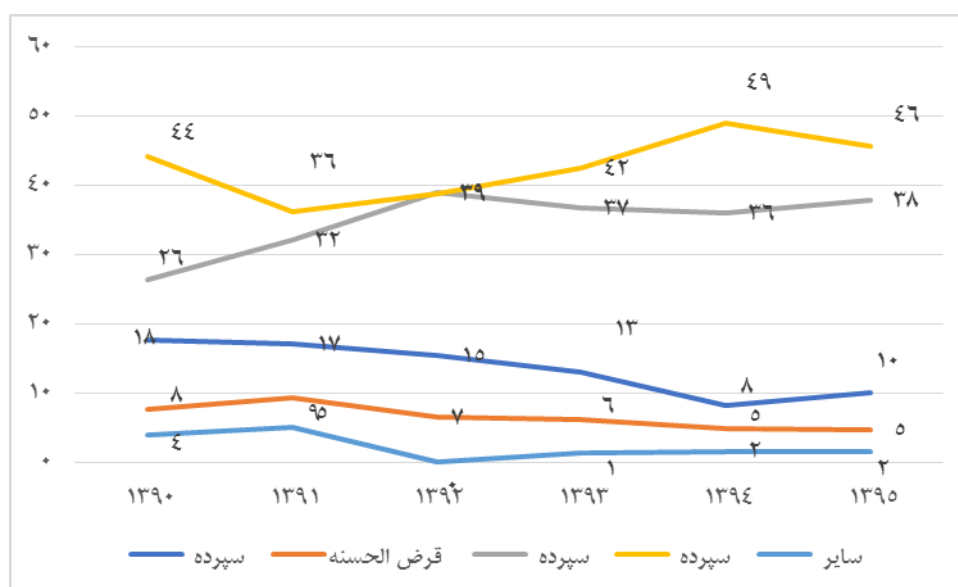
مطابق با روند حاکم بر سایر بانک های تجاری استان، حجم سپرده های بانک صادرات نیز طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰ افزایش قابل ملاحظه ای داشته است. مجموع سپرده های این بانک در سال ۱۳۹۵ به ۳/۲۵ برابر مقدار خود در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است.

جدول ۴-۷- مانده سپرده های بانک صادرات استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال)

سال	سپرده دیداری	قرض الحسنه پس انداز	سپرده کوتاه مدت	سپرده بلند مدت	سایر ها سپرده	جمع ها سپرده
۱۳۹۰	۴,۰۲۶,۶۲۲	۱,۷۶۴,۸۴۱	۵,۹۹۸,۰۸۶	۱۰,۰۴۸,۶۸۱	۹۳۰,۸۸۰	۲۲,۷۶۹,۱۱۰
۱۳۹۱	۴,۸۲۸,۰۱۶	۲,۶۳۰,۹۹۲	۹,۰۰۸,۳۳۳	۱۰,۱۵۰,۷۴۱	۱,۴۴۸,۶۱۲	۲۸,۰۶۶,۶۹۴
۱۳۹۲	۴,۶۶۵,۰۰۰	۱,۹۹۳,۰۰۰	۱۱,۷۸۳,۰۰۰	۱۱,۷۵۹,۰۰۰	۵۴,۰۰۰	۳۰,۲۵۴,۰۰۰
۱۳۹۳	۵,۶۵۲,۱۰۵	۲,۶۹۶,۸۴۵	۱۵,۸۱۷,۶۲۷	۱۸,۲۸۴,۷۵۹	۵۹۵,۰۳۵	۴۳,۰۴۶,۳۷۱
۱۳۹۴	۵,۳۰۴,۱۱۵	۳,۱۱۰,۷۰۵	۲۲,۹۶۸,۰۵۴	۳۱,۳۱۲,۱۳۰	۱,۰۷۵,۱۲۵	۶۳,۷۷۰,۱۲۹
۱۳۹۵	۷,۴۸۷,۴۹۲	۳,۴۵۲,۱۵۸	۲۸,۰۸۰,۷۷۲	۳۳,۸۳۲,۲۰۱	۱,۱۴۳,۰۹۳	۷۳,۹۹۵,۷۱۶

مأخذ: سرپرستی بانک صادرات در استان.

بر اساس نمودار زیر به تدریج طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ بانک صادرات با کاهش سپرده های دیداری از ۱۸ درصد به ۱۰ درصد، کاهش سهم سپرده قرض الحسنه از ۸ به ۵ درصد و کاهش سایر سپرده ها از ۴ به ۲ درصد مواجه بوده است. در مقابل در همین دوره سپرده های مدت دار با ۱۴ درصد افزایش از ۷۰ درصد به ۸۴ درصد رسیده است. اگرچه طی این دوره همواره حجم سپرده های بلندمدت بانک صادرات از سپرده های کوتاه مدت این بانک بیشتر بوده است، اما نرخ رشد این دو نوع سپرده با نوسانات زیادی همراه بوده است. همانند سایر بانک های تجاری، با توجه به تغییر سهم نسبی سپرده های بانک صادرات به نفع سپرده های مدت دار، می توان بیان نمود طی دوره مورد بررسی هزینه تجهیز منابع برای این بانک نیز افزایش قابل ملاحظه ای یافته است.

نمودار ۶-۴- سهم انواع سپرده های بانک صادرات استان (درصد)

۶-۲-۴- بانک رفاه کارگران

طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰، حجم سپرده های بانک رفاه کارگران با افزایش قابل ملاحظه ای نزدیک به ۷ برابر شده و از ۴۹۲۸ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۰ به ۳۴۴۹۵ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

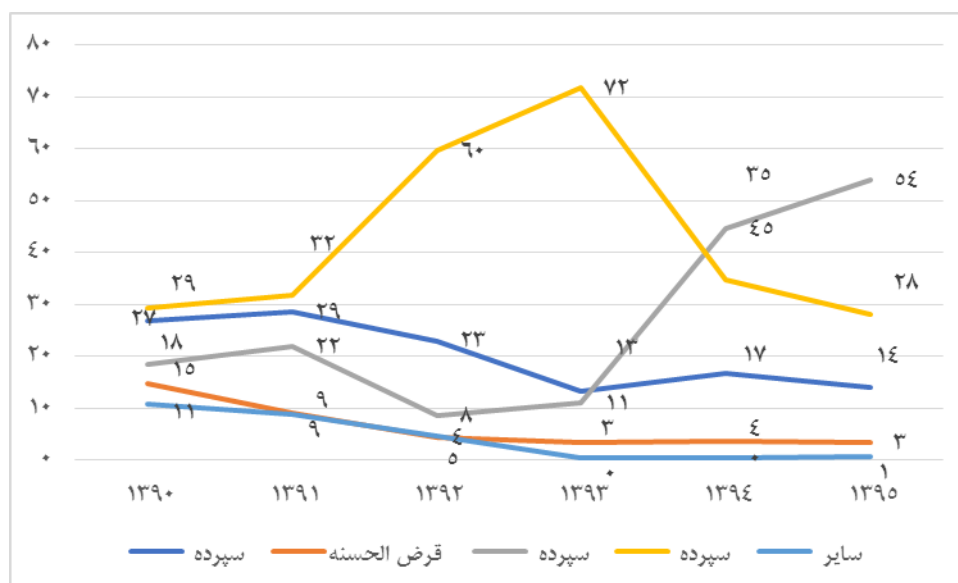
جدول ۸-۴- مانده سپرده های بانک رفاه کارگران استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال)

سال	سپرده دیداری	قرض الحسنه پس انداز	سپرده کوتاه مدت	سپرده بلند مدت	سایر	جمع
۱۳۹۰	۱,۳۱۶,۴۹۳	۷۲۴,۵۵۱	۹۰۴,۷۹۵	۱,۴۴۸,۲۷۷	۵۳۴,۳۱۰	۴,۹۲۸,۴۲۶
۱۳۹۱	۲,۲۴۰,۶۵۷	۶۹۹,۷۸۳	۱,۷۱۰,۰۶۰	۲,۴۸۲,۳۵۶	۶۹۷,۸۶۷	۷,۸۳۰,۷۲۳

۱۳,۸۸۱,۴۴۴	۶۴۵,۸۳۵	۸,۲۸۳,۶۵۲	۱,۱۷۲,۳۵۷	۵۸۷,۶۵۸	۳,۱۹۱,۹۴۲	۱۳۹۲
۱۹,۹۲۶,۳۱۱	۸۹,۸۲۶	۱۴,۲۸۴,۹۲۴	۲,۲۰۴,۰۷۱	۶۹۳,۹۲۷	۲,۶۵۳,۵۶۳	۱۳۹۳
۲۷,۳۵۵,۷۷۹	۱۰۹,۸۳۸	۹,۴۹۹,۹۷۴	۱۲,۱۹۰,۴۲۲	۹۶۲,۹۹۸	۴,۵۹۲,۵۴۷	۱۳۹۴
۳۴,۴۹۵,۰۷۳	۲۵۵,۹۶۰	۹,۶۵۳,۴۷۶	۱۸,۶۰۳,۵۳۲	۱,۱۵۴,۸۰۳	۴,۸۲۷,۳۰۲	۱۳۹۵

مأخذ: سرپرستی بانک رفاه در استان.

بر اساس نمودار زیر، به تدریج طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵، بانک رفاه کارگران با کاهش سپرده های دیداری از ۲۷ درصد به ۱۴ درصد، کاهش سهم سپرده قرض الحسنه از ۱۵ به ۳ درصد و کاهش سایر سپرده ها از ۱۱ به ۱ درصد مواجه بوده است. در مقابل در همین دوره سپرده های کوتاه مدت که سهم آنها در سال ۱۳۹۰ از سپرده های دیداری کمتر بوده است، از ۱۸ درصد به ۵۴ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. سهم سپرده های بلندمدت نیز که در سال ۱۳۹۰ برابر با ۲۹ درصد بوده است، طی یک روند شتابان تا ۷۲ درصد در سال ۱۳۹۳ افزایش یافته و پس از آن با کاهش شدید به ۲۸ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. در مجموع سهم سپرده های مدت دار بانک رفاه استان از ۵۶ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۸۲ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است که این امر سهم قابل توجهی در افزایش هزینه های تجهیز منابع برای این بانک داشته است.

نمودار ۴-۷- سهم انواع سپرده های بانک رفاه کارگران استان (درصد)

۷-۲-۴- پست بانک:

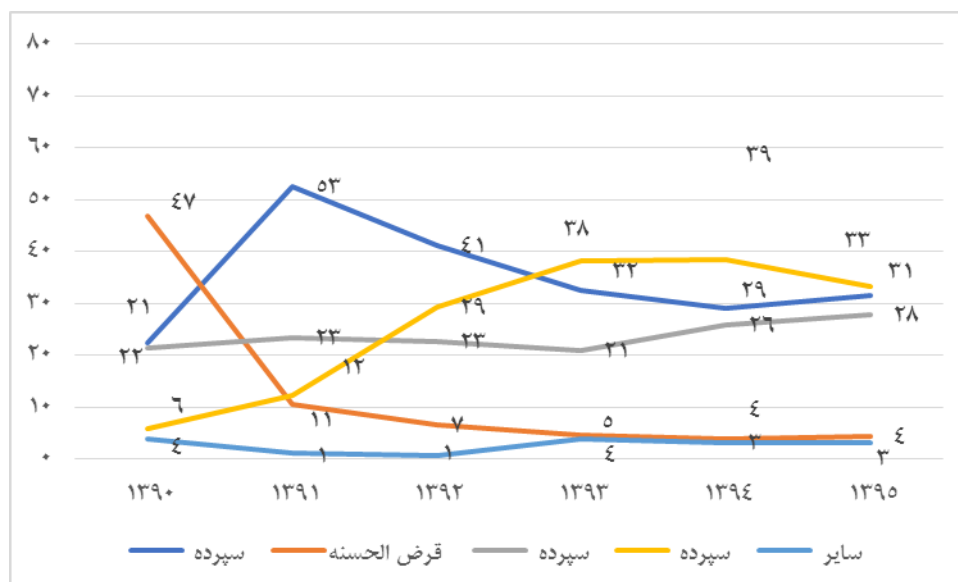
طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰، حجم سپرده های پست بانک با افزایش قابل ملاحظه ای نزدیک به ۴/۲ برابر شده و از ۷۱۸ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۰ به ۲۹۹۳ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

جدول ۹-۴- مانده سپرده های پست بانک استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال)

سال	سپرده دیداری	قرض الحسنه پس انداز	سپرده کوتاه مدت	سپرده بلند مدت	سایر ها سپرده	جمع ها سپرده
۱۳۹۰	۱۵۹,۹۰۲	۳۳۶,۲۳۵	۱۵۳,۹۶۵	۴۱,۰۵۳	۲۷,۱۸۰	۷۱۸,۳۳۵
۱۳۹۱	۵۹۳,۹۷۶	۱۱۸,۸۸۶	۲۶۴,۲۰۲	۱۳۹,۸۳۱	۱۳,۴۴۷	۱,۱۳۰,۳۴۲
۱۳۹۲	۵۹۲,۰۰۰	۹۴,۰۰۰	۳۲۵,۰۰۰	۴۲۱,۰۰۰	۹,۰۰۰	۱,۴۴۱,۰۰۰
۱۳۹۳	۵۹۶,۰۰۰	۸۳,۰۰۰	۳۸۴,۰۰۰	۷۰۲,۰۰۰	۷۲,۰۰۰	۱,۸۳۷,۰۰۰
۱۳۹۴	۷۴۳,۰۰۰	۹۶,۰۰۰	۶۶۲,۰۰۰	۹۹۰,۰۰۰	۷۷,۰۰۰	۲,۵۶۸,۰۰۰
۱۳۹۵	۹۴۲,۳۹۵	۱۲۷,۱۰۵	۸۳۲,۰۵۱	۹۹۷,۹۷۳	۹۳,۹۷۵	۲,۹۹۳,۴۹۹

مأخذ: سرپرستی پست بانک در استان.

بر اساس نمودار زیر، سهم سپرده های دیداری پست بانک پس از افزایش ۳۱ درصدی در سال ۱۳۹۱ به تدریج با کاهش مواجه شده و تا سال ۱۳۹۴ به ۲۹ درصد رسیده است. البته افزایش اندک سال ۱۳۹۵ موجب شده که سهم سپرده های دیداری این بانک در این سال به ۳۱ درصد برسد. طی سال های ۱۳۹۵-۱۳۹۰ سهم سپرده های قرض الحسنه پست بانک با کاهشی شدید از ۴۷ به ۴ درصد و سهم سایر سپرده ها از ۴ به ۳ درصد کاهش داشته بوده است. در مقابل در همین دوره سپرده های کوتاه مدت از ۲۲ درصد به ۲۸ درصد رسیده است. سهم سپرده های بلند مدت نیز که در سال ۱۳۹۰ برابر با ۶ درصد بوده است، طی یک روند شتابان تا ۳۱ درصد در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است. در مجموع سهم سپرده های مدت دار پست بانک از ۲۸ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۵۹ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است که این امر سهم قابل توجهی در افزایش هزینه های تجهیز منابع برای این بانک داشته است.

نمودار ۸-۴: سهم انواع سپرده های پست بانک استان (درصد)

۳-۴- بررسی عملکرد هر یک از بانک های تخصصی استان در تجهیز منابع به تفکیک نوع

سپرده طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵

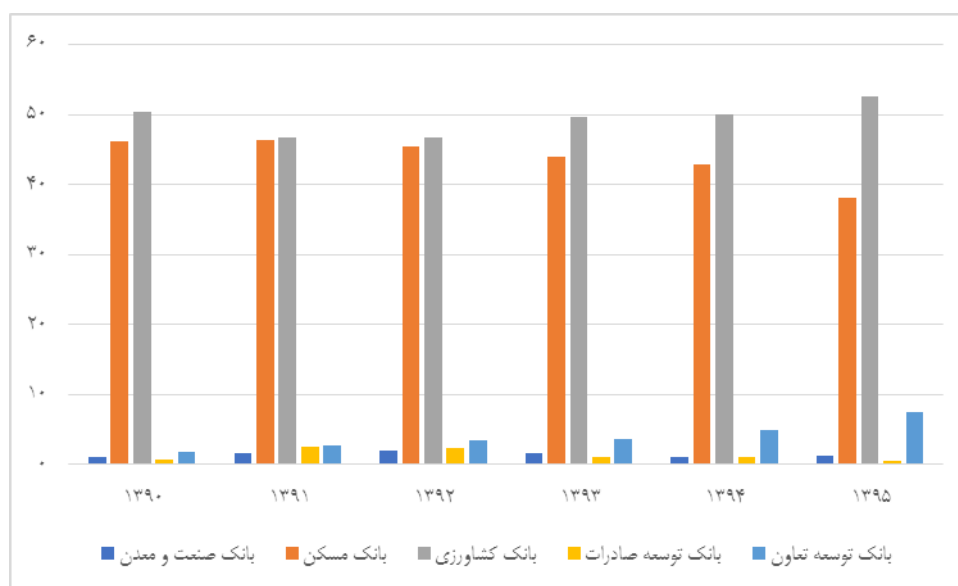
جدول (۴-۱۰) حجم سپرده های بانک های تخصصی استان شامل بانک صنعت و معدن، بانک مسکن، بانک کشاورزی، بانک توسعه تجارت و بانک توسعه تعاون را طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰ نشان می دهد. همان طور که انتظار می رود حجم سپرده های تمام بانک های تجاری استان در سال های مورد بررسی افزایش داشته است که در این میان شیب این افزایش در بانک کشاورزی و بانک مسکن از سایر بانک ها بیشتر بوده است.

جدول ۴-۱۰: مانده سپرده های بانک های تخصصی استان (میلیون ریال)

سال	بانک صنعت و معدن	بانک مسکن	بانک کشاورزی	بانک توسعه صادرات	بانک توسعه تعاون
۱۳۹۰	۱۹۱,۱۹۴	۸,۳۱۹,۱۴۵	۹,۰۷۵,۵۶۰	۱۲۱,۸۷۳	۳۳۵,۱۸۲
۱۳۹۱	۳۵۲,۰۰۰	۹,۴۳۰,۵۰۹	۹,۴۸۴,۵۹۶	۵۰۷,۱۰۶	۵۵۲,۷۱۰
۱۳۹۲	۴۹۸,۰۶۴	۱۰,۸۳۹,۷۵۶	۱۱,۱۳۷,۹۳۰	۵۸۳,۷۰۵	۸۲۲,۵۴۵
۱۳۹۳	۶۳۰,۲۰۷	۱۷,۲۳۷,۲۹۸	۱۹,۴۵۱,۹۸۱	۴۳۹,۳۳۴	۱,۴۶۹,۸۵۰
۱۳۹۴	۶۲۱,۰۹۰	۲۴,۶۵۳,۳۹۴	۲۸,۷۳۲,۴۴۱	۶۵۸,۵۲۳	۲,۸۱۳,۲۷۰
۱۳۹۵	۸۶۶,۵۲۸	۲۶,۸۱۱,۰۳۹	۳۶,۹۵۱,۶۴۱	۴۳۲,۹۷۶	۵,۲۱۵,۵۸۲

مأخذ: سرپرستی بانک های مذکور در استان.

مطابق با نمودار (۴-۱۰) در میان بانک های مذکور، بانک کشاورزی همواره به لحاظ مانده سپرده در جایگاه نخست قرار داشته است. طی دوره مذکور این بانک همواره بیش از ۴۵ درصد حجم سپرده های بانک های تخصصی استان را در اختیار داشته است. بانک مسکن از این نظر در جایگاه دوم قرار داشته است. حجم سپرده های این بانک در عموم سال های اخیر نزدیک به ۴۰ درصد سپرده های بانک های تخصصی استان بوده است. سایر بانک های تخصصی استان در مقایسه با دو بانک کشاورزی و مسکن سهم چندان زیادی نداشته اند.

نمودار ۹-۴- سهم بانک های تخصصی استان از سپرده های بانکی (میلیون ریال)

جدول ۱۱-۴- سهم بانک های تخصصی استان از سپرده های بانکی (میلیون ریال)

سال	بانک صنعت و معدن	بانک مسکن	بانک کشاورزی	بانک توسعه صادرات	بانک توسعه تعاون
۱۳۹۰	۱.۱	۴۶.۱	۵۰.۳	۰.۷	۱.۹
۱۳۹۱	۱.۷	۴۶.۴	۴۶.۷	۲.۵	۲.۷
۱۳۹۲	۲.۱	۴۵.۴	۴۶.۶	۲.۴	۳.۴
۱۳۹۳	۱.۶	۴۳.۹	۴۹.۶	۱.۱	۳.۷
۱۳۹۴	۱.۱	۴۲.۹	۵۰.۰	۱.۱	۴.۹

۱۳۹۵	۱.۲	۳۸.۲	۵۲.۶	۰.۶	۷.۴
میانگین	۱.۵	۴۳.۸	۴۹.۳	۱.۴	۴.۰

مأخذ: سرپرستی بانک های مذکور در استان.

۴-۳-۱- بانک صنعت و معدن

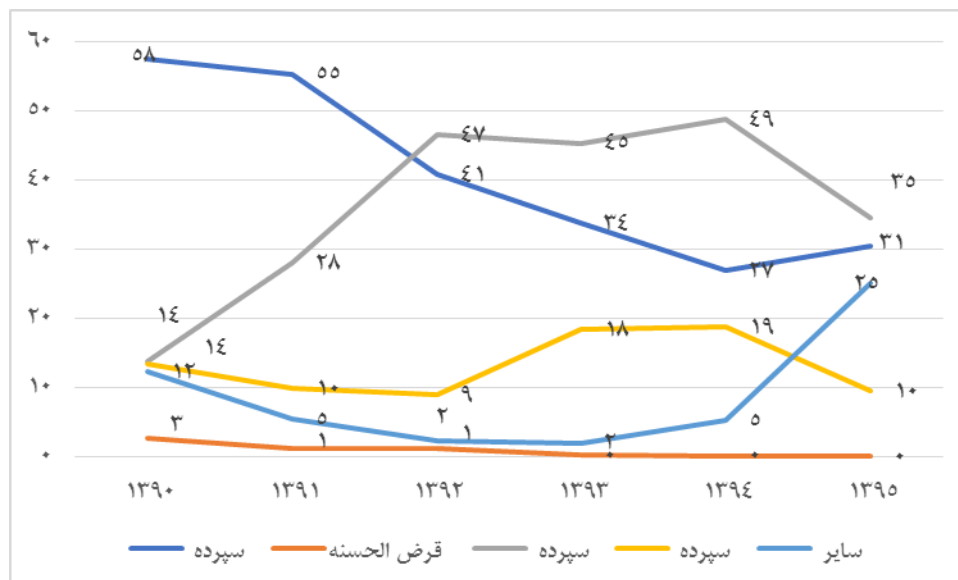
طی دوره مورد بررسی در مجموع در بانک صنعت و معدن سپرده های دیداری کاهش، سپرده های کوتاه مدت و سایر سپرده ها افزایش و سپرده های قرض الحسنه بدون تغییر بوده اند. سپرده های بلندمدت نیز با نوساناتی در انتهای دوره به ۲ درصد کمتر از ابتدای رسیده اند.

جدول ۴-۱۰- مانده سپرده های بانک صنعت و معدن استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال)

سال	سپرده دیداری	قرض الحسنه پس انداز	سپرده کوتاه مدت	سپرده بلند مدت	سایر ها سپرده	جمع ها سپرده
۱۳۹۰	۱۱۰,۰۸۹	۵,۳۲۵	۲۶,۵۰۵	۲۵,۸۵۵	۲۳,۴۲۰	۱۹۱,۱۹۴
۱۳۹۱	۱۹۵,۰۰۰	۴,۰۰۰	۹۹,۰۰۰	۳۵,۰۰۰	۱۹,۰۰۰	۳۵۲,۰۰۰
۱۳۹۲	۲۰۳,۳۰۸	۵,۸۹۶	۲۳۲,۳۵۵	۴۴,۸۰۴	۱۱,۷۰۱	۴۹۸,۰۶۴
۱۳۹۳	۲۱۳,۲۶۴	۱,۷۴۴	۲۸۵,۹۵۱	۱۱۶,۳۲۴	۱۲,۹۲۴	۶۳۰,۲۰۷
۱۳۹۴	۱۶۷,۱۱۱	۱,۱۶۵	۳۰۳,۳۳۰	۱۱۶,۵۴۲	۳۲,۹۴۲	۶۲۱,۰۹۰
۱۳۹۵	۲۶۴,۸۳۱	۱,۰۵۷	۳۰۰,۱۲۲	۸۳,۰۴۵	۲۱۷,۴۷۳	۸۶۶,۵۲۸

مأخذ: سرپرستی بانک صنعت و معدن در استان.

بر اساس نمودار زیر به تدریج طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ بانک صنعت و معدن با کاهش سپرده های دیداری از ۵۸ درصد به ۳۱ درصد، کاهش سهم سپرده قرض الحسنه از ۳ به صفر درصد و افزایش سایر سپرده ها از ۱۲ به ۲۵ درصد مواجه بوده است. در مقابل در همین دوره سپرده های کوتاه مدت از ۱۴ درصد به ۳۵ درصد رسیده است. سهم سپرده های بلندمدت نیز که در سال ۱۳۹۰ برابر با ۱۲ درصد بوده است طی یک روند افزایشی تا ۱۹ درصد در سال ۱۳۹۴ افزایش یافته و پس از آن با کاهش شدید به ۱۰ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. در مجموع سهم سپرده های مدت دار بانک صنعت و معدن استان از ۲۸ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۴۵ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است که این امر سهم قابل توجهی در افزایش هزینه های تجهیز منابع برای این بانک داشته است.

نمودار ۱-۴: سهم انواع سپرده های بانک صنعت و معدن استان (درصد)

۴-۳-۲- بانک مسکن

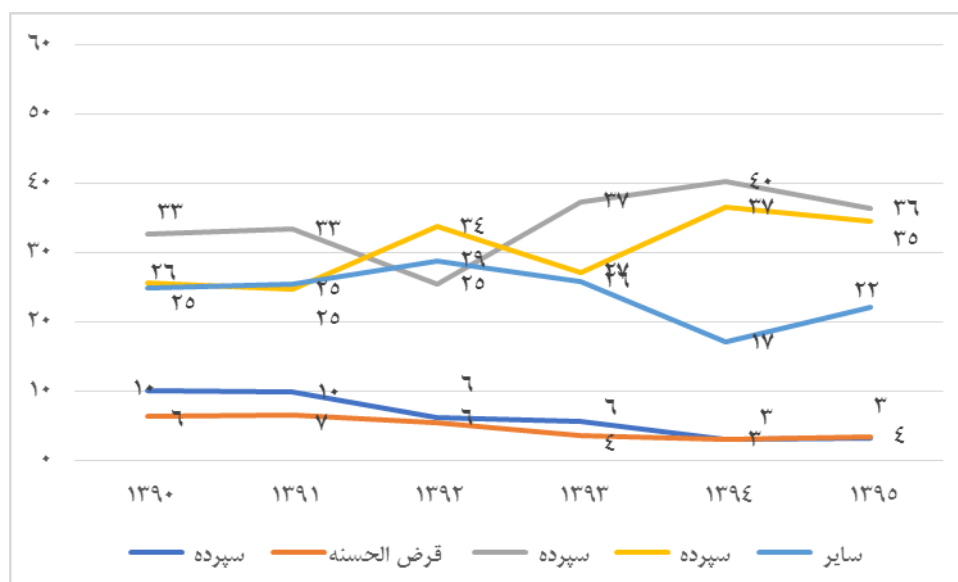
سپرده های دیداری و قرض الحسنه پس انداز، طی سال های ۱۳۹۵-۱۳۹۰، علاوه بر آنکه کمترین حجم سپرده ها را نزد بانک مسکن داشته اند، روند نسبتاً ثابتی را نیز طی نموده اند. اما سپرده های مدت دار روند صعودی در طی دوره مورد بررسی داشته اند. در مجموع سپرده های مدت دار به خصوص سپرده کوتاه مدت بیشترین حجم سپرده را در بانک مسکن به خود اختصاص داده اند.

جدول ۱-۴: مانده سپرده های بانک مسکن استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال)

سال	سپرده دیداری	قرض الحسنه پس انداز	سپرده کوتاه مدت	سپرده بلند مدت	سایر ها سپرده	جمع ها سپرده
۱۳۹۰	۸۴۴,۱۳۵	۵۳۷,۳۹۱	۲,۷۲۷,۳۱۵	۲,۱۲۹,۴۲۶	۲,۰۸۰,۸۷۸	۸,۳۱۹,۱۴۵
۱۳۹۱	۹۳۲,۱۵۲	۶۲۰,۵۰۱	۳,۱۵۰,۴۲۷	۲,۳۳۰,۲۳۱	۲,۳۹۷,۱۹۸	۹,۴۳۰,۵۰۹
۱۳۹۲	۶۸۰,۵۷۸	۶۰۳,۷۶۴	۲,۷۵۵,۹۹۰	۳,۶۶۷,۶۶۴	۳,۱۳۱,۷۶۰	۱۰,۸۳۹,۷۵۶
۱۳۹۳	۹۸۲,۶۵۵	۶۳۹,۱۷۵	۶,۴۵۱,۶۳۶	۴,۶۹۴,۵۵۸	۴,۴۶۹,۲۷۴	۱۷,۲۳۷,۲۹۸
۱۳۹۴	۷۴۱,۸۱۶	۷۶۸,۵۵۰	۹,۹۲۴,۱۲۸	۹,۰۰۱,۲۳۹	۴,۲۱۷,۶۶۱	۲۴,۶۵۳,۳۹۴
۱۳۹۵	۸۸۸,۴۶۷	۹۳۸,۹۴۹	۹,۷۷۲,۱۵۳	۹,۲۶۲,۵۶۷	۵,۹۴۸,۹۰۳	۲۶,۸۱۱,۰۳۹

مأخذ: سرپرستی بانک مسکن در استان.

بر اساس نمودار زیر به تدریج طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ بانک مسکن با کاهش سپرده های دیداری از ۱۰ درصد به ۳ درصد، کاهش سهم سپرده قرض الحسنه از ۶ به ۳ درصد، کاهش سایر سپرده ها از ۲۵ به ۲۲ درصد مواجه بوده است. در مقابل در همین دوره سپرده های کوتاه مدت از ۳۳ درصد به ۳۶ درصد رسیده است. سهم سپرده های بلند مدت نیز از ۲۶ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۳۵ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. در مجموع سهم سپرده های مدت دار بانک مسکن استان از ۵۹ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۷۱ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است که این امر سهم قابل توجهی در افزایش هزینه های تجهیز منابع برای این بانک داشته است.

نمودار ۱۱-۴ - سهم انواع سپرده های بانک مسکن استان (درصد)

۳-۳-۴- بانک کشاورزی

در بانک کشاورزی به استثنای سپرده های کوتاه مدت که از سال ۱۳۹۲ با نرخ به شدت فزاینده رشد یافته اند، دیگر انواع سپرده روندی کاهشی داشته اند. سپرده های کوتاه مدت همواره بیشترین حجم سپرده ها را در بانک کشاورزی به خود اختصاص داده اند.

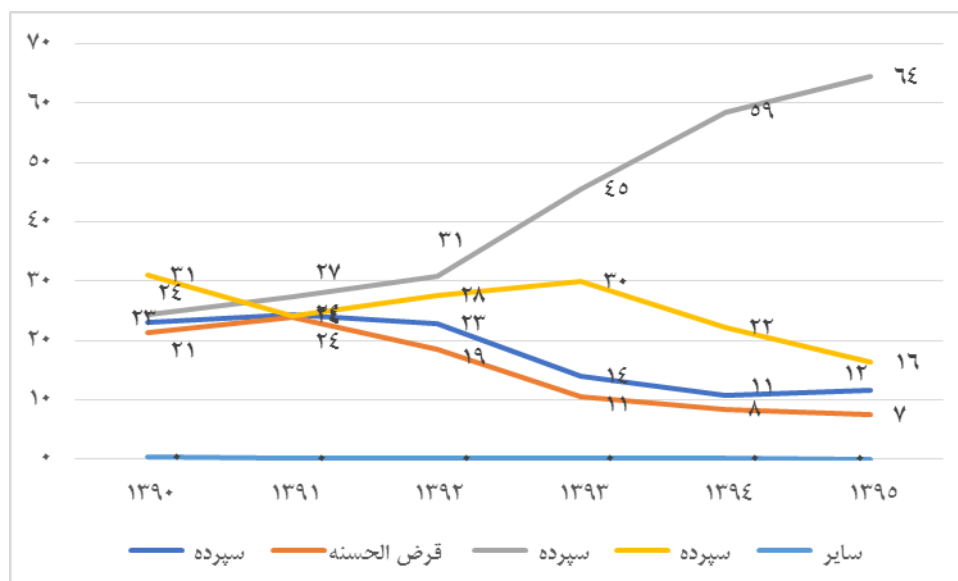
جدول ۱۲-۴ - مانده سپرده های بانک کشاورزی استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال)

سال	سپرده دیداری	قرض الحسنه پس انداز	سپرده کوتاه مدت	سپرده بلند مدت	سایر ها سپرده	جمع ها سپرده
۱۳۹۰	۲,۰۹۵,۴۱۲	۱,۹۴۲,۵۵۶	۲,۲۰۱,۵۱۹	۲,۸۱۲,۰۹۸	۲۳,۹۷۵	۹,۰۷۵,۵۶۰
۱۳۹۱	۲,۳۱۷,۲۷۵	۲,۲۵۸,۳۳۲	۲,۶۰۴,۱۹۳	۲,۲۹۱,۹۴۰	۱۲,۸۵۶	۹,۴۸۴,۵۹۶

۱۱,۱۳۷,۹۳۰	۱۸,۵۳۶	۳,۰۷۲,۱۵۶	۳,۴۳۸,۷۵۳	۲,۰۶۷,۰۷۹	۲,۵۴۱,۴۰۶	۱۳۹۲
۱۹,۴۵۱,۹۸۱	۱۹,۰۳۷	۵,۸۱۸,۷۸۹	۸,۸۳۵,۵۰۱	۲,۰۵۵,۶۷۴	۲,۷۲۲,۹۸۰	۱۳۹۳
۲۸,۷۳۲,۴۴۱	۳۷,۶۹۵	۶,۳۷۳,۳۳۱	۱۶,۸۲۶,۶۱۴	۲,۴۰۸,۷۰۳	۳,۰۸۶,۰۹۸	۱۳۹۴
۳۶,۹۵۱,۶۴۱	۰	۶,۰۵۵,۰۹۰	۲۳,۸۲۵,۵۳۹	۲,۷۵۷,۸۶۵	۴,۳۱۳,۱۴۷	۱۳۹۵

مأخذ : سرپرستی بانک کشاورزی در استان.

بر اساس نمودار زیر به تدریج طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ بانک کشاورزی با کاهش سپرده های دیداری از ۲۳ درصد به ۱۲ درصد، کاهش سهم سپرده قرض الحسنه از ۲۱ به ۷ درصد مواجه بوده است. در مقابل در همین دوره سپرده های کوتاه مدت از ۲۴ درصد به ۶۴ درصد رسیده است. سهم سپرده های بلندمدت نیز از ۳۱ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۱۶ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. در مجموع سهم سپرده های مدت دار بانک مسکن استان از ۵۴ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۸۰ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است که این امر سهم قابل توجهی در افزایش هزینه های تجهیز منابع برای این بانک داشته است.

نمودار ۱۲-۴- سهم انواع سپرده های بانک کشاورزی استان (درصد)

۴-۳-۴- بانک توسعه صادرات

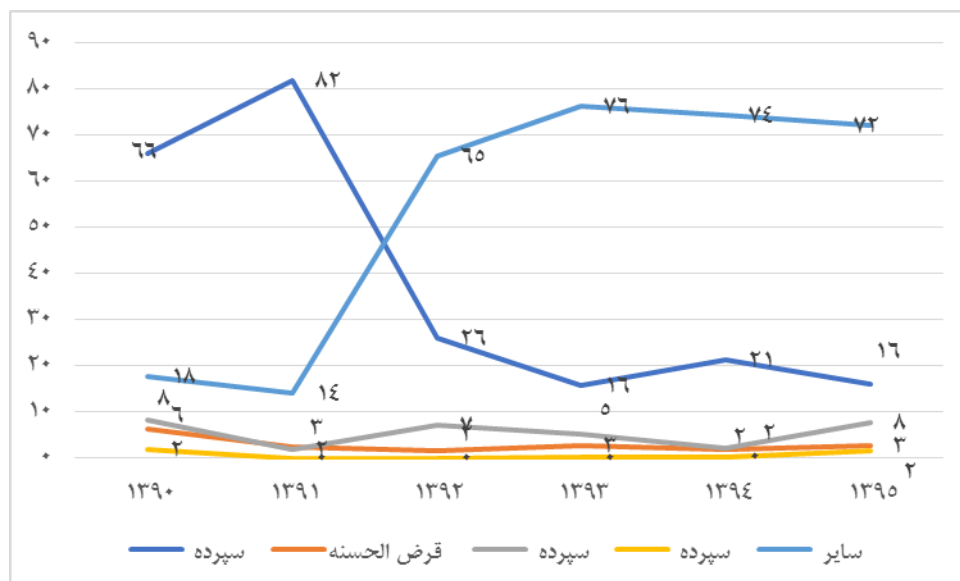
به طور کلی در بانک توسعه صادرات در دوره ۹۵-۱۳۹۰ بیشترین تجهیز منابع از طریق سپرده دیداری و سایر سپرده ها با تفاوت قابل ملاحظه ای نسبت به دیگر انواع سپرده ها صورت گرفته است. سپرده دیداری نزد بانک توسعه صادرات در سال ۱۳۹۱ نسبت به سال ۱۳۹۰ افزایش بسیار قابل تأملی داشته است. سایر سپرده ها نزد بانک توسعه

صادرات نیز در سال ۱۳۹۲ رشد بسیار زیاد با شیب تند داشته و در سال های پس از آن با نوسانات اندکی همواره در صدر جدول حجم سپرده ها رو به افزایش بوده است. دیگر انواع سپرده در این بانک با نوسانات اندک، رشد نسبتاً ملایمی را داشته اند.

جدول ۴-۱۳ - مانده سپرده های بانک توسعه صادرات استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال)

سال	سپرده دیداری	قرض الحسنه پس انداز	سپرده کوتاه مدت	سپرده بلند مدت	سایر ها سپرده	جمع ها سپرده
۱۳۹۰	۸۰,۴۷۰	۷,۷۸۱	۱۰,۰۷۹	۲,۱۵۰	۲۱,۳۹۳	۱۲۱,۸۷۳
۱۳۹۱	۴۱۴,۵۱۱	۱۲,۸۳۳	۸,۹۱۵	۱۵۰	۷۰,۶۹۷	۵۰۷,۱۰۶
۱۳۹۲	۱۵۱,۵۶۴	۹,۳۷۰	۴۱,۰۷۷	۱۵۰	۳۸۱,۵۴۴	۵۸۳,۷۰۵
۱۳۹۳	۶۹,۴۲۶	۱۱,۵۸۹	۲۲,۷۵۷	۱۵۰	۳۳۵,۴۱۲	۴۳۹,۳۳۴
۱۳۹۴	۱۳۹,۶۷۳	۱۲,۹۲۶	۱۴,۲۸۹	۲,۰۴۰	۴۸۹,۵۹۵	۶۵۸,۵۲۳
۱۳۹۵	۶۹,۷۵۲	۱۱,۲۲۱	۳۲,۶۳۵	۷,۰۹۰	۳۱۲,۲۷۸	۴۳۲,۹۷۶

مأخذ: سرپرستی بانک توسعه صادرات در استان.

نمودار ۴-۱۳ - سهم انواع سپرده های بانک توسعه صادرات استان (درصد)

۴-۳-۵- بانک توسعه تعاون

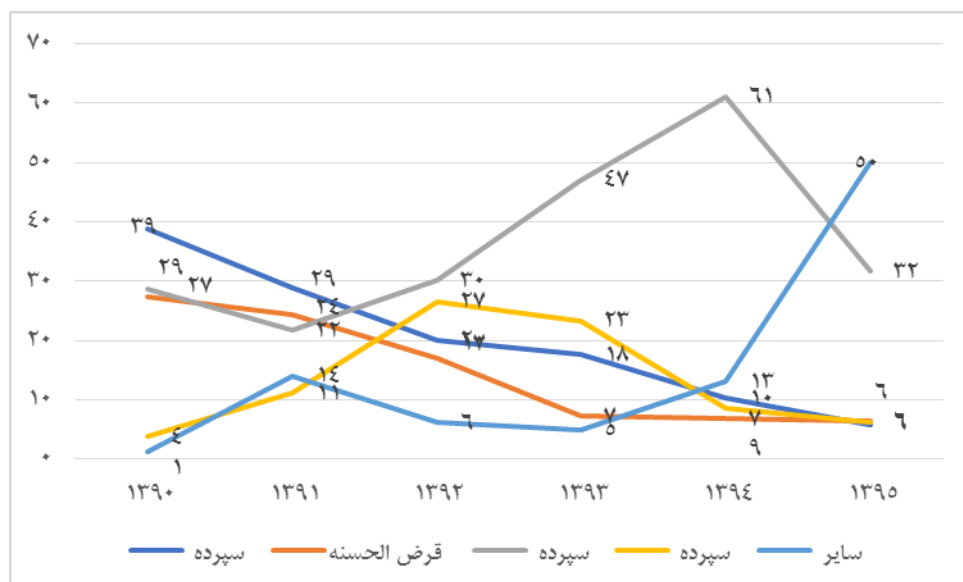
در مجموع طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ در بانک توسعه تعاون، سپرده دیداری، قرض الحسنه پس انداز و بلندمدت روندی کاهشی داشته اند. اما سپرده کوتاه مدت و سایر سپرده ها در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۹۰ افزایش داشته اند.

بر اساس نمودار زیر به تدریج طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ بانک کشاورزی با کاهش سپرده های دیداری از ۳۹ درصد به ۶ درصد، کاهش سهم سپرده قرض الحسنه از ۲۷ به ۶ درصد مواجه بوده است. در مقابل در همین دوره سپرده های کوتاه مدت از ۲۹ درصد به ۳۲ درصد رسیده است. سهم سپرده های بلندمدت نیز از ۴ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۶ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. سهم سایر سپرده ها نیز از ۱ درصد به ۵۰ درصد افزایش یافته است.

جدول ۴-۱- مانده سپرده های بانک توسعه تعاون استان به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال)

سال	سپرده دیداری	قرض الحسنه پس انداز	سپرده کوتاه مدت	سپرده بلند مدت	سایر ها سپرده	جمع ها سپرده
۱۳۹۰	۱۲۹,۸۵۸	۹۱,۹۶۲	۹۶,۱۲۲	۱۲,۸۷۲	۴,۳۶۸	۳۳۵,۱۸۲
۱۳۹۱	۱۵۹,۶۳۴	۱۳۳,۹۰۸	۱۲۰,۵۰۸	۶۱,۰۹۲	۷۷,۵۶۸	۵۵۲,۷۱۰
۱۳۹۲	۱۶۵,۴۴۳	۱۳۹,۲۵۸	۲۴۸,۰۰۰	۲۱۸,۵۲۹	۵۱,۳۱۵	۸۲۲,۵۴۵
۱۳۹۳	۲۵۷,۷۵۵	۱۰۵,۳۰۳	۶۹۲,۶۱۵	۳۴۲,۷۲۸	۷۱,۴۴۹	۱,۴۶۹,۸۵۰
۱۳۹۴	۲۸۹,۶۳۷	۱۹۱,۹۹۵	۱,۷۲۰,۲۶۲	۲۴۲,۶۶۰	۳۶۸,۷۱۶	۲,۸۱۳,۲۷۰
۱۳۹۵	۳۰۳,۹۷۴	۳۳۱,۷۲۳	۱,۶۵۲,۳۵۰	۳۱۸,۴۶۱	۲,۶۰۹,۰۷۴	۵,۲۱۵,۵۸۲

مأخذ: سرپرستی بانک توسعه تعاون در استان.

نمودار ۴-۱- سهم انواع سپرده های بانک توسعه تعاون استان (درصد)

۴-۴- جمع بندی

این فصل به بررسی و مقایسه روند تجهیز منابع به تفکیک هریک از بانک های تجاری و تخصصی استان خراسان رضوی پرداخته است. در این راستا ابتدا سهم هریک از بانک ها از کل سپرده های بانکی استان به تفکیک بانک های تجاری و تخصصی مورد بررسی قرار گرفته است؛ سپس با توجه به تغییرات نسبی سهم انواع سپرده، به بررسی ترکیب سپرده های بانکی در هریک از بانک های استان پرداخته شده است. بطور کلی در دوره مورد بررسی یعنی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ یافته های این فصل را می توان در موارد ذیل جمع بندی کرد:

✓ به لحاظ مانده سپرده، در میان بانک های تجاری استان، بانک ملی با بیش از ۲۵ درصد و بانک ملت نزدیک به ۲۵ درصد از حجم سپرده های بانک های تجاری استان، همواره در جایگاه اول و دوم قرار داشته اند. همچنین در میان بانک های تخصصی نیز بانک کشاورزی با داشتن سهم بیش از ۴۵ درصد و بانک مسکن با سهمی حدود ۴۰ درصد از حجم سپرده های بانک های تخصصی استان همواره در جایگاه نخست و دوم قرار داشته اند.

✓ برخلاف بانک های تخصصی استان که از روند ثابتی بلحاظ بیشترین حجم سپرده ها برخوردار نبوده اند، در بانک های تجاری استان در تمام سال های مورد بررسی سپرده های بلندمدت و کوتاه مدت به ترتیب بیشترین حجم را در میان انواع سپرده ها داشته اند؛ به استثنای بانک رفاه کارگران و پست بانک که سپرده های دیداری جایگزین سپرده کوتاه مدت شده است. گرچه بسته به سیاست های شورای پول و اعتبار در تعیین نرخ سود سپرده ها و سیاست های کلان بانکی، ترکیب سپرده های مدت دار چند بار تغییر کرده و دائماً جانشینی میان سپرده های کوتاه مدت و بلندمدت اتفاق افتاده است.

✓ علیرغم آنکه تغییر آرایش سپرده های بانکی در بانک های تجاری و تخصصی تا حدودی متفاوت بوده است، اما بطور کلی می توان اذعان نمود که هزینه تجهیز منابع برای بانک های استان در سال های اخیر

افزایش قابل ملاحظه ای یافته است. به گونه ای که در بانک های تجاری، در دوره مورد بررسی سهم سپرده های دیداری و قرض الحسنه کاهش یافته و بالعکس سهم سپرده های مدت دار افزایش یافته است. این امر نشان دهنده آنست که ترکیب سپرده ها از سپرده های کم هزینه به سمت سپرده های پرهزینه تغییر کرده و این موجب شده که هزینه تمام شده پول و در نتیجه هزینه تجهیز منابع برای بانک های تجاری افزایش پیدا کند. در بانک های تخصصی نیز شاهد افزایش سهم سپرده های کوتاه مدت و سایر سپرده ها هستیم که سپرده های پرهزینه بحساب می آیند.

فصل پنجم: تحلیل روند تخصیص منابع در

استان طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵

۱-۵- مقدمه

فصل سوم این تحقیق با هدف بررسی نحوه تجهیز و همچنین نحوه تخصیص منابع بانکی در استان، به مقایسه عملکرد استان و کشور از نقطه نظر حجم سپرده های بانکی، ترکیب سپرده های بانکی، حجم تسهیلات و همچنین نحوه توزیع تسهیلات در بخش های مختلف اقتصادی پرداخت. با این حال برای تحلیل عمیق تر فعالیت های بانکی استان در تأمین مالی تولید، ضرورت دارد روند تجهیز منابع و نیز اعطای تسهیلات هر بانک با جزئیات بیشتری صورت پذیرد. از این رو فصل پیشین به تحلیل روند تغییرات سپرده های بانکی هر یک از بانک های استان و ترکیب آنها پرداخت. فصل پیش رو نیز به بررسی روند تغییرات تسهیلات بانکی هر یک از بانک های استان به تفکیک نوع عقود و نیز به تفکیک بخش های مختلف اقتصادی می پردازد. در ادامه این تحلیل به تفکیک بانک های تجاری و تخصصی ارائه شده است.

۲-۵- بررسی مانده تسهیلات بانک های تجاری و تخصصی استان طی دوره ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۰

جدول (۱-۵) مانده تسهیلات بانک های تجاری استان شامل بانک های ملی، ملت، سپه، تجارت، صادرات، رفاه کارگران و پست بانک را طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰ نشان می دهد. همان طور که انتظار می رود مانده تسهیلات تمام بانک های تجاری استان در سال های مورد بررسی افزایش داشته است. در مجموع مانده تسهیلات بانک های مذکور از ۵۵۱ میلیارد ریال سال ۱۳۹۰ به ۱۸۲۵ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

جدول ۱-۵- مانده تسهیلات هر یک از بانک های تجاری استان (میلیون ریال)

سال	بانک ملی	بانک ملت	بانک سپه	بانک تجارت	بانک صادرات	بانک رفاه کارگران	پست بانک
۱۳۹۰	۲۲,۲۶۴,۵۱۳	۱۶,۴۴۶,۶۳۰	۸,۰۴۲,۲۲۲	۱۲,۲۷۹,۰۰۴	۱۶,۰۵۸,۲۲۰	۴,۰۵۱,۸۹۳	۵۵۱,۱۱۱
۱۳۹۱	۲۴,۹۱۱,۷۶۴	۱۹,۱۸۶,۶۳۹	۸,۱۲۹,۳۸۵	۱۴,۲۲۵,۶۹۵	۱۹,۸۸۶,۹۰۶	۵,۷۸۷,۰۲۰	۶۶۳,۴۵۶
۱۳۹۲	۲۸,۹۴۶,۸۲۲	۲۲,۱۲۸,۹۴۲	۸,۹۶۱,۷۰۷	۱۴,۹۵۵,۱۱۱	۲۵,۸۶۲,۷۴۲	۷,۳۸۸,۷۵۰	۱,۰۱۴,۰۰۰

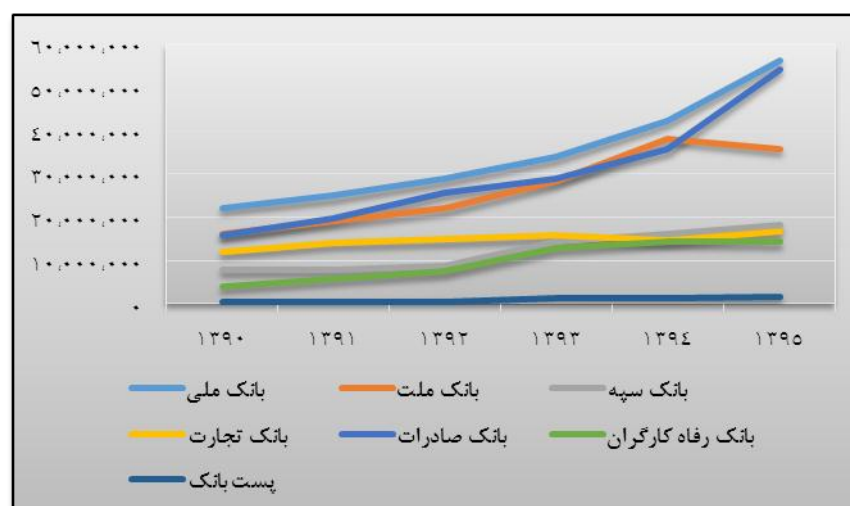
۱,۳۲۰,۰۰۰	۱۲,۸۵۱,۹۷۰	۲۹,۱۷۵,۴۱۸	۱۵,۹۵۲,۸۲۸	۱۴,۶۶۴,۸۹۶	۲۸,۳۰۲,۱۲۱	۳۳,۹۹۶,۹۰۱	۱۳۹۳
۱,۴۹۱,۰۰۰	۱۴,۴۳۳,۹۶۱	۳۵,۷۶۷,۳۸۲	۱۴,۶۸۹,۹۸۹	۱۶,۳۱۸,۸۶۵	۳۸,۳۱۴,۲۹۱	۴۲,۳۴۹,۴۵۸	۱۳۹۴
۱,۸۲۵,۰۶۳	۱۴,۱۹۸,۴۸۴	۵۴,۴۲۷,۱۹۶	۱۶,۹۷۸,۹۷۰	۱۸,۵۴۲,۲۸۱	۳۵,۹۳۰,۶۰۰	۵۶,۳۴۵,۳۷۸	۱۳۹۵

مأخذ: سرپرستی بانک های مذکور در استان.

همان طور که در نمودار (۵-۱) ملاحظه می شود، طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰ در میان بانک های تجاری استان، بیشترین تسهیلات توسط بانک ملی ارائه شده است که نه تنها روندی صعودی داشته بلکه شیب این روند نیز به تدریج افزایش یافته است. پس از بانک ملی، بانک صادرات در مرتبه دوم قرار دارد، با این تفاوت که در سال ۱۳۹۰ و ۱۳۹۴ بانک ملت با تفاوت اندکی در ارائه تسهیلات از این بانک پیشی گرفته است. روند تسهیلات پرداختی بانک صادرات استان همواره به صورت صعودی و با نرخ نسبتاً فزاینده در حال افزایش بوده است. تسهیلات پرداختی بانک ملت تا سال ۱۳۹۴ روند افزایشی با شیب ملایم داشته است، در سال ۱۳۹۴ رشد قابل تأملی داشته است ولی در سال ۱۳۹۵ روندی کاهشی در پیش گرفته است. بانک تجارت نیز دوره مورد بررسی با نوسان اندکی در سال ۱۳۹۴ افزایش بسیار اندکی را در ارائه تسهیلات داشته است. در طی دوره مورد بررسی بانک سپه و بانک رفاه کارگران روند صعودی با نرخ تقریباً ثابت را طی کرده اند، با این تفاوت که برای بانک سپه در سال ۱۳۹۳ این افزایش با نرخ فزاینده همراه بوده است و تسهیلات پرداختی در بانک رفاه کارگران در سال ۱۳۹۵ کاهش یافته است. پست بانک نیز در سال ۱۳۹۲ افزایش قابل توجهی در پرداخت تسهیلات داشته است، اما در سایر سال ها رشد ثابتی را طی کرده است. شایان ذکر است این بانک کمترین تسهیلات پرداختی را در میان بانک های تجاری استان خراسان رضوی داشته است.

پیداست میزان تسهیلات بانکی اعطا شده توسط هر بانک بیش از هر چیز تابعی از توانایی آن بانک در تجهیز منابع است. از این منظر بالا بودن حجم تسهیلات بانک ملی و پس از آن بانک های صادرات و ملت در درجه اول با اتکا

به سهم بالای این بانک ها در جذب سپرده ها است همان طور که در فصل قبل و در نمودار (۴-۱) ملاحظه شد از نقطه نظر جذب سپرده ها در میان بانک های تجاری، بانک ملی در جایگاه نخست و پس از آن بانک های ملت و صادرات قرار داشتند. البته در کنار این عامل نمی توان نوع مالکیت بانک، قدمت و همچنین اعتماد عمومی مردم به بانک را نیز نادیده گرفت که البته مجموع این عوامل نیز به هر صورت خود را در سپرده های جذب شده توسط بانک نمایان می سازد. با این حال عامل دیگری که در میزان تسهیلات بانک ها به ویژه بانک ملی تأثیر داشته است، میزان تبعیت این بانک از سیاست های دولت در زمینه اعطای تسهیلات تکلیفی است.

نمودار ۱-۵- مانده تسهیلات هر یک از بانک های تجاری استان (میلیون ریال)

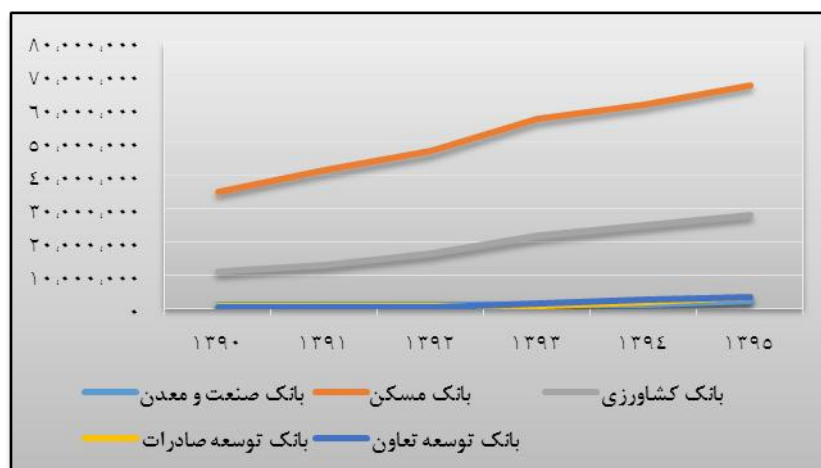
جدول (۵-۲) مانده تسهیلات بانک های تخصصی استان را طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ نشان می دهد. ملاحظه می شود که مانده تسهیلات بانک های مذکور طی دوره مورد بررسی با شیبی ملایم افزایش یافته است. در ابتدای دوره مورد بررسی کمترین تسهیلات به بانک توسعه تعاون و بیشترین تسهیلات به بانک مسکن اختصاص داشته است در حالی که در پایان دوره، کمترین تسهیلات به بانک صنعت و معدن و بیشترین تسهیلات باز هم به بانک مسکن تعلق داشته است. نقش بی بدیل بانک مسکن در تأمین مالی خرید و ساخت مسکن به ویژه با توجه به دوره طولانی بازپرداخت

این تسهیلات موجب شده است که بانک مسکن در میان بانک های تخصصی همواره بیشترین حجم سپرده و همچنین بیشترین حجم تسهیلات را داشته باشد.

جدول ۵-۲. مانده تسهیلات هر یک از بانک های تخصصی استان (میلیون ریال)

سال	بانک صنعت و معدن	بانک مسکن	بانک کشاورزی	بانک توسعه صادرات	بانک توسعه تعاون	مجموع تسهیلات
۱۳۹۰	۱,۲۷۷,۴۰۷	۳۵,۳۲۶,۰۳۹	۱۱,۱۹۱,۸۲۶	۹۲۳,۸۴۰	۲۶۴,۶۰۷	۴۷,۸۷۷,۹۹۵
۱۳۹۱	۱,۵۱۳,۰۰۰	۴۱,۵۸۹,۴۵۵	۱۳,۲۲۰,۸۹۰	۱,۱۲۷,۵۰۰	۴۵۸,۹۶۷	۵۶,۹۳۰,۳۹۹
۱۳۹۲	۱,۵۸۹,۹۱۷	۴۷,۱۶۰,۶۸۷	۱۶,۵۸۴,۳۳۰	۱,۴۲۲,۰۰۰	۷۵۱,۵۳۱	۶۶,۶۰۳,۵۲۹
۱۳۹۳	۱,۵۸۳,۲۹۷	۵۶,۹۴۰,۰۵۸	۲۱,۷۹۷,۶۲۷	۱,۶۳۵,۹۸۳	۱,۳۴۶,۹۲۵	۸۱,۸۷۷,۹۴۲
۱۳۹۴	۱,۷۴۷,۲۵۲	۶۱,۱۹۲,۲۹۴	۲۵,۱۷۶,۶۹۳	۲,۰۳۷,۱۷۴	۲,۵۹۷,۱۵۸	۹۰,۷۵۷,۳۷۸
۱۳۹۵	۲,۴۵۹,۶۳۷	۶۷,۱۱۴,۵۵۶	۲۸,۳۴۶,۵۰۳	۳,۵۹۹,۶۰۱	۳,۵۱۳,۸۷۸	۹۹,۱۵۱,۵۰۷

مأخذ: سرپرستی بانک های مذکور در استان

نمودار ۵-۲. مانده تسهیلات هر یک از بانک های تخصصی استان (میلیون ریال)

۵-۳- تحلیل روند تخصیص منابع بانکی استان به تفکیک بخش های اقتصادی طی دوره ۱۳۹۰

تا ۱۳۹۵

یکی از معیارهای تحلیل عملکرد بانک ها در اعطای تسهیلات، بررسی ترکیب تسهیلات پرداختی به بخش های مختلف اقتصادی اعم از کشاورزی، صنعت و معدن، ساختمان، مسکن، بازرگانی و خدمات است. نکته قابل ملاحظه اینکه طبقه بندی بخش های اقتصادی در نظام بانکی کشور با طبقه بندی بخش های اقتصادی طبق حساب های ملی در برخی فعالیت ها به ویژه بخش خدمات و بازرگانی انطباق دقیقی ندارد. بنابراین در این فصل از طبقه بندی متداول در نظام بانکی یعنی بخش کشاورزی، بخش صنعت و معدن، بخش ساختمان و مسکن، بخش صادرات، و همچنین بخش بازرگانی داخلی، خدمات و متفرقه استفاده شده است. در ادامه ابتدا به عملکرد هر یک از بانک های تجاری استان در ارائه تسهیلات به بخش های مختلف اقتصادی پرداخته شده و سپس عملکرد بانک های تخصصی استان در ارائه تسهیلات به بخش های اقتصادی استان بررسی شده است.

۵-۳-۱- بررسی عملکرد بانک های تجاری استان در ارائه تسهیلات به بخش های اقتصادی

با بررسی تسهیلات مجموع بانک های تجاری استان طی سال های ۱۳۹۵-۱۳۹۰ درمی یابیم که مانده تسهیلات مجموع بانک های تجاری استان از روندی صعودی با شیب ملایم برخوردار بوده اند. نکته بسیار مهم آن است که بانک های تجاری استان هیچ گونه تسهیلاتی به بخش بازرگانی، خدمات و متفرقه ارائه نکرده اند. بنابراین در ادامه و

در بررسی عملکرد هر یک از بانک های تجاری استان می توان از این بخش چشم پوشی نمود. به علاوه حجم تسهیلات اعطایی بانک های تجاری استان به بخش صادرات نیز در مقایسه با سایر بخش ها بسیار اندک بوده است.

جدول ۵-۳. مانده تسهیلات بانک های تجاری استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

سال	کشاورزی	صنعت و معدن	ساختمان و مسکن	صادرات	بازرگانی داخلی، خدمات، و متفرقه	مجموع کلیه تسهیلات
۱۳۹۰	۶,۰۴۰,۷۷۹	۲۸,۰۶۹,۹۹۴	۱۹,۹۵۲,۵۵۹	۲۱۱,۶۴۲	۰	۵۴,۲۷۴,۹۷۴
۱۳۹۱	۷,۲۴۸,۰۴۸	۳۰,۹۳۲,۶۲۰	۲۴,۰۹۹,۰۴۲	۵۵۶,۴۴۵	۰	۶۲,۸۳۶,۱۵۵
۱۳۹۲	۸,۹۲۲,۶۹۳	۳۲,۷۳۸,۷۴۹	۳۰,۸۱۴,۹۱۳	۳۷۳,۱۳۰	۰	۷۲,۸۴۹,۴۸۵
۱۳۹۳	۱۰,۵۴۵,۰۷۰	۳۶,۶۲۸,۱۵۴	۴۱,۲۷۹,۸۶۳	۳۳۷,۲۹۲	۰	۸۸,۷۹۰,۳۷۹
۱۳۹۴	۱۲,۴۲۸,۱۸۶	۳۷,۵۷۴,۵۷۶	۴۸,۱۳۲,۴۶۷	۷۶۸,۴۷۵	۰	۹۸,۹۰۳,۷۰۴
۱۳۹۵	۱۲,۰۰۴,۴۱۶	۳۸,۰۵۵,۵۹۰	۵۴,۴۶۶,۰۹۱	۴۱۳,۰۸۶	۰	۱۰۴,۹۳۹,۱۸۳

مأخذ: سرپرستی بانک های تجاری در استان.

در نمودار ۵-۳ دو نکته قابل توجه است. نخست اینکه طی دوره مورد بررسی روند افزایش تسهیلات بخش مسکن و ساختمان استان با شیبی به مراتب تندتر از تسهیلات بخش صنعت و معدن افزایش یافته است. دوم اینکه از سال ۱۳۹۲ به بعد مانده تسهیلات اعطایی بانک های تجاری استان به بخش مسکن و ساختمان بر مانده تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن پیشی گرفته است.

نمودار ۳-۵- مانده تسهیلات بانک های تجاری استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

۳-۵-۱-۱- بانک ملی

طی دوره مورد بررسی، نه تنها بیشترین حجم تسهیلات بانک ملی به بخش مسکن و ساختمان اختصاص یافته است که علاوه بر آن تسهیلات اختصاص یافته به این بخش روندی افزایشی هم داشته است. بخش صنعت و معدن با اختلافی معنادار پس از مسکن و ساختمان، دومین بخش دریافت کننده تسهیلات از بانک ملی بوده است. کمترین حجم تسهیلات پرداخت شده توسط بانک ملی نیز مربوط به بخش صادرات بوده که نوسانات اندکی طی سال های مذکور داشته است. دریافت تسهیلات در بخش کشاورزی نیز با وجود نوساناتی جزئی، حجم نسبتاً ثابتی را حفظ کرده است.

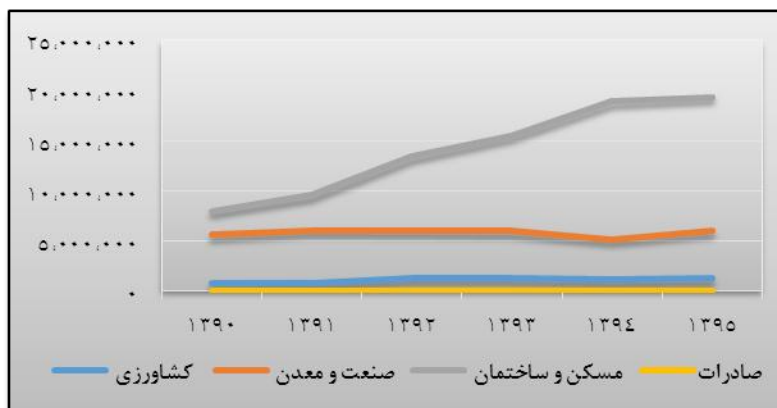
جدول ۴-۵- مانده تسهیلات بانک ملی استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

سال	کشاورزی	صنعت و معدن	ساختمان و مسکن	صادرات	مجموع تسهیلات
۱۳۹۰	۸۵۳,۷۷۰	۵,۵۷۴,۳۵۸	۷,۹۸۳,۳۲۷	۰	۲۲,۲۶۴,۵۱۳
۱۳۹۱	۹۴۰,۱۵۸	۶,۰۵۷,۶۵۳	۹,۵۴۵,۰۹۶	۳۵۳,۱۶۵	۲۴,۹۱۱,۷۶۴
۱۳۹۲	۱,۲۸۳,۰۱۳	۶,۰۱۶,۱۷۳	۱۳,۳۸۵,۹۸۲	۲۵۰,۶۸۳	۲۸,۹۴۶,۸۲۲
۱۳۹۳	۱,۲۶۱,۴۷۵	۵,۹۳۶,۶۱۰	۱۵,۵۱۹,۴۳۵	۲۰۲,۸۸۲	۳۳,۹۹۶,۹۰۱

بررسی و تحلیل عملکرد بانک های استان در تامین مالی تولید (طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰)

۱۳۹۴	۱,۱۴۵,۵۳۹	۵,۱۷۷,۳۵۸	۱۸,۹۱۱,۱۴۴	۱۹۵,۵۰۷	۴۲,۳۴۹,۴۵۸
۱۳۹۵	۱,۲۱۱,۹۳۳	۵,۹۷۴,۶۲۴	۱۹,۳۸۴,۱۱۷	۱۸۹,۲۵۸	۵۶,۳۴۵,۳۷۸

مأخذ: سرپرستی بانک ملی در استان.

نمودار ۵-۴ - مانده تسهیلات بانک ملی استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

۵-۳-۲- بانک ملت

جدول (۵-۵) نشان می‌دهد که به ترتیب بخش‌های صنعت و معدن، مسکن و ساختمان و کشاورزی بیشترین تسهیلات را از بانک ملت دریافت کرده‌اند. در هر سه این بخش‌ها، مانده تسهیلات از سال ۱۳۹۲ روندی افزایشی به خود گرفته، در سال ۱۳۹۴ به اوج رسیده و پس از آن کاهش یافته است. طی دوره مورد بررسی، بانک ملت استان تنها در دو سال ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ به بخش صادرات تسهیلات اعطا کرده است که مقدار آن نیز در سال ۱۳۹۵ کمتر از ۱۳۹۴ بوده است.

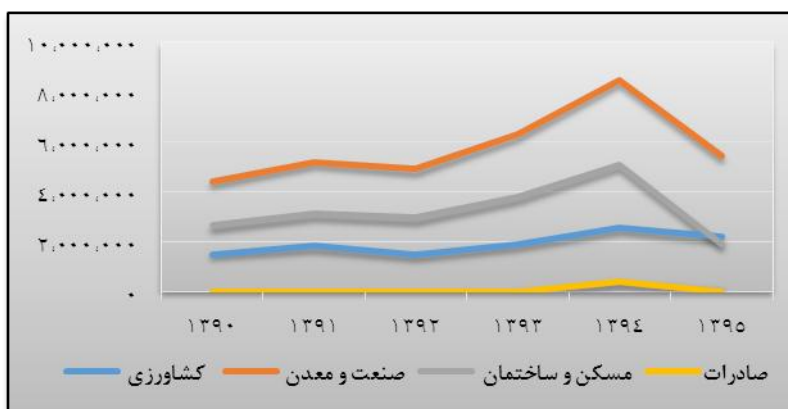
جدول ۵-۵ - مانده تسهیلات بانک ملت استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

سال	کشاورزی	صنعت و معدن	ساختمان و مسکن	صادرات	مجموع تسهیلات
۱۳۹۰	۱,۵۸۵,۵۰۲	۴,۴۳۳,۷۲۰	۲,۶۵۹,۳۱۶	۰	۱۶,۴۴۶,۶۳۰
۱۳۹۱	۱,۸۵۷,۲۶۸	۵,۲۰۳,۱۰۵	۳,۱۱۵,۱۴۷	۰	۱۹,۱۸۶,۶۳۹
۱۳۹۲	۱,۵۱۹,۶۷۶	۴,۹۰۸,۲۶۵	۲,۹۴۵,۲۵۶	۰	۲۲,۱۲۸,۹۴۲

بررسی و تحلیل عملکرد بانک های استان در تامین مالی تولید (طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰)

۱۳۹۳	۱,۹۳۳,۵۲۲	۶,۳۰۲,۷۰۰	۳,۷۸۳,۲۹۵	۰	۲۸,۳۰۲,۱۲۱
۱۳۹۴	۲,۶۰۷,۰۵۵	۸,۴۹۸,۲۱۳	۵,۱۰۱,۱۸۶	۴۴۴,۸۸۷	۳۸,۳۱۴,۲۹۱
۱۳۹۵	۲,۲۱۴,۴۱۷	۵,۴۵۵,۰۶۱	۱,۹۲۶,۴۵۱	۱۳۲,۷۲۰	۳۵,۹۳۰,۶۰۰

مأخذ: سرپرستی بانک ملت در استان.

نمودار ۵-۵- مانده تسهیلات بانک ملت استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

۵-۳-۱- بانک سپه

طی دوره مورد بررسی بانک سپه بخش عمده تسهیلات خود را به دو بخش صنعت و معدن و مسکن و ساختمان تخصیص داده است که البته جایگاه این دو بخش از سال ۱۳۹۲ به بعد چرخش پیدا کرده است. به بیان بهتر در حالی که مانده تسهیلات اعطایی به هر دو این بخش‌ها به طور ملایم تا سال ۱۳۹۲ در حال افزایش بوده است، در سال مذکور مانده تسهیلات بخش مسکن و ساختمان با رشدی شدید مواجه شده و از بخش صنعت و معدن پیشی گرفته است. طی دوره مورد بحث بخش کشاورزی و صادرات سهم چندان زیادی در مانده تسهیلات اعطایی بانک سپه نداشته‌اند.

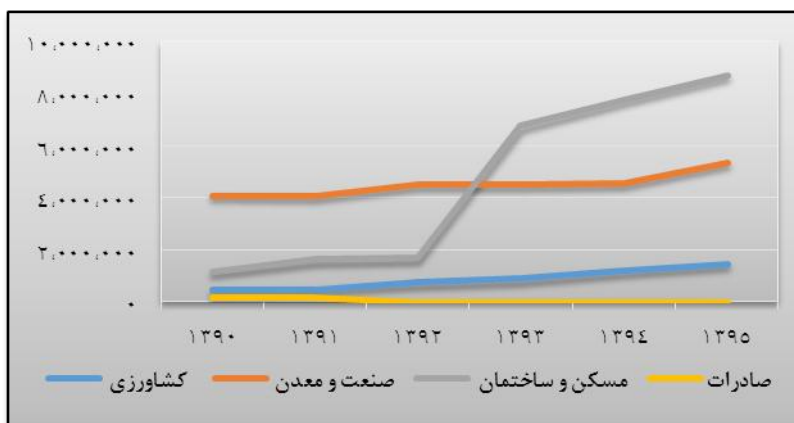
جدول ۵-۶- مانده تسهیلات بانک سپه استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

سال	کشاورزی	صنعت و معدن	ساختمان و مسکن	صادرات	مجموع تسهیلات
۱۳۹۰	۴۹۸,۸۳۲	۴,۰۹۹,۹۱۰	۱,۱۸۴,۷۵۲	۱۸۲,۰۵۲	۸,۰۴۲,۲۲۲

بررسی و تحلیل عملکرد بانک های استان در تامین مالی تولید (طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰)

۸,۱۲۹,۳۸۵	۱۳۸,۵۰۲	۱,۶۲۳,۱۹۶	۴,۰۶۱,۵۹۹	۵۴۴,۵۵۲	۱۳۹۱
۸,۹۶۱,۷۰۷	۳۴,۴۱۲	۱,۶۹۶,۱۶۰	۴,۵۱۳,۱۳۴	۷۵۳,۱۵۹	۱۳۹۲
۱۴,۶۶۴,۸۹۶	۲۹,۹۹۷	۶,۷۴۷,۵۰۳	۴,۵۱۵,۹۷۲	۸۸۷,۸۷۳	۱۳۹۳
۱۶,۳۱۸,۸۶۵	۶۱,۲۱۳	۷,۷۵۹,۱۰۶	۴,۵۶۷,۱۹۰	۱,۲۰۴,۱۳۱	۱۳۹۴
۱۸,۵۴۲,۲۸۱	۱۲,۹۵۷	۸,۷۰۴,۴۷۰	۵,۳۷۴,۱۱۰	۱,۴۶۶,۷۶۸	۱۳۹۵

مأخذ: سرپرستی بانک سپه در استان.

نمودار ۵-۶- مانده تسهیلات بانک سپه استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

۵-۳-۱- بانک تجارت

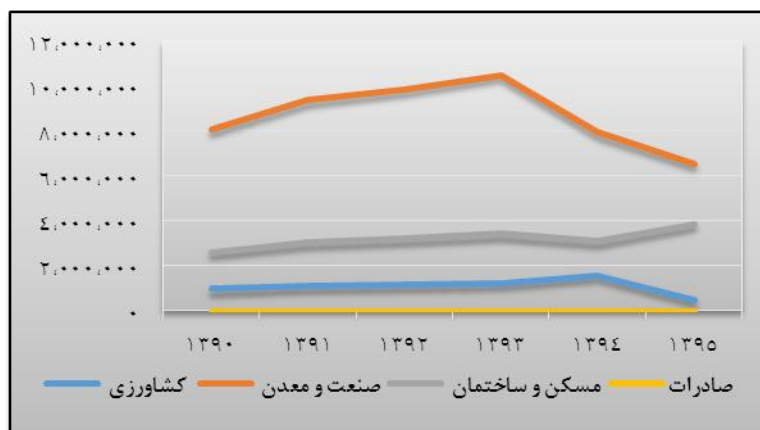
طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰، بخش صنعت و معدن سهم بالایی در مانده تسهیلات اعطایی بانک تجارت به خود اختصاص داده است. تسهیلات اعطایی به این بخش تا سال ۱۳۹۳ روندی افزایشی داشته و پس از آن رو به کاهش گذاشته است. بخش های مسکن و ساختمان و کشاورزی رتبه های دوم و سوم را به لحاظ مانده تسهیلات دریافتی از بانک تجارت به خود اختصاص داده اند.

جدول ۵-۷- مانده تسهیلات بانک تجارت استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

سال	کشاورزی	صنعت و معدن	ساختمان و مسکن	صادرات	مجموع تسهیلات
۱۳۹۰	۹۳۳,۲۰۴	۸,۰۷۹,۵۸۵	۲,۶۱۵,۴۲۸	۰	۱۲,۲۷۹,۰۰۴

۱۴,۲۲۵,۶۹۵	۰	۳,۰۳۰,۰۷۳	۹,۳۶۰,۵۰۷	۱,۰۸۱,۱۵۳	۱۳۹۱
۱۴,۹۵۵,۱۱۱	۰	۳,۱۸۵,۴۳۹	۹,۸۴۰,۴۶۳	۱,۱۳۶,۵۸۸	۱۳۹۲
۱۵,۹۵۲,۸۲۸	۰	۳,۳۹۷,۹۵۲	۱۰,۴۹۶,۹۶۱	۱,۲۱۲,۴۱۵	۱۳۹۳
۱۴,۶۸۹,۹۸۹	۰	۳,۰۸۴,۸۹۸	۷,۹۳۲,۵۹۴	۱,۵۵۷,۱۳۹	۱۳۹۴
۱۶,۹۷۸,۹۷۰	۱۷,۲۰۹	۳,۸۵۳,۶۵۷	۶,۵۸۰,۴۲۴	۵۰۳,۱۵۹	۱۳۹۵

مأخذ: سرپرستی بانک تجارت در استان.

نمودار ۷-۵- مانده تسهیلات بانک تجارت استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

۵-۱-۳-۵- بانک صادرات

بیشترین مانده تسهیلات بانک صادرات در بازه زمانی ۱۳۹۰-۹۵ به بخش مسکن و ساختمان و صنعت و معدن اختصاص یافته است که سهم این دو بخش در این دوره دایماً در نوسان بوده است. در برخی دوره ها بخش صنعت و معدن منابع بیشتری را در قالب تسهیلات دریافت کرده و در برخی دوره ها بخش مسکن و ساختمان تسهیلات بیشتری دریافت کرده است. بخش صادرات نیز از این منظر همواره در جایگاه سوم قرار داشته است.

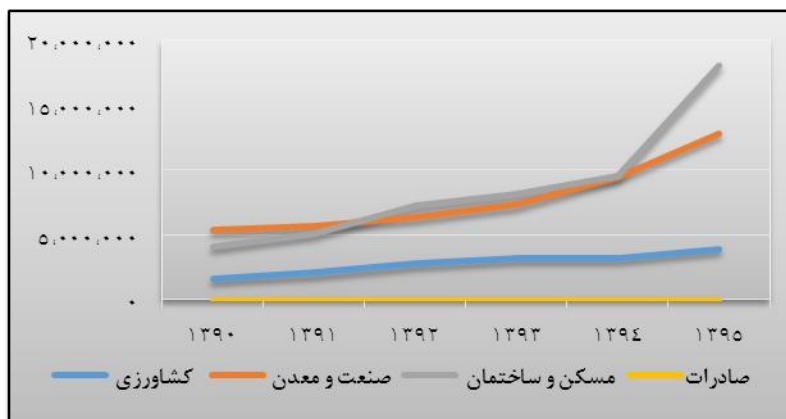
جدول ۸-۵- مانده تسهیلات بانک صادرات استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

سال	کشاورزی	صنعت و معدن	ساختمان و مسکن	صادرات	مجموع تسهیلات
۱۳۹۰	۱,۷۰۵,۰۴۲	۵,۴۵۲,۲۴۹	۴,۱۲۲,۱۱۸	۲۹,۵۹۰	۱۶,۰۵۸,۲۲۰
۱۳۹۱	۲,۱۱۷,۵۵۵	۵,۷۳۰,۱۱۸	۵,۱۲۱,۸۹۰	۶۴,۷۷۸	۱۹,۸۸۶,۹۰۶

بررسی و تحلیل عملکرد بانک های استان در تامین مالی تولید (طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰)

۲۵,۸۶۲,۷۴۲	۷۸,۰۰۵	۷,۲۸۵,۱۳۷	۶,۴۰۲,۴۳۳	۲,۸۵۵,۶۳۹	۱۳۹۲
۲۹,۱۷۵,۴۱۸	۸۶,۹۶۰	۸,۱۸۵,۳۹۵	۷,۳۵۸,۸۶۲	۳,۲۸۴,۱۸۰	۱۳۹۳
۳۵,۷۶۷,۳۸۲	۶۳,۷۶۰	۹,۵۴۳,۸۵۷	۹,۵۱۶,۰۶۶	۳,۲۹۱,۰۹۹	۱۳۹۴
۵۴,۴۲۷,۱۹۶	۳۶,۹۵۳	۱۸,۱۰۱,۱۸۸	۱۲,۸۹۲,۸۰۰	۳,۹۹۲,۸۷۷	۱۳۹۵

مأخذ: سرپرستی بانک صادرات در استان.

نمودار ۵-۸- مانده تسهیلات بانک صادرات استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

۵-۳-۶- بانک رفاه کارگران

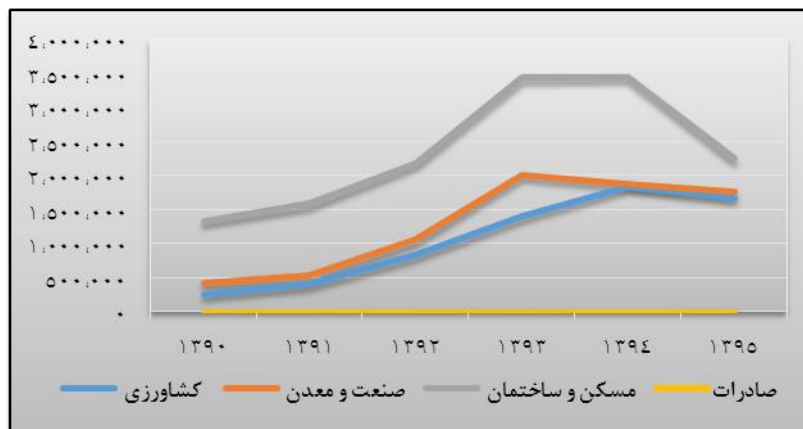
در سبد تسهیلات اعطایی بانک رفاه کارگران، بخش های مسکن و ساختمان، صنعت و معدن و کشاورزی به ترتیب رتبه های اول تا سوم را دارند. مانده تسهیلات اعطایی به بخش مسکن و ساختمان و بخش صنعت و معدن تا سال ۱۳۹۳ روندی افزایش و شتابان و پس از آن روندی کاهشی و ملایم داشته است. این الگو در خصوص بانک کشاورزی تا سال ۱۳۹۴ افزایشی و پس از آن کاهشی بوده است.

جدول ۵-۹- مانده تسهیلات بانک رفاه کارگران استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

سال	کشاورزی	صنعت و معدن	ساختمان و مسکن	صادرات	مجموع تسهیلات
۱۳۹۰	۲۶۴,۵۶۳	۴۲۸,۸۳۹	۱,۳۲۷,۲۲۹	۰	۴,۰۵۱,۸۹۳
۱۳۹۱	۴۰۶,۹۶۲	۵۱۸,۶۳۸	۱,۵۷۵,۴۶۴	۰	۵,۷۸۷,۰۲۰

۷,۳۸۸,۷۵۰	۱۰,۰۳۰	۲,۱۷۵,۹۳۹	۱,۰۵۲,۲۸۱	۸۳۸,۶۱۸	۱۳۹۲
۱۲,۸۵۱,۹۷۰	۱۷,۴۵۳	۳,۴۳۰,۲۸۳	۲,۰۱۰,۰۴۹	۱,۴۰۵,۶۰۵	۱۳۹۳
۱۴,۴۳۳,۹۶۱	۳,۱۰۸	۳,۴۴۳,۲۷۶	۱,۸۶۸,۱۵۵	۱,۸۵۲,۲۲۳	۱۳۹۴
۱۴,۱۹۸,۴۸۴	۲۳,۹۸۹	۲,۲۳۵,۶۱۶	۱,۷۵۰,۶۵۴	۱,۶۷۷,۱۳۴	۱۳۹۵

مأخذ: سرپرستی بانک رفاه در استان.

نمودار ۹-۵- مانده تسهیلات بانک رفاه کارگران استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

۷-۱-۳-۵- پست بانک

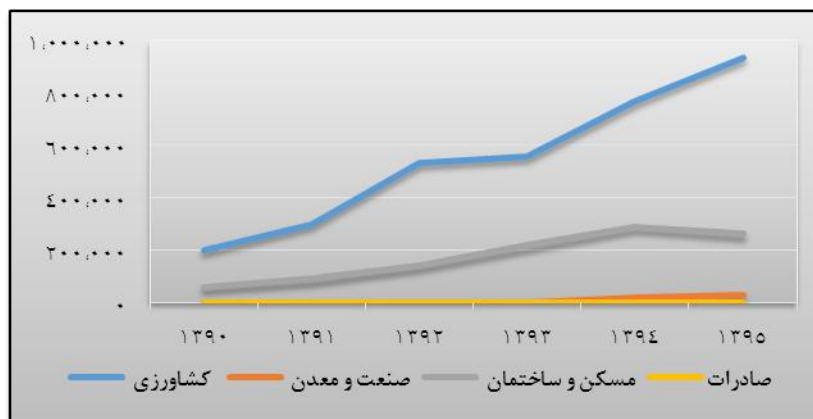
بخش عمده مانده تسهیلات اعطایی پست بانک در دوره مورد بررسی به بخش کشاورزی اختصاص یافته که پس از آن با اختلاف معنادار بخش مسکن و ساختمان قرار دارد. مانده تسهیلات اعطایی پست بانک به بخش صنعت و معدن تقریباً ناچیز و تسهیلات اعطایی به بخش صادرات عملاً صفر است.

جدول ۱۰-۵- مانده تسهیلات پست بانک استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

سال	کشاورزی	صنعت و معدن	ساختمان و مسکن	صادرات	مجموع تسهیلات
۱۳۹۰	۱۹۹,۸۶۶	۱,۳۳۳	۶۰,۳۸۹	۰	۵۵۱,۱۱۱
۱۳۹۱	۳۰۰,۴۰۰	۱,۰۰۰	۸۸,۱۷۶	۰	۶۶۳,۴۵۶
۱۳۹۲	۵۳۶,۰۰۰	۶,۰۰۰	۱۴۱,۰۰۰	۰	۱,۰۱۴,۰۰۰
۱۳۹۳	۵۶۰,۰۰۰	۷,۰۰۰	۲۱۶,۰۰۰	۰	۱,۳۲۰,۰۰۰

۱۳۹۴	۷۷۱,۰۰۰	۱۵,۰۰۰	۲۸۹,۰۰۰	۰	۱,۴۹۱,۰۰۰
۱۳۹۵	۹۳۸,۱۲۸	۲۷,۹۱۷	۲۶۰,۵۹۲	۰	۱,۸۲۵,۰۶۳

مأخذ: سرپرستی پست بانک در استان.

نمودار ۱۰-۵- مانده تسهیلات پست بانک استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

۵-۳-۲- بررسی عملکرد بانک های تخصصی استان در ارائه تسهیلات به بخش های اقتصادی

با بررسی تسهیلات مجموع بانک های تخصصی استان طی سال های ۱۳۹۵-۱۳۹۰ درمی یابیم که مانده تسهیلات مجموع بانک های تخصصی استان از روندی صعودی با شیب ملایم برخوردار بوده اند. نکته بسیار مهم آن است که بانک های تخصصی استان نیز هیچ گونه تسهیلاتی به بخش بازرگانی، خدمات و متفرقه ارائه نکرده اند. بنابراین در ادامه و در بررسی عملکرد هر یک از بانک های تخصصی استان می توان از این بخش چشم پوشی نمود.

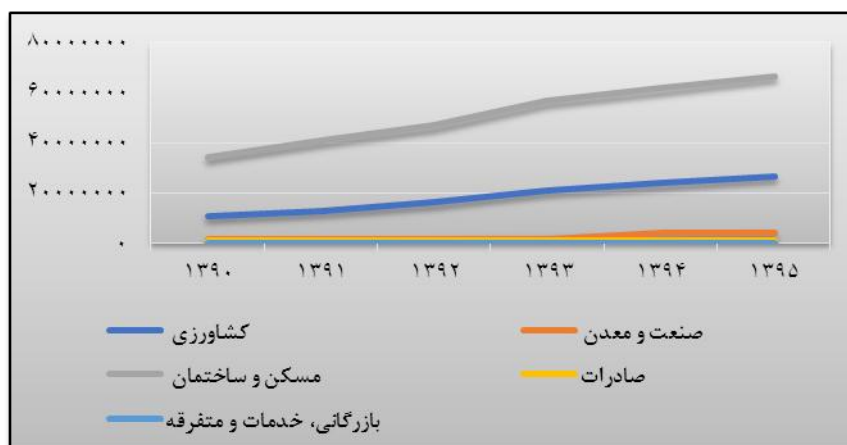
جدول ۱۱-۵- مانده تسهیلات بانک های تخصصی استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

سال	کشاورزی	صنعت و معدن	ساختمان و مسکن	صادرات	بازرگانی داخلی، خدمات، و متفرقه	مجموع کلیه تسهیلات
۱۳۹۰	۱۰,۸۷۵,۰۳۵	۱,۴۶۸,۰۶۵	۳۴,۶۱۱,۰۵۵	۹۲۳,۸۴۰	۰	۴۷,۸۷۷,۹۹۵
۱۳۹۱	۱۳,۰۰۵,۰۸۸	۱,۶۷۹,۳۵۲	۴۱,۱۵۸,۳۵۹	۱,۰۸۷,۵۰۰	۰	۵۶,۹۳۰,۳۹۹
۱۳۹۲	۱۶,۳۱۷,۷۲۸	۲,۰۳۵,۲۹۲	۴۷,۰۵۰,۵۰۹	۱,۲۰۰,۰۰۰	۰	۶۶,۶۰۳,۵۲۹

بررسی و تحلیل عملکرد بانک های استان در تامین مالی تولید (طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰)

۸۱,۸۷۷,۹۴۲	۰	۱,۰۴۴,۶۷۴	۵۶,۸۸۹,۰۷۸	۲,۶۱۲,۶۶۷	۲۱,۳۳۱,۵۲۳	۱۳۹۳
۹۰,۷۵۷,۳۷۸	۰	۱,۱۰۴,۷۶۹	۶۱,۷۳۲,۱۲۹	۳,۸۵۰,۹۶۱	۲۴,۰۶۹,۵۱۹	۱۳۹۴
۹۹,۱۵۱,۵۰۷	۰	۱,۱۵۵,۴۱۷	۶۶,۸۴۲,۵۸۷	۴,۱۷۴,۹۸۰	۲۶,۹۷۸,۵۲۳	۱۳۹۵

مأخذ: سرپرستی بانک های تخصصی در استان.

نمودار ۱۱-۵ - مانده تسهیلات بانک های تخصصی استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

۱-۲-۵- بانک صنعت و معدن

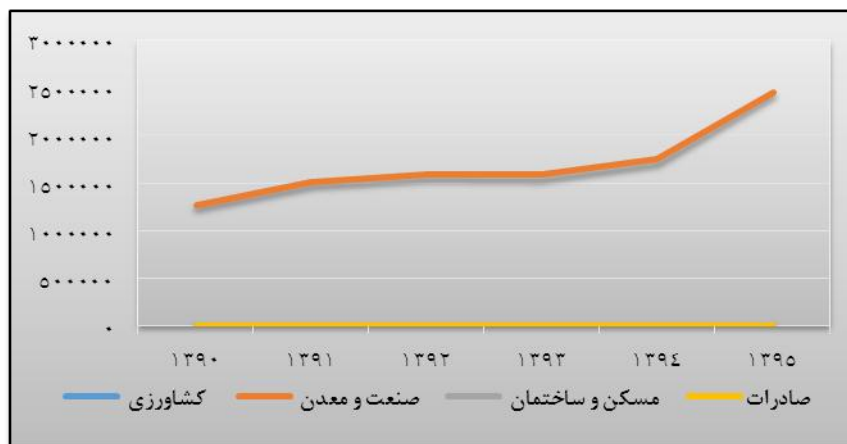
در میان بانک های تخصصی، بانک صنعت و معدن بنا به رسالت خود تنها به اعطای تسهیلات در بخش صنعت و معدن پرداخته است. همان طور که در نمودار زیر ملاحظه می شود، مانده تسهیلات این بانک در بخش صنعت و معدن با شیبی ملایم هر ساله افزایش داشته است.

جدول ۱۲-۵ - مانده تسهیلات بانک صنعت و معدن استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

سال	کشاورزی	صنعت و معدن	ساختمان و مسکن	صادرات	مجموع تسهیلات
۱۳۹۰	۰	۱,۲۷۷,۴۰۷	۰	۰	۱,۲۷۷,۴۰۷
۱۳۹۱	۰	۱,۵۱۳,۰۰۰	۰	۰	۱,۵۱۳,۰۰۰

۱,۵۸۹,۹۱۷	۰	۰	۱,۵۸۹,۹۱۷	۰	۱۳۹۲
۱,۵۸۳,۲۹۷	۰	۰	۱,۵۸۳,۲۹۷	۰	۱۳۹۳
۱,۷۴۷,۲۵۲	۰	۰	۱,۷۴۷,۲۵۲	۰	۱۳۹۴
۲,۴۵۹,۶۳۷	۰	۰	۲,۴۵۹,۶۳۷	۰	۱۳۹۵

مأخذ: سرپرستی بانک صنعت و معدن در استان.

نمودار ۱۲-۵- مانده تسهیلات بانک صنعت و معدن استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

۲-۲-۳-۵- بانک مسکن

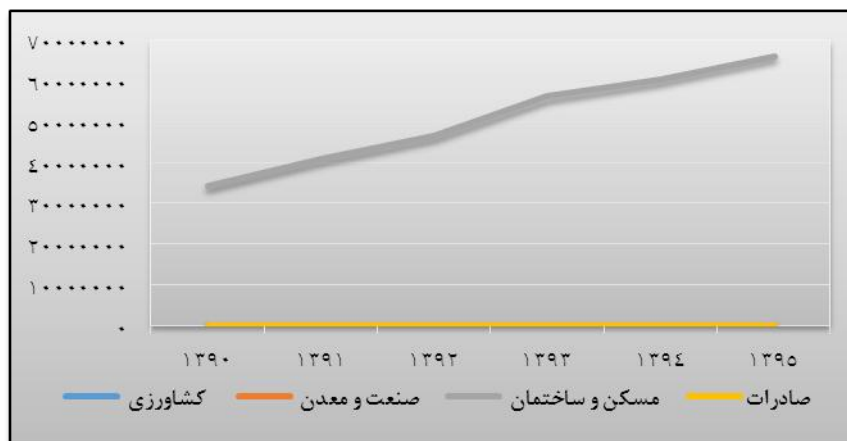
بانک مسکن نیز طبق رسالت خود عمده منابع موجودش را در بخش مسکن و ساختمان تخصیص می دهد. طی دوره مورد بررسی در مجموع بیش از ۹۰ درصد مانده تسهیلات بانک مسکن به بخش ساختمان و مسکن اختصاص یافته و بخش باقی مانده به بخش صنعت و معدن تخصیص پیدا کرده است.

جدول ۱۳-۵- مانده تسهیلات بانک مسکن استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

سال	کشاورزی	صنعت و معدن	ساختمان و مسکن	صادرات	مجموع تسهیلات
۱۳۹۰	۰	۱۶۵,۴۵۰	۳۴,۴۵۸,۷۹۷	۰	۳۵,۳۲۶,۰۳۹
۱۳۹۱	۰	۶۰۹	۴۱,۰۰۰,۷۴۷	۰	۴۱,۵۸۹,۴۵۵
۱۳۹۲	۰	۱۱,۳۴۲	۴۶,۶۸۷,۵۰۷	۰	۴۷,۱۶۰,۶۸۷
۱۳۹۳	۰	۷,۴۶۳	۵۶,۳۳۰,۳۶۸	۰	۵۶,۹۴۰,۰۵۸

۱۳۹۴	۰	۳۳,۳۵۱	۶۰,۵۶۵,۹۵۶	۰	۶۱,۱۹۲,۲۹۴
۱۳۹۵	۰	۱۳۲,۱۵۷	۶۶,۳۵۱,۱۳۹	۰	۶۷,۱۱۴,۵۵۶

مأخذ: سرپرستی بانک مسکن در استان.

نمودار ۵-۱۳ - مانده تسهیلات بانک مسکن استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

۵-۳-۲-۳- بانک کشاورزی

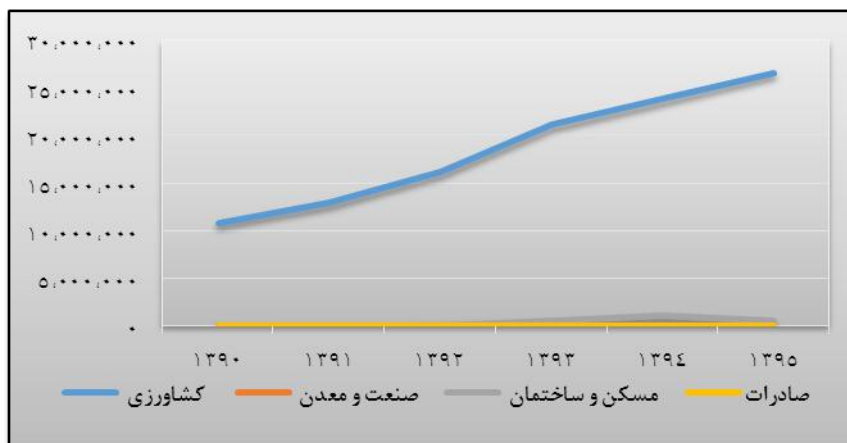
طی دوره مورد بررسی تسهیلات بانک کشاورزی در دو بخش کشاورزی و ساختمان و مسکن تخصیص یافته است. با توجه به ماهیت تخصیصی این بانک قسمت عمده تسهیلات آن یعنی بیش از ۹۰ درصد به بخش کشاورزی اختصاص یافته است که هر ساله با شیب ملایمی نیز افزایش یافته است. البته در کنار بخش کشاورزی، سهم کمی از مانده تسهیلات این بانک به بخش صنعت و معدن نیز تخصیص داده شده است که عمدتاً صنایع وابسته به کشاورزی هستند.

جدول ۵-۱۴ - مانده تسهیلات بانک کشاورزی استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

سال	کشاورزی	صنعت و معدن	ساختمان و مسکن	صادرات	مجموع تسهیلات
۱۳۹۰	۱۰,۷۹۲,۶۲۶	۰	۷۴,۱۴۹	۰	۱۱,۱۹۱,۸۲۶
۱۳۹۱	۱۲,۸۱۱,۸۹۹	۰	۸۶,۳۰۰	۰	۱۳,۲۲۰,۸۹۰
۱۳۹۲	۱۶,۱۲۱,۱۴۶	۰	۲۵۹,۴۶۰	۰	۱۶,۵۸۴,۳۳۰

۲۱,۷۹۷,۶۲۷	۰	۵۰۷,۸۴۰	۰	۲۱,۰۷۳,۷۴۹	۱۳۹۳
۲۵,۱۷۶,۶۹۳	۰	۱,۰۸۳,۰۳۱	۰	۲۳,۷۹۱,۵۵۸	۱۳۹۴
۲۸,۳۴۶,۵۰۳	۰	۴۲۰,۱۱۶	۰	۲۶,۵۹۵,۴۱۲	۱۳۹۵

مأخذ: سرپرستی بانک کشاورزی در استان.

نمودار ۵-۴-۱- مانده تسهیلات بانک کشاورزی استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

۵-۳-۲- بانک توسعه صادرات

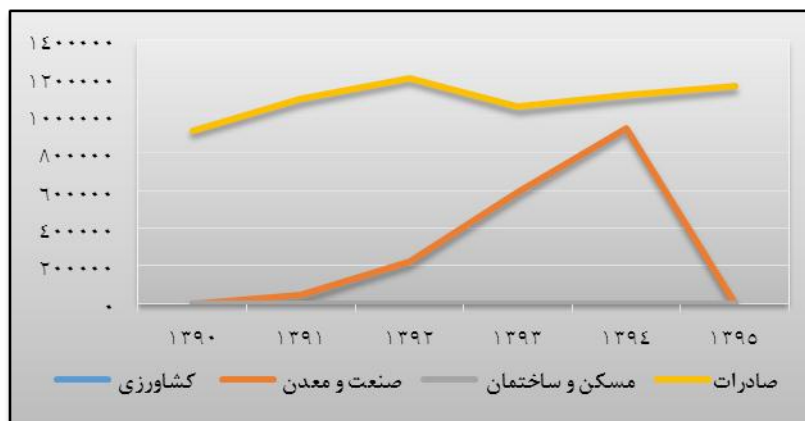
مانده تسهیلات بانک توسعه صادرات نیز به دو بخش صادرات و صنعت و معدن اختصاص یافته است که در این میان بخش صنعت و معدن سهم اندکی داشته است. این بخش در سال های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ هیچگونه تسهیلاتی دریافت نکرده است. اما طی سال های ۹۴-۱۳۹۱ با روند افزایشی تسهیلات مواجه بوده است.

جدول ۵-۱- مانده تسهیلات بانک توسعه صادرات استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

سال	کشاورزی	صنعت و معدن	ساختمان و مسکن	صادرات	مجموع تسهیلات
۱۳۹۰	۰	۰	۰	۹۲۳,۸۴۰	۹۲۳,۸۴۰
۱۳۹۱	۰	۴۰,۰۰۰	۰	۱,۰۸۷,۵۰۰	۱,۱۲۷,۵۰۰
۱۳۹۲	۰	۲۲۲,۰۰۰	۰	۱,۲۰۰,۰۰۰	۱,۴۲۲,۰۰۰
۱۳۹۳	۰	۵۹۱,۳۰۹	۰	۱,۰۴۴,۶۷۴	۱,۶۳۵,۹۸۳

۱۳۹۴	۰	۹۳۲,۴۰۵	۰	۱,۱۰۴,۷۶۹	۲,۰۳۷,۱۷۴
۱۳۹۵	۰	۰	۰	۱,۱۵۵,۴۱۷	۳,۵۹۹,۶۰۱

مأخذ: سرپرستی بانک توسعه صادرات در استان.

نمودار ۵-۱- مانده تسهیلات بانک توسعه صادرات استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

۵-۳-۴- بانک توسعه تعاون

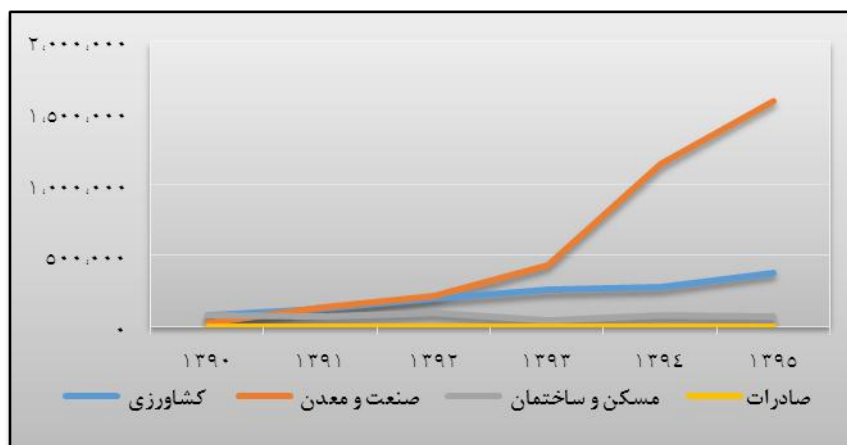
با توجه به اینکه وظیفه بانک توسعه تعاون حمایت از بخش تعاونی است، این بانک تخصصی طی دوره ۹۵-۱۳۹۰ در هر سه بخش کشاورزی، صنعت و معدن و مسکن و ساختمان و تسهیلات پرداخت کرده است. تسهیلات اعطایی این بانک به بخش های صنعت و معدن و کشاورزی تا سال ۱۳۹۳ پا به پای هم افزایش یافته است اما پس از ۱۳۹۳ تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن با شیب تندی افزایش یافته و به سرعت از بخش کشاورزی فاصله گرفته است.

جدول ۵-۱۶- مانده تسهیلات بانک توسعه تعاون استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

سال	کشاورزی	صنعت و معدن	ساختمان و مسکن	صادرات	مجموع تسهیلات
۱۳۹۰	۸۲,۴۰۹	۲۵,۲۰۸	۷۸,۱۰۹	۰	۲۶۴,۶۰۷
۱۳۹۱	۱۲۳,۲۸۹	۱۲۵,۷۴۳	۷۱,۳۱۲	۰	۴۵۸,۹۶۷
۱۳۹۲	۱۹۶,۵۸۲	۲۱۲,۰۳۳	۱۰۳,۵۴۲	۰	۷۵۱,۵۳۱

۱,۳۴۶,۹۲۵	۰	۵۰,۸۷۰	۴۳۰,۵۹۸	۲۵۷,۷۷۴	۱۳۹۳
۲,۵۹۷,۱۵۸	۰	۸۳,۱۴۲	۱,۱۳۷,۹۵۳	۲۷۷,۹۶۱	۱۳۹۴
۳,۵۱۳,۸۷۸	۰	۷۱,۳۳۲	۱,۵۸۳,۱۸۶	۳۸۳,۱۱۱	۱۳۹۵

مأخذ: سرپرستی بانک توسعه تعاون در استان.

نمودار ۱۶-۵- مانده تسهیلات بانک توسعه تعاون استان به تفکیک بخش (میلیون ریال)

۵-۴- تحلیل روند تخصیص منابع بانکی استان به تفکیک عقود طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵

یکی از معیارهای بررسی عملکرد بانک‌ها در ارائه تسهیلات، نحوه تخصیص این تسهیلات براساس عقود مختلف بانکی مانند فروش اقساطی، مضاربه، مشارکت مدنی، جعاله، مشارکت حقوقی و ... است. در این بخش ابتدا به عملکرد هر یک از بانک‌های تجاری استان در ارائه تسهیلات براساس این عقود پرداخته و سپس بانک‌های تخصصی استان را مورد بررسی قرار خواهیم داد.

۵-۴-۱- بررسی عملکرد هر یک از بانک‌های تجاری استان به تفکیک عقود

بررسی عملکرد مجموع بانک‌های تجاری استان در اعطای تسهیلات بانکی نشان می‌دهد طی دوره ۱۳۹۰-۱۳۹۵ بیشترین حجم تسهیلات پرداختی در قالب عقد بانکی مشارکت مدنی، پرداخت شده است. پس از آن فروش

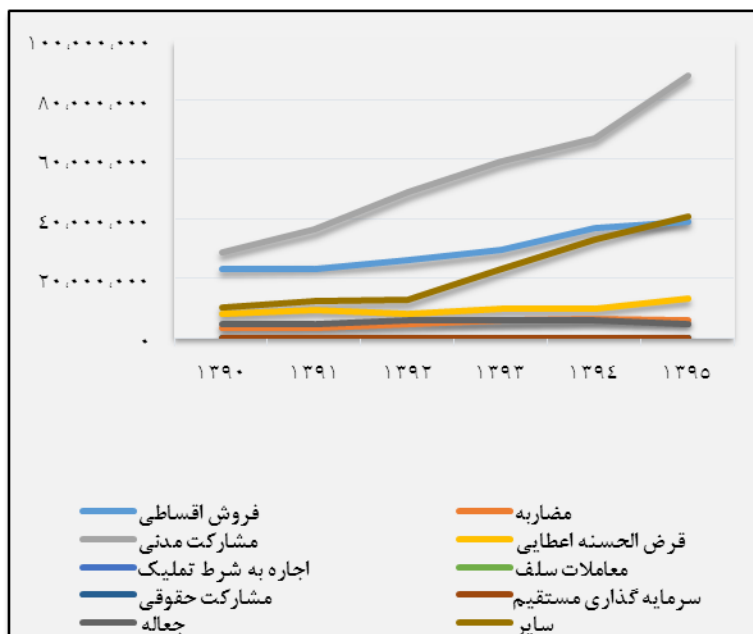
اقساطی در رتبه دوم قرار دارد که طی سال های مذکور روندی افزایشی با شیب ملایم داشته است. شایان ذکر است بانک های تجاری استان در سال های ۹۴-۱۳۹۱ هیچگونه پرداخت تسهیلاتی در قالب عقود مشارکت حقوقی و در سال های ۹۵-۱۳۹۳ هیچگونه پرداخت تسهیلاتی در قالب سرمایه گذاری مستقیم نداشته است.

جدول ۵-۱۷ - مانده تسهیلات بانک های تجاری استان به تفکیک نوع عقود (میلیون ریال)

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کل تسهیلات بانک های تجاری	۷۹,۶۹۳,۵۹۳	۹۱,۲۶۴,۷۳۳	۱۰۷,۳۹۸,۳۳۰	۱۳۳,۷۶۱,۶۶۵	۱۵۹,۸۵۰,۲۰۳	۱۹۴,۱۷۴,۲۰۹
فروش اقساطی	۲۳,۴۳۸,۸۵۲	۲۴,۰۲۷,۳۴۵	۲۵,۹۶۹,۳۹۷	۲۹,۵۸۸,۲۳۳	۳۶,۹۶۳,۰۲۶	۳۹,۳۱۷,۱۲۳
مضاربه	۳,۳۴۶,۲۲۳	۳,۶۰۷,۵۲۸	۴,۴۸۰,۷۴۱	۵,۸۱۲,۹۵۳	۶,۳۲۱,۰۲۲	۵,۸۵۵,۷۶۵
مشارکت مدنی	۲۸,۹۵۶,۰۲۹	۳۶,۲۸۶,۴۳۵	۴۸,۸۲۷,۴۸۰	۵۹,۲۲۴,۳۹۳	۶۷,۱۱۱,۵۳۲	۸۱,۳۷۸,۶۰۰
قرض الحسنه	۸,۰۶۴,۴۷۲	۹,۴۸۵,۵۱۴	۸,۹۰۰,۰۶۲	۹,۹۲۳,۵۶۰	۹,۹۴۵,۷۳۸	۱۳,۵۵۷,۹۵۵
اجاره به شرط تملیک	۲۵۵,۶۲۱	۲۲۳,۰۲۵	۹۹,۷۲۱	۱۶۸,۱۵۸	۱۶۵,۲۴۶	۲۰۸,۸۴۲
سلف	۲۵۷,۹۵۸	۲۵۴,۳۶۹	۲۸۱,۱۴۲	۲۴۶,۴۲۳	۲۲۶,۱۷۴	۴۵۹,۵۶۹
مشارکت حقوقی	۴۸,۹۰۴	۱	۰	۰	۰	۴۴,۳۷۳
سرمایه گذاری مستقیم	۱۳۵,۰۰۰	۲۰۰,۰۰۰	۱۱,۰۰۰	۰	۰	۰
جعاله	۴,۷۳۰,۹۵۱	۴,۸۹۹,۱۵۵	۶,۰۷۱,۹۶۵	۵,۷۶۰,۵۳۷	۶,۰۹۶,۰۷۴	۵,۳۵۱,۴۶۸
سایر عقود*	۱۰,۴۵۹,۵۸۳	۱۲,۲۸۱,۳۶۱	۱۲,۷۵۶,۸۲۲	۲۳,۰۳۷,۴۰۸	۳۳,۰۲۱,۳۹۱	۴۱,۰۰۰,۵۱۴

مآخذ: سرپرستی بانک های تجاری در استان.

سایر عقود شامل مرابحه، خرید دین، اموال موضوع معاملات، مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول می باشد.

نمودار ۱۷-۵- مانده تسهیلات بانک های تجاری استان به تفکیک نوع عقود (میلیون ریال)

۱-۴-۵-۱- بانک ملی

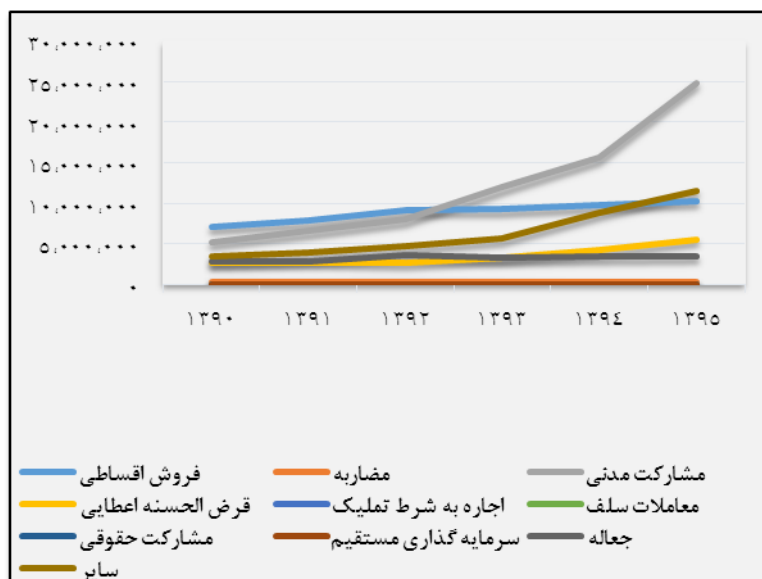
طبق نمودار (۱۸-۵) تسهیلات بانک ملی استان طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰ در خصوص عقود مضاربه، قرض الحسنه، اجاره به شرط تملیک و جعاله با نوسان همراه بوده است؛ اما در خصوص مشارکت مدنی هر ساله با نرخ فزاینده افزایش یافته است. همان طور که در جدول (۱۸-۵) مشاهده می کنید، بانک ملی استان در طی دوره مورد بررسی هیچگونه تسهیلاتی در قالب عقود مشارکت حقوقی و سرمایه گذاری مستقیم ارائه نکرده است. پس از آن ها کمترین میزان تسهیلات پرداختی در قالب عقد سلف و اجاره به شرط تملیک صورت گرفته است. اما بیشترین حجم تسهیلات در سال های ابتدایی دوره، در قالب فروش اقساطی و در پایان دوره در قالب مشارکت مدنی صورت گرفته است. یکی از دلایل این تغییر، افزایش نسبی نرخ سود عقود مشارکتی نسبت به عقود مبادله ای در سال های اخیر بوده است.

جدول ۱۸-۵- مانده تسهیلات بانک ملی استان تا پایان سال ۹۵ به تفکیک نوع عقود (میلیون ریال)

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵

۵۶,۳۴۵,۳۷۸	۴۲,۳۴۹,۴۵۸	۳۳,۹۹۶,۹۰۱	۲۸,۹۴۶,۸۲۲	۲۴,۹۱۱,۷۶۴	۲۲,۲۶۴,۵۱۳	کل تسهیلات بانک
۱۰,۲۶۸,۸۸۰	۹,۷۵۱,۷۲۴	۹,۲۲۵,۸۹۶	۹,۱۵۸,۸۲۷	۷,۷۶۰,۳۲۲	۷,۱۵۱,۶۰۸	فروش اقساطی
۳۸۱,۲۸۵	۴۵۳,۹۳۶	۵۴۹,۷۰۷	۶۳۷,۶۲۰	۵۹۳,۲۰۳	۶۲۹,۸۰۴	مضاربه
۲۴,۸۶۷,۵۵۴	۱۵,۶۱۲,۶۸۲	۱۱,۹۰۵,۵۷۶	۸,۰۰۲,۸۵۵	۶,۵۷۱,۱۲۲	۵,۲۸۶,۹۴۵	مشارکت مدنی
۵,۶۴۶,۳۷۶	۴,۲۳۵,۲۹۲	۳,۳۵۲,۳۱۱	۲,۶۹۸,۸۰۳	۲,۹۰۵,۶۴۰	۲,۶۸۳,۱۶۴	قرض الحسنه
۶۵,۴۴۲	۴۶,۵۷۸	۶۵,۰۸۰	۴۲,۴۴۱	۵۴,۸۶۸	۶۹,۲۶۹	اجاره به شرط تملیک
۱۴,۲۹۱	۱۱,۳۴۱	۲۰,۴۹۰	۳۵,۴۱۲	۵۰,۴۲۱	۹۳,۵۶۴	سلف
۰	۰	۰	۰	۰	۰	مشارکت حقوقی
۰	۰	۰	۰	۰	۰	سرمایه گذاری مستقیم
۳,۴۶۸,۵۵۱	۳,۳۶۲,۴۲۷	۳,۲۱۱,۵۶۳	۳,۶۶۴,۳۰۸	۳,۰۶۳,۵۹۸	۲,۸۰۹,۶۴۳	جعاله
۱۱,۶۳۲,۹۹۹	۸,۸۷۵,۴۷۸	۵,۶۶۶,۲۷۸	۴,۷۰۶,۵۵۶	۳,۹۱۲,۵۹۰	۳,۵۴۰,۵۱۶	سایر عقود

مأخذ: سرپرستی بانک ملی در استان.

نمودار ۵-۱۸- مانده تسهیلات بانک ملی استان تا پایان سال ۹۵ به تفکیک نوع عقود (میلیون ریال)

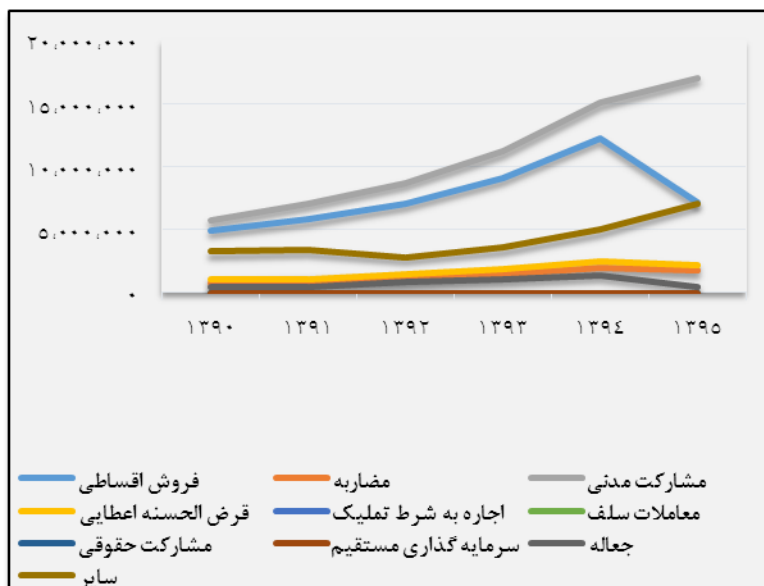
۵-۴-۱-۲- بانک ملت

در میان تسهیلات ارائه شده توسط بانک ملت، فروش اقساطی و مشارکت مدنی تا پایان سال ۱۳۹۴ روندی صعودی با نرخ فزاینده داشته‌اند، اما در سال ۱۳۹۵ فروش اقساطی کاهشی قابل توجه داشته و مشارکت مدنی نیز با نرخ کاهنده افزایش یافته است. دیگر عقود مانند مضاربه، قرض الحسنه، جعاله در این بانک با شیب بسیار ملایم تا سال ۱۳۹۴ افزایش یافته و پس از آن با کاهشی اندک روبرو بوده‌اند. همانطور که در جدول (۵-۱۹) مشاهده می‌کنید، بانک ملت استان در طی دوره مورد بررسی هیچگونه تسهیلاتی در قالب عقود مشارکت حقوقی و سرمایه گذاری مستقیم ارائه نداده است.

جدول ۵-۱۹ - مانده تسهیلات بانک ملت استان تا پایان سال ۹۵ به تفکیک نوع عقود

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کل تسهیلات بانک	۱۶,۴۴۶,۶۳۰	۱۹,۱۸۶,۶۳۹	۲۲,۱۲۸,۹۴۲	۲۸,۳۰۲,۱۲۱	۳۸,۳۱۴,۲۹۱	۳۵,۹۳۰,۶۰۰
فروش اقساطی	۴,۹۸۷,۱۳۲	۵,۸۱۹,۱۲۰	۷,۰۹۵,۴۵۵	۹,۱۱۱,۲۷۷	۱۲,۲۸۵,۱۴۵	۷,۱۸۰,۴۱۸
مضاربه	۸۰۷,۰۱۷	۹۴۱,۴۶۵	۱,۱۶۲,۱۷۵	۱,۴۹۲,۳۹۰	۲,۰۱۲,۲۵۷	۱,۷۴۸,۱۸۳
مشارکت مدنی	۵,۷۲۷,۵۸۱	۷,۰۷۴,۴۳۰	۸,۷۱۶,۹۹۸	۱۱,۱۹۳,۵۰۳	۱۵,۰۹۲,۷۰۴	۱۷,۰۷۶,۳۰۲
قرض الحسنه	۱,۰۸۸,۰۹۸	۱,۲۶۹,۳۷۲	۱,۴۵۳,۶۲۹	۱,۸۶۶,۶۰۵	۲,۵۱۶,۸۲۶	۲,۲۰۷,۹۳۷
اجاره به شرط تملیک	۱۰۲,۵۵۶	۱۱۹,۶۴۰	۱۰۹,۹۸۷	۱۴,۱۰۷	۱۹,۰۲۲	۴۲,۰۲۸
سلف	۱۳,۳۲۳	۱۵,۵۴۳	۲,۲۸۸	۲,۶۴۸	۳,۵۷۲	۵,۴۳۲
مشارکت حقوقی	۰	۰	۰	۰	۰	۰
سرمایه گذاری مستقیم	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جعاله	۴۶۲,۷۱۴	۵۳۹,۸۰۰	۸۱۷,۷۲۸	۱,۰۵۰,۰۴۳	۱,۴۱۵,۸۱۹	۵۹۵,۹۶۳
سایر عقود	۳,۲۵۸,۲۰۹	۳,۴۰۷,۲۶۹	۲,۸۶۹,۶۸۲	۳,۵۷۱,۵۴۸	۴,۹۶۸,۹۴۶	۷,۰۷۴,۳۳۷

مأخذ: سرپرستی بانک ملت در استان.

نمودار ۱۹-۵- مانده تسهیلات بانک ملت استان تا پایان سال ۹۵ به تفکیک نوع عقود

۳-۱-۴-۵- بانک سپه

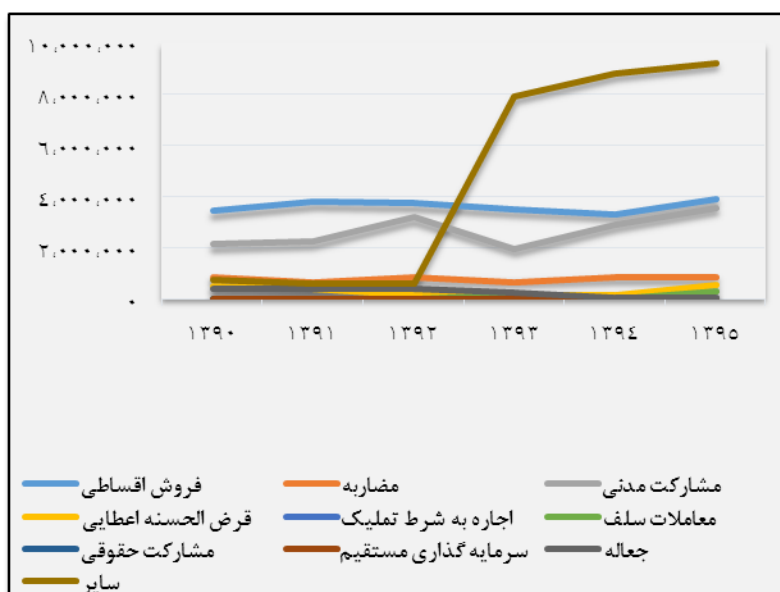
همان طور که در جدول (۵-۲۰) مشاهده می کنید، بانک سپه استان در طی دوره مورد بررسی هیچگونه تسهیلاتی در قالب عقود مشارکت حقوقی و سرمایه گذاری مستقیم ارائه نداده است. اما در ارائه تسهیلات در دیگر عقود با نوسانات بسیاری همراه بوده است. بیشترین حجم تسهیلات پرداختی توسط این بانک، در قالب فروش اقساطی و کمترین آن در قالب اجاره به شرط تملیک صورت گرفته است.

جدول ۲۰-۵- مانده تسهیلات بانک سپه استان به تفکیک نوع عقود

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کل تسهیلات بانک	۸,۰۴۲,۲۲۲	۸,۱۲۹,۳۸۵	۸,۹۶۱,۷۰۷	۱۴,۶۶۴,۸۹۶	۱۶,۳۱۸,۸۶۵	۱۸,۵۴۲,۲۸۱
فروش اقساطی	۳,۴۲۱,۲۸۴	۳,۷۶۲,۵۹۲	۳,۷۱۵,۲۲۷	۳,۴۹۰,۹۲۳	۳,۳۲۸,۷۷۲	۳,۹۱۲,۷۹۷
مضاربه	۸۶۰,۱۵۹	۶۶۹,۶۴۶	۸۳۹,۲۶۴	۷۵۱,۲۲۱	۸۷۴,۴۲۵	۸۶۸,۵۴۸
مشارکت مدنی	۲,۰۹۵,۲۰۷	۲,۲۱۶,۰۰۰	۳,۱۶۱,۴۲۲	۱,۹۴۷,۹۱۲	۲,۸۹۰,۸۶۹	۳,۵۵۱,۱۰۱
قرض الحسنه	۴۷۴,۷۹۸	۳۸۷,۴۹۴	۱۵۹,۵۱۷	۱۶۶,۲۰۶	۲۰۸,۹۷۶	۵۵۹,۵۵۴
اجاره به شرط تملیک	۱۱,۹۵۹	۱۲,۰۷۲	۹,۹۹۹	۲۲,۷۱۷	۲۵,۰۵۸	۲۲,۶۰۰

۲۹۸,۰۴۱	۹۴,۹۲۲	۱۰۰,۲۲۳	۹۵,۲۸۳	۴۳,۷۱۷	۱,۴۲۸	سلف
۰	۰	۰	۰	۰	۰	مشارکت حقوقی
۰	۰	۰	۰	۰	۰	سرمایه گذاری مستقیم
۸۴,۳۴۸	۶۸,۷۸۹	۲۶۱,۴۶۱	۳۸۳,۵۲۵	۴۲۱,۶۵۱	۴۲۲,۱۱۱	جعاله
۹,۲۴۵,۲۹۲	۸,۸۲۷,۰۵۴	۷,۹۲۴,۲۳۳	۵۹۷,۴۷۰	۶۱۶,۲۱۳	۷۵۵,۲۷۶	سایر عقود

مأخذ: سرپرستی بانک سپه در استان.

نمودار ۵-۲۰. مانده تسهیلات بانک سپه استان به تفکیک نوع عقود

۵-۴-۱-۴. بانک تجارت

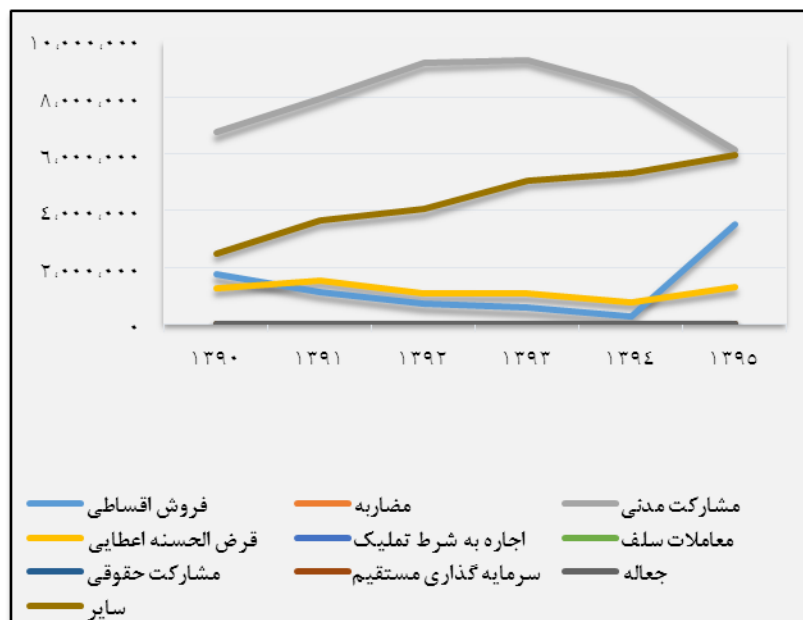
طی سال های ۹۵-۱۳۹۰ در بانک تجارت، تسهیلات اعطایی در قالب مشارکت مدنی بیشترین حجم تسهیلات را به خود اختصاص داده است. این تسهیلات ابتدا تا پایان سال ۱۳۹۳ روندی صعودی با نرخ کاهنده و پس از آن تا انتهای دوره روند نزولی با نرخ فزاینده را طی کرده است. در خصوص تسهیلات پرداختی در قالب فروش اقساطی و قرض الحسنه تا سال ۱۳۹۴ روند نزولی با شیب بسیار ملایم را شاهد هستیم اما در سال ۱۳۹۵ با کمی افزایش مواجه

شده ایم. همان طور که در جدول (۵-۲۱) مشاهده می شود، بانک تجارت استان در طی دوره مورد بررسی هیچگونه تسهیلاتی در قالب عقود مضاربه، سلف، و سرمایه گذاری مستقیم ارائه نداده است.

جدول ۵-۲۱- مانده تسهیلات بانک تجارت استان به تفکیک نوع عقود

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کل تسهیلات بانک	۱۲,۲۷۹,۰۰۴	۱۴,۲۲۵,۶۹۵	۱۴,۹۵۵,۱۱۱	۱۵,۹۵۲,۸۲۸	۱۴,۶۸۹,۹۸۹	۱۶,۹۷۸,۹۷۰
فروش اقساطی	۱,۷۲۳,۳۲۷	۱,۱۰۹,۹۸۵	۶۹۰,۷۵۹	۵۴۴,۹۳۶	۳۰۷,۴۱۷	۳,۵۱۵,۵۰۴
مضاربه	۰	۰	۰	۰	۰	۰
مشارکت مدنی	۶,۷۳۸,۳۳۲	۷,۹۱۰,۳۳۰	۹,۱۷۲,۷۶۱	۹,۳۰۷,۹۰۷	۸,۲۸۸,۷۵۴	۶,۱۶۶,۱۰۶
قرض الحسنه	۱,۲۶۱,۴۴۳	۱,۵۴۰,۱۶۶	۱,۰۶۷,۶۰۰	۱,۰۵۴,۰۶۶	۷۹۵,۹۲۶	۱,۲۸۷,۹۸۹
اجاره به شرط تملیک	۳۶,۸۸۹	۱۹,۹۲۹	۶,۰۸۸	۱,۲۹۹	۵۰۴	۶,۹۰۰
سلف	۱	۰	۰	۰	۰	۰
مشارکت حقوقی	۰	۰	۰	۰	۰	۴۴,۳۷۳
سرمایه گذاری مستقیم	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جعاله	۱۵۷	۳۷	۱	۰	۰	۰
سایر عقود	۲,۵۱۸,۸۵۵	۳,۶۴۵,۲۴۸	۴,۰۱۷,۹۰۲	۵,۰۴۴,۶۲۰	۵,۲۹۷,۳۸۸	۵,۹۵۸,۰۹۸

مأخذ: سرپرستی بانک تجارت در استان.

نمودار ۵-۲۱- مانده تسهیلات بانک تجارت استان به تفکیک نوع عقود

۵-۴-۱- بانک صادرات

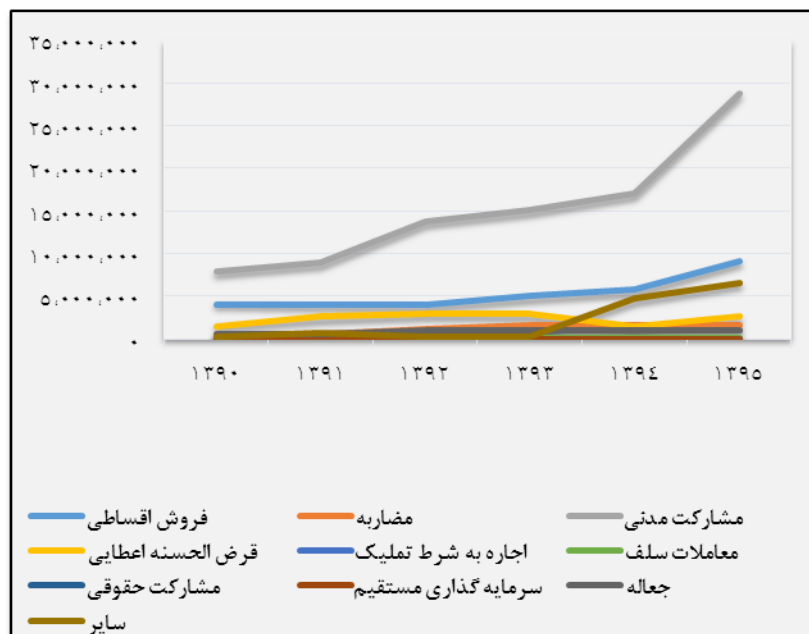
مطابق جدول و نمودار (۵-۲۲) تسهیلات پرداخت شده در قالب فروش اقساطی، مضاربه و سلف طی سالهای ۱۳۹۵-۱۳۹۰ دارای نوسان بوده اند؛ به گونه ای که روند تسهیلات پرداختی در قالب فروش اقساطی ابتدا روند نزولی را تا سال ۱۳۹۲، سپس روندی صعودی را در سال های بعد به همراه داشته است؛ بخصوص در سال ۱۳۹۵ با افزایش شدیدتری نسبت به سال قبل مواجه بوده است. عقد مضاربه نیز تا سال ۱۳۹۴ روند صعودی داشته اما در سال ۱۳۹۵ با کاهش مواجه شده است. در خصوص مشارکت مدنی که بیشترین حجم تسهیلات پرداختی را به خود اختصاص داده، روند صعودی داشته که در برخی از سال ها با نرخ فزاینده و در برخی دیگر با نرخ کاهنده بوده است؛ بخصوص در سالهای ۱۳۹۲ و ۱۳۹۵ رشد زیاد و قابل تأملی در تسهیلات ارائه شده در قالب این عقد مشاهده می گردد. در عقد اجاره به شرط تملیک که کمترین حجم تسهیلات پرداختی توسط این بانک را در دوره بررسی داشته، نیز در سال های ۹۳-۱۳۹۲ افزایش چشمگیری را بدنبال داشته اما پس از آن روند نزولی را طی کرده است. در جعاله و قرض الحسنه ارائه تسهیلات روند صعودی را تا سال ۱۳۹۲ طی کرده و در این سال تسهیلات در قالب جعاله

با رشد چشمگیری همراه بوده، اما در سالهای بعد از آن روند نزولی داشته است. همچنین در خصوص سایر تسهیلات ارائه شده توسط بانک صادرات در سالهای ۹۵-۱۳۹۴ افزایش چشمگیری را شاهد هستیم. شایان ذکر است در قالب مشارکت حقوقی و سرمایه گذاری مستقیم تنها در ابتدای دوره، سال تسهیلات پرداخت گردیده است.

جدول ۵-۲۲. مانده تسهیلات بانک صادرات استان به تفکیک نوع عقود

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کل تسهیلات بانک	۱۶,۰۵۸,۲۲۰	۱۸,۳۶۰,۷۷۴	۲۴,۰۰۲,۹۹۸	۲۶,۶۷۲,۹۴۹	۳۲,۲۵۲,۶۳۹	۵۰,۳۵۳,۴۳۳
فروش اقساطی	۴,۳۳۱,۳۰۶	۴,۱۴۶,۲۱۸	۴,۰۹۵,۰۷۲	۵,۰۵۷,۱۹۹	۵,۸۳۳,۲۶۱	۹,۲۴۹,۰۴۹
مضاربه	۷۰۰,۰۵۳	۸۹۰,۷۹۸	۱,۱۸۸,۲۲۶	۱,۵۴۵,۴۱۲	۱,۶۷۶,۳۰۱	۱,۶۵۹,۱۵۵
مشارکت مدنی	۷,۹۹۸,۴۹۷	۸,۹۹۵,۷۴۵	۱۳,۸۳۴,۴۷۴	۱۵,۱۵۶,۰۷۳	۱۷,۱۱۶,۳۶۶	۲۸,۸۶۰,۲۱۰
قرض الحسنه	۱,۸۱۱,۰۵۳	۲,۶۴۱,۷۴۲	۳,۰۵۶,۴۹۸	۳,۰۰۹,۳۱۷	۱,۵۹۴,۷۰۸	۲,۶۴۹,۳۴۴
اجاره به شرط تملیک	۱,۹۸۹	۱,۱۲۹	۲۰,۹۵۴	۵۶,۴۴۴	۵۶,۴۱۹	۵۳,۳۹۳
سلف	۱۴۷,۳۴۲	۱۳۲,۴۵۸	۱۲۹,۶۶۹	۱۲۳,۰۲۰	۱۱۶,۳۳۹	۱۳۷,۲۸۵
مشارکت حقوقی	۴۸,۹۰۴	۱	۰	۰	۰	۰
سرمایه گذاری مستقیم	۱۳۵,۰۰۰	۲۰۰,۰۰۰	۰	۰	۰	۰
جعاله	۵۷۲,۹۲۴	۶۸۶,۵۴۷	۱,۱۴۴,۴۰۳	۱,۱۱۷,۴۲۰	۱,۱۱۱,۳۱۹	۱,۰۸۳,۱۷۶
سایر عقود	۳۱۱,۱۵۲	۶۶۶,۱۳۶	۵۳۳,۷۰۲	۶۰۸,۰۶۴	۴,۷۴۷,۹۲۶	۶,۶۶۱,۸۲۱

مأخذ: سرپرستی بانک صادرات در استان.

نمودار ۵-۲۲. مانده تسهیلات بانک صادرات استان به تفکیک نوع عقود

۵-۴-۱-۶- بانک رفاه کارگران

بانک رفاه کارگران طی سال های ۹۵-۱۳۹۰ در عقود مختلف با نوسانات بسیاری مواجه بوده است. بیشترین نوسانات، به فروش اقساطی، مشارکت مدنی و سلف اختصاص داشته است. تسهیلات فروش اقساطی تا سال ۱۳۹۲ روندی نزولی داشته، بعد از آن روندی صعودی طی کرده و در سال ۱۳۹۴ افزایش ناگهانی و قابل تأمل داشته است. اما در سال ۱۳۹۵ مجدداً نزولی شده است. مشارکت مدنی تا سال ۱۳۹۳ روندی صعودی و به شدت فزاینده داشته و پس از آن روند نزولی را طی کرده است. تسهیلات در قالب مضاربه، تا سال ۱۳۹۳ روندی صعودی داشته است. به گونه ای که در این سال نسبت به سال قبل از خود، بیش از ۵۰ درصد رشد کرده است. اما پس از آن روندی نزولی را طی کرده است. اما بالعکس، تسهیلات در اند. شایان ذکر است، بانک قالب قرض الحسنه و اجاره به شرط تملیک، روند نزولی بترتیب تا سال ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ و پس از آن روند صعودی داشته رفاه استان در طی دوره مورد بررسی هیچگونه تسهیلاتی در قالب عقود مشارکت حقوقی و سرمایه گذاری مستقیم ارائه نداده است.

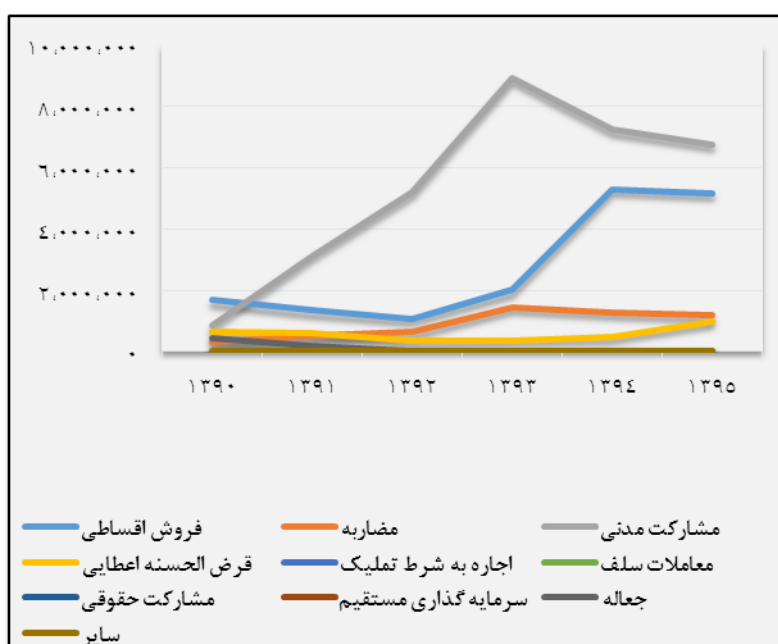
جدول ۵-۲۳. مانده تسهیلات بانک رفاه کارگران استان به تفکیک نوع عقود

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کل تسهیلات بانک	۴,۰۵۱,۸۹۳	۵,۷۸۷,۰۲۰	۷,۳۸۸,۷۵۰	۱۲,۸۵۱,۹۷۰	۱۴,۴۳۳,۹۶۱	۱۴,۱۹۸,۴۸۴
فروش اقساطی	۱,۶۶۵,۲۹۸	۱,۳۲۳,۰۴۷	۱,۰۹۱,۰۵۷	۱,۹۸۹,۰۰۲	۵,۲۸۹,۷۰۷	۵,۱۴۸,۶۶۵
مضاربه	۳۳۶,۱۸۳	۴۹۸,۱۰۴	۶۲۹,۴۵۶	۱,۴۵۵,۲۲۳	۱,۲۸۴,۱۰۳	۱,۱۷۸,۴۰۷

بررسی و تحلیل عملکرد بانک های استان در تامین مالی تولید (طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰)

۶,۷۶۴,۸۱۹	۷,۲۴۵,۱۵۷	۸,۹۵۳,۴۲۲	۵,۱۹۵,۹۷۰	۳,۱۳۵,۲۴۶	۸۵۶,۰۰۲	مشارکت مدنی
۱,۰۱۱,۷۲۲	۴۸۴,۰۱۰	۴۰۱,۰۵۵	۳۵۱,۰۱۵	۶۱۸,۶۷۹	۶۴۸,۰۷۳	قرض الحسنه
۱۸,۴۷۹	۱۷,۶۶۵	۸,۵۱۱	۹,۲۵۲	۱۵,۳۸۷	۳۲,۹۵۹	اجاره به شرط تملیک
۴,۵۲۰	۰	۴۲	۱۸,۴۹۰	۱۲,۲۳۰	۲,۳۰۰	سلف
۰	۰	۰	۰	۰	۰	مشارکت حقوقی
۰	۰	۰	۰	۰	۰	سرمایه گذاری مستقیم
۳۶,۶۴۵	۱۵,۷۲۰	۲۳,۰۵۰	۶۲,۰۰۰	۱۵۰,۴۲۲	۴۳۵,۵۲۷	جعاله
۳۵,۲۲۷	۹۷,۵۹۹	۲۱,۶۶۵	۳۱,۵۱۰	۳۳,۹۰۵	۷۵,۵۵۱	سایر عقود

مأخذ: سرپرستی بانک رفاه در استان.

نمودار ۵-۲۳- مانده تسهیلات بانک رفاه کارگران استان به تفکیک نوع عقود

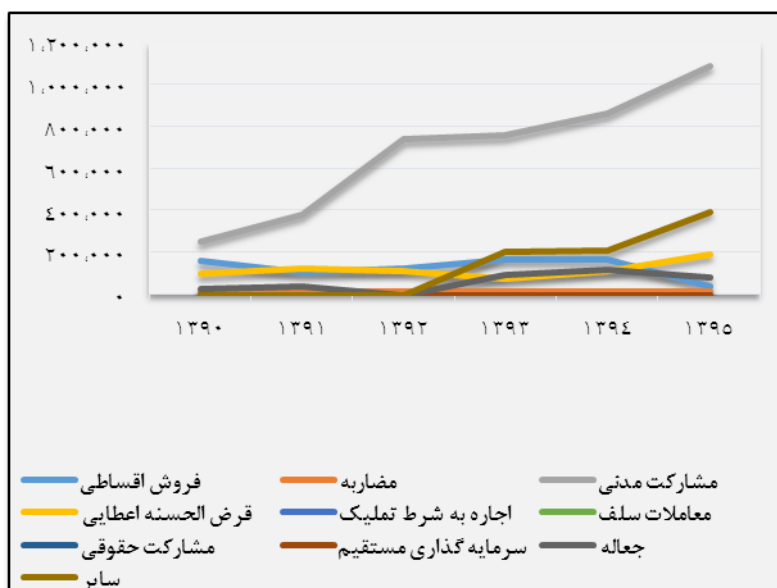
۵-۴-۱-۷- پست بانک

پست بانک استان طی دوره مورد بررسی هیچگونه تسهیلاتی در قالب عقود اجاره به شرط تملیک، سلف، مشارکت حقوقی ارائه نداده است. تسهیلات سرمایه گذاری مستقیم این بانک نیز تنها به سال ۱۳۹۲ محدود می شود. بیشترین حجم تسهیلات پرداختی در پست بانک، با تفاوت قابل ملاحظه در قالب مشارکت مدنی صورت گرفته است.

جدول ۵-۲. مانده تسهیلات پست بانک استان به تفکیک نوع عقود

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کل تسهیلات بانک	۵۵۱,۱۱۱	۶۶۳,۴۵۶	۱,۰۱۴,۰۰۰	۱,۳۲۰,۰۰۰	۱,۴۹۱,۰۰۰	۱,۸۲۵,۰۶۳
فروش اقساطی	۱۵۸,۸۹۷	۱۰۶,۰۶۱	۱۲۳,۰۰۰	۱۶۹,۰۰۰	۱۶۷,۰۰۰	۴۱,۸۱۰
مضاربه	۱۳,۰۰۷	۱۴,۳۱۲	۲۴,۰۰۰	۱۹,۰۰۰	۲۰,۰۰۰	۲۰,۱۸۷
مشارکت مدنی	۲۵۳,۴۶۵	۳۸۳,۵۶۲	۷۴۳,۰۰۰	۷۶۰,۰۰۰	۸۶۵,۰۰۰	۱,۰۹۲,۵۰۸
قرض الحسنه	۹۷,۸۴۳	۱۲۲,۴۲۱	۱۱۳,۰۰۰	۷۴,۰۰۰	۱۱۰,۰۰۰	۱۹۵,۰۳۳
اجاره به شرط تملیک	۰	۰	۰	۰	۰	۰
سلف	۰	۰	۰	۰	۰	۰
مشارکت حقوقی	۰	۰	۰	۰	۰	۰
سرمایه گذاری مستقیم	۰	۰	۱۱,۰۰۰	۰	۰	۰
جعاله	۲۷,۸۷۵	۳۷,۱۰۰	۰	۹۷,۰۰۰	۱۲۲,۰۰۰	۸۲,۷۸۵
سایر عقود	۲۴	۰	۰	۲۰۱,۰۰۰	۲۰۷,۰۰۰	۳۹۲,۷۴۰

مأخذ: سرپرستی پست بانک در استان.

نمودار ۵-۲. مانده تسهیلات پست بانک استان به تفکیک نوع عقود

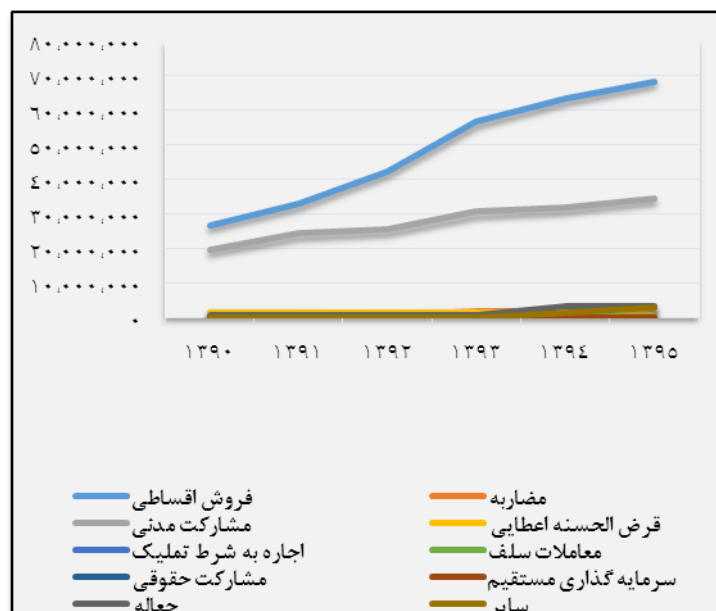
۵-۴-۲. بررسی عملکرد هر یک از بانک های تخصصی استان به تفکیک عقود

بررسی تسهیلات اعطایی بانک های تخصصی استان به تفکیک عقود نشان می دهد که طی دوره ۹۵-۱۳۹۰ فروش اقساطی و مشارکت مدنی بیشترین حجم تسهیلات پرداختی را به خود اختصاص داده اند. اگرچه مانده تسهیلات بانک های تخصصی در این دو نوع عقد بانکی روندی صعودی داشته است، حجم تسهیلات فروش اقساطی نه تنها به طور معناداری بیشتر از مشارکت مدنی بوده که علاوه بر آن شیب تندتری نیز داشته است. همان طور که در جدول (۵-۲۵) مشاهده می شود، بانک های تخصصی استان طی دوره مورد بررسی هیچگونه تسهیلاتی در قالب عقود مشارکت حقوقی و سرمایه گذاری مستقیم ارائه نکرده اند. بنابراین می توان از بررسی این دو عقد بانکی برای هر یک از بانک های تخصصی چشم پوشی کرد. نمودار (۵-۲۵) عملکرد مجموع بانک های تخصصی استان را در عقود بانکی مختلف نشان می دهد.

جدول ۵-۲۵. مانده کلیه تسهیلات بانک های تخصصی استان به تفکیک عقود

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کل تسهیلات بانک های تخصصی	۵۲,۱۱۱,۷۷۲	۶۲,۵۶۹,۳۳۲	۷۳,۴۷۵,۲۱۵	۹۴,۵۱۹,۸۷۷	۱۰۵,۱۴۷,۳۵۸	۱۱۵,۶۳۳,۰۵۸
فروش اقساطی	۲۶,۹۱۲,۴۶۲	۳۳,۰۸۳,۶۹۲	۴۲,۵۰۴,۰۷۸	۵۶,۸۶۴,۸۵۳	۶۳,۵۶۸,۹۱۳	۶۸,۶۲۴,۰۵۱
مضاربه	۹۹۸,۵۲۰	۱,۰۲۷,۲۰۸	۱,۰۸۰,۰۱۵	۱,۹۹۳,۶۱۸	۱,۷۵۹,۷۱۷	۱,۵۹۱,۰۰۷
مشارکت مدنی	۱۹,۹۸۷,۳۴۱	۲۴,۵۲۶,۷۹۷	۲۵,۶۸۵,۷۰۹	۳۰,۶۹۰,۸۶۰	۳۱,۹۸۴,۵۴۵	۳۴,۷۷۳,۷۳۱
قرض الحسنه	۲,۳۲۶,۷۶۵	۲,۰۹۶,۶۱۶	۱,۵۷۹,۵۰۵	۲,۴۳۱,۸۹۰	۲,۲۹۴,۶۷۶	۳,۱۸۴,۴۵۷
اجاره به شرط تملیک	۱۹۳,۱۳۹	۵۳۹,۰۲۷	۲۰۴,۳۱۶	۱۸۷,۳۶۰	۱۹۲,۵۴۶	۱۸۶,۰۵۲
سلف	۵۸۸,۶۵۴	۳۸۷,۱۱۸	۶۰۴,۸۴۴	۵۷۶,۹۹۰	۸۴۴,۸۱۸	۷۸۵,۳۲۱
مشارکت حقوقی	۰	۰	۰	۰	۰	۰
سرمایه گذاری مستقیم	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جعاله	۱,۰۲۹,۳۳۹	۸۴۷,۴۷۷	۱,۴۵۵,۲۳۵	۱,۰۱۹,۸۴۰	۳,۰۸۴,۵۱۱	۳,۳۴۴,۵۷۰
سایر عقود	۷۵,۵۵۲	۶۱,۳۹۷	۳۶۱,۵۱۳	۷۵۴,۴۶۶	۱,۴۱۷,۶۳۲	۳,۱۴۳,۸۶۹

مأخذ: سرپرستی بانک های تخصصی در استان.

نمودار ۵-۲- مانده کلیه تسهیلات بانک های تخصصی استان به تفکیک عقود

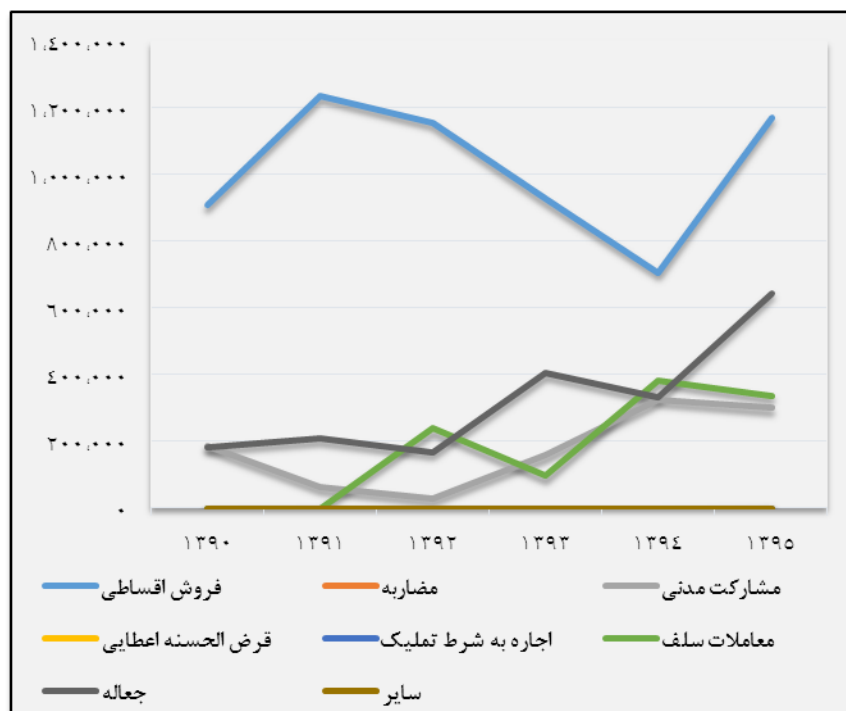
۵-۴-۲-۱- بانک صنعت و معدن

تسهیلات پرداخت شده بانک صنعت و معدن طی دوره مورد بررسی تنها در قالب عقود فروش اقساطی، مشارکت مدنی، سلف و جعاله پرداخت شده است. البته علاوه بر این عقود بانک صنعت و معدن، در سال ۱۳۹۵ تسهیلات اندکی نیز در قالب خرید دین پرداخت کرده است. به طور کلی تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن در قالب عقود بانکی مختلف با نوسانات زیادی همراه بوده است. به طور مثال فروش اقساطی با بیشترین حجم تسهیلات پرداختی و با تفاوتی قابل ملاحظه نسبت به سایر عقود، ابتدا تا سال ۱۳۹۲ روندی صعودی، پس از آن تا پایان سال ۱۳۹۴ روندی نزولی و مجدد در سال ۱۳۹۵ روندی افزایشی داشته است. تسهیلات مشارکت مدنی نیز روند نزولی را تا سال ۱۳۹۲ طی کرده و به کمترین مقدار خود رسیده و پس از آن با نوسان همراه بوده است؛ همچنین در سال های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۴ معاملات سلف رشد بسیار زیاد و قابل تأملی را نسبت به مدت مشابه سال قبل داشته است.

جدول ۵-۲۶- مانده تسهیلات بانک صنعت و معدن استان به تفکیک نوع عقود

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کل تسهیلات بانک	۱,۲۷۷,۴۰۷	۱,۵۱۳,۰۰۰	۱,۵۸۹,۹۱۷	۱,۵۸۳,۲۹۷	۱,۷۴۷,۲۵۲	۲,۴۵۹,۶۳۷
فروش اقساطی	۹۰۷,۶۹۶	۱,۲۳۷,۰۰۰	۱,۱۵۵,۴۵۷	۹۲۵,۳۱۴	۷۰۶,۰۰۵	۱,۱۷۱,۴۰۷
مضاربه	۰	۰	۰	۰	۰	۰
مشارکت مدنی	۱۸۵,۸۲۵	۶۲,۰۰۰	۲۷,۹۷۴	۱۵۷,۲۹۵	۳۲۵,۴۹۴	۲۹۸,۷۷۸
قرض الحسنه	۰	۰	۰	۰	۰	۰
اجاره به شرط تملیک	۰	۰	۰	۰	۰	۰
سلف	۰	۴,۰۰۰	۲۳۷,۱۲۴	۹۴,۸۵۷	۳۸۲,۹۴۴	۳۳۵,۹۷۸
جعاله	۱۸۳,۸۸۶	۲۱۰,۰۰۰	۱۶۹,۳۶۲	۴۰۵,۸۳۱	۳۳۲,۸۰۹	۶۴۶,۳۹۲
سایر عقود	۰	۰	۰	۰	۰	۷,۰۸۲

مأخذ: سرپرستی بانک صنعت و معدن در استان.

نمودار ۵-۲۶- مانده تسهیلات بانک صنعت و معدن استان به تفکیک نوع عقود

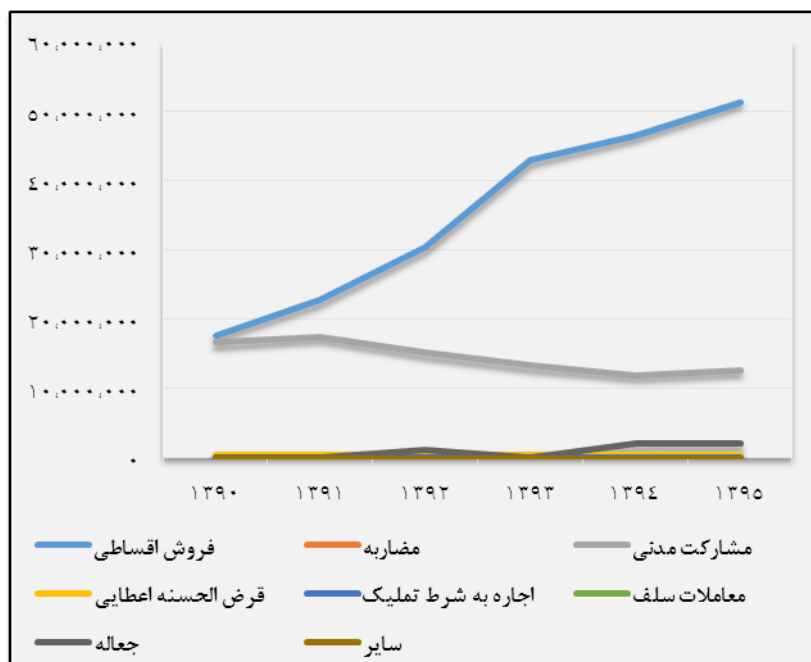
۵-۴-۲- بانک مسکن

در بانک مسکن طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰، فروش اقساطی با بیشترین حجم تسهیلات پرداختی نسبت به دیگر عقود، روندی صعودی داشته است. این رشد تا سال ۱۳۹۳ با نرخ فزاینده و پس از آن با نرخ کاهنده همراه بوده است. پس از آن مشارکت مدنی بیشترین حجم تسهیلات پرداختی بانک مسکن را به خود اختصاص داده است که در دوره مورد بررسی روندی نزولی را تجربه کرده است. مضاربه با کمترین حجم تسهیلات پرداختی در بانک مسکن، در سال ۱۳۹۳ افزایش ناگهانی و زیادی نسبت به سال قبل خود داشته و مجدداً در سال ۱۳۹۴ با کاهش چشمگیری همراه بوده است. تسهیلات قرض الحسنه نیز روند نزولی تا سال ۱۳۹۲ و پس از آن روند صعودی داشته است. بالعکس تسهیلات در قالب اجاره به شرط تملیک تا سال ۱۳۹۱ روند صعودی و پس از آن روند نزولی داشته است. شایان ذکر است این بانک هیچگونه پرداختی تسهیلات در قالب عقد سلف نداشته است و در قالب سایر عقود به خصوص خرید دین در سال های انتهایی دوره تسهیلات اندکی پرداخت نموده است.

جدول ۵-۲۷- مانده تسهیلات بانک مسکن استان به تفکیک نوع عقود

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کل تسهیلات بانک	۳۵,۳۲۶,۰۳۹	۴۱,۵۸۹,۴۵۵	۴۷,۱۶۰,۶۸۷	۵۶,۹۴۰,۰۵۸	۶۱,۱۹۲,۲۹۴	۶۷,۱۱۴,۵۵۶
فروش اقساطی	۱۷,۶۷۴,۲۹۱	۲۲,۶۶۸,۸۳۸	۳۰,۲۴۲,۶۱۸	۴۲,۷۸۷,۷۶۱	۴۶,۳۶۸,۱۴۲	۵۱,۲۱۴,۷۲۲
مضاربه	۲,۴۷۴	۲,۰۹۵	۴,۱۱۹	۳۷,۶۹۰	۸,۱۵۶	۱۱,۱۱۳
مشارکت مدنی	۱۶,۵۵۷,۵۰۶	۱۷,۴۴۵,۲۸۰	۱۵,۰۹۲,۶۴۹	۱۳,۲۹۸,۷۳۵	۱۱,۹۹۹,۳۷۸	۱۲,۶۲۸,۵۵۹
قرض الحسنه	۶۵۷,۷۶۳	۶۰۲,۴۹۷	۴۹۶,۸۲۷	۵۴۶,۶۰۳	۵۷۲,۰۰۱	۸۶۰,۳۶۳
اجاره به شرط تملیک	۱۲۵,۷۹۱	۴۹۳,۶۹۰	۱۳۳,۱۶۹	۸۶,۹۵۵	۵۹,۹۷۰	۵۲,۷۵۹
سلف	۰	۰	۰	۱	۰	۰
جعاله	۳۰۸,۲۱۳	۳۷۷,۰۵۵	۱,۱۹۱,۳۰۵	۵۶,۰۸۹	۲,۱۱۰,۲۷۷	۲,۲۱۰,۶۶۵
سایر تسهیلات	۱	۰	۰	۱۲۶,۲۲۴	۷۴,۳۷۰	۱۳۶,۳۷۵

مأخذ: سرپرستی بانک مسکن در استان.

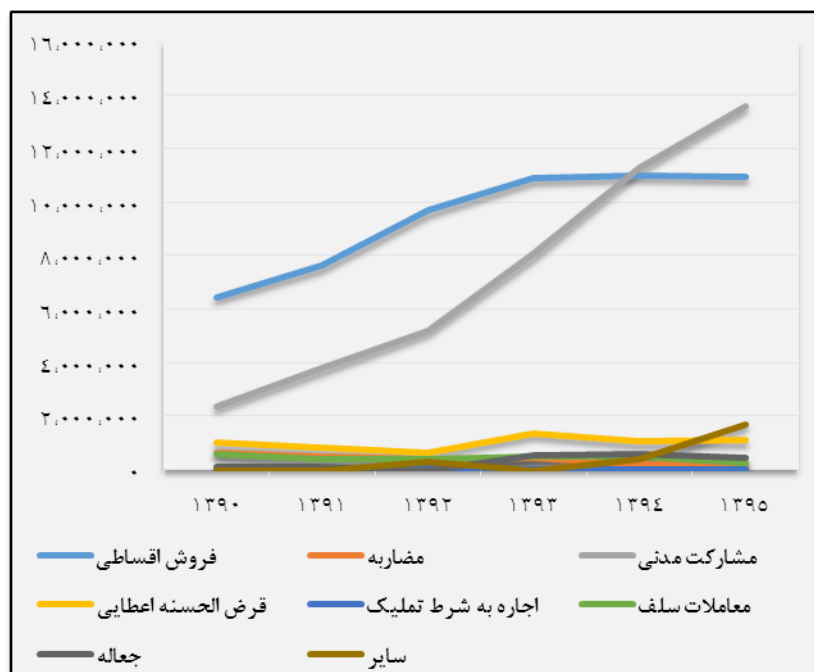
نمودار ۵-۲۷- مانده تسهیلات بانک مسکن استان به تفکیک نوع عقود

علی رغم آنکه فروش اقساطی تا سال ۱۳۹۴ بیشترین حجم تسهیلات بانک کشاورزی را داشته است، کاهش این تسهیلات در سال ۱۳۹۵ در کنار افزایش شتابان تسهیلات مشارکت مدنی باعث گردیده در سال ۱۳۹۵ مشارکت مدنی از فروش اقساطی پیشی بگیرد. اجاره به شرط تملیک نیز تا سال ۱۳۹۴ روند صعودی داشته و در سال بعد کاهش می یابد. اما برخی دیگر از عقود مانند مضاربه، قرض الحسنه، و سلف با نوسانات بیشتری در ارائه تسهیلات روبرو بوده اند. در معاملات سلف، تسهیلات پرداخت شده روندی نزولی اما با نوسان داشته است. در خصوص سایر عقود که بیشتر حجم آن را مباحه تشکیل می دهد نیز بانک کشاورزی با نوساناتی با شیب بسیار ملایم مواجه بوده است.

جدول ۵-۲۸- مانده تسهیلات بانک کشاورزی استان به تفکیک نوع عقود

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کل تسهیلات بانک	۱۱,۱۹۱,۸۲۶	۱۳,۲۲۰,۸۹۰	۱۶,۵۸۴,۳۳۰	۲۱,۷۹۷,۶۲۷	۲۵,۱۷۶,۶۹۳	۲۸,۳۴۶,۵۰۳
فروش اقساطی	۶,۴۷۷,۷۰۸	۷,۶۲۳,۵۰۹	۹,۶۵۵,۰۸۶	۱۰,۸۸۱,۱۰۲	۱۰,۹۹۷,۴۶۱	۱۰,۹۲۹,۰۹۷
مضاربه	۶۵۰,۱۰۲	۵۰۵,۳۸۲	۴۰۷,۴۴۸	۴۳۲,۰۷۵	۳۰۲,۱۰۴	۲۲۸,۲۶۹
مشارکت مدنی	۲,۳۷۰,۷۸۶	۳,۷۷۵,۶۷۸	۵,۱۹۴,۱۷۷	۸,۰۳۴,۳۷۴	۱۱,۲۶۴,۹۲۴	۱۳,۵۸۵,۶۱۶
قرض الحسنه	۱,۰۱۰,۵۷۰	۸۳۵,۲۴۴	۶۶۸,۲۰۵	۱,۳۷۱,۹۰۲	۱,۰۶۲,۸۳۲	۱,۱۰۲,۷۰۶
اجاره به شرط تملیک	۲۲,۱۸۵	۲۳,۸۸۹	۵۰,۷۲۴	۸۸,۲۴۴	۱۱۲,۷۵۸	۱۱۱,۹۷۰
سلف	۵۸۶,۳۲۶	۳۷۰,۸۸۸	۳۴۹,۲۳۰	۴۸۲,۰۹۰	۴۶۱,۸۷۴	۲۷۷,۹۳۸
جعاله	۷۴,۱۴۹	۸۶,۳۰۰	۰	۵۰۷,۸۴۰	۵۹۸,۷۰۳	۴۲۰,۱۱۶
سایر عقود	۰	۰	۲۵۹,۴۶۰	۰	۳۷۶,۰۳۷	۱,۶۹۰,۷۹۱

مأخذ: سرپرستی بانک کشاورزی در استان.

نمودار ۵-۲۸- مانده تسهیلات بانک کشاورزی استان به تفکیک نوع عقود

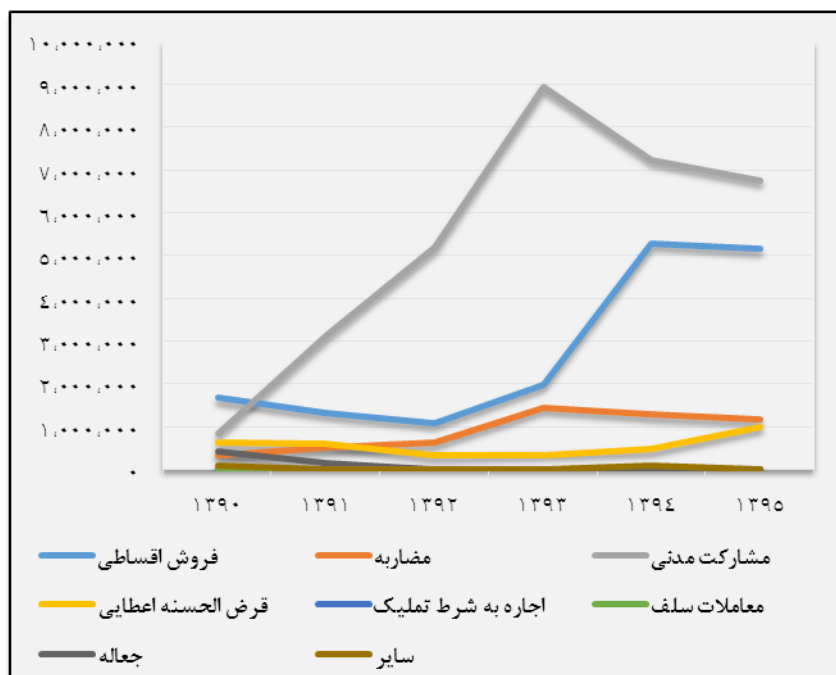
۵-۴-۲- بانک توسعه صادرات

در بانک توسعه صادرات، تسهیلات مشارکت مدنی نسبت به دیگر انواع عقود از بیشترین حجم برخوردار بوده است. این تسهیلات تا سال ۱۳۹۳ روندی صعودی با نرخ فزاینده داشته و پس از آن کاهش یافته است. به لحاظ حجم تسهیلات فروش اقساطی در جایگاه دوم قرار داشته و روندی پرنوسان را تجربه کرده است اگرچه نباید از رشد قابل تأمل آن در سال ۱۳۹۴ غافل ماند. حجم تسهیلات در قالب دیگر عقود نیز با نوسانات زیادی همراه بوده است که نقاط عطف روند آن ها را می توان به طور خلاصه بیان نمود: عقد مضاربه با رشد بیش از ۵۰ درصد در سال ۱۳۹۳، قرض الحسنه با کاهش قابل توجه در سال ۱۳۹۲ و رشد بیش از ۵۰ درصد در سال ۱۳۹۵، رشد قابل توجه در سال ۱۳۹۴ برای عقد اجاره به شرط تملیک، کاهش بیش از حد و به صفر رسیدن حجم تسهیلات در سال های ۹۴-۱۳۹۳ برای عقد سلف.

جدول ۵-۲۹- مانده تسهیلات بانک توسعه صادرات استان به تفکیک نوع عقود

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کل تسهیلات بانک	۴,۰۵۱,۸۹۳	۵,۷۸۷,۰۲۰	۷,۳۸۸,۷۵۰	۱۲,۸۵۱,۹۷۰	۱۴,۴۳۳,۹۶۱	۱۴,۱۹۸,۴۸۴
فروش اقساطی	۱,۶۶۵,۲۹۸	۱,۳۲۳,۰۴۷	۱,۰۹۱,۰۵۷	۱,۹۸۹,۰۰۲	۵,۲۸۹,۷۰۷	۵,۱۴۸,۶۶۵
مضاربه	۳۳۶,۱۸۳	۴۹۸,۱۰۴	۶۲۹,۴۵۶	۱,۴۵۵,۲۲۳	۱,۲۸۴,۱۰۳	۱,۱۷۸,۴۰۷
مشارکت مدنی	۸۵۶,۰۰۲	۳,۱۳۵,۲۴۶	۵,۱۹۵,۹۷۰	۸,۹۵۳,۴۲۲	۷,۲۴۵,۱۵۷	۶,۷۶۴,۸۱۹
قرض الحسنه	۶۴۸,۰۷۳	۶۱۸,۶۷۹	۳۵۱,۰۱۵	۴۰۱,۰۵۵	۴۸۴,۰۱۰	۱,۰۱۱,۷۲۲
اجاره به شرط تملیک	۳۲,۹۵۹	۱۵,۳۸۷	۹,۲۵۲	۸,۵۱۱	۱۷,۶۶۵	۱۸,۴۷۹
سلف	۲,۳۰۰	۱۲,۲۳۰	۱۸,۴۹۰	۴۲	۰	۴,۵۲۰
جعاله	۴۳۵,۵۲۷	۱۵۰,۴۲۲	۶۲,۰۰۰	۲۳,۰۵۰	۱۵,۷۲۰	۳۶,۶۴۵
سایر عقود	۷۵,۵۵۱	۳۳,۹۰۵	۳۱,۵۱۰	۲۱,۶۶۵	۹۷,۵۹۹	۳۵,۲۲۷

مأخذ: سرپرستی بانک توسعه صادرات در استان.

نمودار ۵-۲- مانده تسهیلات بانک توسعه صادرات استان به تفکیک نوع عقود

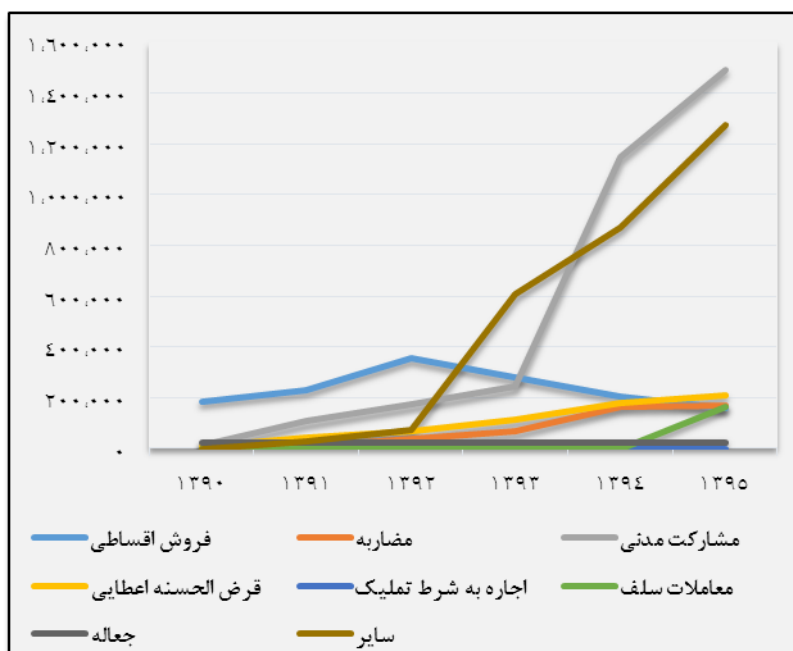
۵-۲-۴- بانک توسعه تعاون

در بانک توسعه تعاون فروش اقساطی تا سال ۱۳۹۲ روندی صعودی و فزاینده داشته و پس از آن کاهش یافته است. مشارکت مدنی در سال ۱۳۹۱ نسبت به مدت مشابه سال قبل افزایش چشمگیری داشته است و در سال ۱۳۹۴ نیز رشد ناگهانی و بیش از ۱۰۰ درصدی را نسبت به مدت مشابه سال های تجربه کرده است. تسهیلات مضاربه و قرض الحسنه نیز از روندی صعودی با شیب ملایم برخوردار بوده اند.

جدول ۵-۳۰- مانده تسهیلات بانک توسعه تعاون استان به تفکیک نوع عقود

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کل تسهیلات بانک	۲۶۴,۶۰۷	۴۵۸,۹۶۷	۷۵۱,۵۳۱	۱,۳۴۶,۹۲۵	۲,۵۹۷,۱۵۸	۳,۵۱۳,۸۷۸
فروش اقساطی	۱۸۷,۴۶۹	۲۳۱,۲۹۸	۳۵۹,۸۶۰	۲۸۱,۶۷۴	۲۰۷,۵۹۸	۱۶۰,۱۶۰
مضاربه	۹,۷۶۱	۲۱,۶۲۷	۳۸,۹۹۲	۶۸,۶۳۰	۱۶۵,۳۵۴	۱۷۳,۲۱۸
مشارکت مدنی	۱۷,۲۲۲	۱۰۸,۵۹۳	۱۷۴,۹۳۹	۲۴۷,۰۳۴	۱,۱۴۹,۵۹۲	۱,۴۹۵,۹۵۹
قرض الحسنه	۱۰,۳۵۹	۴۰,۱۹۶	۶۳,۴۵۸	۱۱۲,۳۳۰	۱۷۵,۸۳۳	۲۰۹,۶۶۶
اجاره به شرط تملیک	۱۲,۲۰۴	۶,۰۶۱	۱۱,۱۷۱	۳,۶۵۰	۲,۱۵۳	۲,۸۴۴
سلف	۲۸	۰	۰	۰	۰	۱۶۶,۸۸۵
جعاله	۲۷,۵۶۴	۲۳,۷۰۰	۳۲,۵۶۸	۲۷,۰۳۰	۲۷,۰۰۲	۳۰,۷۵۲
سایر عقود	۰	۲۷,۴۹۲	۷۰,۵۴۳	۶۰۶,۵۷۷	۸۶۹,۶۲۶	۱,۲۷۴,۳۹۴

مأخذ: سرپرستی بانک توسعه تعاون در استان.

نمودار ۵-۳۰- مانده تسهیلات بانک توسعه تعاون استان به تفکیک نوع عقود

۵-۵- جمع بندی:

مهم ترین یافته های این فصل را می توان به طور خلاصه در موارد ذیل بیان نمود:

۱) در میان بانک های تجاری استان، طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ بیشترین تسهیلات توسط بانک ملی پرداخت شده است. پس از آن بانک صادرات در رتبه دوم قرار دارد، با این توضیح که در سال های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۴ بانک ملت با تفاوت اندکی در ارائه تسهیلات از این بانک پیشی گرفته است. پیداست میزان تسهیلات بانکی اعطا شده توسط هر بانک بیش از هر چیز تابعی از توانایی آن بانک در تجهیز منابع است. از این منظر بالا بودن حجم تسهیلات بانک ملی و پس از آن بانک های صادرات و ملت در درجه اول با اتکا به سهم بالای این بانک ها در جذب سپرده هاست که جزییات آن در فصل قبل به تفصیل بیان شد.

۲) در میان بانک های تخصصی استان طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ بیشترین تسهیلات توسط بانک مسکن ارائه شده است. نقش بی بدیل بانک مسکن در تأمین مالی خرید و ساخت مسکن به ویژه با توجه به دوره طولانی

بازپرداخت این تسهیلات موجب شده است که بانک مسکن در میان بانک های تخصصی همواره بیشترین حجم سپرده و همچنین بیشترین حجم تسهیلات را داشته باشد.

۳) در مجموع بانک های تجاری استان طی سال های ۱۳۹۵-۱۳۹۰ بیشترین تسهیلات خود را به دو بخش مسکن و ساختمان و صنعت و معدن داده اند. با این حال طی دوره مورد بررسی روند افزایش تسهیلات بخش مسکن و ساختمان استان با شیبی به مراتب تندتر از تسهیلات بخش صنعت و معدن افزایش یافته است. به علاوه از سال ۱۳۹۲ به بعد مانده تسهیلات اعطایی بانک های تجاری استان به بخش مسکن و ساختمان بر مانده تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن پیشی گرفته است.

۴) در میان بانک های تجاری استان، طی دوره مورد بررسی، در مانده تسهیلات اعطایی بانک های ملی و رفاه کارگران بخش مسکن و ساختمان اولویت اول و بخش صنعت و معدن اولویت دوم را داشته است. در حالی که در مانده تسهیلات بانک های ملت و تجارت بخش صنعت و معدن از اولویت بالاتری نسبت به مسکن و ساختمان برخوردار بوده است. در دو بانک سپه و صادرات نیز دو بخش مذکور از اهمیت یکسانی برخوردار بوده و تسهیلات دریافتی شان پایه پای یکدیگر افزایش یافته است. در این دوره پست بانک از الگویی متفاوت پیروی می کرده و اولویت اول و دوم آن را به ترتیب بخش کشاورزی و بخش صنعت و معدن تشکیل داده است.

۵) بانک های تجاری استان طی دوره مورد بررسی اولویت اصلی را به زمینه تخصصی فعالیت خود داده اند. لذا عمده تسهیلات بانک صنعت و معدن به بخش صنعت و معدن، عمده تسهیلات بانک کشاورزی به بخش کشاورزی، عمده تسهیلات بانک مسکن به بخش مسکن و ساختمان، عمده تسهیلات بانک توسعه

صادرات به بخش صادرات و عمده تسهیلات بانک توسعه تعاون نیز به بخش صنعت و معدن اختصاص یافته است.

۶) از نقطه نظر قالب قراردادی، چه در بانک های تجاری و چه در بانک های تخصصی استان، مشارکت مدنی و فروش اقساطی همواره دو گزینه نخست بوده اند. البته در برخی سال ها گزینه سایر عقود نیز افزایش قابل ملاحظه ای داشته و گاه حتی به رتبه دوم رسیده است که دلیل آن افزایش کاربرد عقد بانکی خرید دین به ویژه در سال های اخیر بوده است.

فصل ششم: تحلیل عملکرد بانک های استان در تأمین مالی تولید طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵

۶-۱- مقدمه

طبق قوانین برنامه های توسعه، به منظور ایجاد ارزش افزوده در بخش های اقتصادی مختلف، علاوه بر رفع موانع و محدودیت های پیش روی تولید، سیاست هایی چون تخصیص ارز در بخش صنعت و معدن، اعطای تسهیلات ریالی، مشوق های مالی و همچنین توسعه تبادل اطلاعات فنی و اقتصادی و ... پیش بینی شده است. با این حال یکی از مهم ترین چالش های تولید، نحوه دسترسی به منابع مالی و نیز هزینه تأمین مالی است. یافته های حاصل از مطالعات فصلی پایش محیط کسب و کار که به طور مستمر توسط مرکز پژوهش های مجلس انجام می شود نشان می دهد که از بهار سال ۱۳۹۰ تاکنون «مشکل دریافت تسهیلات از بانک ها»، در همه فصول به جز دو فصل، نخستین چالش پیش روی بنگاه ها و فعالین کسب و کار بوده است. البته باید توجه داشت که در دو فصل مذکور این مشکل رفع نشده است بلکه تنها از رتبه نخست مشکلات بنگاه ها به رتبه دوم تغییر مکان داده است. بنا به نتایج گزارش های پایش محیط کسب و کار، «ضعف بازار سرمایه در تأمین مالی تولید و نرخ بالای تأمین سرمایه از بازار غیررسمی» نیز از بهار سال ۱۳۹۰ تاکنون غالباً در شمار چهار مشکل نخست فعالین اقتصادی قرار داشته است. ملاحظه می شود که از چهار مشکل نخست پیش روی بنگاه ها، دو مشکل با مقوله تأمین مالی پیوند خورده است که این از وضعیت بحرانی واحدهای تولیدی در امر تأمین مالی و ضرورت چاره اندیشی برای رفع آن حکایت دارد. بدیهی است با توجه به بانک محور بودن نظام تأمین مالی تولید در کشور، بانک ها و به طور کلی بازار پول نقشی تعیین کننده در این خصوص به عهده دارد.

از طرفی به رغم آثار و پیامدهای کلان اقتصادی مترتب بر عملکرد بانک‌ها به ویژه در تخصیص تسهیلات، رفتار این بازیگران بازار پول از اصول بنگاهداری و منطق هزینه و فایده پیروی می‌کند. امری که ضرورتاً با اولویت‌های بخشی، منطقه‌ای و توسعه‌ای کشور همسو نیست. از این رو یکی از مهم‌ترین وظایف مقامات پولی کشور نظارت و تنظیم بازار پول است به گونه‌ای که نه تنها تسهیلات به بخش‌های اقتصادی اولویت‌دار کشور تخصیص یابد بلکه هزینه تأمین مالی از بازار پول متناسب با ادوار تجاری و دوره‌های رکود و رونق تعدیل شده و از انعطاف کافی برخوردار باشد.

هدف این فصل تحلیل عملکرد بانک‌های استان در تأمین مالی تولید است. از این رو در ادامه نخست به بررسی تغییرات ماهوی در منابع بانکی استان و تأثیر آن بر هزینه تمام شده پول در بانک‌های استان پرداخته شده است. سپس در بخش سوم با تحلیل نسبت مصارف به منابع بانکی استان و مقایسه آن با کشور نحوه دسترسی کسب‌وکارهای استان به بازار پول و تسهیلات بانکی تحلیل شده است. در بخش چهارم الگوی تخصیص تسهیلات بانکی بین بخش‌های اقتصادی استان بررسی شده است و در بخش پنجم ارتباط تسهیلات اعطا شده به هر یک از بخش‌های اقتصادی استان با ارزش افزوده آن بخش در استان بررسی شده است.

۶-۲- تغییر ماهیت سپرده‌های بانکی استان طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵

کارکرد بانک به عنوان یک واسطه مالی، تجهیز منابع از طریق دریافت پول از صاحبان منابع آزاد قابل استقراض و تخصیص آن به متقاضیان این منابع است. طبق الگوی حاکم بر رفتار تمام واسطه‌های مالی، هزینه تأمین مالی متقاضیان بیش از هرچیز تحت تأثیر هزینه تجهیز منابع است. البته هزینه‌های عملیاتی بانک نیز نقشی حاشیه‌ای در تعیین نرخ تأمین مالی متقاضیان دارد. به این اعتبار در شرایطی که تجهیز منابع برای بانک‌ها پرهزینه باشد ناگزیر هزینه استفاده از منابع برای متقاضیان نیز بالا خواهد بود.

طبق آنچه در فصول پیشین بیان شد، طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ نظام بانکی کشور با تغییر قابل ملاحظه ای در ماهیت سپرده ها مواجه شده است به گونه ای که در سبد سپرده های نظام بانکی کشور به سرعت سهم سپرده های پرهزینه یعنی سپرده های کوتاه مدت و بلندمدت افزوده شده و از سهم سپرده های کم هزینه کاسته شده است. در ایجاد این پدیده بیش از هر چیز عوامل کلان اقتصادی موثر بوده است. توقف روند شتابان تورم تا سال ۱۳۹۲ و کاهش تدریجی آن از ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۵ در کنار سیاست مقامات پولی کشور مبنی بر بالا نگاه داشتن نرخ سود سپرده های مدت دار که با هدف ایجاد ثبات در اقتصاد و کاهش تلاطم های ناشی از جابه جایی منابع سرگردان مردم در بازارها به ویژه بازار ارز و طلا صورت گرفت، موجب گردید که برای نخستین بار در کشور نرخ سود حقیقی سپرده ها مثبت باشد. این امر در شرایطی رقم خورد که بخش حقیقی اقتصاد به ویژه تولید صنعتی با رکود عمیق به جای مانده از تحریم ها مواجه بود و نرخ بازدهی آن به سختی قادر به رقابت با نرخ سود حقیقی سپرده های بانکی را داشت. از طرفی فعالیت های بخش مسکن نیز از اوایل سال ۱۳۹۲ با رکود مواجه گردید. طبق آمارهای بانک مرکزی نرخ تورم بخش مسکن از فروردین ۱۳۹۲ پایین تر از نرخ تورم کل اقتصاد قرار گرفت و این روند تا کنون ادامه داشته است. در چنین فضایی صاحبان منابع سپرده های مدت دار بانکی را گزینه ای بی بدیل برای حفظ دارایی خود می دیدند.

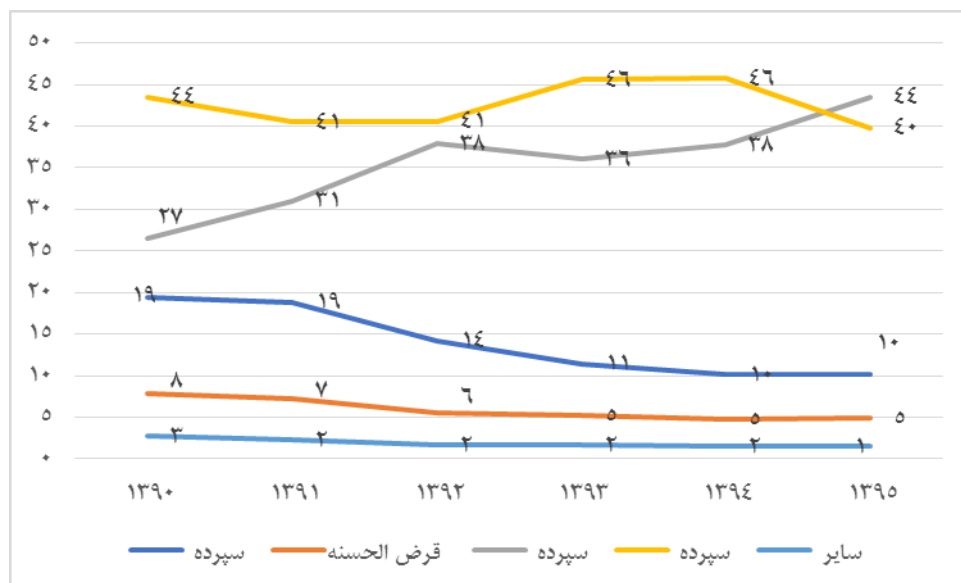
در این میان بحران موسسات مالی اعتباری و بانک های بی انضباط نیز مزید بر علت شد که عمدتاً در نیمه دوم دهه ۱۳۸۰ و به دنبال سرکوب مالی بازار پول تأسیس شده بودند. در دوره مذکور نرخ های سود سپرده نسبتاً پایین و موج شتابان افزایش تورم، در غیاب نظارت موثر بانک مرکزی، فرصت بی بدیلی برای موسسات مالی و بانک ها فراهم آورد تا از منفی بودن نرخ حقیقی سود سپرده ها بهره مند شوند. صرف نظر از فعالیت های سوداگرایانه برخی موسسات خارج از نظارت بانک مرکزی، این منابع عمدتاً به بازار مسکن و در مقیاسی

محدودتر به بخش تولید تخصیص داده شد. با این حال از یک سو با تشدید تحریم های غربی و از سوی دیگر با تعمیق رکود بازار مسکن، به تدریج نظام بانکی با موجی از معوقات بانکی روبه رو شد. که با گذر زمان چشم انداز بازگشت تسهیلات اعطایی را دست نیافتنی می ساخت.

در این شرایط بانک هایی که در سمت مصارف با معوقات بیشتری مواجه بودند برای پاسخگویی به سپرده گذاران خود تن به بازی پونزی داده و رقابت مخرب افزایش سود سپرده ها را به روش های مختلف آغاز کردند. پیداست این بازی مصوبات شورای پول و اعتبار تنها روی کاغذ معنا و مفهوم پیدا می کرد و در عمل هرگز مورد اعتنا قرار نمی گرفت. چرا که عمل به این مصوبات و کاهش نرخ سود سپرده ها توسط بانک های منضبط در حضور بانک های قانون شکنی که از قضا با کسری بیشتری مواجه بودند و تن به اجرای این مصوبات نمی دادند، تنها یک نتیجه داشت: خروج پول از بانک های منضبط به بانک ها و موسسات غیرمنضبط. درست به همین دلیل بود که بانک مرکزی به جای مداخله و مجادله با بانک های منضبط در کنار رسیدگی به موسسات غیرمجاز تصمیم گرفت با بانک های منضبط مسیر مماشات را در پی بگیرد.

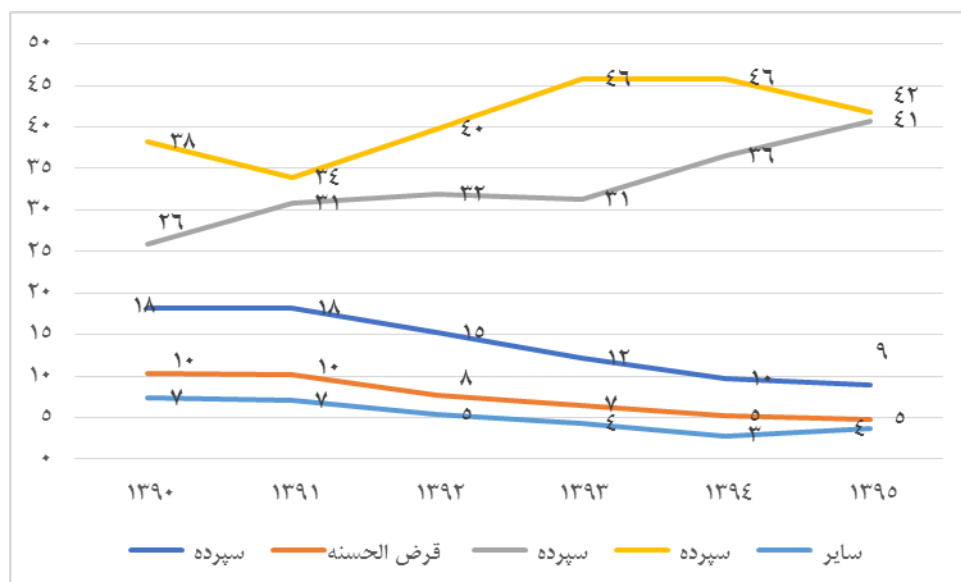
بنابراین در طول سال های اخیر صرف نظر از میزان اهتمام دولت و بانک مرکزی به کاهش نرخ سود سپرده ها که در مصوبات شورای پول و اعتبار انعکاس یافته است، در عمل بانک ها هرگز تن به اجرای آن نداده و در قالب های مختلف همچون فروش اوراق و ... تلاش کرده اند با تضمین نرخ سودی مطمئن برای سپرده گذاران از خروج این منابع جلوگیری کنند. انعکاس تحولات فوق در بازار پول کشور را به روشنی می توان در نمودار زیر و در تغییرات ترکیب سپرده ها مشاهده کرد. همان طور که ملاحظه می شود سهم سپرده های مدت دار نظام بانکی کشور از ۷۱ درصد در سال ۱۳۹۰ با ۱۳ درصد افزایش به ۸۴ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است و سهم سایر

انواع سپرده ها شامل سپرده های دیداری، قرض الحسنه و سایر که اساساً سپرده هایی ارزان قیمت به شمار می روند از ۲۹ درصد به ۱۶ درصد کاهش یافته است.

نمودار ۱-۶- سپرده های بانکی کشور به تفکیک انواع سپرده (درصد)

روند فوق در استان خراسان رضوی با شدت بیشتری همراه بوده است. به گونه ای که حجم سپرده های مدت دار بانک های استان از ۶۴ درصد در سال ۱۳۹۰ با ۱۹ درصد افزایش به ۸۳ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. در مقابل سهم سپرده های ارزان قیمت بانک های استان از ۳۶ درصد به ۱۷ درصد کاهش یافته است. بنابراین می توان گفت سبد سپرده های بانک های استان در مقام مقایسه با کشور، با افزایش قیمت بیشتری مواجه بوده است.

نمودار ۶-۲- سپرده های بانکی استان به تفکیک انواع سپرده (درصد)

تحول مهم دیگر در سبد سپرده های بانک های کشور طی سال های اخیر، افزایش درجه سیالیت سپرده ها است که از بی ثبات تر شدن سپرده های مدت دار بانک ها حکایت دارد. اگر درجه سیالیت منابع بانک ها را با نسبت سپرده های کوتاه مدت به سپرده های مدت دار بسنجیم، در فاصله سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ درجه سیالیت بانک های تجاری استان از ۳۷ درصد به ۴۵ درصد و درجه سیالیت بانک های تخصصی استان از ۵۰ درصد به ۶۹ درصد افزایش یافته است. در مجموع طی دوره مذکور درجه سیالیت بانک های استان از ۴۹ درصد به ۵۹ درصد افزایش یافته است. گسترش دامنه رقابت شبکه بانکی به جذب سپرده های کوتاه مدت عادی (روزشمار) باعث شده است که در سال های اخیر به تدریج به سهم سپرده های کوتاه مدت که قابلیت نقدشوندگی بالاتری دارند افزوده شده و از سهم سپرده های بلندمدت کاسته شود.

سپرده های کوتاه مدت با توجه به قابلیت دسترسی آسان، از امکان بیشتری برای هجوم به بازارهای مختلف و فعالیت های سفته بازانه برخوردار هستند. بنابراین با ایجاد یک شوک در بازارهای دیگر، احتمال پیوستن این

سپرده ها به شوک و تشدید دامنه آن بیشتر است. امری که خطر افزایش تورم را به شدت بالا می برد. درست به همین دلیل بود که در سال ۱۳۹۲ بانک مرکزی سیاست اعمال فشار بر سیستم بانکی جهت کاهش درجه سیالیت از طریق افزایش سپرده های بلندمدت را در پیش گرفت. با این حال این سیاست در عمل موفقیتی کسب نکرد. همان طور که در جدول (۱-۶) مشاهده می کنید طی دوره مذکور درجه سیالیت بانک های کشور از ۳۸ درصد به ۵۲ درصد افزایش یافته است که این افزایش در مقایسه با بانک های استان ۴ درصد بیشتر است.

جدول ۱-۶- درجه سیالیت بانک های استان خراسان رضوی طی دوره ۱۳۹۰-۹۵

سال	بانک های تجاری استان	بانک های تخصصی استان	کل بانک های استان	کل بانک های کشور
۱۳۹۰	۳۷	۵۰	۳۹	۳۸
۱۳۹۱	۴۵	۵۶	۴۷	۴۳
۱۳۹۲	۴۴	۴۹	۴۴	۴۸
۱۳۹۳	۳۷	۶۰	۴۱	۴۴
۱۳۹۴	۳۸	۶۵	۴۳	۴۵
۱۳۹۵	۴۵	۶۹	۴۹	۵۲

مأخذ: محاسبات پژوهش

۳-۶- نسبت مصارف به منابع بانک ها طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵

یکی از چالش های پیش روی نظام بانکی، مدیریت مناسب منابع و مصارف است. شاخصی که برای سنجش این امر استفاده می شود، نسبت مصارف به منابع بانکی است. اگرچه این شاخص به عنوان یکی از شاخص های مهم عملکردی ملاک ارزیابی میزان ریسک پورتنوی بانک ها توسط بانک مرکزی محسوب می شود و افزایش بیش از حد آن نشان دهنده پریسک بودن سبد دارایی های بانک هاست؛ پایین بودن آن نیز به نوعی نشانه عدم دسترسی

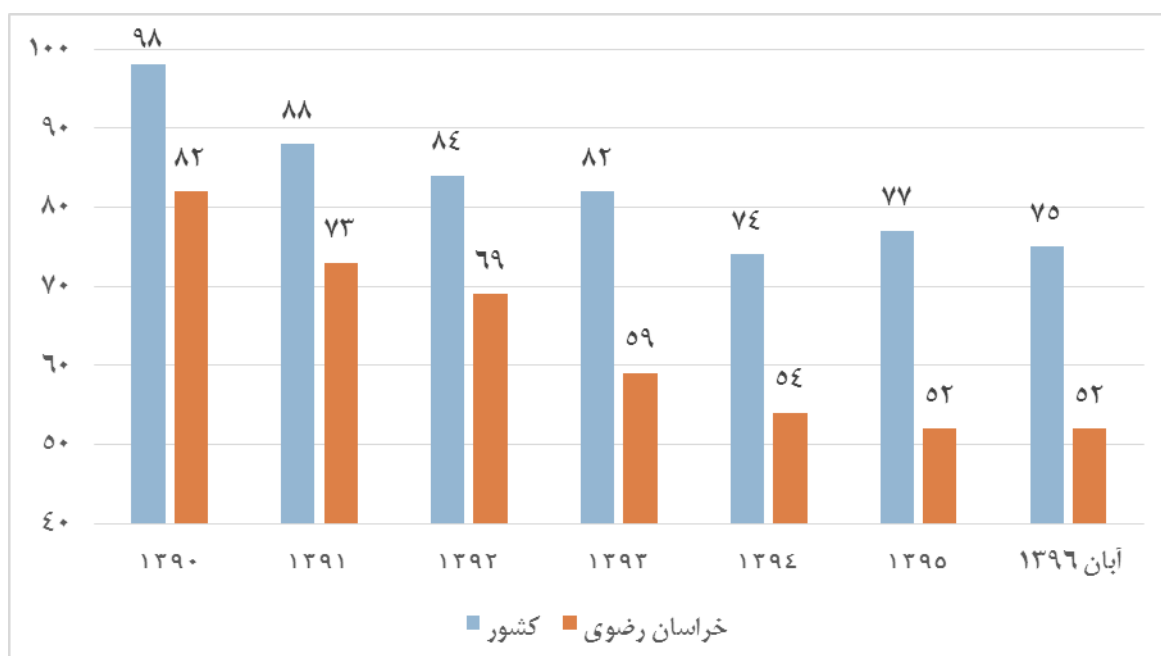
بخش خصوصی و کسب و کارها به منابع بانکی قلمداد می شود. ضمن اینکه از منظر مدیریت بانک کاهش این نسبت به معنای کاهش امکان کسب سود از طریق وام دادن به متقاضیان است.

بنا به استانداردهای جهانی که کمیته بال برای نظارت بانکی اعلام کرده، نسبت بدهی به سپرده نباید از مرز ۸۰ درصد تجاوز کند. با این حال طی سالهای ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ نسبت مصارف به منابع بانکها و مؤسسات اعتباری غیربانکی به طور متوسط ۱۰۷ درصد بوده و حتی در سال ۱۳۸۷ به بیش از ۱۱۷ درصد رسیده است، در سال ۱۳۸۸ این نسبت باز هم بالاتر از ۱۰۰ درصد بود به نحوی که مسئولان اقتصادی کشور را به هشدار در زمینه کنترل نسبت منابع و مصارف وادار کرد. البته در سالهای اخیر این نسبت کاهش یافته است و بانکها ما به التفاوت رقم سپردهها تا تسهیلات را یا از محل داراییهای خود تأمین مالی کرده و یا در قالب خطوط اعتباری از بانک مرکزی قرض گرفته اند که این بدهی در نهایت به افزایش پایه پولی منجر خواهد شد.

نمودار زیر نسبت مصارف به منابع بانکی را در بانکهای کشور و استان طی سالهای ۱۳۹۰ تا آبان ۱۳۹۶ مقایسه می کند. همانطور که ملاحظه می شود این نسبت که در بانکهای کشور در سال ۱۳۹۰ برابر با ۹۸ درصد بوده است طی یک روند کاهشی به ۷۷ درصد در پایان سال ۱۳۹۵ و ۷۵ درصد در آبان ماه ۱۳۹۶ رسیده است. شاخص مذکور در بانکهای استان از ۸۲ درصد در سال ۱۳۹۰ با ۳۰ درصد کاهش به ۵۲ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. این نسبت تا آبان ماه ۱۳۹۶ کماکان در ۵۲ درصد ثابت باقی مانده است.

اگرچه از نقطه نظر نظارتی کاهش نسبت مذکور به معنای کاهش درجه ریسک سیستم بانکی محسوب می شود، اما این نسبت پایین نشانه ای آشکار از عدم دسترسی کسب و کارها به منابع بانکی به ویژه در ساختار اقتصاد بانک محور ایران است. ابعاد این وضعیت در استان خراسان رضوی به مراتب حادتر است. در سال ۱۳۹۰ در استان ۸۲ درصد سپردهها به شکل تسهیلات مجدداً به کسب و کارها تزریق شده است. این نسبت در سال

۱۳۹۱ و به فاصله یک سال به ۷۳ درصد در سال ۱۳۹۱ رسیده است. به بیان بهتر ۲۷ درصد از سپرده های سپرده گذاری شده در بانک های استان، در این سال به کسب و کارها بازگشت داده نشده است. در سال ۱۳۹۵ و هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۶ این نسبت به کمترین مقدار خود یعنی ۵۲ درصد رسیده است. اگرچه بخشی از این اختلاف ۴۸ درصدی به ذخایر قانونی و احتیاطی بانک ها اختصاص دارد، اما بخش عمده آن نتیجه تخصیص منابع بانک ها به شیوه هایی غیر از اعطای تسهیلات یا اعطای تسهیلات به کسب و کارهای خارج از استان است که نتیجه بارز این پدیده کاهش دسترسی کسب و کارهای استان به منابع بانکی است.

نمودار ۳-۶- نسبت مصارف به منابع بانک های استان و کشور (درصد)

همانطور که در جدول (۳-۶) مشاهده می شود، نسبت مصارف به منابع در بانک های تجاری استان کمتر از بانک های تخصصی بوده است. اگرچه طی دوره زمانی ۱۳۹۰-۹۵ این نسبت همواره رو به کاهش بوده است اما کاهش آن در بانک های تجاری با نرخ سریع تری نسبت به بانک های تخصصی اتفاق افتاده است. در بانک های

تجاری نسبت مذکور از ۷۳ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۴۹ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است در حالی که در دوره مشابه این نسبت در بانک های تخصصی از ۲۷۱ درصد به ۱۵۰ درصد رسیده است.

جدول ۶-۳- نسبت مصارف به منابع در بانک های تجاری و تخصصی استان (درصد)

سال	بانک های تجاری	بانک های تخصصی
۱۳۹۰	۷۳	۲۷۱
۱۳۹۱	۶۶	۲۸۵
۱۳۹۲	۶۴	۲۸۳
۱۳۹۳	۶۱	۲۱۲
۱۳۹۴	۵۰	۱۶۱
۱۳۹۵	۴۹	۱۴۹

مأخذ: محاسبات پژوهش

جدول ۶-۳-۱- نسبت مصارف به منابع در هر یک از بانک های تجاری استان

همان طور که پیش از این بیان شد، این نسبت در بانک های تجاری استان، به طور کلی روندی نزولی را طی کرده است. اما برطبق آنچه در جدول (۶-۴) مشاهده می گردد، بیشترین کاهش نسبت مصارف به منابع در بانک رفاه (به میزان ۴۱ درصد از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵)، پس از آن در بانک تجارت (به میزان ۳۶.۸۲ درصد از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵) و پس از آن بانک ملت (به میزان ۳۳.۷۵ درصد از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵) اتفاق افتاده است. کمترین کاهش نیز به پست بانک (به میزان ۱۵.۷۵ درصد از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵) اختصاص داشته است. بانک صادرات در این دوره با ۳ درصد افزایش در نسبت مصارف به منابع مواجه بوده است.

جدول ۶-۴ - نسبت مصارف به منابع بانک های تجاری استان ۹۵-۱۳۹۰

سال	ملی	ملت	سپه	تجارت	صادرات	رفاه	پست بانک
۱۳۹۰	۷۶.۲۶	۷۰.۷۵	۷۱.۷۵	۷۳.۹۴	۷۰.۵۳	۸۲.۲۱	۷۶.۷۲
۱۳۹۱	۶۴.۸۱	۶۴.۲۱	۵۲.۲۳	۶۹.۲۳	۷۰.۸۶	۷۳.۹۰	۵۸.۷۰
۱۳۹۲	۶۵.۰۳	۶۱.۹۸	۵۵.۵۵	۵۳.۸۳	۸۵.۴۹	۵۳.۲۳	۷۰.۳۷
۱۳۹۳	۵۷.۸۴	۵۷.۸۵	۷۶.۲۰	۴۹.۱۸	۶۷.۷۸	۶۴.۵۰	۷۱.۸۶
۱۳۹۴	۴۹.۲۳	۴۷.۳۱	۵۴.۴۷	۴۲.۲۲	۵۶.۰۹	۵۲.۷۶	۵۸.۰۶
۱۳۹۵	۵۰.۰۵	۳۷.۰۰	۴۹.۹۸	۳۷.۱۲	۷۳.۵۵	۴۱.۱۶	۶۰.۹۷
کاهش از ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵	۲۶.۲۱	۳۳.۷۵	۲۱.۷۷	۳۶.۸۲	-۳.۰۲	۴۱.۰۵	۱۵.۷۵

ماخذ: محاسبات پژوهش

۶-۳-۲- نسبت مصارف به منابع در هر یک از بانک های تخصصی استان

نسبت مصارف به منابع در بانک های تخصصی به دلیل ماهیت تخصصی فعالیت این بانک ها و مسئولیتی که آنها بر عهده دارند، از بانک های تجاری بیشتر است. بانک های تخصصی و توسعه ای اساساً بر سپرده گیری متکی نیستند و بیشتر بر سرمایه خود و کمک های دولت و خطوط اعتباری متکی هستند؛ البته متقابلاً تکالیف دولتی زیادی به شکل تسهیلات تکلیفی برای بخش های گوناگون به این بانک ها ابلاغ می شود. بنابراین معمولاً نسبت تسهیلات به سپرده در بانک های تخصصی و توسعه ای، بالا است. این نسبت بالا بیانگر این است که علی رغم روند صعودی و نسبتاً خوب جذب سپرده ها، ارائه تسهیلات همان روند صعودی را اما با نسبت به مراتب بیشتری از جذب سپرده ها طی کرده است. نسبت فوق در سال های مذکور در کلیه بانک های تخصصی استان، به

جز بانک توسعه تعاون و بانک کشاورزی بسیار بیشتر از ۱۰۰ درصد بوده است. بانک توسعه تعاون در دوره مورد بررسی این نسبت را زیر ۱۰۰ درصد و در ربرخی سال ها حتی زیر ۸۰ درصد نگاه داشته است.

بانک کشاورزی نیز در طی دوره مورد بررسی، به دنبال افزایش جذب منابع خود از سال ۱۳۹۲ به بعد، با کاهش نسبت مصارف به منابع به کمتر از ۸۰ درصد در سال های انتهایی مواجه بوده است. بانک های صنعت و معدن و توسعه صادرات طی دوره مذکور با بیشترین نسبت مصارف به منابع مواجه بوده اند. البته این نسبت در بانک صنعت و معدن روندی کاهشی داشته اما در بانک توسعه صادرات با نوساناتی طی دوره افزایش یافته است. بانک مسکن نیز گرچه در سال های ابتدایی دوره مورد بررسی نسبت بالایی (حدود ۴۰۰ درصد) را در مصارف به منابع خود داشته است اما در سال های انتهایی این نسبت را کاهش داده و به حدود ۲۵۰ درصد رسانده است.

جدول ۵-۶ - نسبت مصارف به منابع در هریک از بانکهای تخصصی استان ۱۳۹۰-۹۵

نسبت مصارف به منابع	صنعت و معدن	مسکن	کشاورزی	توسعه صادرات	توسعه تعاون
۱۳۹۰	۶۶۸.۱۲	۴۲۴.۶۴	۱۲۳.۳۲	۷۵۸.۰۴	۷۸.۹۴
۱۳۹۱	۴۲۹.۸۳	۴۴۱.۰۱	۱۳۹.۳۹	۲۲۲.۳۴	۸۳.۰۴
۱۳۹۲	۳۱۹.۲۲	۴۳۵.۰۷	۱۴۸.۹۰	۲۴۳.۶۲	۹۱.۳۷
۱۳۹۳	۲۵۱.۲۳	۳۳۰.۳۳	۱۱۲.۰۶	۳۷۲.۳۸	۹۱.۶۴
۱۳۹۴	۲۸۱.۳۲	۲۴۸.۲۱	۸۷.۶۲	۳۰۹.۳۶	۹۲.۳۲
۱۳۹۵	۲۸۳.۸۵	۲۵۰.۳۲	۷۶.۷۱	۸۳۱.۳۶	۶۷.۳۷
کاهش از ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵	۳۸۴.۲۷	۱۷۴.۳۲	۴۶.۶۱	-۷۳.۳۲	۱۱.۵۷

ماخذ: محاسبات پژوهش

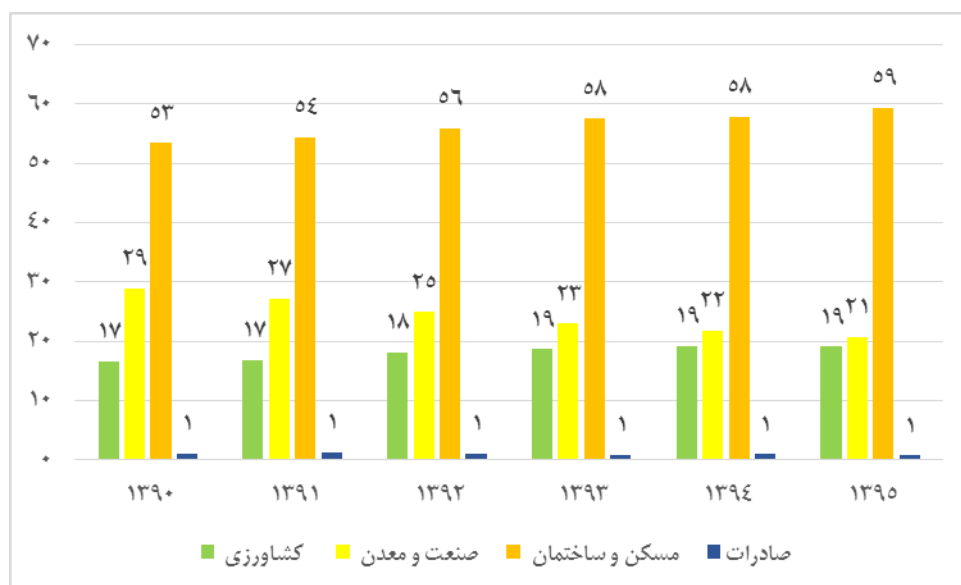
۶-۴- نحوه تخصیص تسهیلات بانکی بین بخش های اقتصادی استان

بدون شک توسعه هر کشور بدون توسعه مالی و تأمین مالی به هنگام کسب و کارها، امکان پذیر نخواهد بود. در کشور ایران با توجه به عملکرد ضعیف بازار سرمایه، تأمین مالی واحدهای تولیدی با محوریت بازار پول و بانک ها و موسسات مالی انجام می شود. از این رو عملکرد مناسب این واسطه های مالی در تخصیص منابع و اعطای تسهیلات، نقش مهمی در رفع مشکلات مالی واحدهای تولیدی دارد. در این بخش عملکرد بانک های استان در اعطای تسهیلات به بخش های اقتصادی مختلف بررسی شده است. برای این منظور سهم تسهیلات اعطا شده به هر یک از بخش های اقتصادی استان از کل تسهیلات اعطایی در استان تحلیل شده است.

نمودار زیر سهم تسهیلات اعطا شده به بخش های مختلف اقتصادی استان را طی دوره ۹۵-۱۳۹۰ نشان می دهد. طبق نمودار زیر طی سال های ۹۵-۱۳۹۰، بخش مسکن و ساختمان بیشترین سهم از تسهیلات اعطایی نظام بانکی استان را به خود اختصاص داده است و همان طور که مشاهده می نمائید، این نوع تسهیلات حدود ۵۵ درصد از کل تسهیلات استان را در بر می گیرد که بیشترین سهم از تسهیلات مربوطه به طرح حق بهره برداری زمین ۹۹ ساله (تسهیلات ساخت مسکن مهر) و نیز خرید مسکن مهر اختصاص یافته است. پس از آن بخش صنعت و معدن و بخش کشاورزی در رده های دوم و سوم قرار دارند. بخش صنعت و معدن بطور متوسط ۲۵ درصد و بخش کشاورزی بطور متوسط ۱۸ درصد از تسهیلات کل استان را به خود اختصاص داده اند. اما همان طور که در فصل ۵ نیز مشاهده شد، بانک های استان در بخش بازرگانی و خدمات تسهیلاتی ارائه نداده اند و در بخش صادرات نیز میزان تسهیلات بسیار اندک و تنها یک درصد از کل تسهیلات را شامل می شود.

در دوره مورد بررسی سهم بخش مسکن و ساختمان به تدریج افزایش و سهم بخش صنعت و معدن به تدریج کاهش یافته است. سهم بخش کشاورزی نیز افزایش اندکی را تجربه کرده است. در مجموع در این دوره به

سهم بخش مسکن و ساختمان حدود ۶ درصد افزوده شده است و همزمان از سهم بخش صنعت و معدن حدود ۸ درصد کاسته شده است. سهم بخش کشاورزی نیز حدود ۲ درصد افزایش یافته است. در این دوره سهم بخش صادرات از تسهیلات اعطایی استان بدون تغییر و حدود یک درصد ثابت مانده است.

نمودار ۶-۴- سهم تسهیلات اعطا شده به بخش های اقتصادی استان (درصد)

نمودار فوق نشان می دهد که جهت تسهیلات استان از بخش صنعت و معدن به بخش مسکن و ساختمان و تا حدودی به بخش کشاورزی تغییر یافته است. نیاز بخش مسکن و ساختمان به دریافت تسهیلات برای احداث پروژه های مسکن مهر و اتمام آنها و همچنین تسهیلات خرید مسکن چه از محل اوراق حق تقدم و چه از محل صندوق پس انداز، موجب گردیده که بخش مسکن و ساختمان تسهیلات سایر بخش ها را به خود اختصاص دهد.

۵-۶- ارتباط تسهیلات بانکی و تولید بخش های اقتصادی استان

این بخش به بررسی ارتباط تسهیلات اعطا شده به بخش های اقتصادی مختلف استان و ارزش افزوده این بخش ها می پردازد. بدین منظور ابتدا روند ارزش افزوده استان طی دوره مورد بررسی در این تحقیق یعنی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ به تفکیک بخش تحلیل شده است. در ادامه در هر یک از بخش های اقتصادی اصلی، ارتباط میان تسهیلات و ارزش افزوده نخست از طریق مقایسه نرخ های رشد، دوم از طریق بررسی شاخص شدت تسهیلات و سوم از طریق مقایسه تحولات سهم تسهیلات هر بخش و سهم ارزش افزوده همان بخش بررسی شده است.

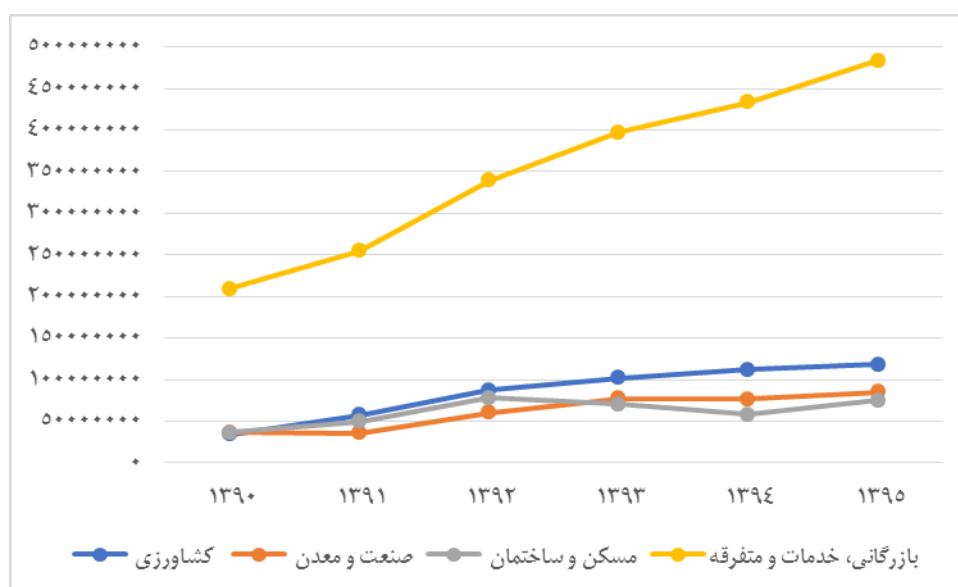
۶-۵-۱- روند ارزش افزوده بخش های اقتصادی استان

جدول و نمودار زیر ارزش افزوده چهار بخش عمده اقتصادی استان خراسان رضوی را طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ نشان می دهد. همان طور که ملاحظه می شود ارزش افزوده بخش های کشاورزی و بازرگانی و خدمات طی این دوره پیوسته رشد داشته است. میانگین نرخ رشد بخش کشاورزی در این دوره ۲۱ درصد و میانگین نرخ رشد بخش بازرگانی، خدمات و متفرقه طی این دوره ۱۵ درصد بوده است. بخش صنعت و معدن اگرچه در مجموع روندی صعودی را طی کرده اما در سال های ۹۱ و ۹۴ رشدی منفی را تجربه کرده است. متوسط نرخ رشد این بخش در دوره مورد بررسی ۱۴ درصد بوده است. بخش ساختمان و مسکن نیز به رغم روند صعودی طی شده در کل دوره، سال های ۹۳ و ۹۴ را با نرخ رشد منفی سپری کرده است. میانگین نرخ رشد این بخش در کل دوره ۱۱ درصد بوده است. باید توجه داشت که نرخ رشدهای مذکور نرخ رشد ارزش افزوده جاری هستند و رشد شاخص قیمت ها را در بر دارند.

جدول ۶-۶- ارزش افزوده بخش های عمده اقتصادی استان به قیمت های جاری (میلیون ریال)

سال	کشاورزی	صنعت و معدن	مسکن و ساختمان	بازرگانی، خدمات و متفرقه
۱۳۹۰	۳۴,۰۳۶,۸۲۷	۳۶,۲۳۳,۷۲۶	۳۶,۲۳۳,۷۲۶	۲۰۹,۲۱۸,۶۱۱
۱۳۹۱	۵۷,۲۱۸,۷۴۴	۳۵,۴۹۷,۰۲۲	۴۹,۹۸۸,۸۰۸	۲۵۴,۶۹۷,۹۹۳
۱۳۹۲	۸۷,۵۰۲,۹۲۷	۶۰,۲۳۹,۵۰۰	۷۷,۷۸۴,۹۸۶	۳۳۹,۵۰۴,۲۰۵
۱۳۹۳	۱۰۱,۹۰۸,۹۸۲	۷۷,۷۵۱,۷۴۳	۷۰,۷۱۷,۴۸۱	۳۹۷,۰۴۳,۹۱۸
۱۳۹۴	۱۱۲,۲۴۴,۲۴۳	۷۶,۳۹۵,۵۹۵	۵۸,۳۰۱,۶۱۲	۴۳۳,۵۳۲,۵۹۸
۱۳۹۵	۱۱۷,۹۳۸,۰۸۸	۸۴,۸۸۰,۵۱۹	۷۴,۸۵۰,۴۳۱	۴۸۳,۵۹۷,۹۹۶

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان خراسان رضوی

نمودار ۶-۵- ارزش افزوده بخش های عمده اقتصادی استان به قیمت های جاری (میلیون ریال)

جدول زیر سهم ارزش افزوده چهار بخش عمده اقتصادی استان را از کل ارزش افزوده استان نشان می دهد.

ملاحظه می شود که بخش بازرگانی و خدمات طی دوره مورد بررسی، به طور متوسط با سهمی معادل ۶۳/۲

درصد رتبه اول را در ایجاد ارزش افزوده در استان داشته است. بخش کشاورزی به طور متوسط با سهمی

معادل ۱۴/۷ درصد در جایگاه دوم قرار دارد. بخش مسکن و ساختمان با متوسط سهم ۱۱/۲ درصد و بخش صنعت و معدن با متوسط سهم ۱۰/۹ درصد در رتبه های بعدی قرار دارند که البته جایگاه این دو بخش طی این دوره دو بار با یکدیگر عوض شده است. به طوری که تا سال ۱۳۹۳ بخش مسکن سهم بالاتری داشته است و پس از آن بخش صنعت و معدن از سهم بالاتری برخوردار بوده است.

جدول ۶-۷- سهم ارزش افزوده بخش های عمده اقتصادی از کل ارزش افزوده استان (درصد)

سال	کشاورزی	صنعت و معدن	مسکن و ساختمان	بازرگانی، خدمات و متفرقه
۱۳۹۰	۱۰.۸	۱۱.۵	۱۱.۵	۶۶.۳
۱۳۹۱	۱۴.۴	۸.۹	۱۲.۶	۶۴.۱
۱۳۹۲	۱۵.۵	۱۰.۷	۱۳.۸	۶۰.۱
۱۳۹۳	۱۵.۷	۱۲.۰	۱۰.۹	۶۱.۳
۱۳۹۴	۱۶.۵	۱۱.۲	۸.۶	۶۳.۷
۱۳۹۵	۱۵.۵	۱۱.۱	۹.۸	۶۳.۵
متوسط	۱۴.۷	۱۰.۹	۱۱.۲	۶۳.۲

مأخذ: محاسبات پژوهش

۶-۵-۲- ارتباط تسهیلات و ارزش افزوده بخش کشاورزی

طی دوره مورد بررسی هم ارزش افزوده و هم تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی روندی صعودی و رو به رشد داشته اند. در طول این دوره به طور میانگین تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی ۱۵ درصد و ارزش افزوده این بخش ۲۱ درصد رشد کرده است. به بیان بهتر رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی در حدود ۶ درصد بیش تر از رشد تسهیلات این بخش بوده است. در نتیجه این روند، شاخص شدت تسهیلات در بخش

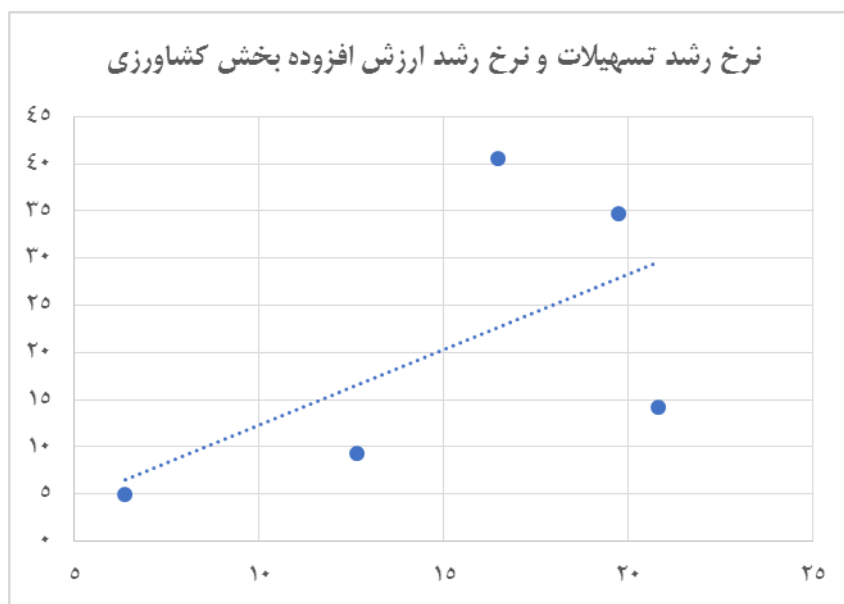
کشاورزی رو به کاهش گذاشته و از ۵۰ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۳۳ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. شاخص شدت تسهیلات نشان می دهد که به ازای هر ۱۰۰ ریال ارزش افزوده در یک بخش اقتصادی، این بخش چند ریال تسهیلات دریافت نموده است. بدین اعتبار بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۰ به ازای هر ۱۰۰ ریال ارزش افزوده خود ۵۰ واحد تسهیلات دریافت کرده است. اما این شاخص به تدریج کاهش یافته است به گونه ای که در سال ۱۳۹۵ بخش کشاورزی به ازای هر ۱۰۰ واحد ارزش افزوده خود ۳۳ واحد تسهیلات دریافت نموده است.

جدول ۶-۸- مقایسه ارزش افزوده و تسهیلات بخش کشاورزی استان

سال	ارزش افزوده	نرخ رشد ارزش افزوده	سهم ارزش افزوده بخش از کل	مانده تسهیلات	نرخ رشد مانده تسهیلات	سهم ارزش افزوده تسهیلات از کل	شدت تسهیلات
واحد	(میلیون ریال)	(درصد)	(درصد)	(میلیون ریال)	(درصد)	(درصد)	(درصد)
۱۳۹۰	۳۴۰,۳۶۸,۲۷		۱۱	۱۶,۹۱۵,۸۱۴		۱۷	۵۰
۱۳۹۱	۵۷۲,۱۸۷,۴۴	۴۱	۱۴	۲۰,۲۵۳,۲۳۶	۱۶	۱۷	۳۵
۱۳۹۲	۸۷۵,۰۲۹,۲۷	۳۵	۱۵	۲۵,۲۴۰,۴۲۱	۲۰	۱۸	۲۹
۱۳۹۳	۱,۰۱۹,۰۸۹,۸۲	۱۴	۱۶	۳۱,۸۷۶,۵۹۳	۲۱	۱۹	۳۱
۱۳۹۴	۱,۱۲۲,۴۴۲,۴۳	۹	۱۶	۳۶,۴۹۷,۷۰۵	۱۳	۱۹	۳۳
۱۳۹۵	۱,۱۷۹,۳۸۰,۸۸	۵	۱۵	۳۸,۹۸۲,۹۳۹	۶	۱۹	۳۳
میانگین		۲۱	۱۵		۱۵	۱۸	

مأخذ: محاسبات پژوهش

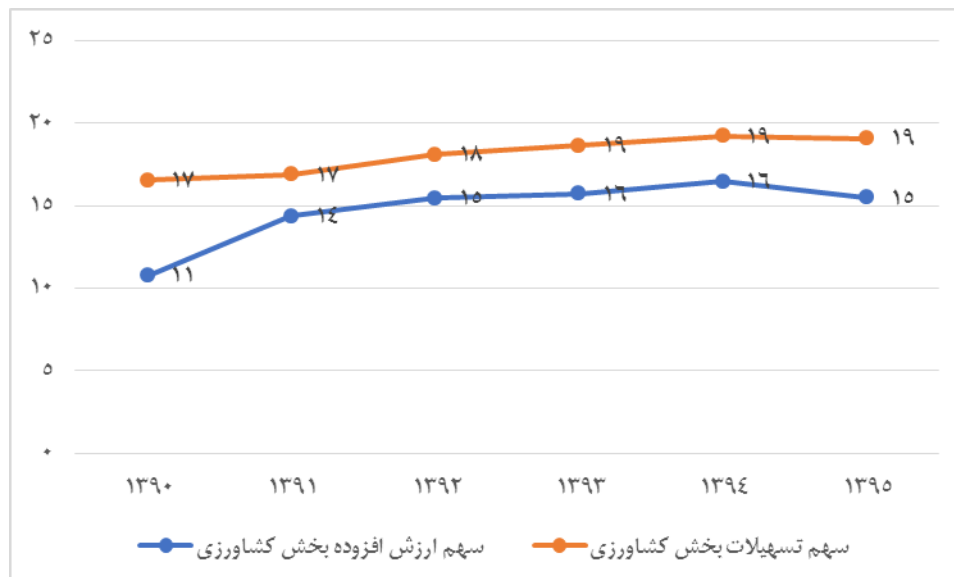
در مجموع طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی و رشد تسهیلات این بخش همسو بوده و با هم افزایش یافته اند. ضریب همبستگی میان نرخ رشد این دو شاخص در بخش کشاورزی ۵۹ درصد است. نمودار زیر تلاش می کند همسویی این دو شاخص را در قالب نمودار پراکنش به تصویر بکشد.

نمودار ۶-۶- نرخ رشد تسهیلات در مقابل نرخ رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی (درصد)

در نتیجه رشد همزمان ارزش افزوده و تسهیلات بخش کشاورزی که نمودار بالا آن را به خوبی نشان می دهد، در دوره مورد بررسی به تدریج هم سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی و هم سهم تسهیلات این بخش روند مستمر رو به رشدی را تجربه کردند. همان طور که در نمودار زیر ملاحظه می شود در طول این دوره سهم تسهیلات بخش کشاورزی به طور مستمر و با نرخی یکنواخت رشد کرده و از ۱۷ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۱۹ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. در همین دوره سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی به جز رشد شتابان سال ۱۳۹۱ و رشد منفی سال ۱۳۹۵ به طور مستمر با نرخ رشدی یکنواخت افزایش یافته است و از ۱۱ درصد سال

۱۳۹۰ به ۱۵ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. بنابراین در مجموع می توان گفت تسهیلات اعطایی در بخش کشاورزی ارتباطی مستقیم با ارزش افزوده این بخش داشته است.

نمودار ۶-۷- مقایسه سهم تسهیلات و سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی استان (درصد)

۶-۵-۳- ارتباط تسهیلات و ارزش افزوده بخش صنعت و معدن

طی دوره مورد بررسی در مجموع هم ارزش افزوده و هم تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن افزایش یافته است. البته همان طور که در جدول زیر ملاحظه می شود بخش صنعت و معدن در دو سال ۱۳۹۱ و ۱۳۹۴ با رشد منفی در ارزش افزوده خود مواجه بوده است. در طول این دوره به طور میانگین تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن سالانه ۷ درصد و ارزش افزوده این بخش سالانه ۱۴ درصد رشد کرده است. به بیان بهتر به طور متوسط رشد ارزش افزوده بخش صنعت و معدن در حدود ۷ درصد بیش تر از رشد تسهیلات این بخش بوده است. در نتیجه این روند، شاخص شدت تسهیلات در بخش صنعت و معدن رو به کاهش گذاشته و از ۸۲ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۵۰ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. بدین اعتبار بخش صنعت و معدن که در سال

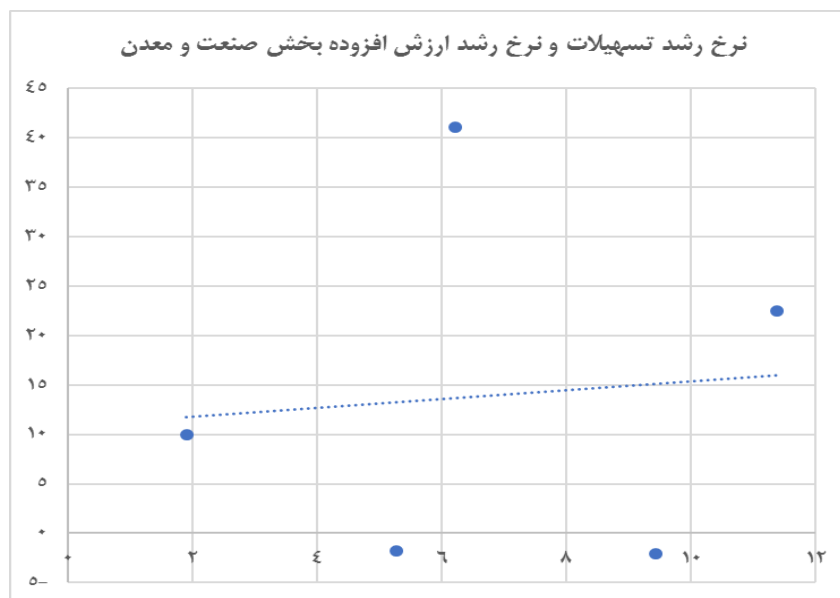
۱۳۹۰ به ازای هر ۱۰۰ ریال ارزش افزوده خود ۸۲ واحد تسهیلات دریافت می کرده است، به تدریج با کاهش در شاخص شدت تسهیلات مواجه شده است به گونه ای که در سال ۱۳۹۵ این بخش به ازای هر ۱۰۰ واحد ارزش افزوده خود ۵۰ واحد تسهیلات دریافت نموده است.

جدول ۶-۹- مقایسه ارزش افزوده و تسهیلات بخش صنعت و معدن استان

سال	ارزش افزوده	نرخ رشد ارزش افزوده	سهم ارزش افزوده بخش از کل	مانده تسهیلات	نرخ رشد مانده تسهیلات	سهم تسهیلات از کل	شدت تسهیلات
واحد	(میلیون ریال)	(درصد)	(درصد)	(میلیون ریال)	(درصد)	(درصد)	(درصد)
۱۳۹۰	۳۶۲۳۳۷۲۶		۱۱	۲۹,۵۳۸,۰۵۹		۲۹	۸۲
۱۳۹۱	۳۵۴۹۷۰۲۲	-۲	۹	۳۲,۶۱۱,۹۷۲	۹	۲۷	۹۲
۱۳۹۲	۶۰۲۳۹۵۰۰	۴۱	۱۱	۳۴,۷۷۴,۰۴۱	۶	۲۵	۵۸
۱۳۹۳	۷۷۷۵۱۷۴۳	۲۳	۱۲	۳۹,۲۴۰,۸۲۱	۱۱	۲۳	۵۰
۱۳۹۴	۷۶۳۹۵۵۹۵	-۲	۱۱	۴۱,۴۲۵,۵۳۷	۵	۲۲	۵۴
۱۳۹۵	۸۴۸۸۰۵۱۹	۱۰	۱۱	۴۲,۲۳۰,۵۷۰	۲	۲۱	۵۰
میانگین		۱۴	۱۱		۷	۲۴	

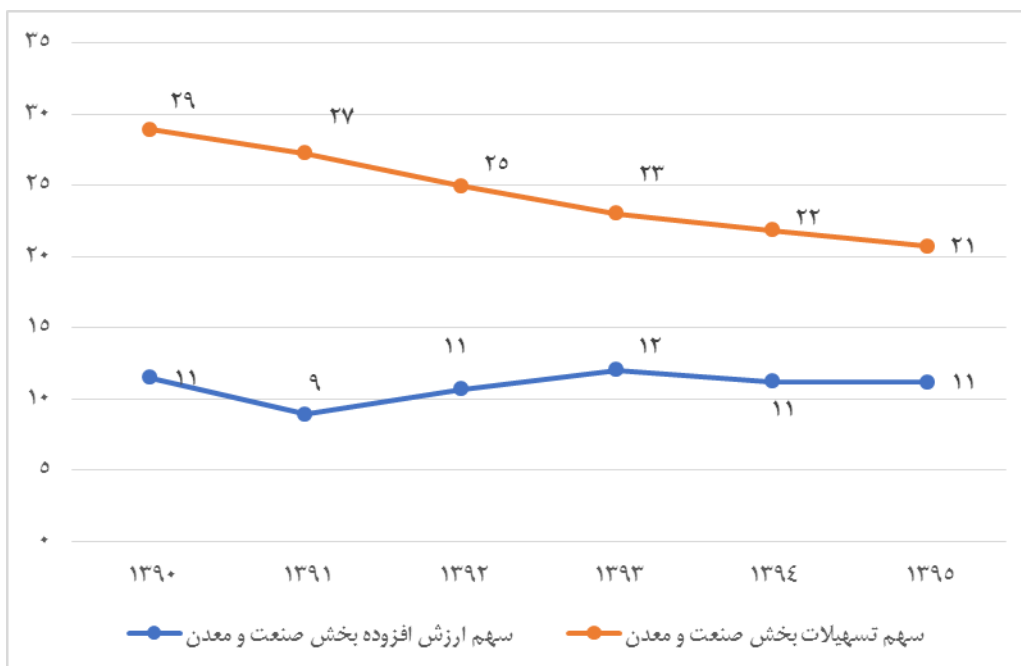
مأخذ: محاسبات پژوهش

در مجموع طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ رشد ارزش افزوده بخش صنعت و معدن و رشد تسهیلات این بخش رابطه مثبت بسیار ضعیفی با هم داشته اند. ضریب همبستگی میان نرخ رشد این دو شاخص در بخش صنعت و معدن نزدیک به یک درصد است. نمودار زیر تلاش می کند ارتباط این دو شاخص را در قالب نمودار پراکنش به تصویر بکشد.

نمودار ۶-۸- نرخ رشد تسهیلات در مقابل نرخ رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی (درصد)

نمودار زیر تلاش می کند از زاویه ای دیگر ارتباط ضعیف و غیرمعنادار تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن و ارزش افزوده این بخش را بررسی کند. همان طور که ملاحظه می شود به رغم کاهش مستمر و قابل توجه سهم تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن از ۲۹ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۲۱ درصد در سال ۱۳۹۵، سهم ارزش افزوده این بخش تغییر محسوسی نداشته و با نوساناتی اندک در پایان دوره مورد بررسی دقیقاً معادل آغاز دوره و برابر با ۱۱ درصد است. بنابراین در مجموع می توان گفت طی دوره مورد بررسی، تسهیلات اعطایی در بخش صنعت و معدن ارتباط مشخص و معناداری با ارزش افزوده این بخش نداشته است.

نمودار ۶-۹- مقایسه سهم تسهیلات و سهم ارزش افزوده بخش صنعت و معدن (درصد)

۶-۵-۴- ارتباط تسهیلات و ارزش افزوده بخش مسکن و ساختمان

طی دوره مورد بررسی در مجموع هم ارزش افزوده و هم تسهیلات اعطایی به بخش مسکن و ساختمان افزایش یافته است. البته همان طور که در جدول زیر ملاحظه می شود بخش مسکن و ساختمان در دو سال ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ با رشد منفی در ارزش افزوده خود مواجه بوده است. در طول این دوره به طور میانگین تسهیلات اعطایی به بخش مسکن و ساختمان سالانه ۱۵ درصد و ارزش افزوده این بخش سالانه ۱۱ درصد رشد کرده است. به بیان بهتر به طور متوسط رشد تسهیلات بخش مسکن و ساختمان در حدود ۴ درصد بیش تر از رشد ارزش افزوده این بخش بوده است. در نتیجه این روند، شاخص شدت تسهیلات در بخش مسکن و ساختمان رو به افزایش گذاشته و از ۱۵۱ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۱۶۲ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. بدین اعتبار بخش مسکن و ساختمان که در سال ۱۳۹۰ به ازای هر ۱۰۰ ریال ارزش افزوده خود ۱۵۱ واحد تسهیلات

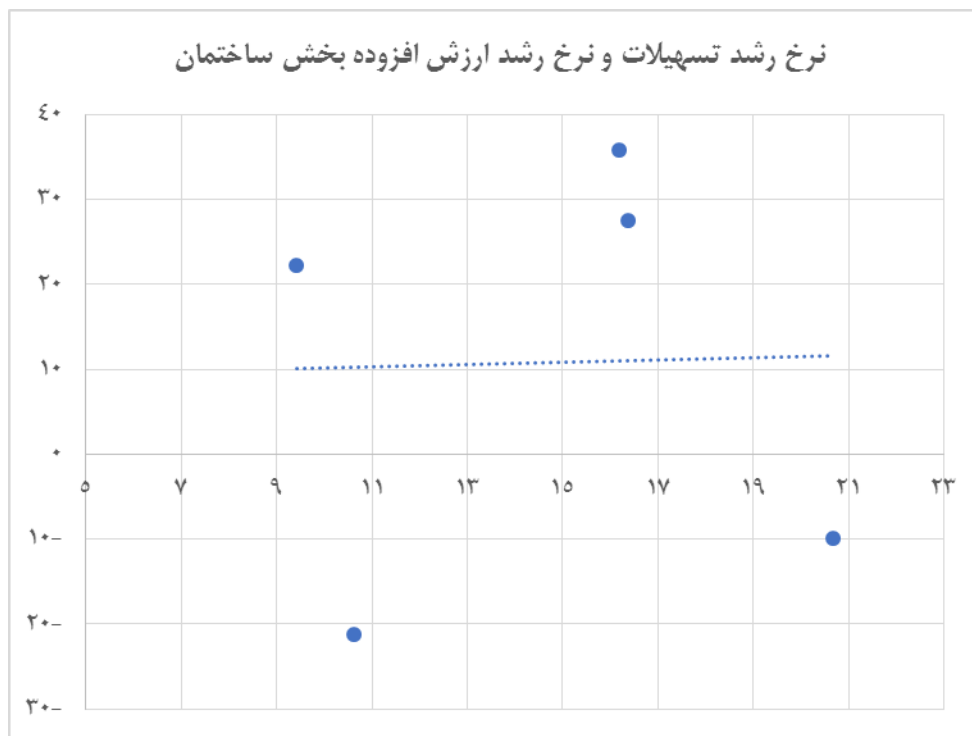
دریافت می کرده است، به تدریج با افزایش در شاخص شدت تسهیلات مواجه شده است به گونه ای که در سال ۱۳۹۵ این بخش به ازای هر ۱۰۰ واحد ارزش افزوده خود ۱۶۲ واحد تسهیلات دریافت نموده است.

جدول ۶-۱۰- مقایسه ارزش افزوده و تسهیلات بخش مسکن و ساختمان استان

سال	ارزش افزوده	نرخ رشد ارزش افزوده	سهم ارزش افزوده بخش از کل	مانده تسهیلات	نرخ رشد مانده تسهیلات	سهم تسهیلات از کل	شدت تسهیلات
واحد	(میلیون ریال)	(درصد)	(درصد)	(میلیون ریال)	(درصد)	(درصد)	(درصد)
۱۳۹۰	۳۶۲۳۳۷۲۶		۱۱	۵۴,۵۶۳,۶۱۴		۵۳	۱۵۱
۱۳۹۱	۴۹۹۸۸۸۰۸	۲۸	۱۳	۶۵,۲۵۷,۴۰۱	۱۶	۵۴	۱۳۱
۱۳۹۲	۷۷۷۸۴۹۸۶	۳۶	۱۴	۷۷,۸۶۵,۴۲۲	۱۶	۵۶	۱۰۰
۱۳۹۳	۷۰۷۱۷۴۸۱	-۱۰	۱۱	۹۸,۱۶۸,۹۴۱	۲۱	۵۸	۱۳۹
۱۳۹۴	۵۸۳۰۱۶۱۲	-۲۱	۹	۱۰۹,۸۶۴,۵۹۶	۱۱	۵۸	۱۸۸
۱۳۹۵	۷۴۸۵۰۴۳۱	۲۲	۱۰	۱۲۱,۳۰۸,۶۷۸	۹	۵۹	۱۶۲
میانگین		۱۱	۱۱		۱۵	۵۶	

مأخذ: محاسبات پژوهش

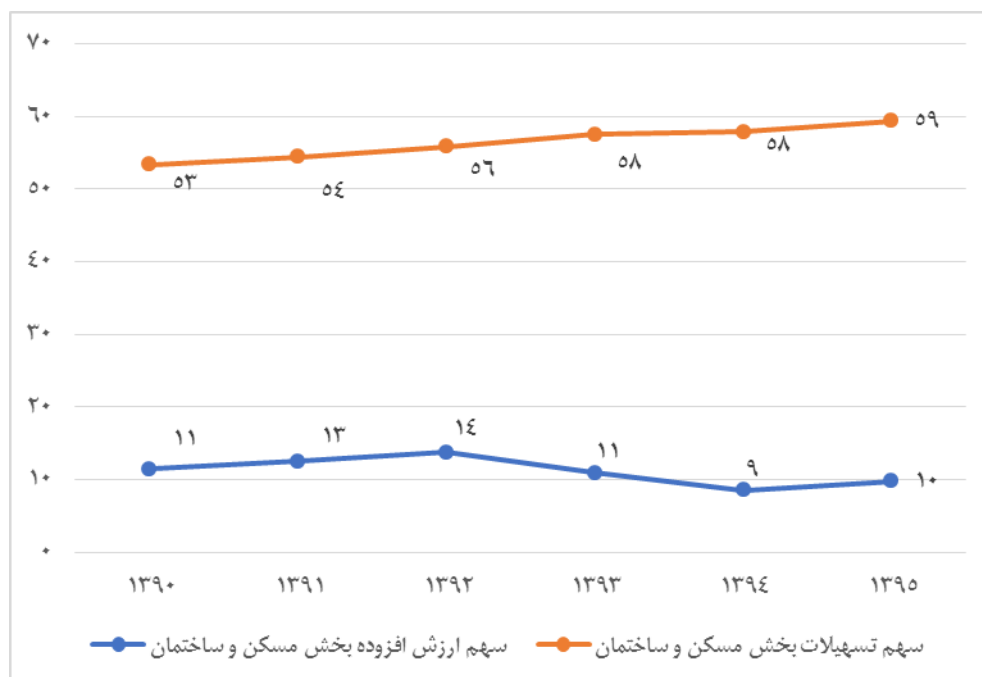
در مجموع طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ رشد ارزش افزوده بخش مسکن و ساختمان و رشد تسهیلات این بخش رابطه آشکاری با هم نداشته اند. ضریب همبستگی میان نرخ رشد این دو شاخص در بخش مسکن و ساختمان نزدیک به صفر است. نمودار زیر تلاش می کند ارتباط این دو شاخص را در قالب نمودار پراکنش به تصویر بکشد.

نمودار ۶-۱۰- نرخ رشد تسهیلات در مقابل نرخ رشد ارزش افزوده بخش مسکن و ساختمان (درصد)

نمودار زیر تلاش می کند از زاویه ای دیگر ارتباط ضعیف و غیرمعنادار تسهیلات اعطایی به بخش مسکن و ساختمان و ارزش افزوده این بخش را بررسی کند. همان طور که ملاحظه می شود به رغم افزایش مستمر و قابل توجه سهم تسهیلات اعطایی به بخش مسکن و ساختمان از ۵۳ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۵۹ درصد در سال ۱۳۹۵، سهم ارزش افزوده این بخش تغییر محسوسی نداشته و با نوساناتی اندک در پایان دوره مورد بررسی حتی یک درصد کاهش نیز یافته است. البته این دوره خود به دو زیر دوره قابل تفکیک است. در زیر دوره اول که سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۲ را در برمی گیرد و از قضا با دوره رونق بازار مسکن مصادف است، سهم ارزش افزوده و سهم تسهیلات بخش مسکن و ساختمان کاملاً همسو با یکدیگر تغییر می کنند. اما در زیر دوره دوم یعنی سال های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۵ که همزمان با رکود در بازار مسکن است، تغییرات سهم ارزش افزوده و سهم تسهیلات بخش مسکن و ساختمان خلاف یکدیگر است. بنابراین در مجموع می توان گفت طی دوره مورد

بررسی، تسهیلات اعطایی در بخش مسکن و ساختمان ارتباط مشخص و معناداری با ارزش افزوده این بخش نداشته است.

نمودار ۶-۱۱- مقایسه سهم تسهیلات و سهم ارزش افزوده بخش مسکن و ساختمان (درصد)

۶-۶- جمع بندی:

(۱) یکی از مهم ترین چالش های پیش روی تولید، نحوه دسترسی کسب و کارها به منابع مالی و نیز هزینه بالای تأمین مالی است. یافته های حاصل از مطالعات فصلی پایش محیط کسب و کار که به طور مستمر توسط مرکز پژوهش های مجلس انجام می شود نشان می دهد که از بهار سال ۱۳۹۰ تاکنون «مشکل دریافت تسهیلات از بانک ها»، و مشکل «ضعف بازار سرمایه در تأمین مالی تولید و نرخ بالای تأمین سرمایه از بازار غیررسمی» غالباً در شمار چهار مشکل نخست فعالین اقتصادی قرار داشته است. بدیهی

است با توجه به بانک محور بودن نظام تأمین مالی تولید در کشور، بانک ها و به طور کلی بازار پول نقشی تعیین کننده در این خصوص به عهده دارد.

۲) طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ نظام بانکی کشور با تغییر قابل ملاحظه ای در ماهیت سپرده ها مواجه شده است به گونه ای که در سبد سپرده های نظام بانکی کشور به سرعت سهم سپرده های پرهزینه یعنی سپرده های کوتاه مدت و بلندمدت افزوده شده و از سهم سپرده های کم هزینه کاسته شده است. در ایجاد این پدیده بیش از هر چیز عوامل کلان اقتصادی موثر بوده است. توقف روند شتابان تورم تا سال ۱۳۹۲ و کاهش تدریجی آن از ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۵ در کنار سیاست مقامات پولی کشور مبنی بر بالا نگاه داشتن نرخ سود سپرده های مدت دار که با هدف ایجاد ثبات در اقتصاد و کاهش تلاطم های ناشی از جابه جایی منابع سرگردان مردم در بازارها به ویژه بازار ارز و طلا صورت گرفت، موجب گردید که برای نخستین بار در کشور نرخ سود حقیقی سپرده ها مثبت باشد. انعکاس تحولات فوق در بازار پول کشور افزایش سهم سپرده های مدت دار و کاهش سهم سایر انواع سپرده ها شامل سپرده های دیداری، قرض الحسنه و سایر است که اساساً سپرده هایی ارزان قیمت به شمار می روند. در استان خراسان رضوی حجم سپرده های مدت دار بانک های استان از ۶۴ درصد در سال ۱۳۹۰ با ۱۹ درصد افزایش به ۸۳ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. در مقابل سهم سپرده های ارزان قیمت بانک های استان از ۳۶ درصد به ۱۷ درصد کاهش یافته است. بنابراین می توان گفت هزینه تمام شده پول برای بانک های استان افزایش یافته است. تحول مهم دیگر در سبد سپرده های بانک های کشور طی سال های اخیر، افزایش درجه سیالیت سپرده ها است که از بی ثبات تر شدن سپرده های مدت دار بانک ها حکایت دارد.

در مجموع طی دوره مذکور درجه سیالیت بانک های استان از ۴۹ درصد به ۵۹ درصد افزایش یافته است.

۳) نسبت مصارف به منابع بانکی در بانک های استان طی دوره مورد بررسی از ۸۲ درصد در سال ۱۳۹۰ با ۳۰ درصد کاهش به ۵۲ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. در کشور این نسبت در دوره مشابه از ۹۸ درصد به ۷۷ درصد رسیده است که کاهش کندتری را نشان می دهد. اگرچه این شاخص به عنوان یکی از شاخص های مهم عملکردی ملاک ارزیابی میزان ریسک پورتفوی بانک ها توسط بانک مرکزی محسوب می شود؛ پایین بودن آن نیز به نوعی نشانه عدم دسترسی بخش خصوصی و کسب و کارها به منابع بانکی قلمداد می شود. بنابراین اگرچه بخشی از اختلاف ۴۸ درصدی میان مصارف و منابع بانکی استان، به ذخایر قانونی و احتیاطی بانک ها اختصاص دارد، اما بخش عمده آن نتیجه تخصیص منابع بانک ها به شیوه هایی غیر از اعطای تسهیلات یا اعطای تسهیلات به کسب و کارهای خارج از استان است که نتیجه بارز این پدیده کاهش دسترسی کسب و کارهای استان به منابع بانکی است.

۴) طی دوره ۹۵-۱۳۹۰ بخش مسکن و ساختمان بیشترین سهم از تسهیلات اعطایی نظام بانکی استان را به خود اختصاص داده است. این نوع تسهیلات حدود ۵۵ درصد از کل تسهیلات استان را در بر می گیرد که عمدتاً مربوط به طرح حق بهره برداری زمین ۹۹ ساله (تسهیلات ساخت مسکن مهر) و نیز خرید مسکن مهر است. پس از آن بخش صنعت و معدن و بخش کشاورزی در رده های دوم و سوم قرار دارند. بخش صنعت و معدن بطور متوسط ۲۵ درصد و بخش کشاورزی بطور متوسط ۱۸ درصد از تسهیلات کل استان را به خود اختصاص داده اند. در این دوره به سهم بخش مسکن و ساختمان از

تسهیلات استان در حدود ۶ درصد افزوده شده، به سهم بخش کشاورزی از تسهیلات استان در حدود ۲ درصد افزوده شده و همزمان از سهم بخش صنعت و معدن حدود ۸ درصد کاسته شده است.

۵) در طول این دوره به طور میانگین تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی ۱۵ درصد و ارزش افزوده این بخش ۲۱ درصد رشد کرده است. در نتیجه این روند، شاخص شدت تسهیلات در بخش کشاورزی رو به کاهش گذاشته و از ۵۰ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۳۳ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. بدین اعتبار بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۰ به ازای هر ۱۰۰ ریال ارزش افزوده خود ۵۰ واحد تسهیلات دریافت کرده است. اما این شاخص به تدریج کاهش یافته است به گونه ای که در سال ۱۳۹۵ بخش کشاورزی به ازای هر ۱۰۰ واحد ارزش افزوده خود ۳۳ واحد تسهیلات دریافت نموده است. در دوره مورد بررسی به تدریج هم سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی و هم سهم تسهیلات این بخش روند مستمر رو به رشدی را تجربه کردند. در مجموع می توان گفت تسهیلات اعطایی در بخش کشاورزی ارتباطی مستقیم با ارزش افزوده این بخش داشته است.

۶) طی دوره مورد بررسی به طور میانگین تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن سالانه ۷ درصد و ارزش افزوده این بخش سالانه ۱۴ درصد رشد کرده است. در نتیجه این روند، شاخص شدت تسهیلات در بخش صنعت و معدن رو به کاهش گذاشته و از ۸۲ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۵۰ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. در این دوره به رغم کاهش مستمر و قابل توجه سهم تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن از ۲۹ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۲۱ درصد در سال ۱۳۹۵، سهم ارزش افزوده این بخش تغییر محسوسی نداشته و با نوساناتی اندک در پایان دوره مورد بررسی دقیقاً معادل آغاز دوره و

برابر با ۱۱ درصد است. بنابراین در مجموع می توان گفت طی دوره مورد بررسی، تسهیلات اعطایی در بخش صنعت و معدن ارتباط مشخص و معناداری با ارزش افزوده این بخش نداشته است.

(۷) در این دوره به طور میانگین تسهیلات اعطایی به بخش مسکن و ساختمان سالانه ۱۵ درصد و ارزش افزوده این بخش سالانه ۱۱ درصد رشد کرده است. در نتیجه این روند، شاخص شدت تسهیلات در بخش مسکن و ساختمان رو به افزایش گذاشته و از ۱۵۱ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۱۶۲ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. در این دوره به رغم افزایش مستمر و قابل توجه سهم تسهیلات اعطایی به بخش مسکن و ساختمان از ۵۳ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۵۹ درصد در سال ۱۳۹۵، سهم ارزش افزوده این بخش تغییر محسوسی نداشته و با نوساناتی اندک در پایان دوره مورد بررسی حتی یک درصد کاهش نیز یافته است. بنابراین در مجموع می توان گفت طی دوره مورد بررسی، تسهیلات اعطایی در بخش مسکن و ساختمان ارتباط مشخص و معناداری با ارزش افزوده این بخش نداشته است.

